

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Rynek pracy w podregionie bielskim : podręcznik "dobrych praktyk"

Author: Franciszek Kłosowski, Sławomir Pytel, Anna Runge, Sławomir Sitek, Elżbieta Zuzańska-Żyśko

Citation style: Kłosowski Franciszek, Pytel Sławomir, Runge Anna, Sitek Sławomir, Zuzańska-Żyśko Elżbieta. (2013). Rynek pracy w podregionie bielskim : podręcznik "dobrych praktyk". Sosnowiec : Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

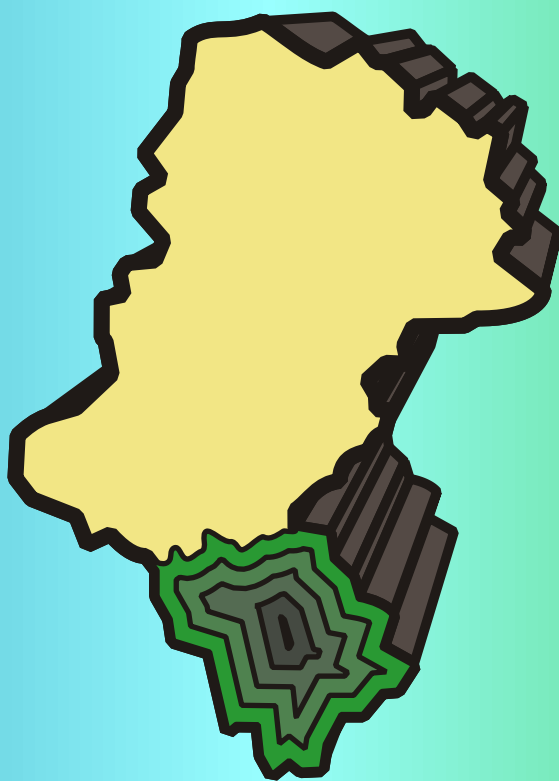

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

RYNEK PRACY W PODREGIONIE BIELSKIM

**Franciszek Kłosowski, Sławomir Pytel, Anna Runge,
Sławomir Sitek, Elżbieta Zuzańska-Żyśko**

Człowiek - najlepsza inwestycja

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Rynek pracy w podregionie bielskim

Podręcznik „dobrych praktyk”

FRANCISZEK KŁOSOWSKI

SŁAWOMIR PYTEL

ANNA RUNGE

SŁAWOMIR SITEK

ELŻBIETA ZUZAŃSKA-ŻYŚKO

SOSNOWIEC 2013

Redaktor Prac Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Prof. dr hab. Andrzej T. Jankowski

Recenzenci

Prof. dr hab. Andrzej Matczak

Prof. UMCS dr hab. Andrzej Miszczuk

Prof. UG dr hab. Tomasz Michalski

Publikacja powstała w ramach projektu badawczego pt.: „Społeczno-gospodarcze i przestrzenne kierunki zmian regionalnego oraz lokalnych rynków pracy województwa śląskiego – SGP WSL”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Skład zespołu badawczego:

prof. dr hab. Jerzy Runge – ekspert merytoryczny

zespół: dr hab. Franciszek Kłosowski, dr Monika Kurpanik, dr Jacek Petryszyn, dr Sławomir Pytel, dr Anna Runge, dr Sławomir Sitek, mgr Tomasz Spórna, dr Elżbieta Zuzańska-Żyśko

Graficzne opracowanie rycin Tomasz Spórna

ISBN 978-83-61644-40-8

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nakład 250 egzemplarzy

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
ROZDZIAŁ 1. DEMOGRAFICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA RYNKU PRACY W PODREGIONIE BIELSKIM	9
1.1. ROZMIESZCZENIE LUDNOŚCI	9
1.2. ZMIANY ZALUDNIENIA	13
1.3. MIGRACJE LUDNOŚCI	18
1.3.1. NAPŁYW I ODPLYW LUDNOŚCI	18
1.3.2. KIERUNKI NAPŁYWU MIGRACYJNEGO	27
1.3.3. KIERUNKI ODPLYWU MIGRACYJNEGO	29
1.3.4. NAPŁYW MIGRACYJNY DO GMIN	31
1.3.5. ODPLYW MIGRACYJNY Z GMIN	32
1.3.6. STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA MIGRANTÓW	34
1.4. STRUKTURA PŁCI I WIEKU LUDNOŚCI	36
1.4.1. STRUKTURA PŁCI LUDNOŚCI	36
1.4.2. STRUKTURA WIEKU LUDNOŚCI	40
1.5. PROGNOZOWANE ZMIANY W LICZBIE I STRUKTURZE LUDNOŚCI	47
1.6. SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA RYNKU PRACY	51
ROZDZIAŁ 2. UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE RYNKU PRACY PODREGIONU BIELSKIEGO	59
2.1. RYS HISTORII ROZWOJU GOSPODARCZEGO PODREGIONU BIELSKIEGO	59
2.2. POZIOM ROZWOJU GOSPODARKI PODREGIONU BIELSKIEGO	61
2.2.1. BAZA GOSPODARCZA	61
2.2.2. PRACUJĄCY W GOSPODARCE	69
2.2.3. FUNKCJE EGZOGENICZNE GMIN	78
2.2.4. FUNKCJONOWANIE GOSPODARKI PODREGIONU	79
2.2.5. PERSPEKTYWY GOSPODARCZE	83
ROZDZIAŁ 3. KLASYFIKACJA RYNKÓW PRACY ORAZ STRUKTUR BEZROBOCIA W PODREGIONIE BIELSKIM	87
3.1. RYNKI PRACY	87
3.1.1. KLASYFIKACJA WIELKOŚCI RYNKÓW PRACY	87
3.1.2. ODDZIAŁYWANIE RYNKÓW PRACY W PODREGIONIE BIELSKIM	92
3.2. DYNAMIKA ZMIAN ORAZ POZIOM WAHAŃ LICZBY PRACUJĄCYCH	94
3.3. SPOŁECZNO-GOSPODARCZE SKŁADOWE RYNKU PRACY	97

3.3.1. AKTYWNOŚĆ GOSPODARCZA MIESZKAŃCÓW PODREGIONU	97
3.3.2. RYNEK PRACY W ŚWIELE RUCHLIWOŚCI PRZESTRZENNEJ ORAZ STRUKTURY WIEKU LUDNOŚCI	100
3.3.3. POZIOM WYNAGRODZEŃ	102
3.4. IDENTYFIKACJA SPECYFICZNYCH PROBLEMÓW BEZROBOCIA W PODREGIONIE BIELSKIM	103
3.5. PROGNOZA ROZMIARÓW BEZROBOCIA	108
ROZDZIAŁ 4. LOKALNE RYNKI PRACY. STUDIUM PRZYPADKÓW	111
4.1. USTROŃ	111
4.2. STRUMIEŃ	119
ROZDZIAŁ 5. MODEL RYNKU PRACY PODREGIONU BIELSKIEGO ORAZ POTENCJALNE SCENARIUSZE DALSZYCH PRZEMIAN GOSPODARCZYCH	122
5.1. UJĘCIE MODELOWE RYNKU PRACY PODREGIONU BIELSKIEGO	122
5.2. WNIOŚKI Z KONSULTACJI RYNKU PRACY W PODREGIONIE BIELSKIM	124
5.3. POTENCJALNE SCENARIUSZE PRZEMIAN GOSPODARCZYCH PODREGIONU	125
PODSUMOWANIE	131
REKOMENDACJE	133
LITERATURA I MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	137
SPIS RYCIN I TABEL	141

WPROWADZENIE

Niniejsza książka stanowi kompendium wiedzy na temat rynku pracy w podregionie bielskim. Celem opracowania jest diagnoza uwarunkowań społecznych i gospodarczych rynku pracy badanego obszaru, a także nakreślenie scenariuszy dalszych zmian w tej części województwa. Podregion bielski położony jest w południowej części województwa śląskiego wytyczając zarazem południową granicę Polski z Republiką Czeską i Słowacją. Składa się on z miasta na prawach powiatu Bielska-Białej oraz trzech powiatów – bielskiego, cieszyńskiego i żywieckiego. Razem w podregionie tym znajduje się 38 gmin, a jego ogólna powierzchnia to 2353,5 km². W 2012 r. podregion bielski zamieszkiwało 663,9 tys. osób.

Opracowanie to należy traktować jako szczegółowy suplement do raportu przygotowanego dla całego województwa pt. „Społeczno-gospodarcze oraz przestrzenne kierunki zmian regionalnego oraz lokalnych rynków pracy województwa śląskiego”. Szereg informacji o subregionie z punktu widzenia całości województwa znalazło się właśnie w tamtym opracowaniu.

Niniejsza publikacja jest efektem badań przeprowadzonych w ramach projektu badawczego pt.: „Społeczno-gospodarcze i przestrzenne kierunki zmian regionalnego oraz lokalnych rynków pracy województwa śląskiego – SGP WSL” realizowanego w ramach Priorytetu VIII Regionalne Kadry Gospodarki, Działania 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie, Poddziałania 8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Rozdział pierwszy dotyczy uwarunkowań społecznych. Nakreślono w nim kierunek przemian demograficznych zachodzących w podregionie bielskim. Szczególną uwagę przywiązano do zjawisk migracji, kształtujących poziom zasobów pracy.

Kolejna część pracy poświęcona jest wątkom gospodarczym, w tym ujęciu sektorowemu gospodarki. Zaprezentowano również największych pracodawców z podregionu bielskiego.

W rozdziale trzecim dokonano podziału rynków pracy oraz klasyfikacji zjawisk związanych z bezrobociem. W tej części pracy dokonano grupowania gmin, według kryterium wyróżniających się wartości opisujących badane zagadnienie.

Rozdział czwarty poświęcony jest prezentacji studiów przypadku dwóch wybranych gmin – Ustroń i Strumięń. Rozważania obejmują kwestie zarówno społeczne jak i gospodarcze. Mają one charakter *case study* lokalnych rynków pracy, ukazujące dobre praktyki jak również wskazujące na pewne ograniczenia.

Ostatnia część książki poświęcona została próbie nakreślenia scenariuszy rozwoju. Zaprezentowano trzy różne warianty: pozytywny, neutralny oraz negatywny. Podjęto również próbę nakreślenia pewnych rekomendacji w zakresie dalszych działań. Ich upowszechnienie i wdrożenie należy traktować jako element dobrych praktyk.

Oddając w ręce Czytelników niniejsze opracowanie liczymy, że będzie ono pomocne w działaniach bieżących wspomagających rynek pracy. Publikacja kierowana jest do władz samorządowych, instytucji rynków pracy, przedstawicieli administracji rządowej w terenie, a także przedsiębiorców, mieszkańców oraz wszystkich których interesują zagadnienia rynków pracy.

Zdajemy sobie sprawę, że prezentowany obraz jest efektem projekcji statystycznej sytuacji i w niektórych przypadkach może różnić się od jego postrzegania na poziomie gminnym. Niedoskonałość danych statystycznych, a także stopień skomplikowania rzeczywistości sprawia, że przedstawiony obraz może zawierać pewne zniekształcenia. Zespół autorów dołożył wszelkich starań aby prezentowane zestawienia oraz rekomendacje były jak najbardziej adekwatne do stanu faktycznego. Liczymy, że wskazane przez nas szczególne wymiary rynku pracy mogą być sygnałem do bieżącego monitoringu stanu lokalnej gospodarki.

Uwagi metodologiczne

W opracowaniu dotyczącym rynków pracy niezwykle istotne jest identyfikacja wszystkich jego elementów, a takim niewątpliwie jest liczba pracujących. Niestety, ogólnie dostępne dane statystyczne GUS nie ujmują całości pracujących, lecz tylko tą część, która pracuje w podmiotach zatrudniających ponad 9 osób. Nie uwzględniają też pracujących w rolnictwie indywidualnym.

Biorąc pod uwagę te ograniczenia, podjęto działania, które przynajmniej częściowo mają na zadanie eliminację głównych problemów oficjalnych danych dotyczących pracujących. W tym celu zakupiono w Urzędzie Statystycznym w Katowicach bazę danych o wszystkich pracujących w podmiotach gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON (z uwzględnieniem podmiotów do 9 zatrudnionych). Baza ta ma jednak kilka zasadniczych wad:

– po pierwsze – przeszacowuje nieco ogólną liczbę pracujących,

– po drugie – stwarza pewne problemy przy analizach pracujących na poziomie lokalnym.

Wynika to ze sposobu rejestracji i charakteru podmiotów gospodarczych w systemie REGON. Podmioty rejestrowane są w miejscu siedziby firmy i to tu właśnie przypisywani są wszyscy pracujący niezależnie od ich faktycznego miejsca pracy. Tym samym w dużych podmiotach gospodarczych, posiadających kilka zakładów zlokalizowane w więcej niż jednej gminie, zostaną oni ujęci jedynie w miejscu rejestracji spółki. W związku z tym w niektórych gminach w stosunku do rzeczywistej liczby otrzymujemy „zbyt dużo” pracujących (dotyczy to zwłaszcza Katowic), podczas gdy w mniejszych gminach jest ich „zbyt mało”. W przypadku województwa śląskiego dotyczy to głównie spółek węglowych, gdyż każda z kopalń z reguły zatrudnia po 3–4 tys. pracujących. Te dane mogą całkowicie zmienić rozmiary lokalnego rynku pracy i jego charakter.

Dlatego by ograniczyć ten problem (nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie go) w przypadku kilku dużych spółek – Kompanii Węglowej S.A., Katowickiego Holdingu Węglowego S.A., Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A. oraz Fiata Auto Poland S.A. – dla których możliwe było pozyskanie danych o zatrudnieniu w konkretnych zakładach, dokonano korekty pracujących w gminach, gdzie zakłady te są zlokalizowane.

Jak to zostało zasygnalizowane powyżej, procedurę korekty przeprowadzono tylko dla kilku największych podmiotów. Problemy tego typu mogą pogłębić się schodząc na bardziej szczegółowe poziomy danych np. sekcji. Tutaj brak lub nadmiar choćby tylko jednego dużego zakładu może całkowicie zmienić charakter gospodarczy gminy. Dlatego, by nie popełniać tego typu błędów zrezygnowano całkowicie z analizy struktury pracujących w układzie sekcji i na poziomie gmin.

Natomiast by pozyskać dane o zatrudnieniu w rolnictwie indywidualnym, dokonano szacunków liczby pracujących wykorzystując materiały Powszechnych Spisów Rolnych z 2002 i 2010 r. Były to dane o indywidualnych gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha, które prowadziły działalność rolniczą. Każdemu z tych gospodarstw przypisano jedną osobę pracującą, niezależnie czy produkcja odbywała się wyłącznie i głównie na potrzeby własne, czy też przeznaczona była głównie na rynek.

W konsekwencji w miarę pełne dane o pracujących dotyczą 2002 i 2010 r., dlatego zwłaszcza dla tych dwóch przekrojów czasowych przeprowadzona będzie analiza w której wykorzystane zostaną dane dotyczące liczby pracujących. Jedynie w rozdziale 3 dane dotyczące pracujących pochodzą bezpośrednio z bazy REGON i nie obejmują pracujących w rolnictwie indywidualnym.

Podobne problemy metodologiczne występują przy analizie migracji. Prowadzenie dokładnych badań przez Główny Urząd Statystyczny odnośnie rozmiarów i kierunków migracji jest utrudnione, bowiem obowiązku zgłaszania wyjazdu nie dopełnia znaczna część wyjeżdżających osób. Zebrane dane pokazują jednak trendy związane ze skalą oraz kierunkami migracji. Większość danych została pozyskana z Banku Danych Lokalnych GUS, a dane dotyczące kierunków migracji zakupiono bezpośrednio w GUS.

Nazewnictwo obszaru badań. Podział województwa śląskiego na jednostki statystyczne (NTS-3) wyróżnia 8 podregionów: bielski, bytomski, częstochowski, gliwicki, katowicki, rybnicki, sosnowiecki i tyski (por. mapa na wkladce). W nawiązaniu do tego podziału opracowano problematykę rynku pracy poszczególnych podregionów: bielskiego, częstochowskiego i rybnickiego. Jednak pięć kolejnych podregionów, położonych w środkowej części województwa (bytomski, gliwicki, katowicki, sosnowiecki i tyski), potraktowano łącznie nazywając ten obszar (na potrzeby niniejszego opracowania) subregionem centralnym.

Autorzy zdają sobie sprawę z istnienia niejednolitego nazewnictwa tak wyróżnionych obszarów, zapisanego w różnych dokumentach. Przykładowo, zgodnie ze strategią rozwoju województwa śląskiego obszar województwa został podzielony na 4 subregiony planistyczne: północny, południowy, zachodni i środkowy. Jednak przestrzennie są to te same obszary co podregiony częstochowski, bielski, rybnicki oraz subregion centralny. Z tych też powodów tytuły czterech opracowań częściowych brzmią odpowiednio:

Rynek pracy w podregionie bielskim

Rynek pracy w podregionie częstochowskim

Rynek pracy w podregionie rybnickim

Rynek pracy w subregionie centralnym województwa śląskiego.

Autorzy

ROZDZIAŁ 1

DEMOGRAFICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA

RYNKU PRACY W PODREGIONIE BIELSKIM

1.1. ROZMIESZCZENIE LUDNOŚCI

W 2012 r. podregion bielski zamieszkiwało 663,9 tys. osób, z czego 333,0 tys., tj. 50,2% – mieszkało w miastach, zaś 330,9 tys. osób, tj. 49,8% – na wsi. Podregion bielski stanowił 14,4% ogólnego zaludnienia województwa śląskiego oraz 19,1% jego powierzchni. W 2010 r. skupiał on 284,7 tys. pracowników, tj. 14,3% ogółu pracujących w województwie śląskim (bez rolnictwa indywidualnego). Największym rynkiem pracy jest miasto Bielsko-Biała, które obejmuje 40,4% ogółu pracujących w podregionie. Pozostałe powiaty posiadają w miarę proporcjonalny udział w ogólnej liczbie pracujących (bielski 17,9%, cieszyński 22,6%, żywiecki 19,1%), lecz jest on wyraźnie mniejszy od ich udziału w zaludnieniu podregionu.

Poszczególne powiaty mają równy udział w zaludnieniu całego podregionu lecz różny udział w jego powierzchni (tab. 1.1). Bielsko-Biała oraz powiat bielski obejmują łącznie 323,9 tys. mieszkańców, tj. 50,3% ludności podregionu bielskiego, zajmując tylko 24,8% jego powierzchni. Pozostałe dwa powiaty, cieszyński i żywiecki, stanowią 49,7% zaludnienia podregionu, przy aż 75,2% jego powierzchni. O ile w latach 1999–2012 udział Bielska-Białej w zaludnieniu podregionu bielskiego zmalał (z 28,0% do 26,3%), o tyle udział powiatu bielskiego zwiększył się z 22,6% do 24,0%, co jest m.in. wynikiem przesuwania się zaludnienia z miasta na obszary wiejskie strefy podmiejskiej. Pozostałe powiaty nie zmieniły swego udziału w ogólnym zaludnieniu podregionu.

Rozmieszczenie ludności w podregionie bielskim jest nierównomierne. Gęstość zaludnienia waha się od 1487 osób/km² w Skoczowie i 1395 osób/km² w Bielsku-Białej do 43 osób/km² w górskiej gminie Ujsoly, przy średniej gęstości zaludnienia dla podregionu wynoszącej 282 osoby/km². Północna i środkowa część podregionu jest zdecydowanie gęściej zaludniona, co ściśle uwarunkowane jest ukształtowaniem terenu (Pogórze Śląskie, Kotlina Żywiecka). Pas najgęściej zaludnionych obszarów ciągnie się od Czechowic-Dziedzic przez Bielsko-Białą, gminy Wilkowice, Buczkowice, Łodygowice po Żywiec (ryc. 1.1). Nieco słabiej zaludnione jest Pogórze Cieszyńskie, zaś zdecydowanie najrzadziej – obszar Beskidu Śląskiego (południowo-wschodnia część powiatu cieszyńskiego) i Beskidu Żywieckiego (południowa część powiatu żywieckiego).

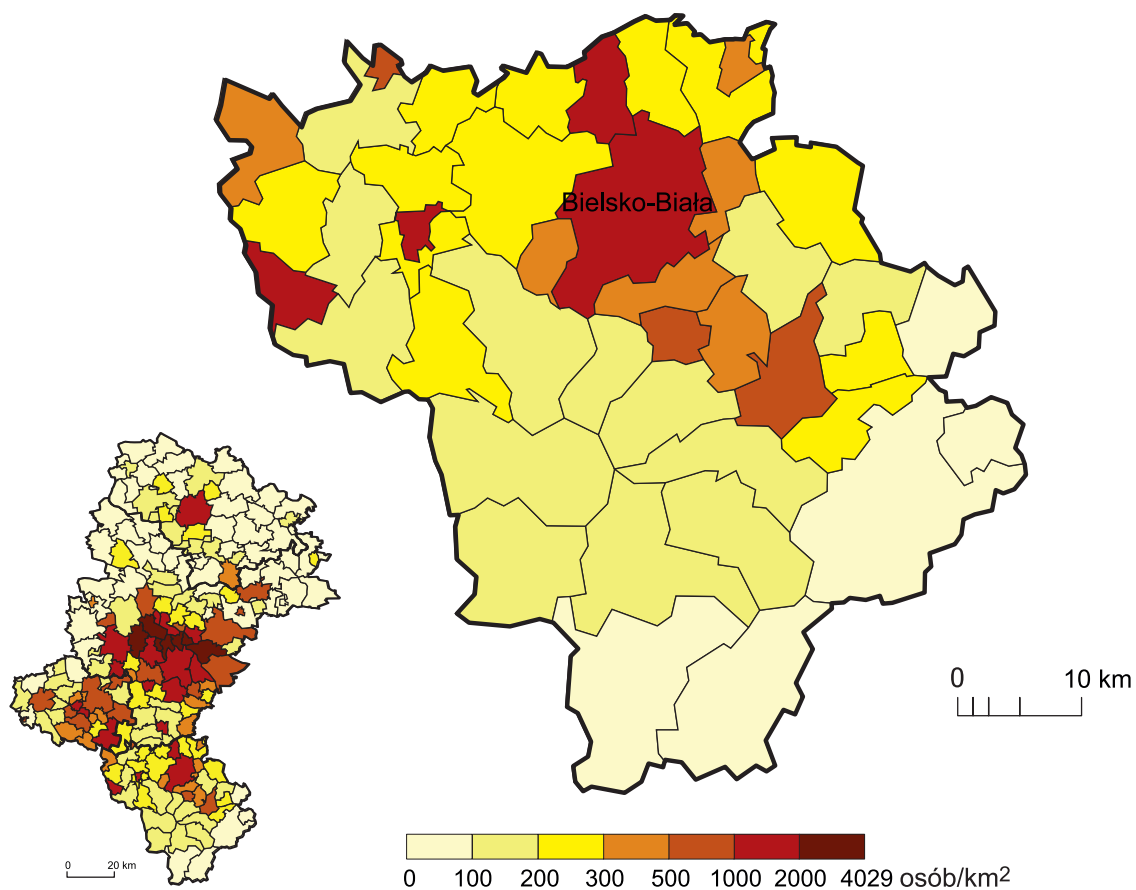
Tab. 1.1. Rozmieszczenie ludności w podregionie bielskim w latach 1999 i 2012

Powiaty, MIASTA i gminy wiejskie	Liczba ludności ogółem		Udział gmin w zaludnieniu podregionu		Powierz- chnia (km ²)	Udział gmin w powierzchni podregionu	Gęstość zaludn. (osób/km ²)
	1999	2012	1999	2012		2012	2012
Województwo śląskie	4 776 856	4 615 870	100,0	100,0	12 333	100,0	374
Podregion bielski	640 131	663 854	13,4	14,4	2 354	19,1	282
			100,0	100,0		100,0	
BIELSKO-BIAŁA	178 936	174 370	27,9	26,3	125	5,3	1 395
Powiat bielski	144 922	159 241	22,6	24,0	459	19,5	347
SZCZYRK	5 647	5 760	0,9	0,9	39	1,7	148
Bestwina	9 967	11 067	1,6	1,7	38	1,6	291
Buczkowice	10 269	11 021	1,6	1,7	19	0,8	580
CZECHOWICE-DZ.	35 041	35 543	5,5	5,3	33	1,4	1 077
Czechowice-Dz.	7 835	9 011	1,2	1,3	33	1,4	273
Jasienica	18 916	22 602	3,0	3,4	93	4,0	243
Jaworze	6 002	6 883	0,9	1,0	21	0,9	328
Kozy	10 763	12 429	1,7	1,9	27	1,1	460
Porąbka	14 364	15 359	2,2	2,3	65	2,8	236
WILAMOWICE	2 800	3 011	0,4	0,5	10	0,4	301
Wilamowice	11 554	13 463	1,8	2,0	47	2,0	286
Wilkowice	11 764	13 092	1,8	2,0	34	1,4	385
Powiat cieszyński	168 094	177 124	26,3	26,7	730	31,0	243
CIESZYN	36 410	36 119	5,7	5,4	29	1,2	1 246
USTRŃ	15 425	16 002	2,4	2,4	59	2,5	271
WISŁA	11 496	11 333	1,8	1,7	109	4,6	104
Brenna	9 504	10 923	1,5	1,7	95	4,0	115
Chybie	8 782	9 488	1,4	1,4	32	1,4	297
Dębowiec	5 295	5 665	0,8	0,9	43	1,8	132
Goleszów	11 799	12 753	1,8	1,9	66	2,8	193
Hażlach	9 420	10 543	1,5	1,6	49	2,1	215
Istebna	11 003	11 854	1,7	1,8	84	3,6	141
SKOCZÓW	15 095	14 868	2,4	2,2	10	0,4	1 487
Skoczów	10 261	11 828	1,6	1,8	54	2,3	219
STRUMIEŃ	3 509	3 607	0,5	0,5	6	0,3	601
Strumień	8 067	9 052	1,3	1,4	53	2,3	171
Zebrzydowice	12 028	13 089	1,9	2,0	41	1,7	319
Powiat żywiecki	148 179	153 119	23,2	23,0	1 040	44,2	147
ŻYWIEC	32 098	32 341	5,0	4,9	51	2,2	634
Czernichów	6 383	6 744	1,0	1,0	56	2,4	120
Gilowice	5 549	6 052	0,9	0,9	28	1,2	216
Jeleśnia	13 493	13 474	2,1	2,0	170	7,2	79
Koszarawa	2 516	2 450	0,4	0,4	32	1,4	77

Powiaty, MIASTA i gminy wiejskie	Liczba ludności ogółem		Udział gmin w zaludnieniu podregionu		Powierz- chnia (km ²)	Udział gmin w powierzchni podregionu	Gęstość zaludn. (osób/km ²)
	1999	2012	1999	2012	2012	2012	2012
Lipowa	9 355	10 286	1,5	1,5	59	2,5	174
Łękawica	4 275	4 448	0,7	0,7	43	1,8	103
Łodygowice	13 009	13 726	2,0	2,1	36	1,5	381
Milówka	9 842	10 104	1,5	1,5	99	4,2	102
Radziechowy-Wieprz	12 187	12 997	1,9	1,9	65	2,8	200
Rajcza	9 057	9 094	1,4	1,4	131	5,6	69
Ślemień	3 404	3 521	0,5	0,5	45	1,9	78
Świnna	7 750	8 074	1,2	1,2	39	1,6	207
Ujsoły	4 765	4 685	0,8	0,7	110	4,7	43
Węgierska Górka	14 496	15 123	2,3	2,3	76	3,2	199

SKOCZÓW – miasto; Skoczów – gmina wiejska

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Ryc. 1.1. Gęstość zaludnienia w gminach podregionu bielskiego w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Poziom zurbanizowania podregionu jest stosunkowo niski, gdyż tylko połowa jego ludności mieszka w miastach, przy czym udział ten stopniowo maleje z 52,6% w 1999 r. do 50,2% w 2012 r. (tab. 1.2). Przyczyn tego zjawiska jest kilka. Z jednej strony są to procesy suburbanizacji obszarów wiejskich wokół Bielska-Białej. Z drugiej strony – atrakcyjność turystyczna Beskidów, która wpływa na ich zagospodarowanie przez ludność miejscową, jak i zasiedlanie na stałe tzw. drugich domów przez mieszkańców konurbacji katowickiej czy rybnickiej. Tradycje budowania drugich domów sięgają lat 60. i 70. XX wieku i związane są z koncepcją rozwoju Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Wybudowanie trasy łączącej Katowice z miejscowościami lotniskowymi w Beskidach (tzw. „Wiślanki”) umożliwiło górnikom letni wypoczynek w górach, a w dobie rozwoju motoryzacji indywidualnej także wypoczynek weekendowy. Część „drugich domów” została stopniowo zasiedlona na stałe przez bardziej zamożnych mieszkańców miast, którzy po zakończeniu okresu aktywności zawodowej pozostawili dotychczasowe mieszkania swoim dzieciom, zaś sami przenieśli się w Beskidy.

Tab. 1.2. Poziom urbanizacji w podregionie bielskim w latach 1999 i 2012

Wyszczególnienie	Liczba ludności		Udział w zaludnieniu		Powierzchnia w km ²		Udział w powierzchni		Gęstość zaludn. (osób/km ²)	
	1999	2012	1999	2012	1999	2012	1999	2012	1999	2012
Podregion bielski	640 131	663 854	100,0	100,0	2352	2354	100,0	100,0	272	282
Obszary wiejskie	303 674	330 900	47,4	49,8	1881	1883	80,0	80,0	161	176
Miasta	336 457	332 954	52,6	50,2	471	471	20,0	20,0	714	707
w tym:										
duże	178 936	174 370	28,0	26,3	125	125	5,3	5,3	1431	1395
średnie	103 549	104 003	16,2	15,7	112	113	4,8	4,8	924	920
małe	53 972	54 581	8,4	8,2	234	233	9,9	9,9	231	234

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Powyższe rozważania wskazują, iż cechą układu osadniczego podregionu bielskiego jest co prawda przewaga Bielska-Białej nad pozostałymi jednostkami osadniczymi, jednak przy znaczącym udziale miast średniej wielkości (3 miasta 30-tysięczne) oraz 6 miast małych. Zróżnicowanej strukturze gospodarczej Bielska-Białej towarzyszy dość wyrazista specjalizacja funkcjonalna pozostałych miast (Zuzańska-Żyśko, 2006). Tak proporcjonalny układ osadniczy wykształcony został w toku rozwoju historycznego, w którym poszczególne miasta stanowiły znaczące, wzajemnie uzupełniające się ośrodki. Podobnie jak w przeszłości ważne szlaki handlowe umożliwiały powstanie miast i ułatwiały ich rozwój, tak obecnie atutem

podregionu są bardzo dobre warunki komunikacyjne (dogodne połączenie z miastami Górnego Śląska, a także z przejściem granicznym w Boguszowicach). Dzięki temu możliwy jest zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy podregionu.

1.2. ZMIANY ZALUDNIENIA

W latach 1999–2012 liczba ludności podregionu bielskiego wzrosła z 640,1 tys. do 663,9 tys. osób, tj. do 103,7 % stanu wyjściowego (tab. 1.3). Najszybszy wzrost zaludnienia – do 109,9% – wykazywał powiat bielski, zaś spadek zaludnienia wystąpił jedynie w Bielsku-Białej (do 97,4%). Łącznie w powiatach „ziemskich” liczba ludności wzrosła z 461,2 tys. do 489,5 tys. mieszkańców, tj. do 106,1% (o 28,3 tys. osób).

W obrębie podregionu bielskiego występowały zatem rozległe obszary charakteryzujące się wzrostem zaludnienia, zdecydowanie mniejszy obszar stagnacji oraz pojedyncze miasta i gminy wykazujące wyraźny ubytek liczby ludności (tab. 1.3, ryc. 1.2).

Wzrost zaludnienia wykazywały wszystkie gminy wiejskie położone w zapleczu Bielska-Białej, a zwłaszcza Wilamowice (do 116,5% stanu z 1999 r.), Kozy (do 115,5%), Czechowice-Dziedzice (do 115,0%), Jasienica (do 119,5%), Jaworze (do 114,7%), Brenna (do 114,9%). Szybkim wzrostem zaludnienia wyróżniały się także gminy wiejskie położone w sąsiedztwie Żywca: Lipowa (do 110,0% stanu z 1999 r.), Gilowice (do 109,1%), jak i gminy na Pogórzu Cieszyńskim: Skoczów (do 115,3%), Strumień (do 112,2%), Chybie (do 108,0%), Zebrzydowice (do 108,8%), Hażlach (do 111,9%), Golezów (do 108,1%). Obszary te były najbardziej atrakcyjne dla migrantów, a ponadto posiadały relatywnie słabiej zaawansowane procesy starzenia w stosunku do innych obszarów, co przy utrzymywaniu się tradycyjnego modelu rodziny wpływało na wyższy przyrost naturalny.

Obszar stagnacji zaludnienia obejmował zasadniczo miasta badanego podregionu charakteryzujące się bądź słabym wzrostem zaludnienia: Ustrón, Szczyrk, Strumień, Czechowice-Dziedzice, Żywiec, bądź niewielkim ubytkiem ludności: Cieszyn, Wiśła, Skoczów. Stagnację zaludnienia wykazywały także niektóre gminy wiejskie w zapleczu Żywca (Ślemień, Łękawica, Świnna), jak i gminy beskidzkie (Milówka, Rajcza, Jeleśnia, Ujsoły).

Obszar **wyraźnego spadku liczby ludności** obejmował Bielsko-Białą oraz beskidzką gminę Koszarawa.

Tab. 1.3. Dynamika zaludnienia w podregionie bielskim w latach 1999–2012

Powiaty, MIASTA i gminy wiejskie	Liczba ludności			Przyrost/ ubytek liczby ludności 1999–2012	Dynamika zaludnienia		
					1999– 2006 (1999 = 100)	2006– 2012 (2006 = 100)	1999– 2012 (1999 = 100)
Województwo śląskie	4 776 856	4 669 137	4 615 870	-160 986	97,7	98,9	96,6
Podregion bielski	640 131	648 559	663 854	23 723	101,3	102,4	103,7
Bielsko-Biała	178 936	176 453	174 370	-4 566	98,6	98,8	97,4
Powiat bielski	144 922	151 505	159 241	14 319	104,5	105,1	109,9
Powiat cieszyński	168 094	170 822	177 124	9 030	101,6	103,7	105,4
Powiat żywiecki	148 179	149 779	153 119	4 940	101,1	102,2	103,3
Obszar wzrostu zaludnienia							
Jasienica	18 916	20 500	22 602	3 686	108,4	110,3	119,5
Wilamowice	11 554	12 442	13 463	1 909	107,7	108,2	116,5
Kozy	10 763	11 645	12 429	1 666	108,2	106,7	115,5
Skoczów	10 261	10 972	11 828	1 567	106,9	107,8	115,3
Czechowice-Dz.	7 835	8 519	9 011	1 176	108,7	105,8	115,0
Brenna	9 504	10 262	10 923	1 419	108,0	106,4	114,9
Jaworze	6 002	6 595	6 883	881	109,9	104,4	114,7
Strumień	8 067	8 626	9 052	985	106,9	104,9	112,2
Hażlach	9 420	9 808	10 543	1 123	104,1	107,5	111,9
Wilkowice	11 764	12 386	13 092	1 328	105,3	105,7	111,3
Bestwina	9 967	10 522	11 067	1 100	105,6	105,2	111,0
Lipowa	9 355	9 703	10 286	931	103,7	106,0	110,0
Gilowice	5 549	5 698	6 052	503	102,7	106,2	109,1
Zebrzydowice	12 028	12 563	13 089	1 061	104,4	104,2	108,8
Goleszów	11 799	12 188	12 753	954	103,3	104,6	108,1
Chybie	8 782	9 100	9 488	706	103,6	104,3	108,0
Istebna	11 003	11 276	11 854	851	102,5	105,1	107,7
WILAMOWICE	2 800	2 812	3 011	211	100,4	107,1	107,5
Buczkowice	10 269	10 655	11 021	752	103,8	103,4	107,3
Dębowiec	5 295	5 506	5 665	370	104,0	102,9	107,0
Porąbka	14 364	14 794	15 359	995	103,0	103,8	106,9
Radziechowy-Wieprz	12 187	12 402	12 997	810	101,8	104,8	106,6
Czernichów	6 383	6 550	6 744	361	102,6	103,0	105,7
Łodygowice	13 009	13 282	13 726	717	102,1	103,3	105,5
Węgierska Górka	14 496	14 696	15 123	627	101,4	102,9	104,3
Świnna	7 750	7 925	8 074	324	102,3	101,9	104,2
Łękawica	4 275	4 299	4 448	173	100,6	103,5	104,0
USTRON	15 425	15 429	16 002	577	100,0	103,7	103,7
Ślemień	3 404	3 435	3 521	117	100,9	102,5	103,4

Powiaty, MIASTA i gminy wiejskie	Liczba ludności			Przyrost/ ubytek liczby ludności	Dynamika zaludnienia		
					1999– 2006 (1999 = 100)	2006– 2012 (2006 = 100)	1999– 2012 (1999 = 100)
	1999	2006	2012	1999–2012			
Obszar stagnacji zaludnienia							
STRUMIEŃ	3 509	3 417	3 607	98	97,4	105,6	102,8
Milówka	9 842	9 969	10 104	262	101,3	101,4	102,7
SZCZYRK	5 647	5 849	5 760	113	103,6	98,5	102,0
CZECHOWICE-DZ.	35 041	34 786	35 543	502	99,3	102,2	101,4
ŻYWIEC	32 098	32 202	32 341	243	100,3	100,4	100,8
Rajcza	9 057	9 039	9 094	37	99,8	100,6	100,4
Jeleśnia	13 493	13 431	13 474	-19	99,5	100,3	99,9
CIESZYN	36 410	35 642	36 119	-291	97,9	101,3	99,2
WISŁA	11 496	11 410	11 333	-163	99,3	99,3	98,6
SKOCZÓW	15 095	14 623	14 868	-227	96,9	101,7	98,5
Ujszy	4 765	4 644	4 685	-80	97,5	100,9	98,3
Obszar regresu zaludnienia							
BIELSKO-BIAŁA	178 936	176 453	174 370	-4 566	98,6	98,8	97,4
Koszarawa	2 516	2 504	2 450	-66	99,5	97,8	97,4

SKOCZÓW – miasto; Skoczów – gmina wiejska

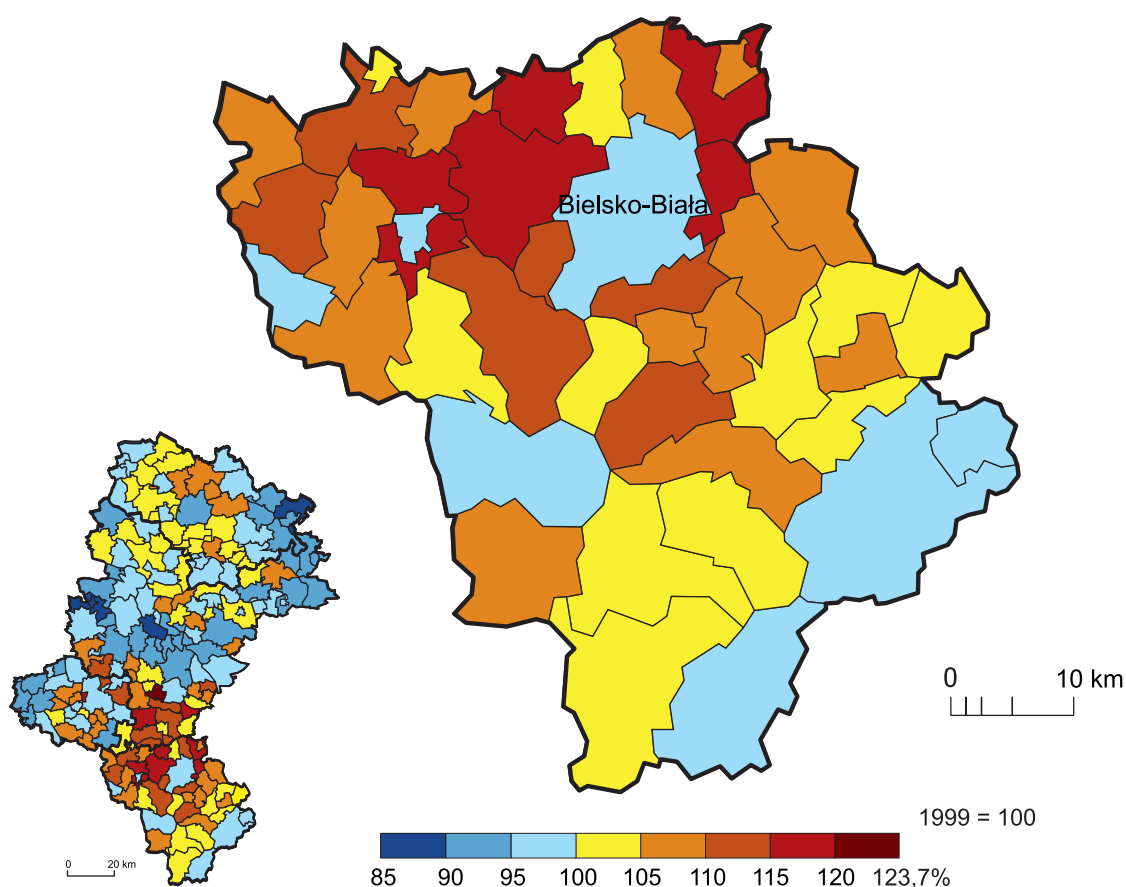
Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Zatem w obrębie podregionu bielskiego wyróżnić można:

- rozległy obszar wzrostu zaludnienia obejmujący całe Pogórze Śląskie, w tym gminy wiejskie położone wokół Bielska-Białej oraz na osi Bielsko-Biała – Skoczów – Cieszyn, a także pomiędzy Bielskiem a Żywcem;
- obszar stagnacji zaludnienia (bądź słabego wzrostu) ciągnący się pasem od gmin otaczających Żywiec od wschodu (Łękawica, Ślemień, Świnna) po gminy beskidzkie Węgierska Górka i Rajcza;
- dwa obszary regresu zaludnienia – jeden, obejmujący beskidzkie gminy wiejskie Ujszy, Jeleśnia a zwłaszcza Koszarawa, charakteryzujące się do lat 80. XX wieku intensywnym wyludnianiem, zaś od lat 90. wyraźnym osłabieniem tej negatywnej tendencji. W przypadku Jeleśni, a być może także Ujszy, można mówić nawet o stagnacji zaludnienia. Drugą kategorię obszarów o ubytku zaludnienia stanowią miasta podregionu, a zwłaszcza „krater” Bielska-Białej powstający w wyniku odpływu mieszkańców miasta na obszary wiejskie położone w jego zapleczu.

Atutami podregionu korzystnie wpływającymi na jego sytuację demograficzną są:

- wyższy poziom urodzeń będący konsekwencją m.in. przywiązania do wartości rodzinnych, wynikającego nie tylko z kultywowania tradycji, ale także z dużej religijności;
- nieco słabiej zaawansowane procesy starzenia demograficznego społeczeństwa (w stosunku do innych obszarów województwa śląskiego);
- napływ migracyjny ludności spoza regionu, jako wynik tzw. „suburbanizacji przeniesionej” z konurbacji katowickiej czy rybnickiej (Runge, Krzysztofik, Spórna, 2011).

Ryc. 1.2. Dynamika zaludnienia w gminach podregionu bielskiego w latach 1999–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Uwarunkowania te sprawiły, iż w latach 1999–2011 przyrost naturalny spowodował wzrost zaludnienia w sumie o 3572 osoby w powiecie bielskim oraz o 2971 osób w powiecie cieszyńskim. Zdecydowanie mniejszy przyrost naturalny wystąpił w powiecie żywieckim – tylko o 905 osób. Porównanie w liczbach bezwzględnych jest tu o tyle uzasadnione, gdyż zaludnienie powiatów jest zbliżone,

zwłaszcza bielskiego i żywieckiego. Dużo słabszy wynik w powiecie żywieckim związany jest z bardziej zaawansowanymi procesami starzenia demograficznego w części gmin, będącego skutkiem trwającego w poprzednich dekadach odpływu migracyjnego młodej ludności. Powiat cieszyński liczy nieco więcej mieszkańców, zatem przyrost naturalny także jest dość niski. Najmniejszy przyrost naturalny – tylko 418 osób w ciągu badanego okresu – osiągnęło największe miasto podregionu. W Bielsku-Białej poziom urodzeń był najbardziej zbliżony do poziomu zgonów, głównie wskutek czynników silnie oddziałujących na obniżenie urodzeń.

Trudności w uzyskaniu i utrzymaniu pracy, a także coraz większa liczba osób podejmujących kształcenie na wyższych szczeblach edukacji, opóźniają zawieranie małżeństw i wiek rodzenia pierwszego dziecka oraz powodują, iż decyzje o urodzeniu następnego dziecka są rzadziej podejmowane. Te zmiany obyczajowe postępują i sądzić należy, że ich wpływ na obniżanie dzietności będzie coraz większy w całym podregionie (Runge A., 2010). Jedną z przyczyn upowszechniania się takich postaw prokreacyjnych jest trudna sytuacja na rynku pracy nie dająca poczucia bezpieczeństwa socjalnego. Planowanie rodziny niesie za sobą długofalowe konsekwencje, zaś szanse uzyskania i utrzymania pracy są niepewne. Skutkuje to coraz później podejmowanymi i coraz rzadszymi decyzjami o prokreacji. Należy zatem zapobiegać pojawianiu się niekorzystnych tendencji przez skuteczną politykę prorodziną. W 2011 r. poziom urodzeń w podregionie (10,6‰) był tylko nieco wyższy niż średnio w województwie śląskim (9,7‰). Najwyższe wskaźniki osiągnął on w Istebnej (15,1‰), zaś w gminach wiejskich Czechowice-Dziedzice, Jasienica, Chybie, Bestwina, Skoczów i Radziechowy-Wieprz przekraczał 12,0‰. Natomiast w Koszarawie i Wilkowicach oraz w Ustroniu kształtował się poniżej 9,0‰.

Zasadnicze zasilanie ludnościowe podregionu następowało poprzez napływ migracyjny, który przysporzył podregionowi dwa razy więcej ludności niż ruch naturalny. Saldo migracji za lata 1999–2011 wyniosło sumarycznie +13470 osób. Największy strumień migrantów kierował się na obszar powiatu bielskiego, gdzie saldo migracji wyniosło +10713 osób. Spośród gmin wiejskich najwyższe saldo migracji zanotowały gminy Jasienica (łącznie +2309 osób), Wilkowice (+1665 osób), a ponadto Wilamowice, Kozy, Jaworze, Bestwina, Czechowice-Dziedzice. Zdecydowanie mniejsze saldo migracji uzyskał powiat cieszyński (+4808 osób), w tym głównie gminy Golezów, Skoczów, Zebrzydowice i Brenna. Najmniejsze saldo migracji (+2194 osób) wystąpiło w powiecie żywieckim (Łodygowice, Lipowa).

Największy odpływ migracyjny wystąpił z Bielska-Białej, co sumarycznie za lata 1999–2011 dało ujemne saldo migracji wynoszące -4245 osoby. Ujemnym saldem migracji charakteryzowały się także inne miasta podregionu: Cieszyn (-834 osoby),

Skoczów (-811 osób), Czechowice-Dziedzice (-479), Żywiec (-316), Strumień (-96), Wisła (-26). Niewielki odpływ migracyjny, zarówno w liczbach bezwzględnych jak i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, notowały gminy wiejskie Beskidu (Węgierska Górka, Ujszoły, Rajcza).

Chociaż ogólny bilans migracji podregionu bielskiego jest korzystny, gdyż w latach 1999–2011 wyniósł on 15,7 tys. osób, to ważna jest także struktura płci i wieku imigrantów. Napływająca z konurbacji katowickiej i rybnickiej ludność jest na ogół w wieku poprodukcyjnym (i już nie reprodukcyjnym). Taka migracja nie ma korzystnego wpływu na przyrost naturalny. Imigranci ci mogą przyczyniać się do rozwoju gospodarczego będąc konsumentami dóbr i usług wytworzonych w regionie, płacąc tu podatki, być może też pracując lub zakładając własne firmy. Jednak zauważa się, iż zwłaszcza starsze osoby zamieszkują tu tylko w okresie wiosenno-letnim, zaś na zimę powracają do mieszkania w mieście.

Natomiast bilans migracji zagranicznych jest niekorzystny, gdyż wskazuje na utratę ponad 2 tys. osób, z czego połowa przypada na powiat cieszyński. Sądzić należy, iż wśród emigrantów przeważają ludzie młodzi, a ich dzieci rodzić się będą jako obywatele innych krajów.

1.3. MIGRACJE LUDNOŚCI

1.3.1. NAPŁYW I ODPŁYW LUDNOŚCI

Migracje, czyli przemieszczenia stałe ludności towarzyszą człowiekowi od zarania dziejów aż po czasy współczesne. Mają różne przyczyny – ekonomiczne, społeczne, polityczne, kulturalne lub inne. Mogą być odczytywane jako wskaźnik określonej rzeczywistości cywilizacyjno-kulturowej na danym obszarze. Jak podaje A. Szajnowska-Wysocka (1999, s. 10) „są one jakby papierkiem lakmusowym danego układu cywilizacyjno-kulturowego”.

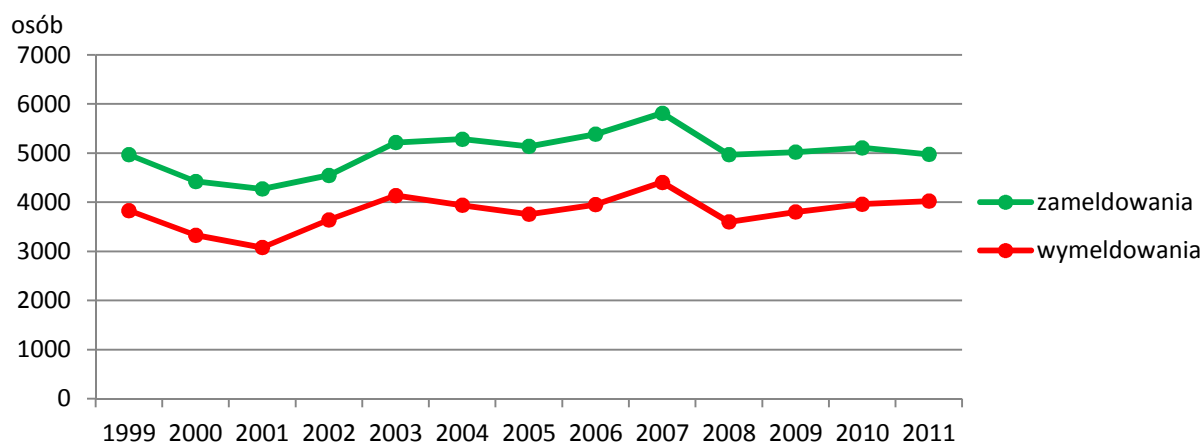
Rozwój ludnościowy powiatów bielskiego, cieszyńskiego, żywieckiego i Bielska-Białej w dużej mierze warunkowany był i jest migracjami. Obszar ten posiada specyficzny charakter ze względu na swoją złożoną historię, przemiany gospodarcze, jak również charakterystyki społeczne. Biorąc pod uwagę historyczny obszar Śląska Cieszyńskiego, pojawienie się w okresie międzywojennym granicy na Olzie (1920 r.) odcisnęło znaczące piętno w świadomości i mentalności mieszkańców. Istotne różnice obserwujemy nie tylko w złożoności przemian historycznych, ale również w zachowaniach migracyjnych i innych elementach ludnościowych.

O ile w pozostałych częściach Polski regiony przygraniczne mają charakter emigracyjny, o tyle podregion bielski charakteryzuje się cechami imigracyjnymi (Pytel, Sitek, 2002a,b; Pytel, Sitek, 2004).

W latach 1975–2011 sumaryczne wartości wskazują, iż region ten nie odnotował ujemnego salda migracji. W latach 70. i 80. XX w. zarejestrowano maksymalne wartości zarówno napływu jak i odpływu migracyjnego. Podyktowane to było sytuacją ekonomiczną kraju, gdzie w tym czasie rozwój przemysłu w konurbacji katowickiej na wielką skalę przyciągał mieszkańców zarówno z podregionu bielskiego, jak również z innych sąsiadujących z konurbacją obszarów między innymi Kielecczyny. W latach późniejszych obserwujemy spadek zarówno napływu jak i odpływu. Dotyczy to zarówno miast jak i obszarów wiejskich. Jednak przez cały badany okres saldo pozostaje dodatnie. Najwyższe wielkości salda migracji przyjmowało w latach 70. XX w. – od 1 tys. do 3 tys. osób, znacznie spadając w latach 80., by ponownie przyjąć wysokie wielkości w latach 90 XX w.

Obok sumarycznych wielkości napływu i odpływu, niezbędnym elementem analizy jest charakterystyka ich zróżnicowań przestrzennych. Dla wielolecia 1975–2011 wielkości zarówno napływu, jak i odpływu, wykazują podobnych charakter zmian. Najwyższe sumaryczne wielkości zarówno w napływie jak i odpływie zanotowano w powiecie cieszyńskim, do którego średniorocznie napływało około 2,8 tys. osób zaś emigrowało 2,3 tys. migrantów. Najniższą dynamikę zmian jak również najniższe wielkości napływu wykazywał powiat żywiecki.

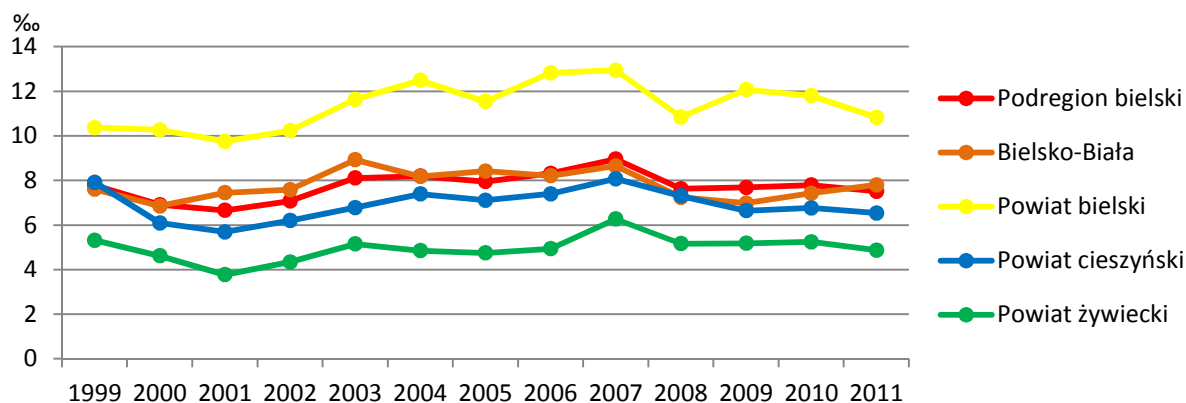
Od 1999 roku w podregionie bielskim obserwujemy dodatnie saldo migracji. Kształtuje się ono na poziomie około 1 tys. osób rocznie. Mocno wpływają na to zameldowania występujące na poziomie około 5 tys. osób rocznie (ryc. 1.3).

Ryc. 1.3. Migracje do podregionu bielskiego na pobyt stały w latach 1999–2011

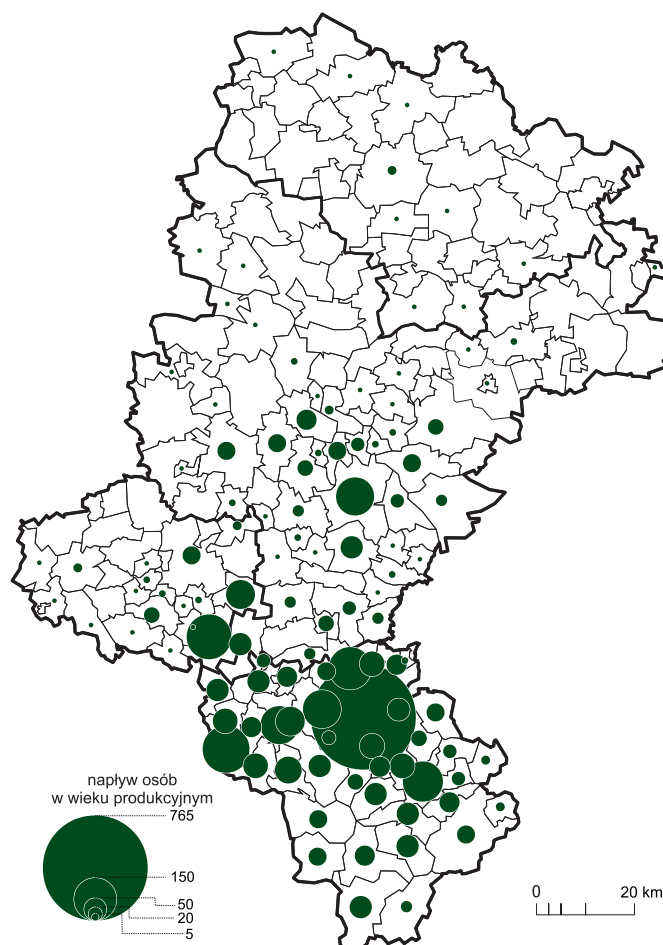
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Napływ migracyjny. W latach analizowanych laty napływ do gmin w podregionie wyniósł ponad 28 tys. osób, jego największe wartości można było zaobserwować w powiecie bielskim, w którym kształtował się na poziomie 11‰ i znacząco dominował nad pozostałymi powiatami podregionu bielskiego (ryc. 1.4).

Ryc. 1.4. Napływ migracyjny ogółem do powiatów w podregionie bielskim w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.5. Gminy z których nastąpił napływ migracyjny osób w wieku produkcyjnym do podregionu bielskiego z woj. śląskiego w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najmniejszy napływ migracyjnym w badanych latach wystąpił do powiatu żywieckiego i wyniósł 18 tys. Analiza kierunków napływu do podregionu bielskiego z obszaru woj. śląskiego (ryc. 1.5) wskazuje, iż zgodnie z prawem migracji Ravensteina znacząca część migrantów wybiera najbliższą okolicę. Migranci w wieku produkcyjnym przenoszą się do gmin położonych w niewielkich odległościach, gdzie znajdują pracę lub zawierają związki małżeńskie. Wraz ze wzrostem odległości liczba migrantów maleje.

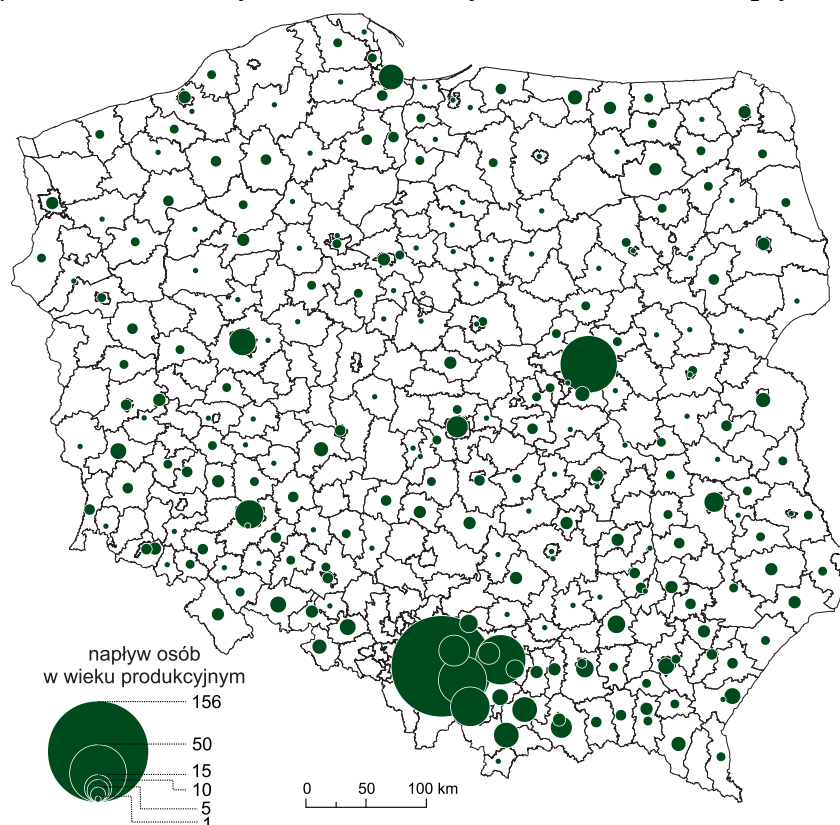
Tab. 1.4. Dominujące kierunki napływu osób w wieku produkcyjnym do gmin podregionu bielskiego z woj. śląskiego – wyznaczone metodą K. Doi (1957) w %

2007		2008		2009		2010		2011	
Bielsko-Biała	19,7	Bielsko-Biała	18,4	Bielsko-Biała	20,3	Bielsko-Biała	20,7	Bielsko-Biała	18,8
Czechowice-Dz.	5,6	Jastrzębie-Z.	5,1	Skoczów	5,3	Czechowice	4,9	Skoczów	5,2
Skoczów	4,7	Czechowice	4,6	Czechowice	5,2	Skoczów	4,8	Czechowice	4,6
Jastrzębie-Zdrój	4,6	Cieszyn	4,5	Cieszyn	4,6	Jastrzębie-Z.	4,4	Cieszyn	4,5
Cieszyn	4,5	Skoczów	4,4	Jastrzębie-Z.	4,1	Cieszyn	4,3	Jastrzębie-Z.	4,1
Żywiec	3,7	Żywiec	3,8	Żywiec	3,5	Żywiec	3,3	Żywiec	3,5
Katowice	2,9	Katowice	2,7	Katowice	3,0	Katowice	2,7	Katowice	3,3
Ustroń	2,2	Strumień	2,6	Jasienica	2,3	Żory	2,2	Jasienica	3,1
Jasienica	2,1	Ustroń	2,4	Ustroń	1,8	Jasienica	2,1	Żory	2,0
Strumień	2,0	Jasienica	2,4	Tychy	1,7	Strumień	2,0	Strumień	1,7
Żory	1,9	Tychy	2,2	Goeszów	1,7	Tychy	1,8	Ustroń	1,6
Tychy	1,9	Żory	1,8	Pszczyna	1,6	Ustroń	1,7	Hażlach	1,5
Hażlach	1,8	Lipowa	1,6	Żory	1,6	Wilkowice	1,6	Bestwina	1,5
Pszczyna	1,5	Hażlach	1,6	Hażlach	1,4	Hażlach	1,5	Wilkowice	1,5
Radziechowy-W.	1,4	Pszczyna	1,5	Strumień	1,4	Pszczyna	1,4	Łodygowice	1,5
Węgierska Górka	1,4	Węgierska G.	1,4	Łodygowice	1,4	Węgierska G.	1,4	Goeszów	1,4
Łodygowice	1,3	Sosnowiec	1,4	Sosnowiec	1,3	Zebrzydowice	1,4	Tychy	1,3
Buczkowice	1,2	Radziechowy	1,3	Gliwice	1,2	Buczkowice	1,3	Radziechowy	1,3
Wisła	1,2	Buczkowice	1,3	Zebrzydowice	1,2	Goeszów	1,3	Kozy	1,3
Wilkowice	1,2	Wilkowice	1,2	Pawłowice	1,2	Radziechowy	1,3	Zebrzydowice	1,3
Sosnowiec	1,1	Zebrzydowice	1,2	Wilkowice	1,2	Bestwina	1,3	Węgierska G.	1,2
Zebrzydowice	1,1	Łodygowice	1,1	Ruda Śląska	1,1	Pawłowice	1,2	Brenna	1,2
Gliwice	1,0	Goeszów	1,1	Zabrze	1,1	Bytom	1,2	Rajcza	1,2
Goeszów	1,0	Pawłowice	1,1	Radziechowy	1,1	Sosnowiec	1,1	Wilamowice	1,2
Lipowa	1,0	Rybnik	1,1	Węgierska G.	1,1	Kozy	1,1	Lipowa	1,2
				Świnna	1,1	Lipowa	1,1	Pawłowice	1,2
				Wisła	1,1	Świnna	1,1	Bytom	1,1
				Lipowa	1,1			Buczkowice	1,1
				Rybnik	1,0			Świnna	1,1
								Milówka	1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza dominujących kierunków napływu osób w wieku produkcyjnym do podregionu bielskiego wskazuje, że najwięcej osób pochodzi z Bielska-Białej, a udział migrantów kształtuje się w latach 2007–2011 na poziomie 20% (tab. 1.4). Znaczący napływ odbył się również ze Skoczowa i Czechowic-Dziedzic (około 5%). Miastem z którego do podregionu bielskiego w 2011 roku napłynęło ponad 4% ludności jest Jastrzębie-Zdrój. Miasto to ma charakter emigracyjny i każdego roku na skutek migracji ubywa z niego co najmniej 700 osób.

Badanie kierunków napływu osób w wieku produkcyjnym do podregionu bielskiego spoza woj. śląskiego wskazuje powiaty położone najbliżej podregionu jako główne miejsca z których odbywa się napływ (ryc. 1.6). Dominuje powiat oświęcimski, z którego w 2011 r. napłynęło 156 osób. Ważną rolę odgrywają duże miasta takie jak Warszawa czy Kraków z których odnotowano napływ 55 i 46 osób.

Ryc. 1.6. Powiaty z których nastąpił napływ migracyjny spoza woj. śląskiego osób w wieku produkcyjnym do podregionu bielskiego w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Napływ migracyjny uwarunkowany jest bazą mieszkaniową. Taką bazę w podregionie bielskim stanowiło 192,5 tys. mieszkań z łączną użytkową powierzchnią 14,5 mln m². Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na terenie analizowanych powiatów wynosiła 80 m², jedynie w mieście na prawach powiatu Bielsku-Białej wynosiła 63 m². Liczba oddanych mieszkań na terenie powiatów była zróżnicowana i kształtowała się na średnim poziomie od 406 w powiecie żywieckim

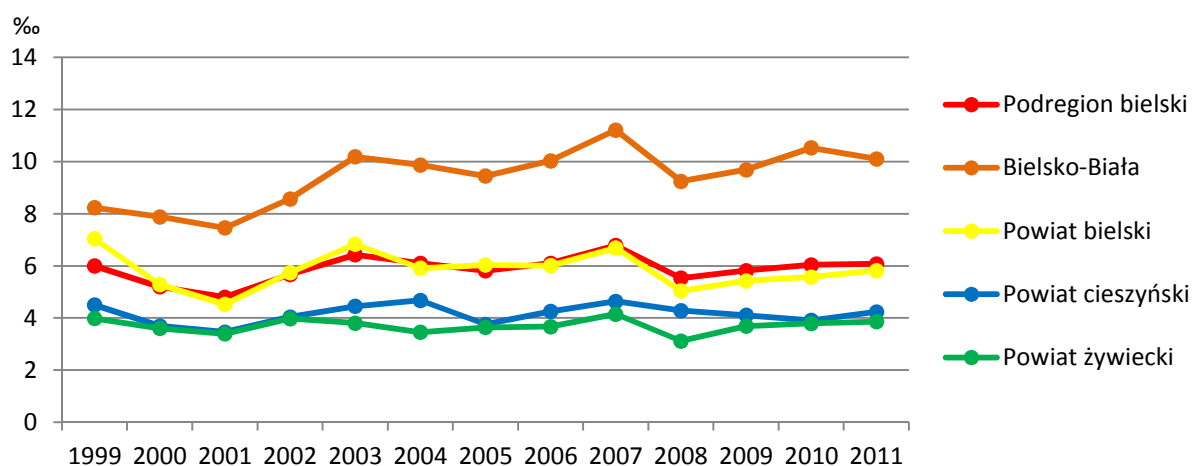
do 927 w powiecie cieszyńskim. Wysoki wskaźnik może informować o zamożności mieszkańców, dalszych planach inwestycyjnych osób mieszkających na danym terenie oraz braku obostrzeń przy wydawaniu pozwoleń na budowę. Wysoki wskaźnik może również wynikać ze wzrostu zapotrzebowania na prywatne kwatery w miejscowościach o charakterze turystycznym.

Odptyw migracyjny. Największy odptyw z podregionu wystąpił w powiecie Bielsko-Biała, w analizowanych latach 1999–2011 wyjechało ponad 23 tys. osób. Od 1999 r. notuje on tendencję wzrostową, przy równoczesnym wzroście napływu w powiecie bielskim, co wyraźnie wskazuje na proces suburbanizacji zachodzący w otoczeniu Bielska-Białej. Najmniejszy odptyw występował w powiecie żywieckim i cieszyńskim (ryc. 1.7). Kształtował się on na poziomie 4‰ i był wyrównany. Mieszkańcy tych powiatów byli zadowoleni z warunków życia i niechętnie opuszczali atrakcyjne turystycznie powiaty.

Tab. 1.5. Dominujące kierunki odptywu osób w wieku produkcyjnym z gmin podregionu bielskiego do woj. śląskiego wyznaczone metodą K. Doi (1957) w %

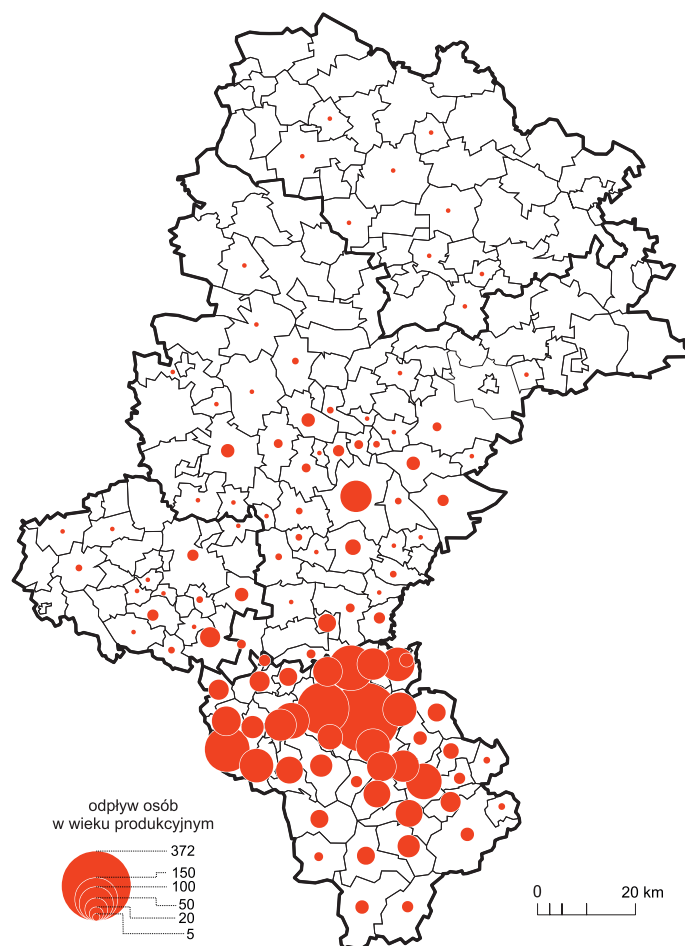
2007		2008		2009		2010		2011	
Bielsko-Biała	9,0	Bielsko-Biała	8,0	Bielsko-Biała	8,3	Bielsko-Biała	9,5	Bielsko-Biała	10,6
Czechowice-D.	6,5	Skoczów	6,5	Czechowice-D.	7,2	Jasienica	6,9	Czechowice-D.	6,9
Jasienica	6,2	Czechowice-D.	5,5	Jasienica	6,3	Skoczów	6,7	Jasienica	6,3
Skoczów	5,8	Jasienica	5,0	Skoczów	5,8	Czechowice-D.	6,6	Skoczów	5,8
Cieszyn	4,1	Cieszyn	4,1	Cieszyn	4,4	Cieszyn	4,4	Cieszyn	4,8
Wilkowice	3,7	Wilkowice	4,0	Żywiec	3,7	Wilkowice	3,7	Wilamowice	3,5
Żywiec	3,6	Żywiec	3,7	Wilkowice	3,5	Żywiec	3,4	Żywiec	3,4
Kozy	3,2	Kozy	3,3	Wilamowice	3,4	Łodygowice	3,3	Kozy	3,0
Hażlach	2,9	Goeszów	3,2	Bestwina	3,0	Wilamowice	3,1	Wilkowice	2,8
Łodygowice	2,8	Wilamowice	2,9	Łodygowice	2,8	Kozy	2,9	Goeszów	2,8
Wilamowice	2,8	Łodygowice	2,7	Goeszów	2,7	Goeszów	2,6	Bestwina	2,7
Strumień	2,5	Hażlach	2,6	Kozy	2,7	Bestwina	2,3	Łodygowice	2,6
Bestwina	2,4	Lipowa	2,4	Hażlach	2,6	Katowice	2,1	Katowice	2,5
Goeszów	2,3	Bestwina	2,3	Jaworze	2,3	Buczkowice	2,1	Hażlach	2,2
Buczkowice	2,2	Katowice	2,3	Buczkowice	2,3	Jaworze	2,1	Buczkowice	2,2
Lipowa	2,1	Ustroń	2,2	Lipowa	2,0	Strumień	2,0	Lipowa	2,1
Katowice	2,1	Jaworze	2,1	Strumień	2,0	Hażlach	1,9	Radziechowy	2,0
Jaworze	1,9	Buczkowice	2,1	Katowice	1,7	Lipowa	1,8	Ustroń	1,9
Radziechowy	1,9	Radziechowy	2,0	Ustroń	1,7	Ustroń	1,8	Strumień	1,8
Ustroń	1,9	Zebrzydowice	2,0	Radziechowy	1,7	Radziechowy	1,7	Jaworze	1,6
Zebrzydowice	1,7	Strumień	1,7	Węgierska G.	1,5	Brenna	1,6	Brenna	1,5
Brenna	1,5	Jastrzębie-Zdrój	1,4	Dębowiec	1,4	Jastrzębie-Zdrój	1,5	Węgierska G.	1,5
Węgierska G.	1,5	Węgierska G.	1,4	Pszczyna	1,4	Zebrzydowice	1,4	Dębowiec	1,4
Pszczyna	1,5	Świnna	1,4	Chybie	1,4			Pszczyna	1,4
		Chybie	1,3	Brenna	1,3				
		Brenna	1,3						

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.7. Odpływ migracyjny ogółem z podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

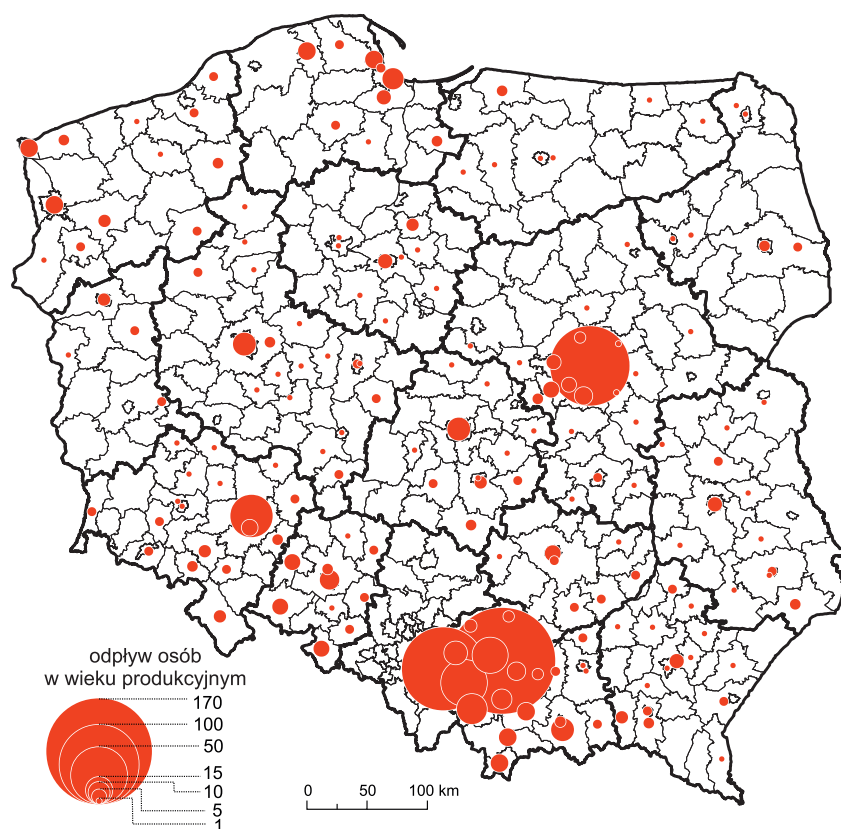

Ryc. 1.8. Gminy do których nastąpił odpływ migracyjny osób w wieku produkcyjnym z podregionu bielskiego w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobnie jak w napływie główne kierunki odpływu zamykają się w obszarze podregionu bielskiego i prowadzą do najbliższych gmin (ryc. 1.8). Mieszkańcy podregionu przenosili się w głównej mierze do Bielska-Białej. Zgodnie z wyliczonymi metodą K. Doi dominującymi kierunkami, odpływ z podregionu do Bielska-Białej stanowił 10% (tab. 1.5). Kolejne miejsca zajmowały Skoczów i Czechowice-Dziedzice po około 6%. Stały odpływ z podregionu na poziomie 4% rocznie możemy zaobserwować również do Cieszyna.

Analiza kierunków odpływu osób w wieku produkcyjnym z podregionu bielskiego poza woj. śląskie wskazuje, iż najczęściej wybieranym kierunkiem dla mieszkańców podregionu jest Kraków (ryc. 1.9). W 2011 roku aż 170 osób właśnie tam wyjechało. Spośród dużych miast ważną rolę odgrywają również: Warszawa (101 osób), Wrocław (35 osób), Łódź, Poznań, Gdańsk (po 11 osób). Są to przykłady typowych migracji edukacyjnych i za pracą, gdyż w dużych miastach jest je zdecydowanie łatwiej znaleźć. Ważnym kierunkiem emigracji był powiat oświęcimski do którego odpłynęło w 2011 roku 111 osób.

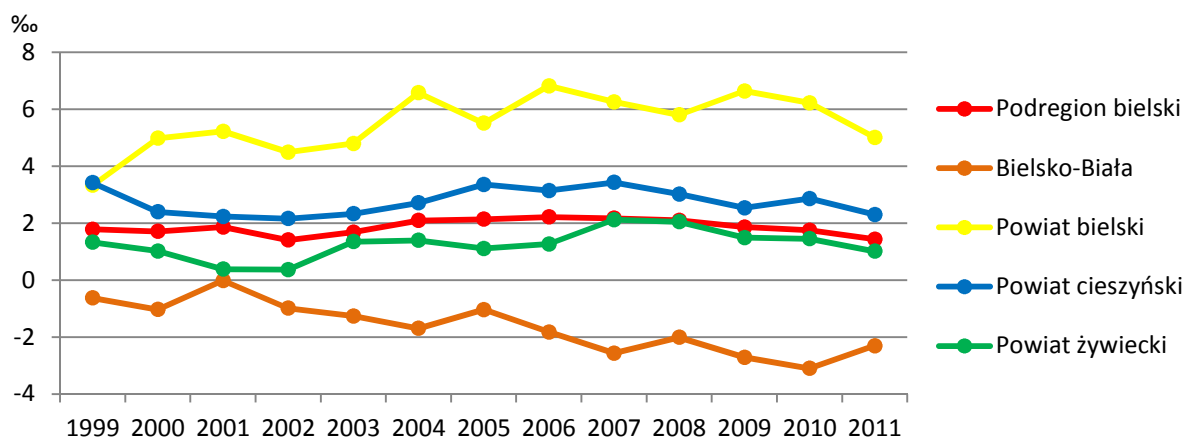
Ryc. 1.9. Powiaty do których nastąpił odpływ migracyjny z podregionu bielskiego poza woj. śląskie osób w wieku produkcyjnym w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Saldo migracji. W podregionie bielskim jedynie w powiecie Bielsko-Biała wystąpiło w latach 1999–2011 ujemne saldo migracji. Od 2001 r. wykazuje ono tendencję spadkową, w związku z czym więcej osób wyjeżdża niż przyjeżdża do powiatu Bielsko-Biała. Najwyższe wartości salda migracji można było zaobserwować w powiecie bielskim, który swoje maksimum na poziomie ponad 6‰ osiągnął w 2006 roku (ryc. 1.10). W latach 2009–2011 można było zaobserwować spadek salda migracji z 6,6‰ do 5‰. W powiecie żywieckim i cieszyńskim saldo migracji przybierało podobny charakter jak w powiecie bielskim, jednak spadek salda migracji rozpoczął się już w 2007 r.

Jak podaje A. Rączaszek (2001), migranci werbowani kiedyś do pracy w woj. katowickim, czy innych ośrodkach przemysłowych zaczynają wracać w swoje rodzinne strony. Przyczynia się do tego zwłaszcza restrukturyzacja górnictwa, co powoduje znaczne zmniejszenie zatrudnienia.

Powyższą tezę doskonale ilustrują ryciny przedstawiające rozkład przestrzenny strumieni migracyjnych. Agregacja danych dla województwa i kraju ułatwia nam określenie dominujących kierunków w strukturze migracji. Analiza napływu migracyjnego w 2011 r. wskazuje, iż dla podregionu bielskiego możemy wskazać trzy dominujące obszary przemieszczeń.

Ryc. 1.10. Saldo migracji ogółem w podregionie bielskim w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pierwszy z nich to obszar sąsiadujących gmin, gdzie główną przyczyną migracji są związki małżeńskie. Obserwujemy tam bardzo wysokie wielkości napływu.

Drugim obszarem o mniejszej strukturze wielkości jest konurbacja katowicka. Przyczyny migracji dla tego obszaru różnią się od przyczyn migracji sąsiadujących gmin, gdyż dla mieszkańca konurbacji teren podregionu bielskiego jest atrakcyjny

pod wieloma względami. Atrakcyjność turystyczna powoduje, iż bardzo powszechnym elementem jest fakt występowania drugich domów. Zjawisko to jest praktycznie niemierzalne, jednak obserwacja w terenie i wywiad środowiskowy pozwalają na wysnucie tej hipotezy. Potencjalny migrant w początkowej fazie swojej wędrówki, wybudowany na Podbeskidziu dom wykorzystuje do wyjazdów weekendowych, jednak z czasem staje się on jego głównym domem przenosząc się tam na stałe.

Trzecią grupę reprezentuje ludność dużych miast takich jak: Warszawa, Łódź, Wrocław, Kraków. Skala zjawiska występująca w tych miastach jest również duża, jak w przypadku konurbacji.

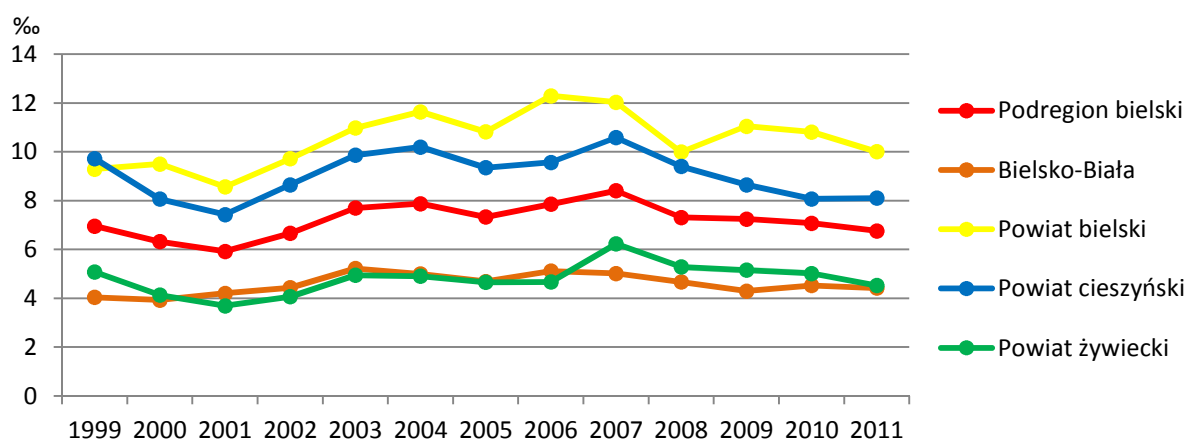
Struktura odpływu ludności wykazuje podobny charakter jak dla napływu, determinując trzy dominujące kierunki przemieszczeń. Pierwszy stanowią gminy najbliższe, drugi to konurbacja a trzeci to duże miasta. Jednak odpływ migracyjny nie charakteryzuje się tak dużą dyspersją przestrzenną, jaką obserwowano dla napływu. Napływ w analizowanym 2011 roku cechował się 463 kierunkami migracji a odpływ 289 kierunkami.

1.3.2. KIERUNKI NAPŁYWU MIGRACYJNEGO

Największy napływ migracyjny z miast odnotowano w gminach powiatu bielskiego. Kształtował się on w 2011 r. na poziomie 10‰ (ryc. 1.11). Najmniejszy napływ z miast wystąpił do powiatu żywieckiego i Bielska-Białej. Dominującymi kierunkami napływu z miast do podregionu były: Bielsko-Biała, z której w 2011 r. do podregionu napłynęło 765 osób w wieku produkcyjnym, Cieszyn (184), Jastrzębie-Zdrój (166), Żywiec (144), Katowice (134).

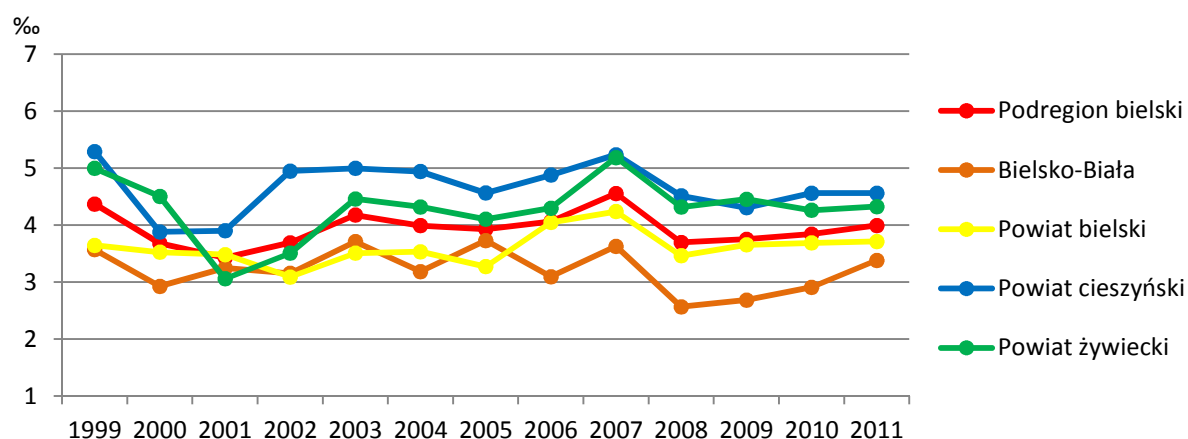
Napływ migracyjny ze wsi we wszystkich analizowanych powiatach kształtował się na niskim poziomie i nie przekraczał 5‰ (ryc. 1.12). We wszystkich analizowanych latach cechował się małą zmiennością. Sumarycznie w latach 1999–2011 ze wsi do gmin podregionu napłynęło ponad 33 tys. ludności. Największy napływ migracyjny osób w wieku produkcyjnym kierował się w 2011 roku z takich gmin jak Jasienica (125 osób w wieku produkcyjnym), Bestwina (60), Hażlach (60), Wilkowice (59), Łodygowice (59), Goleiszów (58).

Napływ migracyjny z zagranicy do podregionu bielskiego w latach 1999–2011 we wszystkich analizowanych powiatach rósł (ryc. 1.13). Największe wartości 1,3‰ zaobserwowano w roku 2008 w powiecie Bielsko-Biała. Dominującymi kierunkami napływu w 2011 były Niemcy (48 osób w wieku produkcyjnym) i Wielka Brytania (44). Kolejne miejsca zajmowały USA (12), Austria (11) i Włochy (10).

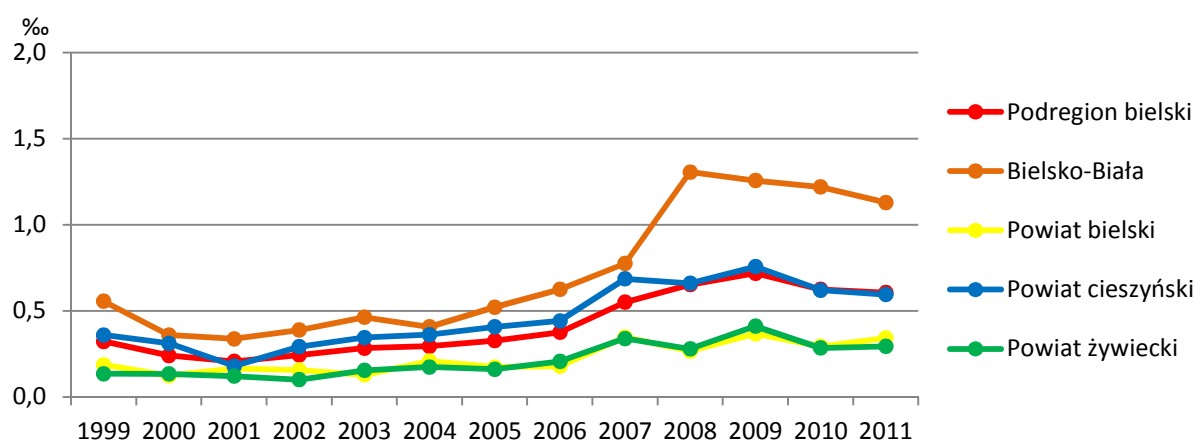
Ryc. 1.11. Napływ migracyjny z miast do podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.12. Napływ migracyjny ze wsi do podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.13. Napływ migracyjny z zagranicy do podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Znacząca liczba migrantów wybiera na miejsce swojego zamieszkania obszar atrakcyjny turystycznie. Ze względu na swe walory krajobrazowo-przyrodnicze podregion bielski jest dogodnym miejscem do uprawiania turystyki i zażywania wypoczynku, a w konsekwencji do migracji na stałe. Zboczami i szczytami Beskidów prowadzą liczne szlaki górskie z punktami widokowymi. Na wielu odcinkach wiodą one wzdłuż granicy z Czechami i Słowacją, gdzie w kilku wyznaczonych miejscach można ją przekroczyć. Na szlakach, zwłaszcza w okolicy przejść granicznych, umieszczono mapy informujące o atrakcjach turystycznych po polskiej, słowackiej i czeskiej stronie: zabytkach kultury, pomnikach przyrody, trasach rowerowych, kąpieliskach. Turystykę można uprawiać nie tylko pieszo, ale także na rowerze i konno.

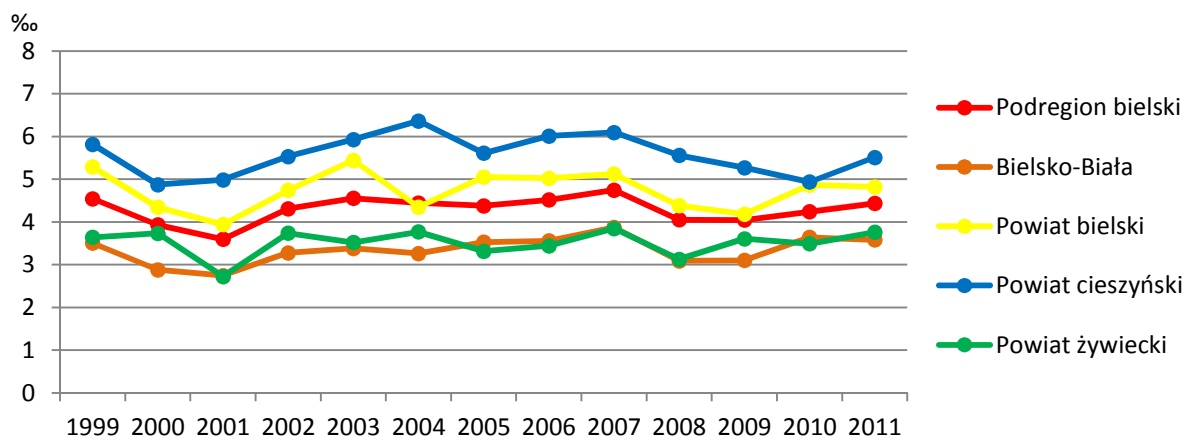
Na terenie analizowanych powiatów występują dogodne warunki dla miłośników lotniarstwa m.in. na stokach góry Chełm w Golezowie, Równicy w Ustroniu czy góry Żar. Do letnich atrakcji regionu należą także liczne kąpieliska, oraz rzeczne plaże gdzie skorzystać można także z wypożyczalni sprzętu wodnego.

Pokrywa śnieżna w Beskidzie Śląskim i Żywieckim utrzymuje się długo, zwłaszcza w wyższych partiach gór a liczne szlaki narciarskie i nartostrady są dobrze utrzymane i oznakowane. W razie potrzeby niektóre stoki są sztucznie naśnieżane. W sezonie czynnych jest tutaj wiele wyciągów, z czego większość znajduje się w rejonie Wisły, Ustronia, Korbielowa, Szczyrku.

1.3.3. KIERUNKI ODPLYWU MIGRACYJNEGO

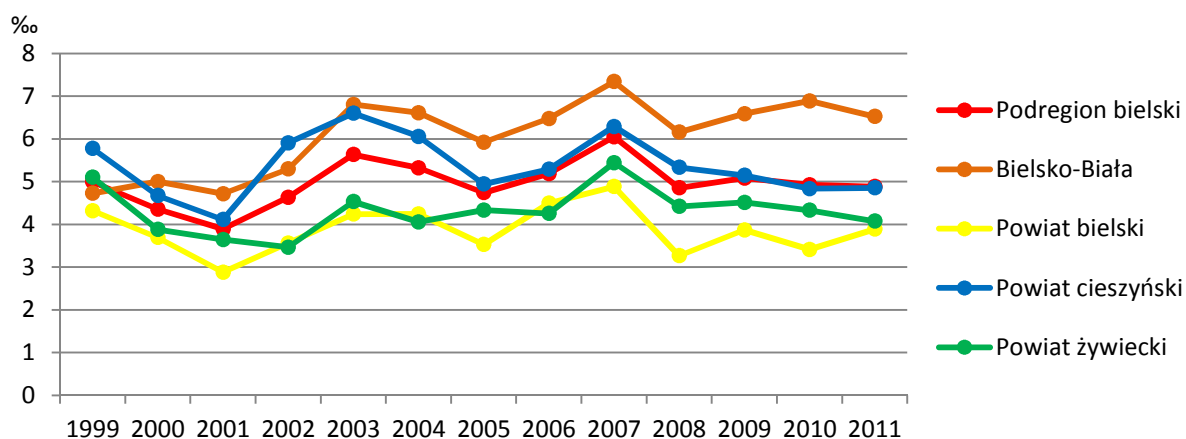
Największy odpływ migracyjny z gmin podregionu bielskiego do miast wystąpił w powiecie cieszyńskim. Odpływ ten od 1999 r. podobnie jak w pozostałych powiatach utrzymuje się na stałym poziomie i nie przekracza 6‰ (ryc. 1.14). W analizowanych latach sumarycznie z gmin podregionu wyjechało do miast ponad 12 tys. osób. Osoby w wieku produkcyjny najczęściej wyjeżdżały do Bielska-Białej (372), Cieszyna (170), Żywca (120).

Odpływ migracyjny na wieś cechuje się w latach 1999–2011 wyrównanymi wartościami nie przekraczającymi 7‰. Najwyższe wartości odpływu na wieś posiada powiat Bielsko-Biała, w którym możemy zaobserwować niewielki wzrost tego zjawiska. W roku 2011 najwięcej osób w wieku produkcyjnym odpłynęło z podregionu do Jasienicy (138), Kóz (81), Wilkowic (75), Bestwiny (56), Buczkowic (50) – (ryc. 1.15).

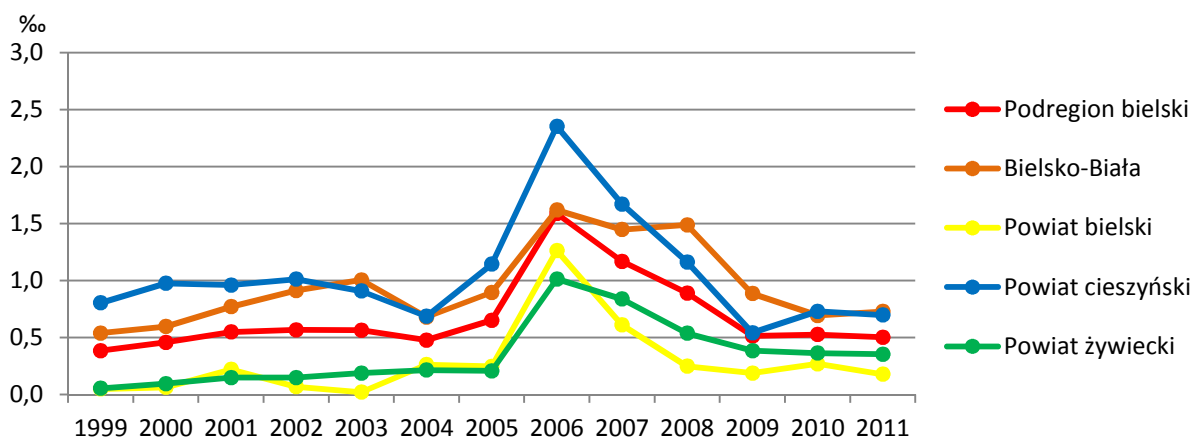
Ryc. 1.14. Odpływ migracyjny do miast w podregionach w latach 1999–2011 w na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.15. Odpływ migracyjny na wieś w podregionach w latach 1999–2011 w na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.16. Odpływ migracyjny za granicę w podregionach w latach 1999–2011 w na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Odptyw migracyjny za granicę w latach 1999–2005 utrzymywał się na poziomie nie przekraczającym 1‰. Znaczący wzrost odpływu można było zaobserwować w roku 2006, w którym to wartości wzrosły do ponad 2‰ (ryc. 1.16). Uwarunkowane było to tym, iż od 1 maja 2006 r. kolejne kraje zrezygnowały z ograniczeń względem Polski. Polacy mogli ubiegać się o pracę w Hiszpanii, Portugalii, Grecji, Finlandii. Od 21 lipca 2006 r. został otwarty rynek włoski. Spowodowało to duży odpływ migracyjny zauważalny w każdym powiecie podregionu bielskiego. W kolejnych latach odpływ migracyjny spadał, a największy spadek odnotował powiat cieszyński gdzie z 2,35‰ w 2006 roku spadł do 0,35‰ w 2011 r. Dominującymi kierunkami odpływu osób w wieku produkcyjnym w roku 2011 były Niemcy do których wyjechało 80 osób, Wielka Brytania (79), Włochy (16), USA (14).

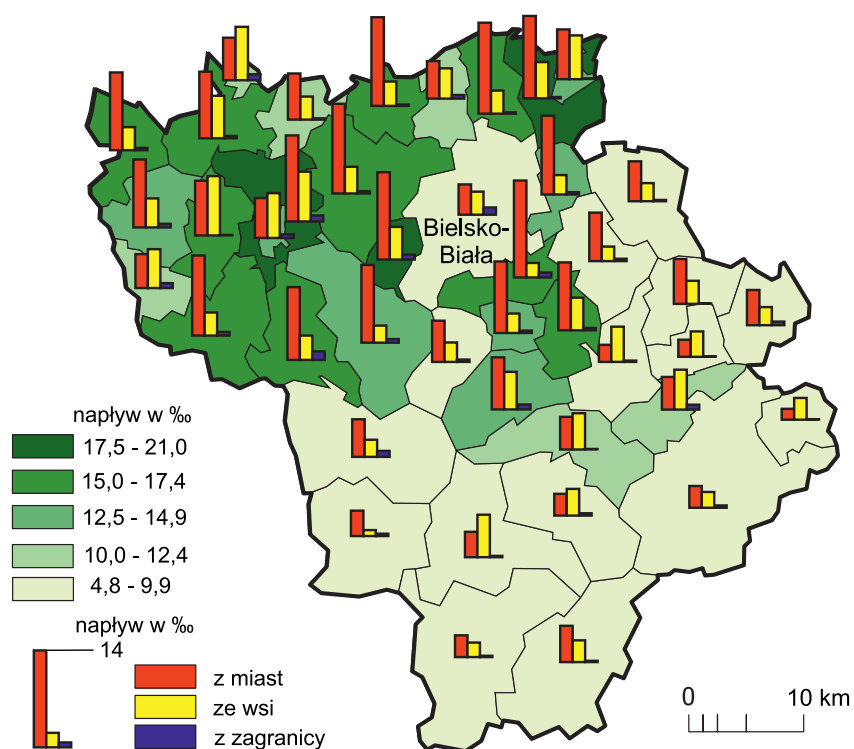
W związku z narastającym w szybkim tempie kryzysem gospodarczym w Europie i świecie mówi się o możliwości przyspieszonej fali powrotów Polaków z Wielkiej Brytanii, Irlandii, czy USA. Sprawa jest jednak skomplikowana. Ostatni raport CBOS dotyczący doświadczeń Polaków w pracy za granicą pokazuje, że w 2008 r. nie nastąpiły wyraźne zmiany w nasileniu strumienia emigracji zarobkowej z Polski. Zarówno obecnie, jak i przed rokiem fakt podjęcia zatrudnienia poza naszym krajem zadeklarowało 10% dorosłych Polaków. W wypadku ponad połowy z nich (52%) wyjazd nastąpił już po 1 maja 2004 r. (*Emigracja bez zmian...*, 2009).

1.3.4. NAPŁYW MIGRACYJNY DO GMIN

Największy napływ migracyjny w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w ostatnich latach odnotowują takie gminy jak Jaworze, Jasienica, Wilkowice, Wilamowice. Napływ do tych gmin kształtuje się na poziomie ponad 15‰. Gminy te położone są w pobliżu Bielska-Białej w jej strefie suburbannej i to jest przyczyną tak wysokiego napływu. Zjawisko napływu w Jaworzu utrzymuje się od 1999 r. na bardzo wysokim poziomie przekraczającym nawet 26‰. W pozostałych gminach nasila się, i o ile w 1999 r. było na poziomie niewiele przekraczającym 10‰ to w 2011 r. przekroczyło 15‰. Najmniejszy napływ występuje w gminach powiatu żywieckiego takich jak Jelesnia, Rajcza, Koszarawa, i kształtował się w 2011 r. na poziomie 5‰.

Migracje z miast w podregionie bielskim utrzymują się na stałym, wysokim poziomie (ryc. 1.17). Sumarycznie od 1999 r. do podregionu napłynęło ponad 60 tys. osób, najwięcej do powiatu bielskiego, ponad 20 tys. i powiatu cieszyńskiego prawie 20 tys. Niewielkim zainteresowaniem cieszy się powiat żywiecki do którego w latach 1999–2011 napłynęło z miast niewiele ponad 9 tys. osób.

Największy napływ migracyjny ze wsi wystąpił w gminach Dębowiec, Skoczów, Strumień, Wilamowice, Milówka. Utrzymywał się na stałym poziomie, a jego maksymalne wartości nie przekraczały 10‰.

Ryc. 1.17. Napływ migracyjny do gmin podregionu bielskiego w 2011 r. na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując napływ migracyjny z zagranicy można zauważyć, iż podobnie jak w woj. śląskim w gminach podregionu bielskiego następuje wzrost napływu. Najwyższe wartości odnotowuje się w gminie Ustroń, Bielsko-Biała, Skoczów, Wiśła.

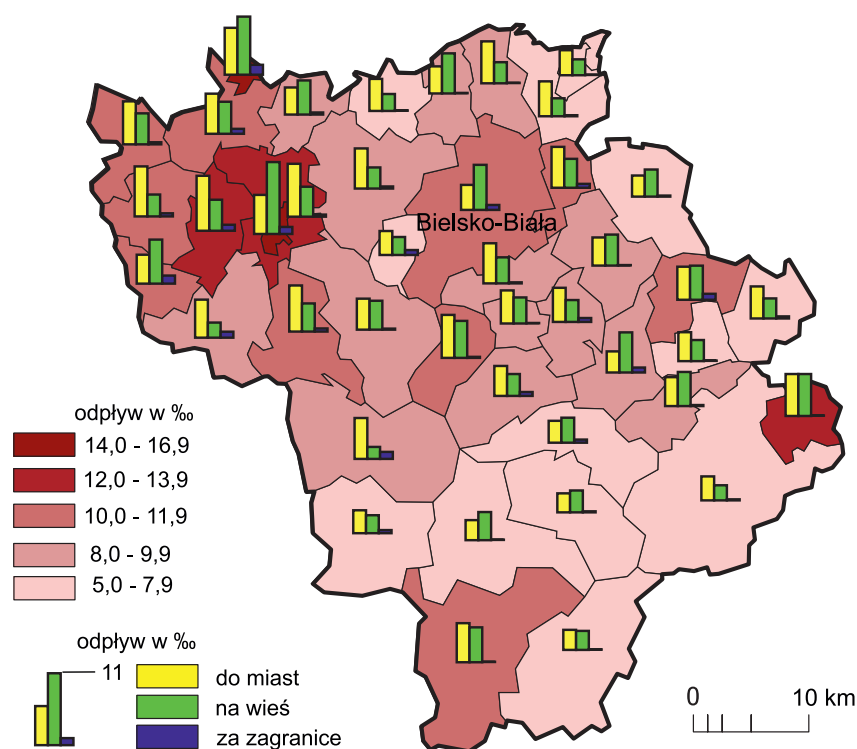
1.3.5. ODPIY W MIGRACYJNY Z GMIN

Gminy z największym odpływem migracyjnym to Skoczów, Strumień, Dębowiec, Koszarawa, Szczyrk. Odpływ w latach 1999–2011 kształtował się w nich na poziomie 15‰ (ryc. 1.18). Najmniejszy odpływ odnotowały takie gminy jak Ujsoły, Jeleśnia, Istebna, Węgierska Górka, Milówka. Można zauważyć, iż migranci z powiatu żywieckiego są mało mobilni, a odpływ osiąga najniższe wartości.

Sumarycznie z gmin podregionu bielskiego wyjechało ponad 83 tys. mieszkańców, najwięcej z Bielska-Białej, ponad 23 tys. W odpływie dominują ludzie młodzi, dobrze wykształceni w związku z tym skutki odpływu migracyjnego

to nie tylko zmniejszenie liczby ludności, ale deformacja struktur demograficznych i społeczno-zawodowych na obszarach emigracyjnych.

Odpływ migracyjny do miast w latach 1999–2011 największe wartości około 7‰ osiągał w Dębowcu, Skoczowie, Strumieniu i Ustroniu. Jedynie w gminie Hażlach w latach 2003–2007 zaobserwowano podwyższone wartości przekraczające 10‰. Największy odpływ migracyjny na wieś występuje w gminach Skoczów, Strumień, Bielsko-Biała, Cieszyn, w których kształtuje się na poziomie 7‰ (ryc. 1.18). Sumarycznie z gmin podregionu bielskiego odpłynęło na wieś w latach 1999–2011 ponad 41 tys. osób, najwięcej z Bielska-Białej prawie 14 tys. i powiatu cieszyńskiego prawie 12 tys. Największy odpływ migracyjny za granicę wystąpił w gminach Cieszyn, Wiśla, Łękawica. Odpływ w analizowanych gminach jest bardzo zmienny, jednak wyróżnia się znacząco 2006 rok kiedy zostały otwarte dla Polaków rynki pracy w wielu europejskich krajach.

Ryc. 1.18. Odpływ migracyjny z gmin podregionu bielskiego w 2011 r. na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Migracje ludności są możliwe dzięki prawidłowo funkcjonującemu transportowi i odpowiedniej sieć dróg. Drogi biegnące przez analizowane powiaty spełniają ten warunek jedynie w części. Co do gęstości sieci dróg należy stwierdzić, iż zwiększająca się rokrocznie liczba pojazdów samochodowych wymaga budowy nowych odcinków dróg. Na omawianym obszarze przebiegają dwa ważne ciągi

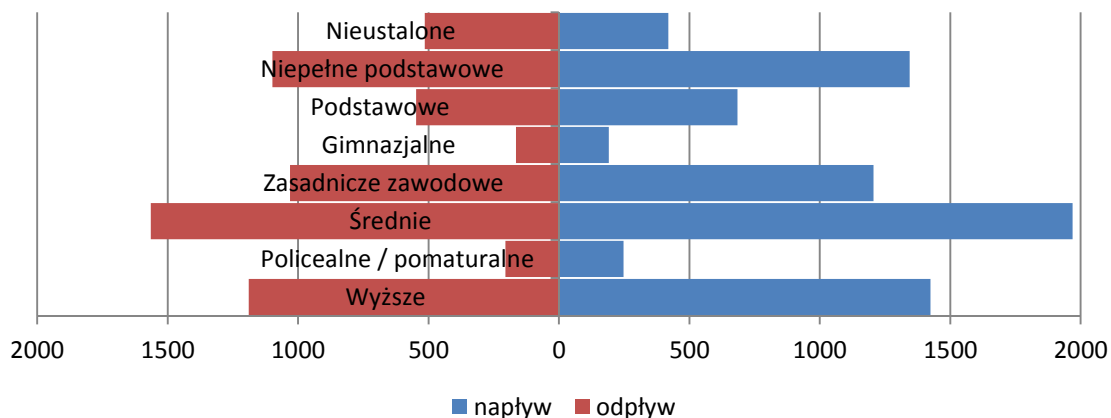
komunikacyjne. Najważniejszym jest droga międzynarodowa E-75 (krajowa droga nr 1), biorąca swój początek na północy Polski a kończąca swój bieg na południu Europy w Atenach.

Na badanym odcinku jej przebieg początkowo jest południkowy w gminach Czechowice-Dziedzice i Bielsko-Biała, po czym droga skręca na zachód i kieruje się przez gminę Skoczów do przejścia granicznego w Cieszynie. W ostatnim czasie zmianie uległ przebieg drogi międzynarodowej E-462, która obecnie biegnie z Cieszyna przez Bielsko-Białą i dalej przez Pszczynę do autostrady A-4 na Kraków. Drugą drogą relacji północ-południe jest droga szybkiego ruchu nr 81 relacji Katowice-Wisła. W interesującym nas fragmencie biegnie ona od Żor przez Strumień, Skoczów, Ustroń do Wisły. Zadaniem tej drogi było odciążenie trasy E-75 szczególnie w okresie weekendowym, kiedy natężenie ruchu jest największe. Do innych istotnych dróg tego obszaru zaliczyć można drogi biegnące na południe od linii Bielsko-Cieszyn. Z Bielska-Białej w kierunku południowym będą dwie drogi tj. droga krajowa 69 do Żywca oraz droga nr 934 do Szczyrku i Wisły. Z kolei z Żywca początek biorą drogi w kierunku na Suchą Beskidzką, Kęty i najistotniejsza w kierunku przejścia granicznego w Zwardoniu. Zastrzeżenia budzi jednak stan techniczny dróg i ich parametry, np. szerokość, liczba pasów ruchu, oznakowanie. W najlepszym stanie są drogi krajowe oraz wojewódzkie przelotowe.

Udział terenów komunikacji w powierzchni gmin podregionu bielskiego jest znacznie zróżnicowany. Najwięcej takich terenów obserwujemy w gminach miejskich takich jak Cieszyn czy Czechowice-Dziedzice, gdzie przekracza 10% udziałów. Najmniejszy ich udział obserwujemy w południowych gminach powiatu żywieckiego i cieszyńskiego, sięga on tam poniżej 3% udziałów. Gęstość sieci dróg publicznych o nawierzchni twardej w południowej części woj. śląskiego sięga poniżej 300 km/km². Jedynie w Bielsku Białej przekracza 300 km/km². Obciążenie sieci dróg krajowych południowej części woj. śląskiego najwyższe jest na drodze krajowej nr 1. Na odcinku od Bielska do Cieszyna wynosi od 10 000 do 15 000 pojazdów na dobę. Najwyższe wartości obserwujemy na odcinku dojazdowym do Bielska-Białej, gdzie sięgają ponad 30 000 pojazdów na dobę.

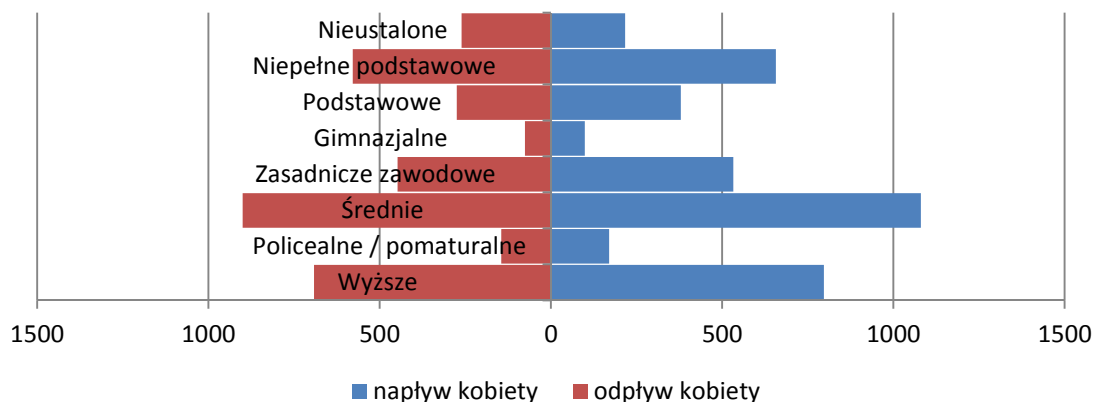
1.3.6. STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA MIGRANTÓW

W strukturze wykształcenia zarówno w napływie jak i odpływie dominują migranci z wykształceniem średnim. Rocznie przyjeżdża i wyjeżdża ponad 1,9 tys. takich osób. Drugą grupę stanowią osoby z wykształceniem wyższym. W tej grupie obserwujemy pozytywne zjawisko większego napływu niż odpływu osób z wyższym wykształceniem, gdyż napływa około 1,4 tys., a wyjeżdża 1,1 tys. (ryc. 1.19).

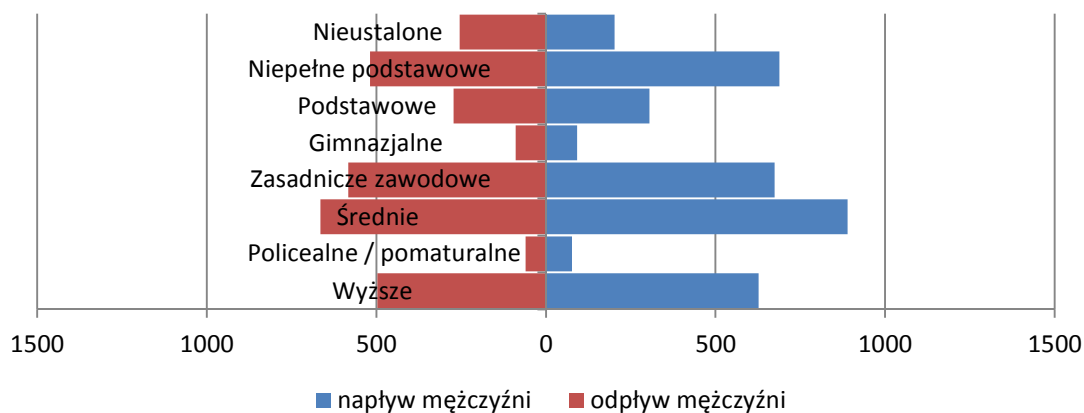
Ryc. 1.19. Struktura wykształcenia osób napływających i wyjeżdżających z podregionu bielskiego w 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.20. Struktura wykształcenia kobiet napływających i wyjeżdżających z podregionu bielskiego w 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 1.21. Struktura wykształcenia mężczyzn napływających i wyjeżdżających z podregionu bielskiego w 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując strukturę wykształcenia wg płci można zauważyć, iż zarówno w napływie jak i odpływie wykształcenie wyższe posiada więcej kobiet niż mężczyzn. Kobiety dominują również pod względem wykształcenia średniego. Mężczyźni przeważają nad kobietami pod względem wykształcenia zasadniczego zawodowego, a przewaga ta sięga nawet ponad 140 osób. Duży napływ i odpływ obserwujemy zarówno u kobiet jak i u mężczyzn z wykształceniem niepełnym podstawowym (ryc. 1.20, 1.21).

Migracje ludności są ściśle powiązane z sytuacją społeczną i ekonomiczną występującą na danym obszarze. Ich następstwa widoczne są w długotrwałych procesach dotyczących populacji zbudowanych z migrantów. Odegrały one zasadniczą rolę również w tworzeniu bilansu demograficznego podregionu bielskiego. Także związki małżeńskie i sytuacja mieszkaniowa tworzy podstawowe uwarunkowania migracji. W świetle przeprowadzonych badań nad zjawiskiem migracji ludności w podregionie bielskim możemy stwierdzić, iż duża rolę w kształtowaniu tego zjawiska odegrała transformacja gospodarcza lat 90. XX wieku w otwarcie rynków pracy w UE.

1.4. STRUKTURA PŁCI I WIEKU LUDNOŚCI

1.4.1. STRUKTURA PŁCI LUDNOŚCI

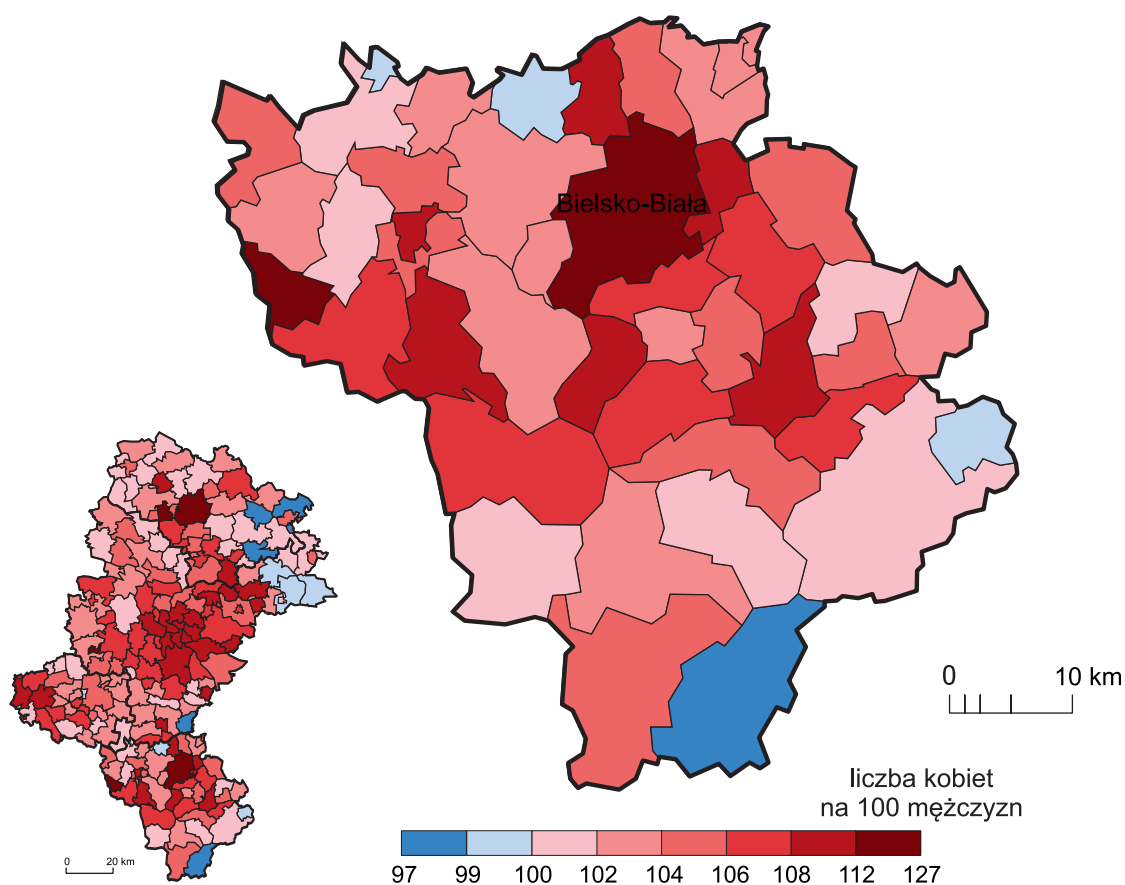
Podregion bielski charakteryzuje się podobnym poziomem feminizacji jak kraj czy województwo śląskie. W 2012 r. wyrażał się on liczbą 107 kobiet przypadających na 100 mężczyzn. Jednak ten ogólny wskaźnik nie oddaje przestrzennego zróżnicowania struktury płci w podregionie (tab. 1.6, ryc. 1.22). Na kształtowanie się struktury płci mają wpływ m.in. przeszłe procesy migracyjne. Do lat 80. XX wieku kierunki przepływów migracyjnych kształtowały się inaczej niż obecnie. Silny odpływ migracyjny z gmin wiejskich powiatu żywieckiego oraz znaczący odpływ z wielu gmin powiatu bielskiego zmieniał strukturę płci ludności na obszarach emigracyjnych (maskulinizacja gmin górskich) oraz imigracyjnych (feminizacja miast). O ile kobiety kierowały się do miast podregionu, głównie do Bielska-Białej, to mężczyźni odpływali także poza region – do konurbacji katowickiej i rybnickiej. Najsilniej sfeminizowane jest Bielsko-Biała, gdzie na 100 mężczyzn przypada aż 112,0 kobiet. Taka struktura jest typowa dla dużych miast, jednak w demografii określana jako anormalna (Rosset, 1975). Jej przyczyny tkwią w silnym napływie migracyjnym kobiet do pracy w mieście w poprzednich dekadach, zaś obecnie – w nasilających się procesach starzenia. Przejawia się on coraz większym udziałem

starszych grup wieku, w których z racji dłuższego trwania życia przeważają kobiety. Na pozostałych obszarach współczynnik feminizacji waha się od 104,6 kobiet na 100 mężczyzn w powiecie żywieckim do 106,9 w cieszyńskim. Jeszcze ciekawszych spostrzeżeń dostarcza analiza struktury płci na poziomie miast i gmin wiejskich (ryc. 1.22).

Tab. 1.6. Struktura płci ludności w podregionie bielskim w latach 1999–2012

Powiaty	Liczba kobiet na 100 mężczyzn			
	1999	2002	2006	2012
Województwo śląskie	106,3	106,6	107,2	107,2
Podregion bielski	107,5	107,6	107,8	107,3
Bielsko-Biała	111,6	111,3	112,0	112,0
Powiat bielski	105,6	105,9	105,9	105,2
Powiat cieszyński	108,2	108,5	108,1	106,9
Powiat żywiecki	103,8	103,9	104,4	104,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Ryc. 1.22. Poziom feminizacji w podregionie bielskim w 2012 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Wysokiemu poziomowi feminizacji miast towarzyszy także znaczna feminizacja obszarów wiejskich położonych w ich zapleczu (Kozy, Wilkowice, Goleszów, Lipowa). Urbanizowanie się wsi podmiejskich zwiększa ich atrakcyjność dla kobiet napływających z gmin wiejskich położonych peryferyjnie. Na wzrost feminizacji wpływa też nasilanie się procesu starzenia demograficznego (m.in. Wilkowice, Goleszów). W zapleczu miast występują także urbanizujące się gminy wiejskie, a jednak charakteryzujące się wciąż stosunkowo niskim poziomem feminizacji (Jasienica, Jaworze, Buczkowice, Bestwina), czy wręcz przewagą mężczyzn (Czechowice-Dziedzice). Charakterystyczną cechą migracji w podregionie bielskim jest fakt, iż w ruchu wewnętrznym (także z uwzględnieniem migracji spoza regionu), zarówno w napływie, jak i w odpływie przeważają kobiety. Łączny napływ kobiet w latach 2006–2011 wynosił 23,9 tys. osób, zaś odpływ 20,0 tys. osób.

Nieznaczna liczebna przewaga kobiet (100,0–101,8 kobiet na 100 mężczyzn – Łękawica, Węgierska Górka, Dębowiec, Jeleśnia, Istebna, Strumień) bądź przewaga mężczyzn w strukturze płci (Koszarawa, Ujsoły, Czechowice-Dziedzice oraz w mieście Strumień) występuje na ogół w emigracyjnych, peryferyjnie położonych gminach górskich. Przewaga mężczyzn czy też wyrównana struktura płci ma związek z wieloletnim odpływem kobiet do większych miast lub poza region (choć obecnie zjawisko to jest już mniejsze).

Jednocześnie dane wskazują na obniżenie się współczynnika feminizacji w wielu miastach i gminach powiatu cieszyńskiego (Cieszyn, Ustroń, Skoczów, Dębowiec, Chybie, Goleszów) oraz niektórych gminach powiatu bielskiego (Wilkowice, Czechowice-Dziedzice, Buczkowice). Spadek poziomu feminizacji obserwowany jest także w powiecie żywieckim (Ślemień, Koszarawa, Łodygowice). W charakteryzujących się ujemnym saldem migracji miastach Ustroń, Cieszyn, Wiśła, Skoczów czy gminach wiejskich Węgierska Górka, Koszarawa spadek feminizacji może być spowodowany emigracją kobiet. W pozostałych gminach wiejskich o dodatnim saldzie migracji (Czechowice-Dziedzice, Wilkowice, Chybie, Łodygowice) spadek ten ma związek z strukturą płci w napływie, jak i odpływie migracyjnym – jeśli przewaga kobiet nad mężczyznami była większa w odpływie niż w napływie, to mogło wpłynąć na obniżanie się współczynnika feminizacji.

Strukturę płci ludności analizowanego obszaru kształtuje wiele czynników, co powoduje jej przestrzenne zróżnicowanie, jak i odmienne tendencje zmian. Gminy będące beneficjentami silnej suburbanizacji (Jaworze, Jasienica), stanowią obszar napływu migrantów z dużych miast, także spoza podregionu. Jeśli budując lub kupując dom na wsi zachowują oni dotychczasowe mieszkanie w mieście to powoduje, że w domku wiejskim obowiązkowo meldunkowo dopełnia tylko jedno

z małżonków, drugie zaś pozostaje zameldowane w dotychczasowym mieszkaniu. Może to być jedną z przyczyn wystąpienia tendencji do defeminizacji w niektórych gminach wiejskich. Jest to zgodne z wcześniejszą tezą, iż wielu imigrantów w Beskidach spędza tylko lato, a na zimę powraca do mieszkania w mieście. Zatem mimo zameldowania na pobyt stały tak naprawdę część tych migracji ma charakter okresowy. Związanie imigrantów z obszarem jest zatem słabsze niż w przypadku migracji trwałych.

Z punktu widzenia rynku pracy istotne jest określenie struktury płci ludności w wieku produkcyjnym (tab. 1.7). Dla zachowania porównywalności zestawiono grupy wieku 18–59 lat dla kobiet i dla mężczyzn, pomijając grupę 60–64 lata (wiek produkcyjny tylko mężczyzn). Zarysowane powyżej procesy wskazują, iż w podregionie bielskim struktura płci ludności w wieku produkcyjnym jest wyrównana (100,9 kobiet na 100 mężczyzn), jedynie w powiecie żywieckim przeważają mężczyźni. Natomiast Bielsko-Biała wykazuje nadwyżkę kobiecej siły roboczej (105,4 kobiet na 100 mężczyzn), co jest wynikiem znacznego napływu kobiet w poprzednich dekadach na atrakcyjny rynek pracy miasta (przemysł włókienniczy, rozwój usług). Nawet w wieku mobilnym, tj. 18–44 lata, struktura płci zarówno w Bielsku-Białej, jak i w powiecie cieszyńskim jest wyrównana. W pozostałych powiatach obserwuje się większą podaż męskiej siły roboczej (tab. 1.7). Feminizacja podregionu związana jest z postępującymi procesami starzenia demograficznego.

Tab. 1.7. Struktura płci ludności w wieku produkcyjnym w podregionie bielskim w 2012 r.

Powiaty	Liczba ludności w wieku 18–59 lat			WF	Liczba ludności w wieku mobilnym (18–44 lata)			WF
	ogółem	mężczyźni	kobiety		ogółem	mężczyźni	kobiety	
Województwo śląskie	2822833	1409669	1413164	100,2	1807460	915092	892368	97,5
Podregion bielski	399475	198857	200618	100,9	261835	132029	129806	98,3
Bielsko-Biała	103461	50382	53079	105,4	67305	33689	33616	99,8
Powiat bielski	97162	48637	48525	99,8	63890	32282	31608	97,9
Powiat cieszyński	106510	52812	53698	101,7	69461	34759	34702	99,8
Powiat żywiecki	92342	47026	45316	96,4	61179	31299	29880	95,5

WF – współczynnik feminizacji oznaczający liczbę kobiet przypadających na 100 mężczyzn

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

1.4.2. STRUKTURA WIEKU LUDNOŚCI

Zasadniczym czynnikiem kształtującym strukturę wieku ludności w Polsce oraz w województwie śląskim było wystąpienie niżu demograficznego w czasie II wojny światowej (w 2012 r. były to roczniki 67–73 lata), a po nim, zwłaszcza w latach 50. XX wieku – wyżu demograficznego (w 2012 r. roczniki 52–62). Te różne liczebnie pokolenia po osiągnięciu wieku rozrodczego dawały także różną liczebność dzieci (z niżu demograficznego urodziło się mniej liczne pokolenie obecnych 42–51-latków, zaś wyż demograficzny dał bardzo liczne „echo” obecnych 30–39-latków). Konsekwencją zmieniającej się liczebności kolejnych pokoleń było zmienne zapotrzebowanie na rozwój infrastruktury społecznej (żłobki, przedszkola, szkoły) czy też na miejsca pracy i mieszkania (Rosner, Stanny, 2008). Cykliczność występowania wyżów i niżów, tj. od momentu urodzenia się pokolenia wyżu do momentu urodzenia się dzieci tego wyżu, stopniowo wydłużała się wskutek nasilających się przemian społecznych (ryc. 1.23a–d). Coraz dłuższe kształcenie się młodych ludzi, migracje za pracę, realizacja własnych planów i ambicji powodowały opóźnianie wieku zawierania małżeństw oraz urodzenia pierwszego dziecka. W rezultacie w latach 90. XX wieku nastąpiła depresja demograficzna jako wynik nałożenia się na siebie kilku niekorzystnych uwarunkowań:

- echa niżu demograficznego (pokolenie niżu z lat 60. rodziło swoje dzieci w drugiej połowie lat 80. i w latach 90.);
- transformacji gospodarczej, której skutkiem było pojawienie się i szybkie narastanie bezrobocia, utrata pracy i źródła dochodu, brak poczucia bezpieczeństwa socjalnego;
- urynkowienie cen mieszkań i wzrost kosztów utrzymania przy zamrożonych płacach utrudniające młodym ludziom założenie rodziny;
- nasilanie się przemian społecznych przez upowszechnianie się wzorców zachowań w zakresie modelu rodziny jednodzietnej, konieczność długiego kształcenia się oraz dyspozycyjności wobec pracodawcy.

Ponieważ w warunkach transformacji ustrojowo-gospodarczej na rynek pracy zaczęło wkraczać pokolenie wyżu demograficznego urodzonego w latach 70. i na początku lat 80. XX w., pogarszało to i tak trudną sytuację, powodując szybkie narastanie bezrobocia. Młodzież musiała poszukiwać pracy poza regionem, a nawet poza granicami kraju. Brak pracy i mieszkania utrudniał zakładanie rodzin. Dlatego też „echo” tego wyżu demograficznego z przełomu lat 70. i 80., tzn. pokolenie jego dzieci było o wiele mniej liczne niż pokolenie rodziców.

Tab. 1.8. Struktura wieku ludności w podregionie bielskim w latach 1988–2012

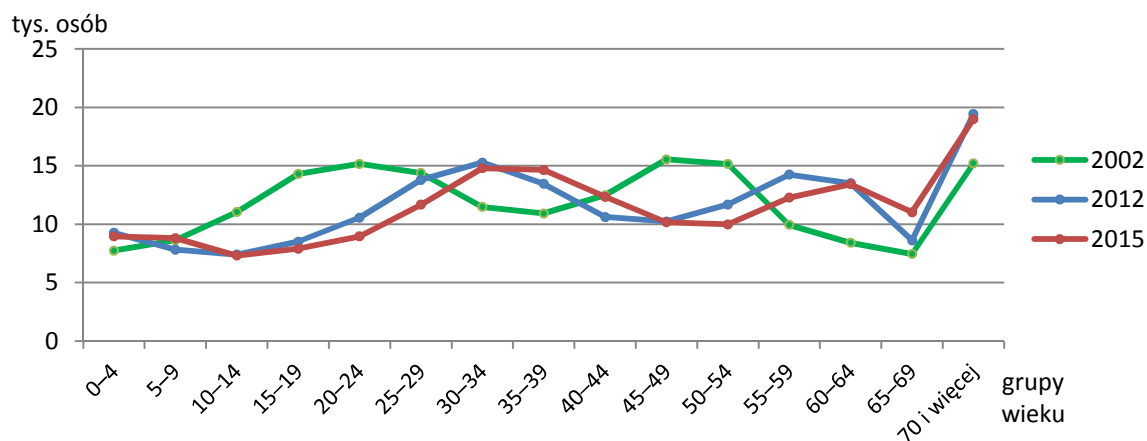
Grupy wieku	1988	2002	2012	1988	2002	2012	
	liczba ludności			%			WF
Ogółem	621918	643586	663854	100,0	100,0	100,0	107,3
0 – 4	50756	31987	36429	8,2	5,0	5,5	94,1
5 – 9	55578	37653	32757	8,9	5,8	4,9	96,4
10 – 14	51563	46365	32958	8,3	7,2	5,0	95,4
15 – 19	45099	53327	38286	7,3	8,3	5,8	96,1
20 – 24	42488	52509	45838	6,8	8,2	6,9	96,8
25 – 29	46279	49250	52108	7,4	7,7	7,8	98,6
30 – 34	53010	42571	54468	8,5	6,6	8,2	97,3
35 – 39	52265	42442	50373	8,4	6,6	7,6	97,9
40 – 44	37325	46653	42843	6,0	7,2	6,5	101,8
45 – 49	33488	51066	42437	5,4	7,9	6,4	101,1
50 – 54	32312	47854	46062	5,2	7,4	6,9	105,5
55 – 59	33177	31564	49141	5,3	4,9	7,4	110,9
60 – 64	28047	29441	44494	4,5	4,6	6,7	116,4
65 – 69	21465	26498	28086	3,5	4,1	4,2	125,0
70 – 74	11901	} 54406*)	24200	1,9	} 8,5*)	3,7	136,8
75 – 79	14328		19422	2,3		2,9	162,7
80 i więcej	12319		23952	2,0		3,6	234,7
wiek nieustal.	518	–	–	0,1	–	–	–

Uwaga: *) w 2002 r. ludność w wieku 70 i więcej lat

WF – współczynnik feminizacji oznaczający liczbę kobiet przypadających na 100 mężczyzn

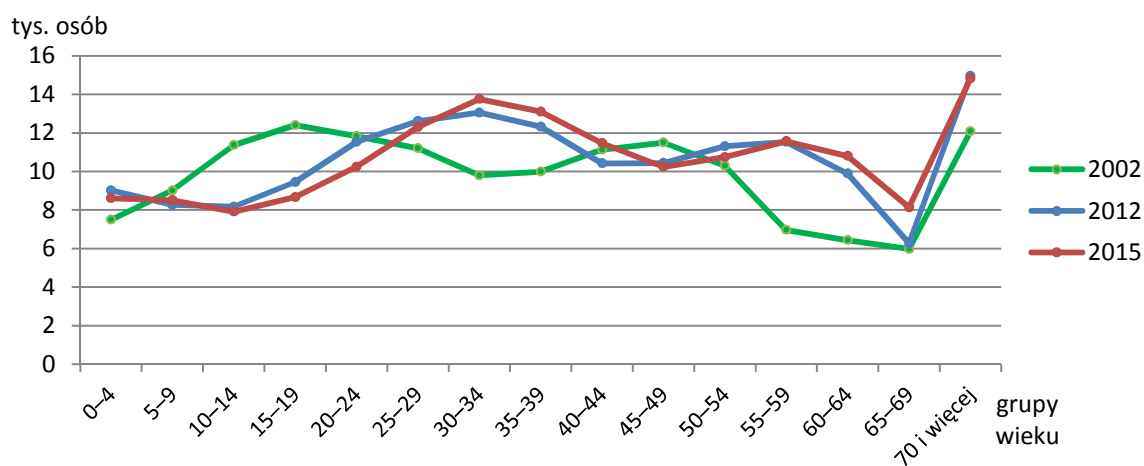
Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Niewielki wzrost liczby urodzeń rozpoczął się w 2005 r. osiągając maksimum w 2009 r., po czym liczba urodzeń stopniowo maleje. Być może wprowadzenie rocznych urlopów rodzicielskich nieco wydłuży utrzymywanie się wyższego poziomu urodzeń. Pamiętać jednak należy, iż obecnie w wiek maksymalnej płodności wkraczają kobiety z niżu demograficznego drugiej połowy lat 80., a następne (młodsze) pokolenia są coraz mniej liczne. W rezultacie pokolenie dzieci (0–14 lat) w podregionie bielskim, które w 1988 r. stanowiło 25,4% ogółu ludności, obecnie obejmuje zaledwie 15,4% (tab. 1.8). Młodzież (15–24 lata), której część już wkroczyła na rynek pracy, a część jeszcze się uczy i następnych latach zasili ten rynek, stanowi 12,7% ogółu ludności (w 1988 r. – 14,1%). Wciąż bardzo liczna jest grupa wieku produkcyjnego, co daje korzystną strukturę ekonomicznych grup wieku. Jednak w kolejnych latach rozmiary tej grupy będą się zmniejszać przez wkraczanie jej najstarszych roczników w wiek poprodukcyjny. Nie będzie to bowiem w wystarczającym stopniu uzupełniane młodymi rocznikami z wieku przedprodukcyjnego przechodzącymi w wiek produkcyjny (ryc. 1.23a–d).

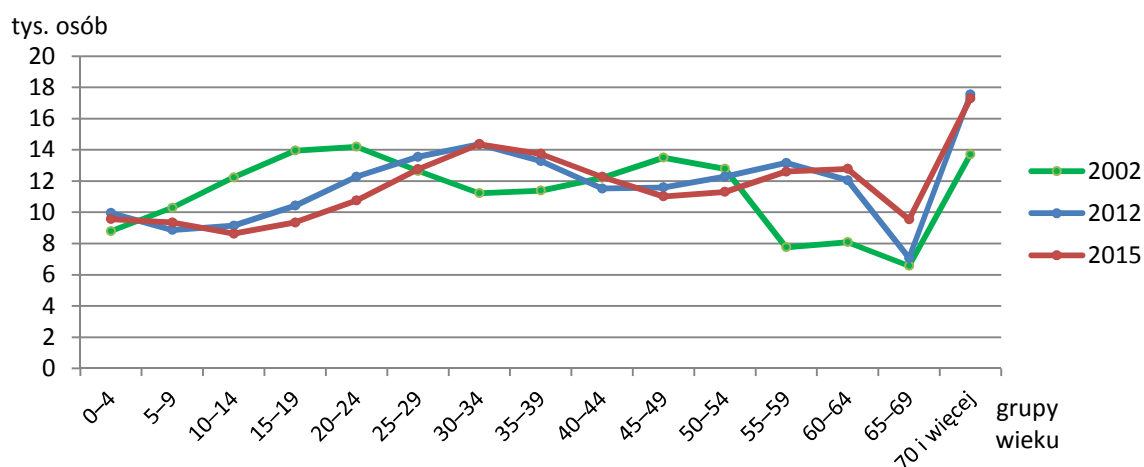
Ryc. 1.23a. Struktura wieku ludności w Bielsku-Białej w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Prognoza GUS

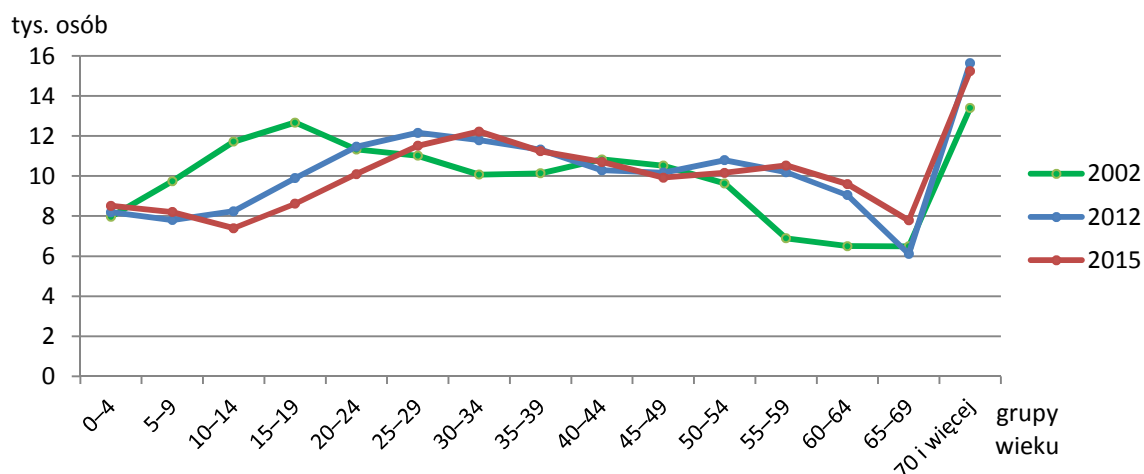
Ryc. 1.23b. Struktura wieku ludności w powiecie bielskim w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Prognoza GUS

Ryc. 1.23c. Struktura wieku ludności w powiecie cieszyńskim w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Prognoza GUS

Ryc. 1.23d. Struktura wieku ludności w powiecie żywieckim w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Prognoza GUS

Należy zwrócić uwagę, iż kobiety z najbardziej licznych grup powojennego wyżu demograficznego (urodzone w latach 1950–1959), wiek poprodukcyjny osiągają od 2010 roku, przy czym część z nich skorzystała z możliwości jeszcze wcześniejszego przejścia na emeryturę (w wieku 55 lat). Mężczyźni z tego wyżu w wiek poprodukcyjny zaczną wkraczać od 2015 roku. Podobne prawidłowości występują we wszystkich powiatach badanego podregionu.

Struktura wieku ludności w podregionie bielskim została ukształtowana nie tylko poprzez falowanie wyżów i niżów demograficznych, lecz także poprzez migracje i to nie tylko obecne, ale także dokonujące się w poprzednich dziesięcioleciach. Podregion bielski do lat 80. XX wieku wykazywał znaczne wewnętrzne zróżnicowanie przepływów migracyjnych (Jelonek, Długosz, 1984; Kantor-Pietraga, 2003). Obszarem silnej emigracji były gminy wiejskie obecnego powiatu żywieckiego: od Łękawicy po Rajczę (Runge A., 2010).

Ujemne saldo migracji w niektórych z nich zaznacza się do dziś, choć nie jest już tak duże. Do lat 80. odpływ migracyjny wykazywało także wiele gmin powiatu bielskiego: Wilkowice, Buczkowice, Brenna, Jasienica, Kozy, Porąbka i Wilamowice. Ponieważ w odpływie uczestniczyli ludzie młodzi, stąd zaawansowanie poziomu starzenia demograficznego w podregionie bielskim było nieco wyższe niż średnio w województwie śląskim. Ponadto duży udział kobiet w odpływie rzutował na obniżanie się przyrostu naturalnego. W 1988 r. najmłodsze demograficznie było miasto Bielsko-Biała charakteryzujące się udziałem 13,1% ludności w wieku 60 i więcej lat w ogólnej liczbie ludności (tab. 1.9, ryc. 1.24a), gdyż tutaj kierowali się młodzi migranci z obszarów wiejskich. Najstarszy zaś był obszar emigracji młodych, tj. powiat żywiecki (15,6%).

Oslabienie odpływu migracyjnego oraz odwrócenie niektórych kierunków migracji spowodowało, iż w 2012 r. przestrzenny obraz struktury wieku uległ odwróceniu (ryc. 1.24b). Powiat żywiecki okazał się jednym z „młodszych” obszarów w podregionie. Procesy starzenia natomiast znacznie nasiliły się w Bielsku-Białej, na co m.in. wpływ miał odpływ ludności z miasta do strefy podmiejskiej, zaś najmłodszym obszarem okazał się powiat bielski jako beneficjent tych procesów. Tym niemniej podregion bielski i jego powiaty charakteryzują się wysokim stanem starości demograficznej, a tylko powiat bielski posiada jeszcze zaawansowane procesy starzenia, chociaż do wysokiego stanu starości brakuje mu niewiele.

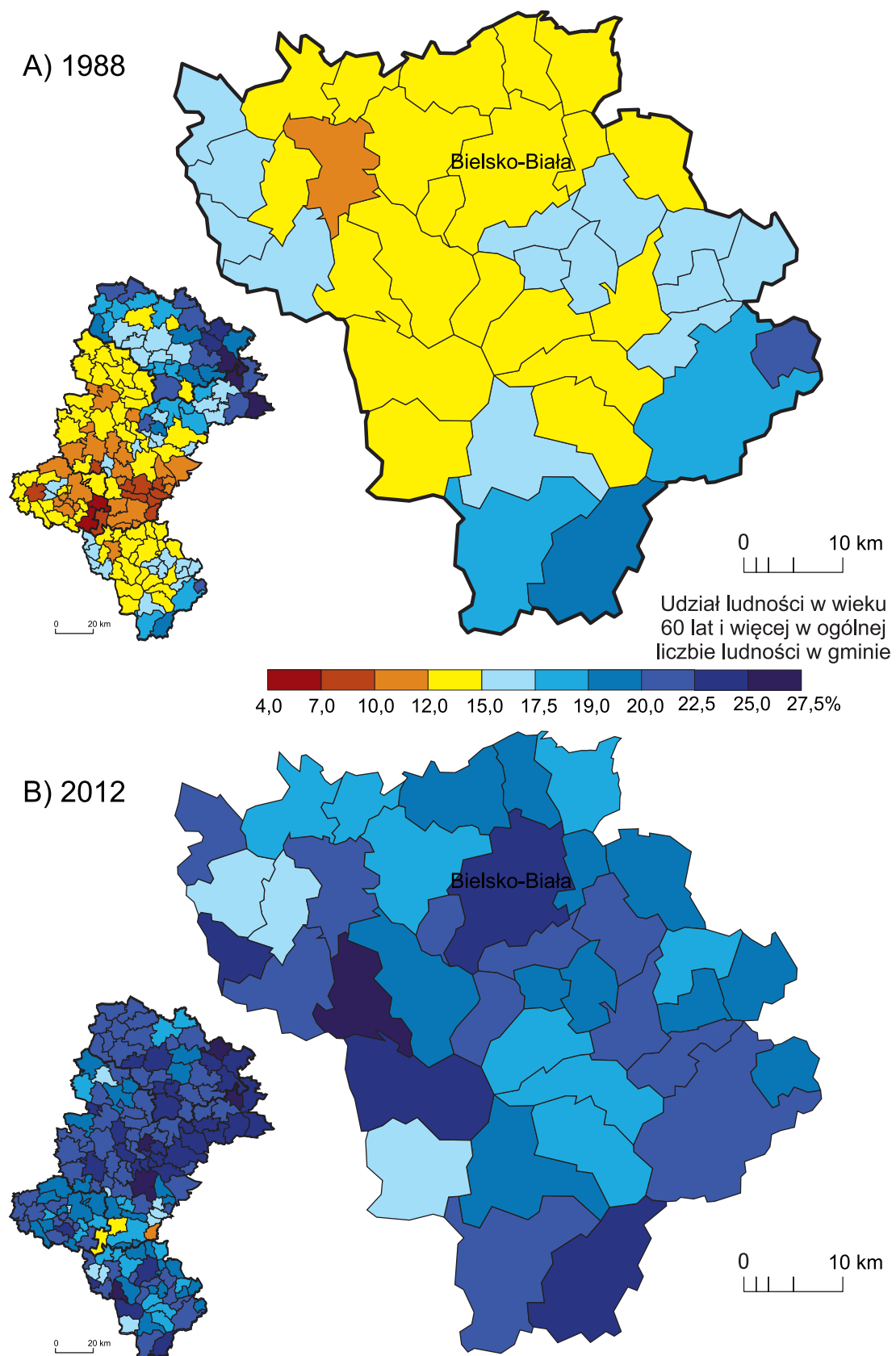
Powiększa się nie tylko udział, ale i liczba ludności w wieku 60 i więcej lat, a zatem ludności stopniowo wychodzącej z rynku pracy (tab. 1.9). Liczba ludności starej w podregionie bielskim w latach 1988–2012 zwiększyła się z 88,1 tys. do 140,2 tys., tj. do 159,2% stanu z 1988 roku. Najszybszy jej wzrost obserwujemy w Bielsku-Białej (do 177,6%), stosunkowo najwolniej zwiększa się ona w powiecie żywieckim (do 136,8%).

Tab. 1.9. Udział ludności w wieku 60 i więcej lat w ogólnej liczbie ludności

Powiaty	1988	2002	2012	1988	2002	2012
	liczba ludności w wieku 60 i więcej lat			w %		
Województwo śląskie	642 250	811 837	1 010 256	13,1	17,2	21,9
Podregion bielski	88 060	110 345	140 154	14,2	17,1	21,1
Bielsko-Biała	23 395	31 082	41 548	13,1	17,5	23,8
Powiat bielski	19 438	24 492	31 131	14,1	16,6	19,5
Powiat cieszyński	22 713	28 383	36 673	14,1	16,8	20,7
Powiat żywiecki	22 514	26 388	30 802	15,6	17,7	20,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Najstarsze demograficznie są prawie wszystkie miasta podregionu – od 25,5% udziału ludności starej w Ustroniu (anormalnie wysoki stan starości) do 19,9% w Wilamowicach (zaawansowany stan starości) – (Rosset, 1975). Wyjątkiem jest miasto Strumięń (15,7%). Wiele gmin wiejskich także charakteryzuje się wysokim udziałem ludności starej – są to zarówno górskie gminy Ujszoły, Rajcza, Jelesnia, z których przez wiele lat odpływała ludność młoda, ale także gminy wiejskie w zapleczu miast (Wilkowice, Jaworze, Czernichów, Golezów, Świnna). Relatywnie najmłodszymi gminami są Istebna (15,2%) oraz Hażlach (16,1%), choć i one wykazują zaawansowany stan starości.

Ryc. 1.24. Poziom starości demograficznej w gminach podregionu bielskiego:
A) w 1988 r., B) w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie NSP 1988 oraz Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Zaawansowane procesy starzenia demograficznego, przy wyższej niż w pozostałych obszarach województwa dietności, powodują występowanie wyższych wskaźników obciążenia ekonomicznego (tab. 1.10). O ile jeszcze w 1999 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym w podregionie bielskim przypadało 41,7 osób w wieku przedprodukcyjnym, to w woj. śląskim wynosiło ono średnio 37,6 osób. W najslabiej zurbanizowanym powiecie żywieckim było to aż 47,0 osób. W kolejnych latach nastąpił jednak wyraźny spadek udziału młodych grup wieku, co skutkuje dużym obniżeniem się tego wskaźnika do 29,6 osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2012 r. Wskazuje to na kurczenie się przyszłych zasobów pracy.

Jednocześnie następował stopniowy wzrost obciążenia grupą poprodukcyjną z 23,8 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 1999 r. do 28,5 osób w 2012 r., przy czym przewiduje się dalszy wzrost tego obciążenia do 31,4 osób w 2015 r. Zatem wciąż duża liczba osób w wieku produkcyjnym będzie w następnych latach szybko maleć (z 420,0 tys. osób w 2012 r. do 408,8 tys. w 2015 r.), gdyż słabemu zasilaniu jej obecną, bardzo mało liczną grupą przedprodukcyjną (ze 124,2 tys. osób w 2012 r. do 122,2 tys. w 2015 r.) będzie towarzyszyć szybki odpływ z rynku pracy dużej liczby osób wkraczających w wiek poprodukcyjny (odpowiednio ze 119,6 tys. do 128,2 tys.).

Tab. 1.10. Obciążenie ekonomiczne grupami nieprodukcyjnymi w podregionie bielskim w latach 1999–2015 (stan i prognoza)

Powiaty	W latach:	1999	2002	2006	2012	2015
	na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada osób w wieku:					
Województwo śląskie	przedprodukcyjnym	37,6	32,7	28,1	26,4	26,9
	poprodukcyjnym	22,1	23,1	24,6	29,1	32,6
Podregion bielski	przedprodukcyjnym	41,7	36,8	31,9	29,6	29,9
	poprodukcyjnym	23,8	24,2	24,8	28,5	31,4
Bielsko-Biała	przedprodukcyjnym	35,7	30,9	27,0	26,8	28,6
	poprodukcyjnym	22,7	23,7	25,6	32,4	36,3
Powiat bielski	przedprodukcyjnym	44,0	38,9	33,2	30,4	29,6
	poprodukcyjnym	23,6	23,7	23,5	26,0	28,2
Powiat cieszyński	przedprodukcyjnym	42,0	37,4	32,8	30,3	30,6
	poprodukcyjnym	22,7	23,3	24,2	27,8	31,2
Powiat żywiecki	przedprodukcyjnym	47,0	41,7	35,7	31,0	30,8
	poprodukcyjnym	26,7	26,3	25,7	27,4	29,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Już w 2015 r. przewiduje się odwrócenie proporcji we wskaźniku obciążenia ekonomicznego, gdy większe stanie się obciążenie grupą poprodukcyjną niż przedprodukcyjną. Taka sytuacja ma już miejsce w większości miast podregionu (Ustroń, Bielsko-Biała, Cieszyn, Wisła, Żywiec, Skoczów). Natomiast w gminach wiejskich charakteryzujących się odpływem migracyjnym ludności w wieku produkcyjnym (m.in. Ujszoły, Rajcza) udział obydwóch grup wieku nieprodukcyjnego jest równie wysoki – (tab. 1.11).

Tab. 1.11. Miasta i gminy wiejskie o największym obciążeniu wiekiem nieprodukcyjnym w stosunku do wieku produkcyjnego w 2012 r.

MIASTA i gminy wiejskie o największym obciążeniu grupą przedprodukcyjną	Obciążenie grupą:		MIASTA i gminy wiejskie o największym obciążeniu grupą poprodukcyjną	Obciążenie grupą:	
	przedprodukcyjną	poprodukcyjną		przedprodukcyjną	poprodukcyjną
Istebna	37,6	20,3	USTRÓŃ	26,6	35,6
Gilowice	33,9	27,3	Ujszoły	31,2	32,5
Brenna	33,8	26,4	BIELSKO-BIAŁA	26,8	32,4
Skoczów	33,5	24,0	CIESZYN	26,0	32,3
STRUMIEŃ	33,4	20,0	WISŁA	27,7	31,3
Radziechowy-Wieprz	33,3	23,9	ŻYWIEC	28,3	30,9
Świnna	33,2	28,1	Rajcza	30,3	30,5
Zebrzydowice	33,2	27,3	SKOCZÓW	28,4	30,0
Jasienica	33,0	23,0	Wilkowice	28,0	29,4
Lipowa	32,9	23,3	Goleszów	29,5	29,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

1.5. PROGNOZOWANE ZMIANY W LICZBIE I STRUKTURZE LUDNOŚCI

Zarysowane tendencje zmian zaludnienia znajdą w przyszłości swoje konsekwencje w postępującym zmniejszaniu się liczby ludności oraz w zmieniającej się strukturze wieku. Według prognozy GUS liczba ludności w podregionie bielskim zmniejszy się z 663,9 tys. osób w 2012 r. do 659,2 tys. w 2015 r. a następnie ustabilizuje się na poziomie 659,9 tys. osób w 2020 r. (tab. 1.12).

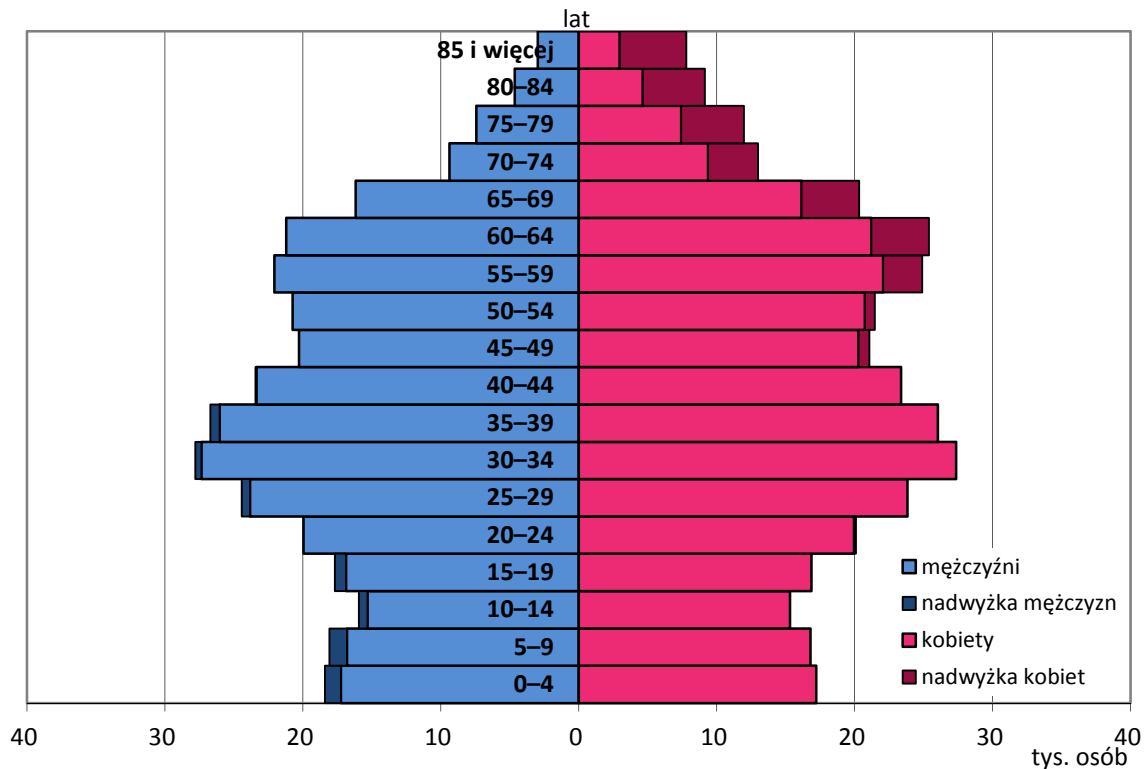
Tab. 1.12. Prognoza demograficzna dla powiatów podregionu bielskiego na lata 2015 i 2020

Grupy wieku	Podregion bielski		Bielsko-Biała		Powiat bielski		Powiat cieszyński		Powiat żywiecki	
	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020
	liczba ludności									
Ogółem	659 185	659 865	171 241	168 643	160 886	163 647	175 315	176 393	151 743	151 182
0 – 4	35 635	33 394	8 956	8 227	8 609	8 175	9 559	9 006	8 511	7 986
5 – 9	34 869	35 831	8 803	8 942	8 511	8 838	9 349	9 624	8 206	8 427
10 – 14	31 246	35 126	7 315	8 733	7 912	8 763	8 627	9 444	7 392	8 186
15 – 19	34 534	31 135	7 901	7 339	8 665	7 959	9 347	8 554	8 621	7 283
20 – 24	40 051	33 062	8 960	7 544	10 246	8 456	10 751	8 981	10 094	8 081
25 – 29	48 248	41 247	11 669	9 327	12 305	10 677	12 765	11 125	11 509	10 118
30 – 34	55 142	48 270	14 800	11 876	13 760	12 490	14 358	12 750	12 224	11 154
35 – 39	52 736	55 077	14 644	14 557	13 105	13 983	13 743	14 431	11 244	12 106
40 – 44	46 780	52 675	12 341	14 262	11 468	13 318	12 269	13 841	10 702	11 254
45 – 49	41 340	46 497	10 167	11 973	10 234	11 616	11 017	12 224	9 922	10 684
50 – 54	42 196	40 769	9 981	9 785	10 743	10 285	11 308	10 879	10 164	9 820
55 – 59	46 973	41 118	12 269	9 489	11 567	10 552	12 610	11 132	10 527	9 945
60 – 64	46 606	44 912	13 420	11 531	10 804	11 160	12 778	12 144	9 604	10 077
65 – 69	36 494	43 380	11 032	12 327	8 133	10 123	9 544	11 970	7 785	8 960
70 i w.	66 335	77 372	18 983	22 731	14 824	17 252	17 290	20 288	15 238	17 101
Grupy wieku	Podregion bielski		Bielsko-Biała		Powiat bielski		Powiat cieszyński		Powiat żywiecki	
	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020	na 2015	na 2020
	%									
ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 – 4	5,4	5,1	5,2	4,9	5,3	5,0	5,5	5,1	5,6	5,3
5 – 9	5,3	5,4	5,1	5,3	5,3	5,4	5,3	5,5	5,4	5,6
10 – 14	4,7	5,3	4,3	5,2	4,9	5,4	4,9	5,3	4,9	5,4
15 – 19	5,2	4,7	4,6	4,4	5,4	4,9	5,3	4,8	5,7	4,8
20 – 24	6,1	5,0	5,2	4,5	6,4	5,2	6,1	5,1	6,7	5,3
25 – 29	7,3	6,3	6,8	5,5	7,6	6,5	7,3	6,3	7,6	6,7
30 – 34	8,4	7,3	8,7	7,0	8,6	7,6	8,2	7,2	8,1	7,4
35 – 39	8,0	8,4	8,6	8,6	8,1	8,5	7,8	8,2	7,4	8,0
40 – 44	7,1	8,0	7,2	8,5	7,1	8,1	7,0	7,8	7,1	7,4
45 – 49	6,3	7,1	5,9	7,1	6,4	7,1	6,3	6,9	6,5	7,1
50 – 54	6,4	6,2	5,8	5,8	6,7	6,3	6,5	6,2	6,7	6,5
55 – 59	7,1	6,2	7,2	5,6	7,2	6,5	7,2	6,3	6,9	6,6
60 – 64	7,1	6,8	7,8	6,8	6,7	6,8	7,3	6,9	6,3	6,7
65 – 69	5,5	6,6	6,5	7,3	5,1	6,2	5,4	6,8	5,1	5,9
70 i w.	10,1	11,7	11,1	13,5	9,2	10,5	9,9	11,5	10,0	11,3

Źródło: Prognoza GUS

Najszybciej maleć będzie liczba ludności Bielska-Białej: ze 174,4 tys. w 2012 r. do 171,2 tys. w 2015 i do 168,6 tys. w 2020 r. (do 96,6% stanu z 2012 r.), przy niewielkim wzroście zaludnienia w powiecie bielskim odpowiednio ze 159,2 tys. do 160,9 tys. i do 163,6 tys. osób (do 102,8%). Liczba ludności w powiecie żywieckim zmniejszy się nieznacznie ze 153,1 tys. w 2012 r. do 151,7 tys. w 2015 r. i do 151,2 tys. osób w 2020 r. (do 98,8%), zaś w powiecie cieszyńskim będzie stagnować (do 99,6%).

Jednak spadkowi ogólnej liczby ludności towarzyszyć będzie zmniejszanie się liczebności młodszych grup wieku, przy wzroście liczby ludności po 60 roku życia (ryc. 1.25). Obniży się znacznie liczba ludności w wieku 15–24 lata, a zatem grupa stanowiąca bezpośrednie zasilanie rynku pracy – z 84,1 tys. osób w 2012 r., tj. 12,7% ogółu ludności, do 64,2 tys. osób w 2020 r., co stanowić będzie tylko 9,7% ludności. Zmniejszy się także liczebność grupy wieku 25–34 lata, a zatem grupy mającej duże znaczenie zarówno dla reprodukcji biologicznej, jak i stanowiącej zasadniczy trzon mobilnego wieku produkcyjnego ze 106,6 tys. do 89,5 tys. osób, tj. z 16,1% udziału w ogólnej liczbie ludności do 13,6%. Wzrośnie natomiast liczba ludności w wieku 60 i więcej lat ze 140,2 tys. do 165,7 tys. osób, a jej udział z 21,1% do 25,1%.

Ryc. 1.25. Prognoza struktury płci i wieku ludności podregionu bielskiego na 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie prognozy GUS

W poszczególnych powiatach największe ubytki w liczbie ludności zaznaczają się także w grupie wieku 15–24 lata. W powiecie bielskim zmniejszy się ona z 21,0 tys. w 2012 r. do 16,4 tys. osób w 2020 r. (do 78,2% stanu z 2012 r.), w cieszyńskim z 22,7 tys. do 17,5 tys. osób (do 77,2%), w żywieckim 21,4 tys. do 15,4 tys. osób (do 71,9%), zaś w Bielsku-Białej z 19,1 tys. do 14,9 tys. osób (do 78,0%).

Z kolei liczba ludności starej najszybciej będzie wzrastać w powiecie bielskim (do 123,7% stanu z 2012 r.) i cieszyńskim (do 121,1%). W Bielsku-Białej dynamika ta będzie wolniejsza (do 112,1%), lecz udział ludności starej w ogólnej liczbie ludności wzrośnie aż do 27,6%.

Zasilanie rynku pracy młodymi pracownikami będzie zatem coraz słabsze. Ponieważ ograniczeniu ulegnie liczebność grup wieku 20–34 lat, a zatem grup o największej płodności kobiet, wpłynie to niekorzystnie na dalsze zmiany demograficzne powodując zmniejszanie się liczebności najmłodszych pokoleń.

Perspektywy tak niekorzystnych tendencji demograficznych powinny stać się przesłanką dla budowania strategii rozwoju społecznego i gospodarczego podregionu, gdyż zmniejszaniu się liczby ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym, towarzyszyć będzie znaczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

Z jednej strony niska rozrodczość spowoduje coraz słabszy napływ młodych pracowników na rynek pracy. Z drugiej strony szybko będzie postępować odpływ najstarszych zasobów z tego rynku. Nowa ustawa emerytalna najkrócej zatrzymuje na rynku pracy najbardziej liczne pokolenie wyżu powojennego, które aktualnie zbliża się do wieku emerytalnego. Zatem przy coraz mniej licznych grupach wieku wkraczających na rynek pracy a licznych grupach wieku opuszczających go, bardzo szybko narastać będzie w najbliższych latach wskaźnik obciążenia ekonomicznego grupą poprodukcyjną.

W rezultacie tych przemian w latach 2012–2020 w podregionie bielskim o 28,5 tys. osób zmniejszy się liczba ludności w wieku produkcyjnym. Zmniejszać się będzie udział Bielska-Białej w koncentracji zasobów pracy z 26,1% w 2012 r. do 24,7% w 2020 r. na rzecz powiatu bielskiego (tab. 1.13).

Tab. 1.13. Zasoby pracy w podregionie bielskim w latach 2002–2020 (stan i prognoza)

Powiaty	2002	2006	2011	2012	2015	2020	Dynamika 2012–2020 (2012 = 100)
	liczba ludności w wieku produkcyjnym (18–59 kobiety; 18–64 mężczyźni)						
Podregion bielski	399 705	413 877	421 696	420 033	408 784	391 525	93,2
Bielsko-Biała	115 016	115 599	110 996	109 546	103 833	96 572	88,2
bielski	90 668	96 698	101 505	101 805	102 019	99 658	97,9
cieszyński	105 359	108 773	112 374	112 028	108 372	104 357	93,2
żywiecki	88 662	92 807	96 821	96 654	94 560	90 938	94,1
	%						Zmiany udziału w p.p.
Podregion bielski	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Bielsko-Biała	28,8	27,9	26,3	26,1	25,4	24,7	-1,4
bielski	22,7	23,4	24,1	24,2	25,0	25,5	+1,3
cieszyński	26,4	26,3	26,6	26,7	26,5	26,7	0,0
żywiecki	22,2	22,4	23,0	23,0	23,1	23,2	+0,2

Uwaga: p.p. – punkty procentowe

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

1.6. SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA RYNKU PRACY

Proces transformacji ustrojowo-gospodarczej, polegający na odejściu od gospodarki nakazowo-rozdziałowej i przejściu do gospodarki rynkowej, stosunkowo najłagodniej przeszły te obszary, które charakteryzowały się zróżnicowaną strukturą gospodarczą. Podregion bielski, a w tym szczególnie Bielsko-Biała, posiadały zarówno zróżnicowaną strukturę gałęziową przemysłu, jak i rozwinięty sektor usług. W nowych uwarunkowaniach mogły ponadto rozwijać różne formy turystyki i rekreacji, które z kolei pobudzają rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej. Dlatego też poziom bezrobocia w podregionie bielskim był nieco niższy niż średnio w województwie śląskim (tab. 1.14).

Jednak w latach 2008–2012 stopa bezrobocia w powiecie żywieckim wzrosła znacznie ponad średnią ogólnowojewódzką, a w pozostałych powiatach dorównała tej średniej. Wyraźnie niższy poziom bezrobocia utrzymuje się jedynie w Bielsku-Białej. Największą liczbę bezrobotnych skupiają powiaty cieszyński (zwłaszcza w latach 2004–2008) i żywiecki (głównie w okresie 2008–2012). Zatem problem bezrobocia w różnym stopniu dotyka poszczególnych obszarów podregionu.

Tab. 1.14. Poziom bezrobocia w podregionie bielskim w latach 2004–2012 (stan na koniec roku)

Powiaty	2004	2006	2008	2010	2012
	liczba bezrobotnych				
Podregion bielski	34 140	25 030	16 736	24 579	28 748
Bielsko-Biała	8 707	6 503	4 431	5 720	6 564
Powiat bielski	7 167	5 201	3 498	4 799	6 030
Powiat cieszyński	9 912	7 529	4 478	6 782	7 458
Powiat żywiecki	8 354	5 797	4 329	7 278	8 696
	udział w ogólnym bezrobociu podregionu				
Podregion bielski	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bielsko-Biała	25,5	26,0	26,5	23,3	22,8
Powiat bielski	21,0	20,8	20,9	19,5	21,0
Powiat cieszyński	29,0	30,1	26,8	27,6	25,9
Powiat żywiecki	24,5	23,2	25,9	29,6	30,3
	stopa bezrobocia				
Województwo śląskie	16,9	12,7	6,9	10,0	11,1
Podregion bielski	13,6	10,1	6,4	9,2	10,4
Bielsko-Biała	10,1	7,4	4,8	6,0	6,7
Powiat bielski	15,0	11,4	7,2	9,3	11,0
Powiat cieszyński	15,8	12,3	7,0	10,0	10,8
Powiat żywiecki	15,6	11,0	7,6	14,1	16,0

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Kobiety na rynku pracy. Wobec znacznej feminizacji podregionu istotne znaczenie ma monitorowanie sytuacji kobiet na rynku pracy. Kobiety stanowią bowiem ponad połowę ogółu bezrobotnych, a w latach 2006–2008 ich udział w bezrobociu zwiększył się do blisko 60%. Jednak w porównaniu do średniej dla województwa śląskiego podregion bielski charakteryzuje się nieco niższym udziałem kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych (tab. 1.15).

Niższemu poziomowi feminizacji powiatu żywieckiego (104,6 kobiet na 100 mężczyzn) towarzyszy niski (50,5%) udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych. W powiecie bielskim o dość zróżnicowanym poziomie feminizacji poszczególnych miast i gmin wiejskich (105,2), występuje najwyższy w podregionie (53,8%) udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych. Natomiast wykazujące najwyższy stopień feminizacji Bielsko-Biała (112,0) oferuje na tyle dużo miejsc pracy dla żeńskiej siły roboczej, iż omawiany wskaźnik jest nieco niższy (53,6%) niż w powiecie bielskim.

Tab. 1.15. Bezrobocie kobiet w podregionie bielskim w latach 2004–2012 (stan na koniec roku)

Powiaty	2004	2006	2008	2010	2012
	liczba bezrobotnych kobiet				
Województwo śląskie	171 460	137 357	73 071	98 169	112 316
Podregion bielski	18 064	14 253	9 367	12 922	15 016
Bielsko-Biała	4 724	3 654	2 454	3 040	3 517
Powiat bielski	3 965	2 991	1 917	2 577	3 243
Powiat cieszyński	5 345	4 456	2 494	3 486	3 864
Powiat żywiecki	4 030	3 152	2 502	3 819	4 392
	udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych				
Województwo śląskie	55,4	59,8	59,5	54,2	54,7
Podregion bielski	52,9	56,9	56,0	52,6	52,2
Bielsko-Biała	54,3	56,2	55,4	53,1	53,6
Powiat bielski	55,3	57,5	54,8	53,7	53,8
Powiat cieszyński	53,9	59,2	55,7	51,4	51,8
Powiat żywiecki	48,2	54,4	57,8	52,5	50,5

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Uzyskanie pracy i źródła utrzymania jest podstawą egzystencji, zwłaszcza dla rodzica samotnie wychowującego dzieci. Udział kobiet samotnie wychowujących dziecko wśród ogółu bezrobotnych kobiet w podregionie bielskim jest wyraźnie niższy w porównaniu do województwa śląskiego. Jednak w przypadku Bielska-Białej przekracza on znacznie średnią dla województwa (tab. 1.16). Wpływa na to zarówno bardzo wysoki poziom feminizacji Bielska-Białej, jak i większe nasilenie przemian społecznych (związki nieformalne, laicyzacja) niż w przypadku podtrzymujących tradycyjną obyczajowość (powszechność związków formalnych oraz ich trwałość) obszarów wiejskich.

Samotnym matkom trudniej jest podjąć pracę po urodzeniu dziecka. Z tego też względu najwyższy udział kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka występuje także w Bielsku-Białej. Mimo, iż w mieście powinien być lepszy dostęp do placówek typu żłobek czy przedszkole, to z jednej strony baza ta jest niewystarczająca (za kilka lat znów nie będzie potrzebna w takich rozmiarach jak obecnie), zaś z drugiej strony umieszczenie dziecka w placówce generuje koszty, które trudno ponosić samotnej matce. Nie podejmowanie zatrudnienia wynikać może z faktu, iż pracodawca na miejsce kobiety zatrudnia innego pracownika, ale też często kobiety same decydują się na dłuższą przerwę w pracy chcąc poświęcić się wychowaniu dziecka. To drugie dotyczy raczej kobiet pozostających w związkach, gdzie pensja małżonka czasowo wystarczy na utrzymanie rodziny.

Tab. 1.16. Bezrobotne kobiety w szczególnej sytuacji życiowej w 2012 r. (stan na 31.03.2012)

Powiaty	Ogólna liczba bezrobotnych kobiet		Kobiety samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia		Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka		Kobiety niepełnosprawne	
	osób	%	osób	%	osób	%	osób	%
Województwo śląskie	111 341	100,0	16 744	15,0	20 578	18,5	6 278	5,6
Podregion bielski	15 037	100,0	1 813	12,1	2 258	15,0	1 025	6,8
Bielsko-Biała	3 527	100,0	640	18,1	571	16,2	394	11,2
Powiat bielski	3 118	100,0	319	10,2	457	14,7	203	6,5
Powiat cieszyński	3 949	100,0	478	12,1	579	14,7	268	6,8
Powiat żywiecki	4 443	100,0	376	8,5	651	14,7	160	3,6

Źródło: *Kobiety na rynku pracy w województwie śląskim*, 2012, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Obserwatorium Rynku Pracy, Katowice oraz obliczenia własne

Problemem natomiast pozostaje stosunkowo wysoki udział niepełnosprawnych kobiet w ogólnej liczbie kobiet bezrobotnych, szczególnie w Bielsku-Białej. Najniższy wskaźnik występuje natomiast w powiecie żywieckim. To przestrzenne zróżnicowanie wynika nie tylko z różnicy w ogólnym poziomie feminizacji oraz ogólnym poziomie bezrobocia, ale także z większej świadomości społecznej w dużych miastach, jak i możliwości tworzenia miejsc pracy dla niepełnosprawnych. Dlatego też więcej niepełnosprawnych rejestruje się w urzędach pracy w miastach. Na obszarach wiejskich, zwłaszcza położonych w górach, szansa na uzyskanie zatrudnienia przez osobę niepełnosprawną jest dużo mniejsza, stąd rezygnuje ona nawet z zarejestrowania się w urzędzie pracy jako osoba bezrobotna.

Ludzie młodzi na rynku pracy. Wobec perspektywy kurczących się zasobów pracy ważną grupą społeczną na rynku pracy powinni być ludzie młodzi. Jednak udział osób w wieku poniżej 25 lat wśród bezrobotnych obniżył się tylko w okresie poprawy koniunktury po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Obecnie jest on w podregionie bielskim wyższy niż średnio w województwie (tab. 1.17). Najtrudniej młodym przebić się na rynku pracy w powiatach cieszyńskim i żywieckim, gdzie aż 21% bezrobotnych to osoby w wieku 24 lata i mniej. Zdecydowanie lepiej ich sytuacja kształtuje się w Bielsku-Białej, gdzie udział ten wynosi tylko 12,4%. Jednak tutaj z kolei trudniejszą sytuację na rynku pracy mają młode kobiety, które stanowią 56,3% bezrobotnej młodzieży.

Tab. 1.17. Bezrobotni w wieku poniżej 25 lat w podregionie bielskim w latach 2004–2012 (stan na koniec roku)

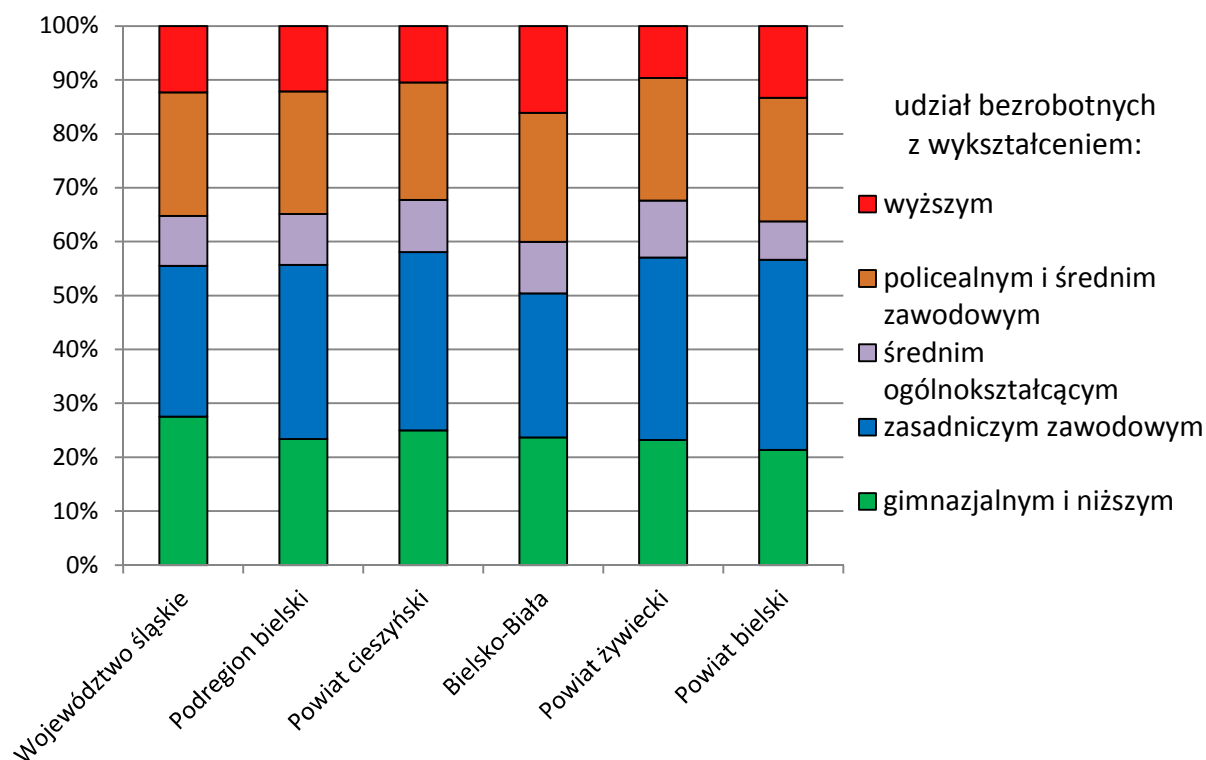
Powiaty	2004	2006	2008	2010	2012
	liczba bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat				
Województwo śląskie	74 822	43 134	22 133	35 895	35 847
Podregion bielski	8 331	4 320	2 771	4 965	5 311
Bielsko-Biała	1 625	800	513	763	813
Powiat bielski	1 777	828	550	914	1 057
Powiat cieszyński	2 847	1 612	894	1 588	1 605
Powiat żywiecki	2 082	1 080	814	1 700	1 836
udział bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w ogólnej liczbie bezrobotnych					
Województwo śląskie	24,2	18,8	18,0	19,8	17,4
Podregion bielski	24,4	17,3	16,6	20,2	18,5
Bielsko-Biała	18,7	12,3	11,6	13,3	12,4
Powiat bielski	24,8	15,9	15,7	19,0	17,5
Powiat cieszyński	28,7	21,4	20,0	23,4	21,5
Powiat żywiecki	24,9	18,6	18,8	23,4	21,1
udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat					
Województwo śląskie	53,5	60,9	63,0	56,6	55,8
Podregion bielski	50,6	56,6	58,0	54,6	52,8
Bielsko-Biała	53,2	60,1	60,2	58,8	56,3
Powiat bielski	55,5	57,9	54,4	58,4	53,8
Powiat cieszyński	50,6	57,9	58,1	52,0	52,1
Powiat żywiecki	44,2	51,1	59,1	53,1	51,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Kluczowym dla rynku pracy problemem powinna zatem być aktywizacja zawodowa absolwentów szkół różnego typu. Stanowi to wieloaspektowe zagadnienie, ważne zarówno z punktu widzenia młodzieży startującej w dorosłe życie z wyniesioną ze szkoły wiedzą, jak i z punktu widzenia gospodarki, która potrzebuje dopływu świeżych sił i potencjału intelektualnego. Co prawda w 2003 r. absolwenci stanowili tylko 5–6% ogółu bezrobotnych, lecz część z nich pozostawała bez pracy także w następnym roku powiększając grono bezrobotnych bez stażu pracy. Najwyższy udział wśród bezrobotnych absolwentów w 2003 roku miały osoby z wykształceniem zawodowym, zarówno zasadniczym, jak i średnim czy policealnym. Świadczy to, iż system edukacji nie jest w stanie nadążyć za szybkimi zmianami gospodarki podregionu. Co ciekawe, struktura bezrobotnych absolwentów jest podobna we wszystkich powiatach. Jedynie w Bielsku-Białej większy jest udział absolwentów szkół wyższych i liceów ogólnokształcących, ale i szkół tego typu jest tu zdecydowanie więcej.

Pozytywny jest fakt, iż udział absolwentów szkół wyższych w podregionie bielskim jest niższy w stosunku do innych obszarów województwa śląskiego. Jednak brak aktualnych danych uniemożliwia ocenę obecnej sytuacji.

Analiza **struktury wykształcenia bezrobotnych** w podregionie bielskim w 2012 r. wskazuje, iż największy udział wśród ogółu bezrobotnych posiadały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (32,8%). Był to udział większy niż średnio w województwie śląskim (28,0%). Natomiast mniej było bezrobotnych o najniższych kwalifikacjach 23,4% (w województwie 27,5%), (ryc. 1.26). Prawidłowość ta występuje w powiatach bielskim, cieszyńskim i żywieckim. Natomiast w Bielsku-Białej zauważalny jest nieco większy od średniej wojewódzkiej udział bezrobotnych z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (23,9%), zaś znacznie większy – z wykształceniem wyższym (16,1%). Wynika to przede wszystkim z ogólnej struktury wykształcenia ludności podregionu, korzystnie wyróżniającego się na tle województwa. Jednak stopień niedopasowania struktury kształcenia do możliwości i potrzeb rynku pracy, widoczny zwłaszcza na wyższych szczeblach edukacji, powinien skłaniać do prowadzenia określonej polityki w tym zakresie. Po okresie pewnej żywiołowości w powstaniu szkół, zwłaszcza prywatnych oraz różnorodnych kierunków kształcenia, należy zweryfikować ofertę edukacyjną pod kątem zapotrzebowania rynku pracy na określonych specjalistów.

Ryc. 1.26. Struktura wykształcenia bezrobotnych w podregionie bielskim w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach

Utrzymujące się dłuższy czas bezrobocie absolwentów szkół powoduje powiększanie się udziału **bezrobotnych bez stażu pracy**. W 2004 r. udział osób bez doświadczenia zawodowego w ogólnej liczbie bezrobotnych był znaczny, lecz tylko w powiecie cieszyńskim osiągał średnią dla województwa (tab. 1.18). Do 2012 r. liczba bezrobotnych bez stażu pracy w podregionie bielskim zmniejszyła się o połowę, a ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych utrzymuje się znacznie poniżej średniej dla województwa śląskiego. Wpłynęło na to zarówno pobudzenie gospodarki po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, rozwój usług związanych z turystyką, które dają możliwości podejmowania pracy sezonowej, a także działania prowadzone przez Urzędy Pracy mające na celu aktywizowanie bezrobotnych (staże, szkolenia). Najwolniej zmniejsza się liczba bezrobotnych bez stażu pracy w powiecie żywieckim, gdzie grupę bezrobotnych bez doświadczenia zawodowego tworzą przede wszystkim kobiety, którym najtrudniej zaistnieć na rynku pracy.

Tab. 1.18. Bezrobotni bez stażu pracy w podregionie bielskim w latach 2004–2012 (dane na koniec roku)

Powiaty	2004	2006	2008	2010	2012
	liczba bezrobotnych bez stażu pracy				
Województwo śląskie	84 800	58 015	26 647	35 806	35 189
Podregion bielski	6 626	3 596	1 871	3 035	3 141
Bielsko-Biała	1 131	525	284	392	443
Powiat bielski	1 202	554	250	473	568
Powiat cieszyński	2 701	1 581	716	956	915
Powiat żywiecki	1 592	936	621	1 214	1 215
udział bezrobotnych bez stażu pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych					
Województwo śląskie	27,4	25,2	21,7	19,8	17,1
Podregion bielski	19,4	14,4	11,2	12,3	10,9
Bielsko-Biała	13,0	8,1	6,4	6,9	6,7
Powiat bielski	16,8	10,7	7,1	9,9	9,4
Powiat cieszyński	27,2	21,0	16,0	14,1	12,3
Powiat żywiecki	19,1	16,1	14,3	16,7	14,0
udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych bez stażu pracy					
Województwo śląskie	60,1	66,4	67,9	61,8	60,8
Podregion bielski	56,9	67,9	63,1	62,4	56,2
Bielsko-Biała	62,3	67,9	65,5	62,4	56,0
Powiat bielski	65,2	61,7	66,4	55,2	56,3
Powiat cieszyński	54,8	58,0	59,5	56,0	53,6
Powiat żywiecki	50,3	66,9	64,9	59,2	58,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Bezrobocie długotrwałe. Pozostawanie bez pracy przez dłuższy czas zagraża ekonomicznej egzystencji osób i całych rodzin. W latach 2004–2008 w podregionie bielskim zmniejszała się liczebność bezrobotnych poszukujących pracy dłużej niż 1 rok. Jednak o ile w 2004 r. stanowili oni blisko połowę ogólnej liczby bezrobotnych, a do 2010 r. nastąpił spadek tego udziału do wielkości 30%, to w 2012 r. zjawisko długotrwałego bezrobocia ponownie narasta (tab. 1.19). Wskaźniki te są wyższe niż średnio w województwie śląskim, co wskazuje, że w podregionie bielskim oferty pracy na umowy krótkoterminowe nie cieszą się zainteresowaniem wśród bezrobotnych. W zakresie udziału długotrwałego bezrobocia zróżnicowanie poszczególnych powiatów jest niewielkie.

Tab. 1.19. Bezrobocie długotrwałe w podregionie bielskim w latach 2004–2012 (stan na koniec roku)

Powiaty	2004	2006	2008	2010	2012
	liczba bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 1 rok				
Województwo śląskie	155 137	111 865	36 766	42 730	64 409
Podregion bielski	16 188	12 275	6 144	7 372	9 928
Bielsko-Biała	3 882	3 190	1 815	1 827	2 269
Powiat bielski	3 632	2 590	1 321	1 513	2 065
Powiat cieszyński	4 637	3 649	1 523	1 678	2 472
Powiat żywiecki	4 037	2 846	1 485	2 354	3 122
udział bezrobotnych bez pracy ponad 1 rok w ogólnej liczbie bezrobotnych					
Województwo śląskie	50,1	48,7	30,0	23,6	31,3
Podregion bielski	47,4	49,0	36,7	30,0	34,5
Bielsko-Biała	44,6	49,1	41,0	31,9	34,6
Powiat bielski	50,7	49,8	37,8	31,5	34,2
Powiat cieszyński	46,8	48,5	34,0	24,7	33,1
Powiat żywiecki	48,3	49,1	34,3	32,3	35,9
udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 1 rok					
Województwo śląskie	61,1	65,1	65,1	58,1	59,5
Podregion bielski	57,1	61,0	59,6	56,9	57,0
Bielsko-Biała	58,1	58,0	58,6	57,1	56,0
Powiat bielski	58,9	62,0	55,6	57,6	56,6
Powiat cieszyński	59,4	65,7	61,1	54,4	55,4
Powiat żywiecki	51,8	57,3	62,6	57,9	59,3

Źródło: zestawienie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, Warszawa

Podregion bielski jest zróżnicowany pod względem osiągniętego poziomu zmian demograficznych, lecz nie wykazuje istotnych dysproporcji w rozmieszczeniu i rozwoju ludnościowym. Rysuje się jednak wyraźny podział na emigracyjny powiat żywiecki o wysokim stopniu starzenia i problemach rynku pracy, stagnujący powiat cieszyński i najlepiej rozwijający się dualny układ Bielska-Białej i powiatu bielskiego stanowiącego strefę urbanizującą się.

ROZDZIAŁ 2

UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE RYNKU PRACY PODREGIONU BIELSKIEGO

2.1. RYS HISTORII ROZWOJU GOSPODARCZEGO PODREGIONU BIELSKIEGO

Pod względem gospodarczym podregion ten ma długie i bardzo bogate tradycje. Trzon systemu osadniczego tworzą stare miasta powstałe jeszcze w średniowieczu, jak: Cieszyn (prawa miejskie 1263 r.), Skoczów (1322 r.), Żywiec (1327 r.) i Strumię (1482 r.). Do grupy tej zaliczyć można także Bielsko-Białą, miasto utworzone co prawda w okresie powojennym (1951 r.), ale na bazie starych ośrodków miejskich, tj. Bielska (prawa miejskie ok. 1312 r.) i Białej (1723 r.). Natomiast mniejsze miasta to – prócz Wilamowic (prawa miejskie 1818 r.) – ośrodki, które miastami zostały dopiero po 1945 r. tj. Czechowice-Dziedzice (1951 r.), Ustroń (1956 r.), Wisła (1962 r.) i Szczyrk (1973 r.).

Patrząc z perspektywy czasu, żaden z podregionów województwa śląskiego nie charakteryzował się w przeszłości tak zróżnicowaną strukturą gospodarczą, która w dużym stopniu przetrwała do dnia dzisiejszego. Początki rozwoju gospodarczego związane były przede wszystkim z tkactwem i sukiennictwem, które to rzemiosła przerodziły się w prężny przemysł włókienniczy będący podstawą gospodarki Bielska i Białej, rozciągając te miasta daleko poza granicami Śląska i Małopolski. Włókiennictwo stało się także pośrednio podstawą rozwoju przemysłu metalowego i maszynowego, wyspecjalizowanego przede wszystkim w produkcji maszyn włókienniczych. Struktura przemysłu podregionu ulegała stałej rozbudowie – ilościowej i jakościowej – w wyniku czego Bielsko stało się jednym z największych ośrodków przemysłowych w Austro-Węgrzech. Także w okresie powojennym powstało tu szereg nowych zakładów, w tym reprezentujących rzadko spotykane przemysły, takie jak: filmowy czy lotniczy (szybowcowy), a część znacznie rozbudowano m.in. Fabrykę Samochodów Małolitrażowych. Wysoki poziom rozwoju przemysłu, przy jednoczesnym silnym zróżnicowaniu strukturalnym sprawił, że potocznie Bielsko-Białą określano mianem „miasta 100 przemysłów”. W latach 70. XX w. decydujące znaczenie gospodarcze miały dwie gałęzie przemysłu – przemysł lekki skupiający 42,6% zatrudnionych i elektromaszynowy z udziałem 41,1% zatrudnionych (Syrek, 1976). Zmiany systemu gospodarczego znacznie przeobraziły oblicze gospodarcze Bielska-Białej, praktycznie całkowicie upadł

przemysł włókienniczy i powiązany z nim przemysł maszynowy pracujący na rzecz włókiennictwa. Nie spowodowało to jednak zapaści miasta, a to głównie za sprawą nowych inwestycji związanych zwłaszcza z branżą motoryzacyjną, ale nie ograniczających się wyłącznie do niej (np. zakłady Philipsa). Ważnym elementem rozwoju miasta było utworzenie w nim w 2000 r. specjalnej strefy ekonomicznej, działającej w ramach podstrefy jastrzębsko-żorskiej Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Lotnicze tradycje miasta stały się także podstawą utworzenia w 2008 r. Parku Technologicznego Przemysłu Lotniczego.

W Bielsku-Białej usługi od dawna odgrywały ważną rolę, czego dobitnym dowodem są liczne placówki kulturalne, dobrze rozwinięty handel czy edukacja (także reprezentująca szkolnictwo wyższe). Znaczenie usług zostało jeszcze wzmocnione poprzez utworzenie w 1975 r. samodzielnego województwa bielskiego i awans Bielska-Białej do rangi miast wojewódzkich. Co prawda reforma administracyjna w 1999 r. zdegradowała go do miasta na prawach powiatu, tym niemniej usługowa część gospodarki stale ulega rozwojowi, stając się współcześnie dominującym sektorem gospodarki.

Prócz Bielska-Białej gospodarka rozwijała się także w pozostałych miastach: Cieszynie, Żywcu, Skoczowie, Czechowicach-Dziedzicach, Ustroniu, Wiśle czy Szczyrku. Struktura reprezentowanych branż przemysłowych w tych miastach jest bardzo zróżnicowana: w Cieszynie i Żywcu jest to głównie przemysł spożywczy i elektromaszynowy, w Skoczowie przemysł metalurgiczny, metalowy oraz lekki (fabryka kapeluszy, koców), w Czechowicach-Dziedzicach – przemysł rafineryjny, metalowy, górnictwo (kopalnia Silesia), w Ustroniu – metalowy.

Ważnym sektorem rozwijającym się po II wojnie światowej są usługi związane zwłaszcza z turystyką, która odgrywa ważną rolę w Szczyrku, Wiśle czy Ustroniu. W ostatnim z wymienionych miast jest ona dodatkowo uzupełniana poprzez rozwój funkcji uzdrowiskowych.

Oprócz Bielska-Białej znaczącym ośrodkiem usługowym był i jest Cieszyn, którego rozwój pierwotnie związany był z funkcjami administracyjnymi (księstwo cieszyńskie) i handlowymi. W późniejszym okresie rozwinęła się na szeroką skalę edukacja różnych szczebli z dwoma wydziałami Uniwersytetu Śląskiego na czele. Do tego doszły także usługi kulturalne (teatr, muzeum, biblioteka – Książnica Cieszyńska). Pod względem rozwoju usług wyróżnia się także Żywiec posiadający m.in. muzeum, szkołę wyższą.

Na terenach wiejskich oprócz rolnictwa rozwijał się również przemysł, który w wielu przypadkach w nieco zmienionej formie obecny jest do dnia dzisiejszego. Przemysł metalurgiczny i metalowy występował m.in. w Węgierskiej Górze,

Łodygowicach, Strumieniu, przemysł spożywczy w Chybiu, Czernichowie, przemysł elektromaszynowy w Goleszowie, przemysł energetyczny w Porąbce czy przemysły meblarski i ceramiczny w Jasienicy.

Jednak podstawowe znaczenie w przeszłości miało tu rolnictwo, które zwłaszcza w południowej części podregionu – ze względu na trudne górskie warunki przyrodnicze ograniczające możliwość prowadzenia opłacalnej działalności rolnej odgrywa coraz mniejszą rolę (Duś, 2008). Te same warunki przyrodnicze stwarzają natomiast dogodne podstawy rozwoju usług turystycznych, jak ma to miejsce m.in. w Istebnej, Zwardoniu, czy Koniakowie. Należy jednak także wspomnieć o dużych tradycjach i wysoko rozwiniętej hodowli ryb słodkowodnych, zwłaszcza w okolicach Skoczowa.

2.2. POZIOM ROZWOJU GOSPODARKI PODREGIONU BIELSKIEGO

2.2.1. BAZA GOSPODARCZA

Jednym z mierników, który pozwala określić potencjał gospodarczy regionu czy miasta jest jego baza jednostek gospodarczych. Wobec braku innych porównywalnych danych, jedynymi dostępnymi materiałami są te odnoszące się do podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON. Należy jednak zdawać sobie sprawę, iż nie jest to system idealny, gdyż wiele zarejestrowanych w nim firm nie prowadzi działalności, a zatem są to dane generalnie zawyżone. I tak np. P. Śleszyński (2003) dla 2000 r. i aglomeracji warszawskiej szacował, że takich podmiotów może być 20–30%.

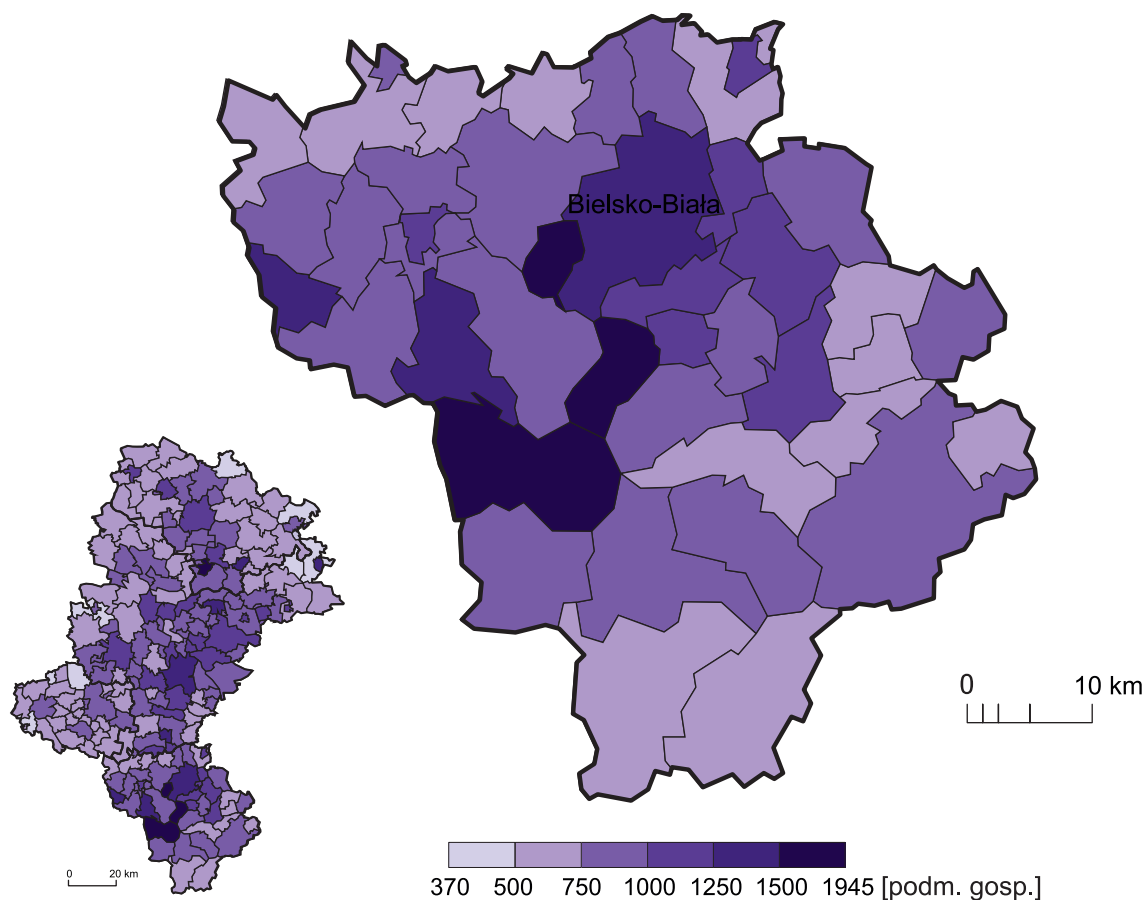
W 2002 r. w całym podregionie bielskim zarejestrowanych było łącznie 68170 podmiotów gospodarczych co przekładało się na wskaźnik 1059 podmiotów gospodarczych przypadających na 10000 mieszkańców. Był on o 20% wyższy od średniej dla województwa śląskiego (883 podmioty). Wskazuje to na bardzo wysoką aktywność gospodarczą społeczeństwa. Ale nie można się temu dziwić, gdyż od bardzo dawna społeczeństwo tego podregionu wykazywało ponadprzeciętną zaradność i smykałkę do interesów. Wystarczy wspomnieć o pierwszych próbach rozluźnienia zasad gospodarki centralnie sterowanej, poprzez umożliwienie rozwoju tzw. firm polonijnych (polonijno-zagranicznych). Już wtedy wiele tego typu firm powstało właśnie w południowej części dzisiejszego województwa śląskiego. Jego społeczeństwo nic nie straciło na aktywności w momencie kiedy bez ograniczeń można było wziąć los we „własne ręce”.

Widać to jednoznacznie w rozkładzie przestrzennym podmiotów gospodarczych, bowiem aż w 12 gminach w 2002 r. przekroczony został poziom 1000 podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców. Jedynie 3 gminy (Gilowice, Zebrzydowice, Łękawica) nie osiągnęły poziomu 600 podmiotów (minimalna wartość to 491 podmiotów w Łękawicy). Ciekawe jest natomiast to, że to wcale nie stolica podregionu charakteryzowała się najwyższą aktywnością gospodarczą społeczeństwa, a Ustroń ze wskaźnikiem 1499 podmiotów. Na drugim miejscu pod tym względem znalazł się Szczyrk (1421 podmiotów), a dopiero na 3 miejscu z 1397 podmiotami uplasowała się Bielsko-Biała. Tylko nieco mniejszym nasyceniem charakteryzowała się kolejna Wisła (1386). Widać z tego, że obszary o rozbudowanej funkcji turystycznej (Szczyrk, Wisła), a w przypadku Ustronia dodatkowo o funkcji uzdrowiskowej, wyróżniają się aktywnością gospodarczą społeczeństwa, zwłaszcza że w odróżnieniu od obszarów nadmorskich czy pojezierzy, sezon turystyczny trwa tu praktycznie przez cały rok ze szczytem w okresie zimowym. Wynika to z ukierunkowania rozwoju gospodarczego na turystów z innych części województwa i kraju (po części także z zagranicy), czyli rozbudowanej funkcji egzogenicznej. Biorąc jednak pod uwagę powiaty, największym poziomem analizowanego wskaźnika charakteryzował się powiat bielski, gdyż połowa jego gmin osiągała ponad 1000 podmiotów, tylko nieco gorzej było w powiecie cieszyńskim, gdzie udział ten wynosił 42%. Najślabszą aktywność gospodarczą wykazywali mieszkańcy powiatu żywieckiego, bowiem tylko jedna gmina (Żywiec) przekraczała ten poziom wskaźnika. Jest to jednak uwarunkowane znacznie gorszą od innych części podregionu dostępnością komunikacyjną. Tym samym funkcja turystyczna nastawiona na obsługę osób spoza powiatu nie jest aż tak bardzo rozwinięta (dotyczy to także infrastruktury), a potencjał i popyt wewnętrzny związany z obsługą mieszkańców zbyt słaby.

W latach 2002–2010 liczba podmiotów gospodarczych wzrosła o 6,9% do 72851, była to zatem nieco niższa dynamika od średniej dla województwa (8,1%), trzeba jednak uwzględnić wysoką bazę początkową w 2002 r. Gdy jednak uwzględnimy zmiany demograficzne, to sytuacja wygląda znacznie mniej korzystnie. Wynika to z faktu odmiennych tendencji zaludnienia w stosunku do całego województwa, o ile bowiem w województwie śląskim w latach 2002–2010 nastąpił 6% spadek liczby mieszkańców, o tyle w podregionie bielskim mieliśmy blisko 17-tysięczny tj. 2,6% wzrost liczby mieszkańców, co oczywiście przełożyło się na wysokość wskaźnika. W 2010 r. w podregionie bielskim wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych przypadających na 10000 mieszkańców wzrósł do 1103, a w województwie śląskim do 1014 podmiotów. Tym samym podregion bielski

nadal wykazuje wyższe nasycenie podmiotami niż średnia dla województwa, ale zmniejszyła się także jego przewaga (zmałała do 8,8%). Oczywiście, wśród gmin są i takie, gdzie osiągnięto znacznie lepszą dynamikę od średniej dla województwa. Wzrost wskaźnika powyżej 10% miał miejsce w 11 gminach, a maksymalne wartości zarejestrowano w Jeleśni (34,8%) i Ślemieniu (31,2%). Jednocześnie w 4 gminach (Brenna, Skoczów, Ustroń, Koszarawa) obniżyło się nasycenie podmiotami gospodarczymi. W dwóch przypadkach wynikało to ze wzrostu zarówno liczby mieszkańców jak i liczby podmiotów, jednak nowe podmioty nie zdołały zrekompensować przyrostu ludności – jak miało to miejsce Brennej i Ustroniu, natomiast w dwóch pozostałych gminach wynikało to ze spadku liczby zarejestrowanych podmiotów (w Koszarawie wyniósł on 13%).

Lata 2002–2010 nie spowodowały zasadniczych zmian w przestrzennym obrazie aktywności gospodarczej mieszkańców gmin podregionu bielskiego. Nadal największą aktywnością charakteryzują się gminy powiatu bielskiego, a najslabiej pod tym względem wypada generalnie powiat żywiecki, chociaż zwarty pas gmin o niskim poziomie wskaźnika występuje także w północnej części powiatu cieszyńskiego (ryc. 2.1).

Ryc. 2.1. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pewne zmiany nastąpiły natomiast wśród gmin o najwyższej aktywności. Duża dynamika tworzenia nowych podmiotów gospodarczych w Szczyrku sprawiła, że to właśnie to miasto wysunęło się na czoło klasyfikacji, osiągając 1696 podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców. Kolejne miejsca zajęły: Jaworze (1524 podmioty), Wisła (1514) i Ustroń (1469). Bielsko-Biała z 1427 podmiotami gospodarczymi spadła na 5 miejsce w podregionie. Widać zatem, że to mniejsze miasta dzięki rozwojowi funkcji turystycznej osiągają najwyższą aktywność swoich mieszkańców. Ciekawym przypadkiem jest natomiast gmina wiejska Jaworze, która dzięki dogodnym warunkom zamieszkania – m.in. ze względu na walory środowiskowe (gmina stara się o uzyskanie statusu uzdrowiska) i w związku z bliskością Bielska-Białej, stała się atrakcyjnym miejscem osiedlania się zamożniejszych mieszkańców nie tylko tego właśnie miasta, ale także osób pochodzących spoza podregionu bielskiego (m.in. konurbacji katowickiej). W efekcie w latach 2002-2010 liczba mieszkańców wzrosła o 8,8%, a to przełożyło się na aktywność społeczeństwa (w tym nowych mieszkańców).

Ważnym elementem, który wpływa na ogólną sytuację gospodarczą podregionu (w tym poziom bezrobocia) jest specjalna strefa ekonomiczna. W podregionie bielskim zlokalizowane są obszary należące do podstrefy jastrzębsko-żorskiej Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (KSSE). Aktualnie w ramach tej podstrefy działa 19 zakładów w 3 miastach (Bielsko-Biała, Czechowice-Dziedzice, Ustroń) oraz w jednej gminie wiejskiej (Węgierska Górka). Kilka dalszych zakładów jest w trakcie budowy lub projektowania. Największa ich część, bo 42% reprezentuje przemysł motoryzacyjny (tab. 2.1). Występują tu także pojedyncze bardzo nowoczesne branże, jak chociażby przemysł lotniczy. Obecność w Bielsku-Białej Fiata i od lat 70. XX w. ożywione kontakty z firmami z Włoch zadecydowały, że to właśnie z tego kraju pochodzi najwięcej inwestycji. Znaczny jest także udział rodzimego kapitału, aktywny jest również kapitał francuski i niemiecki.

Inwestycje te zlokalizowano głównie w Bielsku-Białej, dlatego też to w tym mieście skoncentrowane zostały najwyższe nakłady inwestycyjne i utworzono najwięcej miejsc pracy (tab. 2.2). Właśnie pod względem wszystkich tych elementów Bielsko-Biała przoduje w całej podstrefie jastrzębsko-żorskiej KSSE, wyprzedzając zarówno Żory, jak i Jastrzębie-Zdrój. W Bielsku-Białej reprezentowany jest przede wszystkim przemysł motoryzacyjny i kapitał włoski. Podobnie jest w Czechowicach-Dziedzicach, gdzie połowa zakładów reprezentuje przemysł motoryzacyjny. Jest to związane z obecnością Fiata Auto Poland S.A. w Bielsku-Białej oraz lokalizacją w województwie śląskim dwóch największych polskich zakładów finalnej produkcji samochodów (Tychy, Gliwice). Zakłady te łącznie wytwarzają ponad $\frac{3}{4}$ wszystkich

samochodów produkowanych w Polsce, tym samym generują duże zapotrzebowanie na części i komponenty używane przy ich produkcji. Trzeba także pamiętać, że przemysł motoryzacyjny wytwarza silne impulsy mnożnikowe, wg A. Wielońskiego (2005), każde miejsce pracy związane z produkcją samochodów tworzy 7-8 miejsc pracy w gałęziach przemysłu kooperującego i ok. 15 miejsc pracy w pozostałych działach gospodarki, w tym usługach.

Tab. 2.1. Ogólna charakterystyka inwestycji podstrefy jastrzębsko-żorskiej KSSE w podregionie bielskim w 2012 r.

Lokalizacja	Udział w liczbie zakładów (w %)	Branża	Struktura branżowa (w %)
Bielsko-Biała	68,4	Motoryzacyjna	42,0
Czechowice-Dziedzice	21,0	Usługi deweloperskie	15,7
Ustroń	5,3	Logistyka	10,5
Węgierska Górka	5,3	Metalowa	5,3
Kraj pochodzenia inwestora	Struktura pochodzenia inwestorów (w %)	Lotnicza	5,3
		Tworzyw sztucznych	5,3
Włochy	36,8	Chemiczna	5,3
		Elektryczna	5,3
		Usługi księgowe	5,3
Polska	26,3		
Francja	15,8		
Niemcy	10,5		
Japonia	5,3		
USA	5,3		

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów KSSE

Tab. 2.2. Zakłady podstrefy jastrzębsko-żorskiej KSSE zlokalizowane w podregionie bielskim w 2012 r.

Lokalizacja	Liczba zakładów	Wartość inwestycji w mln. zł	Zatrudnienie	Reprezentowane branże	Kraj pochodzenia inwestorów
Bielsko-Biała	13	3 313,1	5663	Motoryzacyjna (46%), tworzyw sztucznych, chemiczna, spożywcza, lotnicza, logistyka, usługi księgowe	Włochy (54%), Polska, USA, W. Brytania, Francja, Japonia, Niemcy
Czechowice-Dziedzice	4	2,8	110	Motoryzacyjna (50%), metalowa, usługi deweloperskie	Polska (75%), Francja
Ustroń	1	.	.	Elektryczna	Niemcy (100%)
Węgierska Górka	1	.	.	Logistyka	Francja (100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów KSSE

Innym zagadnieniem, które uzupełnia obraz gospodarki podregionu są jego największe zakłady. Corocznie dziennik Rzeczpospolita przygotowuje listę 500 największych polskich przedsiębiorstw, podstawą tego rankingu są przychody ze sprzedaży firm czy grup kapitałowych.

W rankingu tym za 2011 r. znalazło się 6 przedsiębiorstw zlokalizowanych w podregionie bielskim (tab. 2.3). Mieściły się one w 3 miejscowościach: Bielsku-Białej (3 przedsiębiorstwa), Żywcu (2) i Węgierskiej Górze (1). Na uwagę zasługuje zwłaszcza Węgierska Górka, gdyż w niewielu wsiach zlokalizowane są tak duże przedsiębiorstwa. Najwyżej na 10 miejscu znalazła się sztandarowa firma regionu – Fiat Auto Poland S.A. W pierwszej setce na 82 miejscu uplasowała się jeszcze niemniej znana Grupa Żywiec. Pozostałe przedsiębiorstwa znalazły się na dalszych miejscach, w trzeciej, czwartej i piątej setce tej klasyfikacji. Prócz miejsca firm w 2011 r., istotne są także zmiany miejsc w rankingu w stosunku do 2010 r., gdyż świadczą o kierunku zmian w odniesieniu do tych najważniejszych elementów gospodarki podregionu, których oddziaływanie są także największe (odnosi się to również do rynku pracy). W tym przypadku możemy mówić o dosyć dobrej sytuacji, gdyż co prawda dwie największe firmy odnotowały spadki, ale nie są one zbyt wielkie. Ważniejsze jest natomiast to, że pozostałe firmy – czyli ich większość – wykazały przesunięcia w górę tej klasyfikacji i to nie o pojedyncze miejsca, ale nawet o kilkadziesiąt miejsc, jak w przypadku firmy Nemark Poland Sp. z o.o. (skok w górę aż o 44 miejsca), czy Hutchinson Poland Sp. z o.o. (o 23 miejsca). Świadczy to jednoznacznie o tym, że firmy te bardzo dobrze radzą sobie w tych trudnych czasach.

Oprócz firm przemysłowych znaczącym pracodawcą w podregionie są także samorządy terytorialne. Przy czym sytuacja jest tu dosyć mocno zróżnicowana w zależności od stopnia rozbudowania instytucji samorządowych (tab. 2.4). Udział pracujących, których pracodawcą są władze samorządowe w stosunku do ogółu pracujących w gminie wynosi od bardzo skromnych 2,0% do już znaczących 11,8%.

W większości gmin najliczniejszą grupą są osoby pracujące w placówkach edukacyjnych. I tak w gminach: Hażlach i Kozy aż 3/4 pracujących w jednostkach samorządowych związanych było z edukacją. Wobec niżu demograficznego i chęci dostosowania bazy edukacyjnej do aktualnych potrzeb – co ograniczy nakłady finansowe na tą sferę – niektóre placówki są likwidowane lub łączone, tym samym część nauczycieli i innych pracowników związanych z placówkami edukacyjnymi (zwłaszcza szkołami podstawowymi) straci prace. Jak do tej pory od 2009 r. w podregionie bielskim zlikwidowano tylko jedną szkołę podstawową (w powiecie bielskim), ale jednocześnie utworzono także jedną nową w Bielsku-Białej.

Tab. 2.3. Przedsiębiorstwa podregionu bielskiego sklasyfikowane wśród 500 największych polskich przedsiębiorstw w 2011 r. wg Rzeczypospolitej

Przedsiębiorstwo	Miejscowość	Miejsce w rankingu		PKD	Przychody ze sprzedaży (w mln. zł)	Zatrudnienie
		2010	2011			
Fiat Auto Poland S.A.	Bielsko-Biała	8	10	2 910	16,5	5 841
Grupa Żywiec S.A.	Żywiec	74	82	1 105	3,6	b.d.
Hutchinson Poland Sp. z o.o.	Żywiec	257	234	2 219	1,3	3 576
TI Poland Sp. z o.o.	Bielsko-Biała	375	364	2 932	0,7	1 359
Żywiec Zdrój S.A.	Węgierska Górka	395	390	1 107	0,6	509
Nemak Poland Sp. z o.o.	Bielsko-Biała	486	442	2 453	0,6	718

Źródło: Rzeczpospolita nr 96, z dnia 24.04.2012 r.

Tab. 2.4. Pracujący w samorządzie terytorialnym wybranych gmin podregionu bielskiego w 2012 r.

Gmina	Liczba pracujących	Udział w ogólnej liczbie pracujących w gminie (w %)
Porąbka	349	9,0
Kozy	290	8,8
Hazlach	246	11,8
Ustroń	171	3,5
Wilkowice	89	2,0
Ślemień	86	9,8

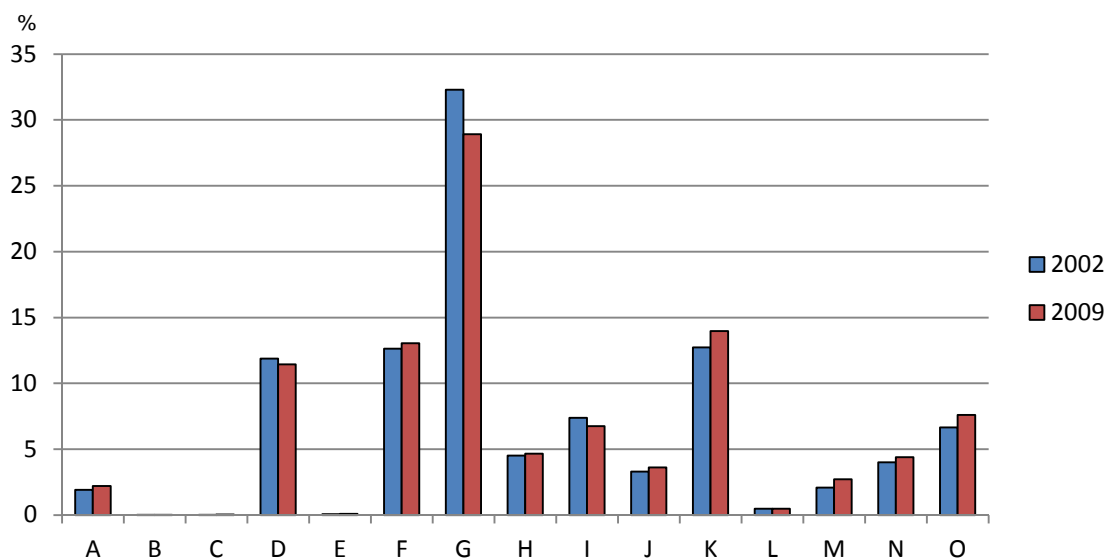
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych w ramach projektu SGP WSL

Ważnym elementem, który dodatkowo wskazuje na charakter podmiotów gospodarczych, a tym samym także gospodarki jest ich struktura. Modyfikacje klasyfikacji PKD utrudniają jednak porównywalność danych, dlatego korzystając z klasyfikacji PKD 2004 zaprezentowane zostaną zmiany w latach 2002–2009.

Tak jak we wszystkich podregionach, największą grupę wśród podmiotów gospodarczych w 2002 r. stanowiły te reprezentujące usługi, a w ich ramach była to sekcja G (handel i naprawy) z udziałem 32,3% (ryc. 2.2). Kolejne trzy sekcje – K (obsługa nieruchomości...), F (budownictwo) oraz D (przetwórstwo przemysłowe) wykazywały dużą zbieżność udziałów wynoszących odpowiednio 12,7, 12,6 oraz 11,9%. Te cztery sekcje obejmowały większość, bo 69,5% wszystkich podmiotów gospodarczych. Wśród wymienionych powyżej sekcji na szczególną uwagę zasługuje sekcja K, gdyż w jej skład wchodzi takie działy jak: wynajem maszyn, informatyka, prowadzenie prac badawczo rozwojowych i działalność związana z prowadzeniem interesów, czyli działalności wspierające gospodarkę,

a tym samym mające wybitnie charakter prorozwojowy. Pozostałe sekcje odgrywały już znacznie mniejszą rolę, gdyż ich udział był kilkuprocentowy (ryc. 2.2).

Istotną kwestią, która pozwala ocenić która z sekcji ma charakter rozwojowy a która recesyjny, tym samym wskazać ogólny kierunek zmian gospodarki, są zmiany udziałów poszczególnych sekcji w latach 2002 i 2009. Największy spadek udziałów zanotowała sekcja G, czyli handel i naprawy (o 3,4%). Nie ulega wątpliwości, że jest to efekt wejścia na większą skalę sklepów wielkopowierzchniowych – hipermarketów oraz najbardziej rozpowszechnionych placówek sieciowych – supermarketów np. Biedronka, czy mniejszych placówek takich jak np. Żabka, które odebrały klientów mniejszym placówkom przyczyniając się do ich częściowej likwidacji. Niewątpliwie to także efekt ograniczeń konsumpcji społeczeństwa po 2008 r., co musiało odbić się na efektach ekonomicznych wszystkich placówek handlowych, ale szczególnie tych oferujących mniej konkurencyjne cenowo produkty.

Objaśnienia: A – rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; B – rybołówstwo i rybactwo; C – górnictwo i kopalnictwo; D – działalność produkcyjna; E – zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę; F – budownictwo; G – handel hurtowy i detaliczny, naprawy pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów przeznaczenia osobistego i użytku domowego; H – hotele i restauracje; I – transport; gospodarka magazynowa i łączność; J – pośrednictwo finansowe; K – obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z prowadzeniem interesów; L – administracja publiczna i obrona narodowa, gwarantowana prawnie opieka socjalna; M – edukacja; N – ochrona zdrowia i opieka socjalna; O – pozostała działalność usługowa komunalna socjalna i indywidualna.

Ryc. 2.2. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych podregionu bielskiego w latach 2002–2009 wg sekcji PKD 2004

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Mimo tego spadku, sekcja G nadal miała olbrzymią przewagę nad pozostałymi sekcjami. W mniejszym stopniu (różnice rzędu 0,5%), ale także recesyjny charakter miały 2 kolejne sekcje – I (transport, gospodarka magazynowa i łączność), której kondycja w dużym stopniu uzależniona jest koniunktury gospodarczej (a ta jak wiemy ostatnio nie jest najlepsza) oraz D (działalność produkcyjna). We wszystkich tych przypadkach spadek udziałów danego sektora nie wynikał z wolniejszego rozwoju w stosunku do innych bardziej dynamicznych sekcji, ale był konsekwencją spadku liczby podmiotów.

W 8 sekcjach nastąpił wzrost udziałów, największy dotyczył sekcji: K (wzrost o 1,3%), O (1,0%) i M (0,6%). Nie ulega wątpliwości, że sekcja K (obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z prowadzeniem interesów) ma wybitnie prorozwojowy charakter, ułatwiając prowadzenie interesów jest to zatem dobry prognostyk na przyszłość. Zmiany udziałów poszczególnych sekcji nie był jednak na tyle duże, by zmienić ich kolejność w strukturze.

2.2.2. PRACUJĄCY W GOSPODARCE

Biorąc pod uwagę kontekst niniejszej analizy związany z rynkiem pracy województwa śląskiego, niezwykle ważne jest przełożenie wcześniejszych rozważań dotyczących podmiotów gospodarczych na pracujących. Co prawda liczba pracujących wobec postępu technicznego w przemyśle związanego z automatyzacją i robotyzacją, czy podobnego postępu w usługach związanego przede wszystkim z technikami komputerowymi, nie jest idealnym wskaźnikiem rozwoju, tym niemniej brak innych alternatywnych mierników zwłaszcza w odniesieniu do poziomu gminnego.

W 2002 r. w podregionie bielskim pracowało ogółem 295,5 tys. osób. Największymi rynkami pracy były główne miasta podregionu, zwłaszcza Bielsko-Biała. W mieście tym pracę znalazło 119,5 tys. osób, czyli 40% pracujących podregionu. Kolejnymi w tym względzie były miasta: Cieszyn, Żywiec i Czechowice-Dziedzice o zbliżonej liczbie pracujących, tj. odpowiednio 22,1; 22,0 i 18,4 tys. pracowników. Czyli w stosunku do Bielska-Białej były to rynki pracy przynajmniej 5-krotnie mniejsze. Zwraca jednak uwagę korzystny rozkład przestrzenny tych miast, które w miarę równomiernie rozmieszczone są w podregionie, co bez wątpienia wpływa pozytywnie na możliwości dojazdów do pracy mieszkańców okolicznych gmin. Na te cztery główne miasta przypadało łącznie 61,6% pracujących. A zatem to one w głównej mierze decydują o sytuacji gospodarki podregionu.

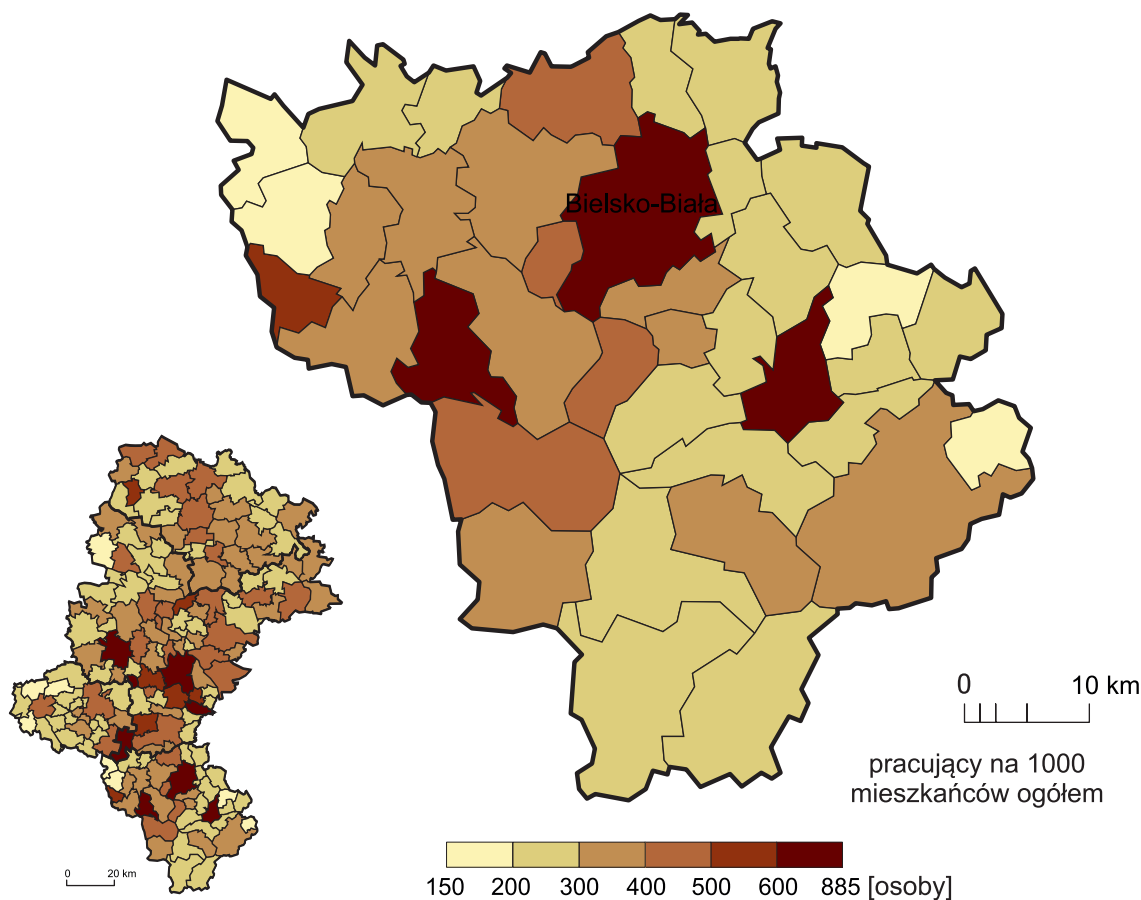
W celu uzyskania bardziej porównywalnych danych obliczono wskaźnik liczby pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. W całym podregionie w 2002 r. osiągał on dość wysoką wartość 459 pracujących. Jednak ponad 600 pracujących na 1000 mieszkańców przypadało w Żywcu (686 pracujących), Bielsku-Białej (672) oraz w Cieszynie i Ustroniu (po 607 pracujących). Gdyby odnieść pracujących do liczby osób w wieku produkcyjnym, czyli grupy, która przynajmniej teoretycznie powinna pracować, to okazuje się, że w Żywcu i Bielsku-Białej było to ponad 1000 pracujących na 1000 osób w wieku produkcyjnym (odpowiednio 1104 i 1048). W przypadku Cieszyna i Ustronia wskaźnik ten dochodził do 1000 osób (odpowiednio 938 i 967). Wartości te jednoznacznie wskazują na duży udział w tych miastach osób dojeżdżających z innych miejscowości. Wysokie, wyróżniające się na tle innych gmin wartości obu wskaźników występowały ponadto: w Jaworzu, Czechowicach-Dziedzicach, Dębowcu, Skoczowie i Wiśle (wszystkie te gminy osiągnęły ponad 400 pracujących na 1000 mieszkańców i ponad 600 pracujących na 1000 osób w wieku produkcyjnym). Najłabsza sytuacja pod tym względem, tj. poziom 200–300 pracujących na 1000 mieszkańców występowała w okolicach Żywca, wskazując na znaczącą rolę tego miasta jako ośrodka dojazdów do pracy z sąsiednich terenów wiejskich. Dla wielu mieszkańców tej górzystej części podregionu w zasadzie jedyną szansę na pracę stanowi właśnie Żywiec, gdyż układ drogowy związany z siecią dolin znacznie wydłuża drogę i czas dojazdu do innych miast podregionu, zwłaszcza Bielska-Białej. Sytuacja zmieni się prawdopodobnie dopiero w 2014 r. kiedy to do użytku oddana zostanie droga ekspresowa S-69 łącząca Bielsko-Białą z Żywcem, której ukończenie już niestety kilkakrotnie przekładano.

Analizując zmiany liczby pracujących w latach 2002–2010 typową w województwie śląskim sytuacją jest spadek liczby pracujących, natomiast w podregionie bielskim mamy do czynienia z ich wzrostem. Ten przyrost wyniósł 2,6 tys. pracujących, czyli 0,9%. Na 38 gmin podregionu spadki liczby pracujących wystąpiły w 19 gminach zlokalizowanych głównie w powiatach: cieszyńskim i żywieckim. Największe ubytki pracujących przekraczające 10% stanu z 2002 r. miały miejsce w gminach: Dębowiec, Golezów, Skoczów, Zebrzydowice, Łękawica, Rajcza i Koszarawa. W tej ostatniej gminie zanotowano najwyższy ubytek pracujących, rzędu 48%. Sytuacja ta związana jest w ogóle z niewielką liczbą pracujących w tej gminie (w 2002 r. było to tylko 460 osób), likwidacją jednego z zakładów przemysłowych i redukcjami pracujących m.in. w handlu. W głównym ośrodku podregionu Bielsku-Białej nastąpiło zmniejszenie liczby pracujących o 3,5%.

Z kolei największe przyrosty pracujących miały miejsce w Żywcu (22,1%), Buczkowicach (21,0%), Szczyrku (19,0%) i w Węgierskiej Górze (18,1%).

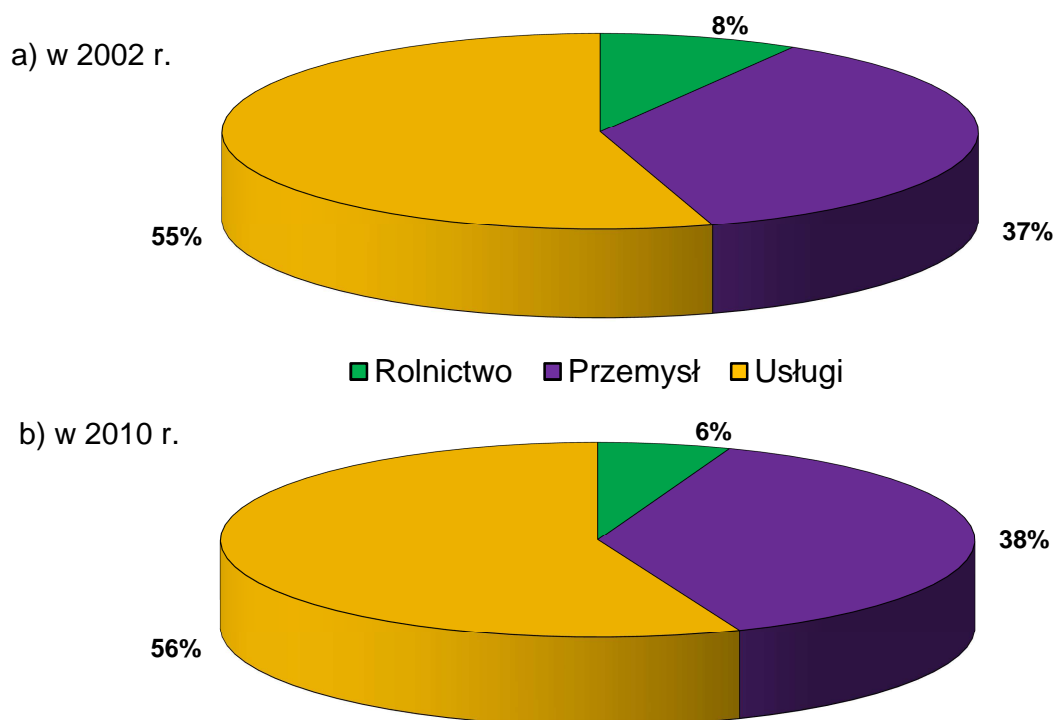
Nieznaczny wzrost liczby pracujących, ale także przyrost liczby mieszkańców spowodował pogorszenie się wskaźnika liczby pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. W 2010 r. wynosił on średnio 452 pracujących, był więc o blisko 4% niższy niż w 2002 r. Znaczny wzrost liczby pracujących przełożył się na wskaźnik liczby pracujących przypadających na 1000 mieszkańców, stąd też największe wzrosty miały miejsce w gminach: Żywiec (wzrost o 186 pracujących na 1000 mieszkańców), Szczyrk (70), Buczkowice (57) i Węgierska Górka (54). Podobnie, najwyższy spadek liczby pracujących na 1000 mieszkańców miał miejsce w gminach: Koszarawa i Goleiszów, gdzie wyniósł on 80 pracujących na 1000 mieszkańców. Duże spadki powyżej 50 pracujących miały jeszcze miejsce w Dębowcu (70 pracujących), Skoczowie (61) i Łękawicy (51).

Mimo tych – w niektórych przypadkach dużych zmian – nie nastąpiła radykalna zmiana ogólnego układu przestrzennego badanego wskaźnika. W 2010 r. nadal najwyższe poziomy wskaźnika reprezentowały: Żywiec (872), Bielsko-Biała (660), Ustroń (648) i Cieszyn (568) – (ryc. 2.3). Natomiast najslabiej pod tym względem wypadały generalnie gminy południowej oraz północno-zachodniej części podregionu, reprezentujące powiaty żywiecki i cieszyński.

Ryc. 2.3. Pracujący na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

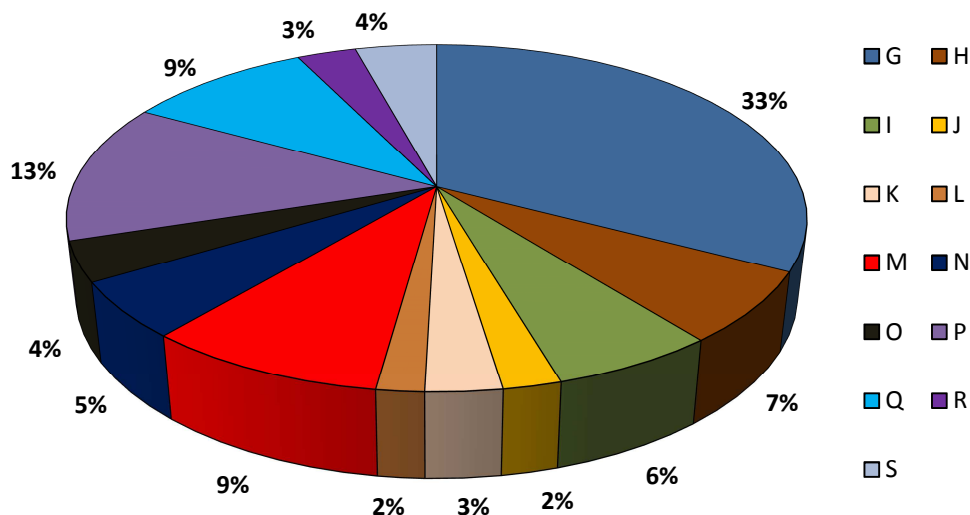
Ryc. 2.4. Struktura pracujących w podregionie bielskim w 2002 (a) i 2010 r. (b)

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Tak jak to zostało wspomniane już wcześniej, w podregionie bielskim żywe są tradycje przemysłowe, tym niemniej także tutaj dokonują się zmiany strukturalne, których jednym z elementów jest proces serwicyzacji. To właśnie w usługach pracowała już większość (54%) osób w 2002 r., a w 2010 r. udział ten jeszcze wzrósł i osiągnął 56,1% (ryc. 2.4). Jednak wzrostowi udziału usług towarzyszył nawet nieco wyższy, wynoszący bowiem 1,5% wzrost udziału przemysłu (z 36,7 do 38,2%). Wszystko to działo się kosztem rolnictwa, którego udział zmniejszył się o prawie 3%. Jak to zostało wspomniane na wstępie, podregion bielski charakteryzuje się rozbudowaną i zróżnicowaną strukturą branżową przemysłu (Tkocz, 2008), z co najmniej kilkunastoma zakładami wytwarzającymi łatwo rozpoznawalne produkty, m.in. Fiat Auto Poland S.A., Mokate S.A czy Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Olza”.

W odniesieniu do sektora usługowego, w 2010 r. w podregionie bielskim największą rolę odgrywały sekcje G (handel i naprawy) i P (edukacja), które jako jedyne przekraczały 10% udziały w strukturze pracujących, skupiając razem 45,7% pracujących w usługach (ryc. 2.5). I ta kolejność jest dosyć typową dla innych podregionów województwa śląskiego. Nieco odmienne są już wielkości ich udziałów. W podregionie bielskim tylko dwie sekcje przekroczyły udział 10%, podczas gdy w pozostałych podregionach takich sekcji było zwykle trzy. Świadczy

to o większym zrównoważeniu w grupie sekcji, a tym samym mniejszych dysproporcjach między nimi. Na dalszych miejscach znajdowały się sekcje Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna) i M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna).

Objaśnienie: G – handel hurtowy i detaliczny, naprawy pojazdów samochodowych włączając motocykle; H – transport i gospodarka magazynowa; I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; J – informacja i komunikacja; K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; N – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; O – administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; P – edukacja; Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; S – pozostała działalność usługowa

Ryc. 2.5. Struktura pracujących w usługach w podregionie bielskim wg klasyfikacji PKD 2007 w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

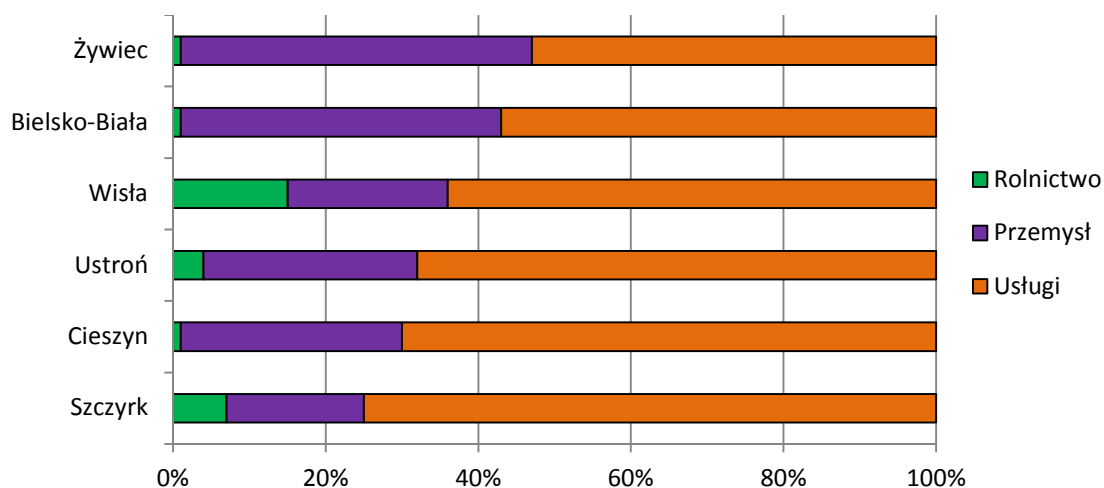
By jednak lepiej zorientować się w zróżnicowaniach struktury poszczególnych podregionów, obliczono wskaźnik specjalizacji lokalnej Florence'a, w którym jednostką odniesienia jest całe województwo śląskie. Z uzyskanego materiału wynika, że podregion ten w związku z nadwyżką pracujących wykazuje się specjalizacją w ramach 3 sekcji – I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi), M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) oraz R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją). Ponadprzeciętny rozwój sekcji I nie może w tym przypadku dziwić biorąc pod uwagę położenie w południowej części podregionu Beskidów z licznymi miejscowościami o charakterze turystycznym m.in. Szczyrk, Ustroń, Wisła, Brenna, Istebna,

Koniaków. To właśnie baza noclegowa i gastronomiczna stanowią podstawę ich zagospodarowania turystycznego. Nie ulega wątpliwości, że dwie kolejne sekcje tworzą obraz podregionu, który ukierunkowany jest na rozwój kultury, ale także marketingu, zarządzania i badań.

Natomiast w porównaniu ze strukturą ogólnowojewódzką, pewnym niedorozwojem charakteryzują się sekcje – L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości) i O (administracja publiczna i obrona narodowa), co w odniesieniu zwłaszcza do ostatniej sekcji także dobrze świadczy o władzach podregionu, które nie dopuszczają do nadmiernych przerostów aparatu biurokratycznego.

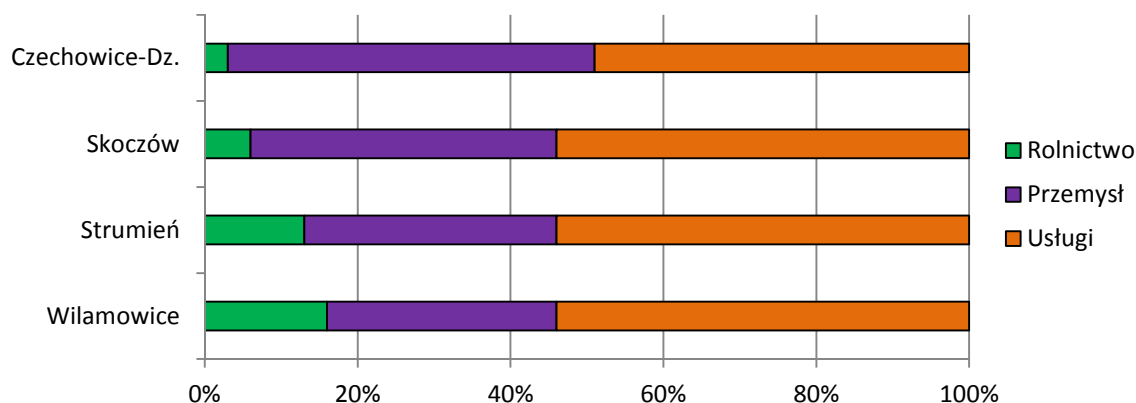
Bardziej zróżnicowany jest obraz w ujęciu poszczególnych miast i gmin. We wszystkich miastach przewagę w strukturze miały usługi (ryc. 2.6). Różne są jednak wielkości udziałów. W Żywcu usługi skupiały 53% pracujących, natomiast w Szczyrku było to już 74%. Głównym sektorem dopełniającym strukturę gospodarczą był przemysł, szczególnie silnie reprezentowany w Żywcu (46%) i Bielsku-Białej (42%). Duża liczba gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha i prowadzących działalność rolniczą sprawiała, że zwłaszcza w Wiśle i Szczyrku nieco większe znaczenie miało rolnictwo.

W gminach miejsko-wiejskich struktura gospodarcza z reguły jest bardziej zbliżona (ryc. 2.7, 2.8). Na uwagę zasługują natomiast Czechowice-Dziedzice, w których udział przemysłu dorównywał usługom.

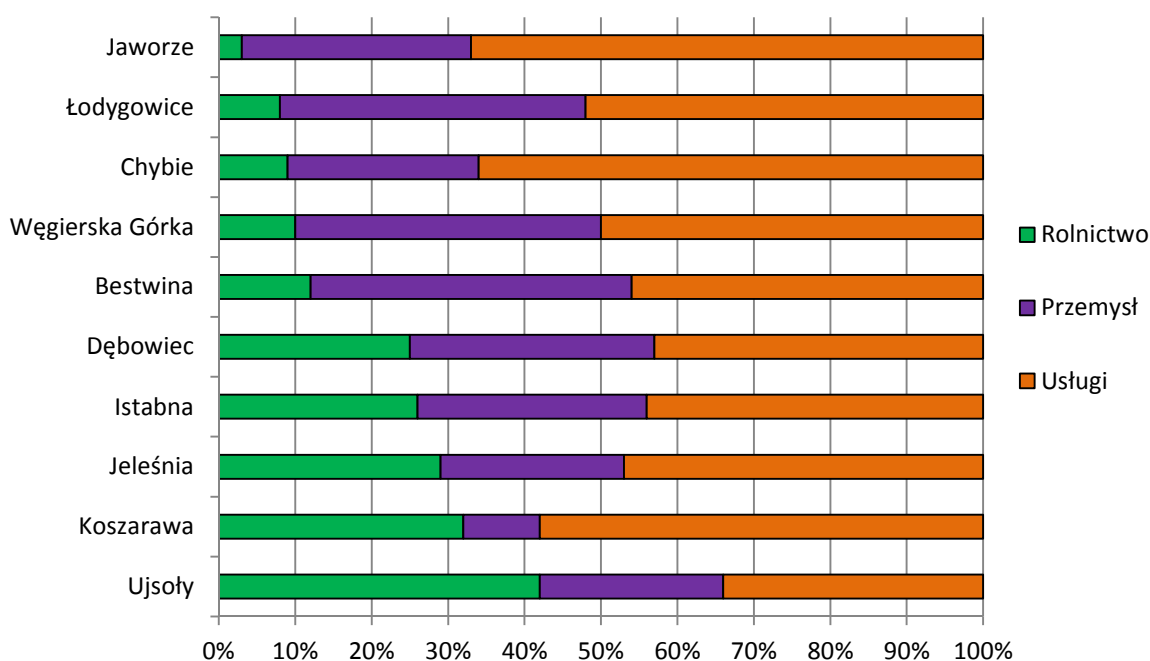
Ryc. 2.6. Struktura pracujących w wybranych miastach podregionu bielskiego w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Ryc. 2.7. Struktura pracujących w wybranych gminach miejsko-wiejskich podregionu bielskiego w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Ryc. 2.8. Struktura pracujących w wybranych gminach wiejskich podregionu bielskiego w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Dosyć sporym zróżnicowaniem charakteryzowały się natomiast gminy wiejskie. We wspomnianym już wcześniej Jaworzu aż 67% pracujących związanych było z usługami, podczas gdy w Ujszach było to 40%. W Bestwinie, Węgierskiej Górze i Łodygowicach wysoki 40% udział miał natomiast przemysł. Duże zróżnicowanie charakteryzowały udziały rolnictwa, które odgrywało marginalną rolę w Jaworzu, podczas gdy w Ujszach z tym sektorem związanych było 42% pracujących. Duże udziały – w związku z brakiem realnej alternatywy ze strony innych sektorów – rolnictwo odgrywało szczególnie w powiecie żywieckim, gdzie

oprócz 2 gmin (Czernichów i Łodygowice) w których udział rolnictwa nie przekraczał 10%, w pozostałych był on znacznie wyższy i w 2/3 gmin powiatu osiągał poziom co najmniej 20%. Najwięcej we wspomnianych już Ujsołach (42%) oraz Ślemieniu (33%) i Koszarawie (32%).

Biorąc pod uwagę tendencję zmian w zakresie liczby podmiotów gospodarczych i pracujących w latach 2002–2010, dokonano klasyfikacji gmin podregionu bielskiego (tab. 2.5). Najliczniej reprezentowany wśród gmin był wariant kilkuprocentowego przyrostu liczby podmiotów i podobnego rozmiarami spadku liczby pracujących. Brak gminy w której zarówno wskaźnik dotyczący podmiotów gospodarczych, jak i liczby pracujących wykazywałyby wzrost przekraczający 20%. Najbliżej tej wysokiej dynamiki był Szczyrk, a to za sprawą przede wszystkim ponad 20% wzrostu liczby pracujących na 1000 mieszkańców. Wysoko w tej klasyfikacji znalazły się także: Węgierska Górka, Buczkowice i Żywiec. Najslabiej pod względem dynamiki zmian prezentowała się gmina Koszarawa, gdzie zanotowano spadek obu wskaźników i to na podobnym poziomie (kilkunastu procent).

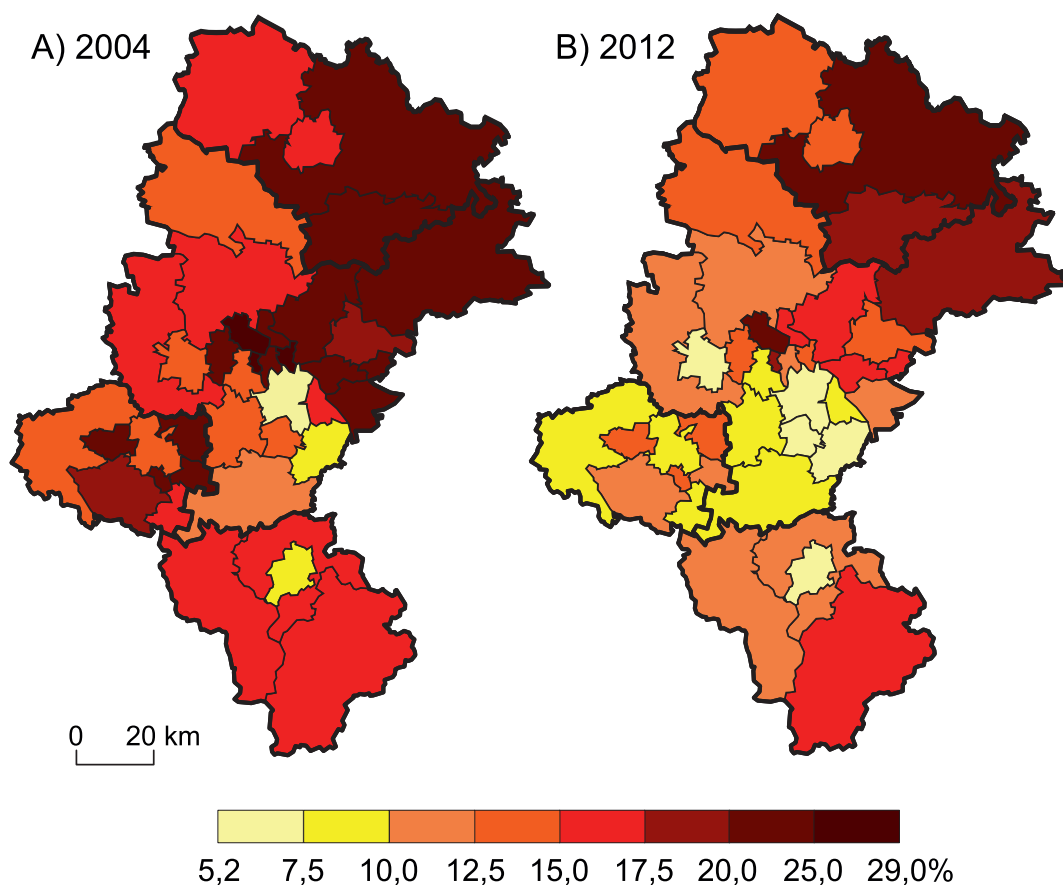
Tab. 2.5. Klasyfikacja gmina ze względu na dynamikę zmian w zakresie pracujących i podmiotów gospodarczych w podregionie bielskim w latach 2002–2010

Wyszczególnienie		Ubytek pracujących na 1000 mieszkańców			Wzrost pracujących na 1000 mieszkańców		
		Poniżej 80	80–90	90–100	100–110	110–120	Powyżej 120
Ubytek liczby podmiotów	Poniżej 80	–	–	–	–	–	–
	80–90	–	Koszarawa	–	–	–	–
	90–100	–	–	Skoczów	Brenna, Ustroń	–	–
Wzrost liczby podmiotów gospodarczych na 10000 mieszk.	100–110	Goleszów	Wilamowice, Dębowiec, Łękawica, Łodygowice, Rajcza,	Kozy, Chybie, Cieszyn, Hażlach, Zebrzydowice, Gilowice, Świnna, Ujsoły, Bielsko-Biała	Bestwina, Czernichów, Jasienica, Porąbka, Strumień, Wisła,	–	Buczkowice, Żywiec
	110–120	–	–	Jaworze, Wilkowice, Lipowa, Milówka, Radziechowy-Wieprz,	–	Węgierska Górka	Szczyrk
	Powyżej 120	–	–	Istebna, Jeleśnia, Ślemień	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Weryfikacją stopnia rozwoju gospodarki podregionu jest spojrzenie na niego poprzez pryzmat popytu i podaży pracy. A zatem w jakim stopniu gospodarka zaspokaja potrzeby mieszkańców na pracę, czego wyrazem (w pewnym uproszczeniu) jest poziom bezrobocia. Pojawienie się bezrobocia jest bowiem efektem większej podaży niż popytu na pracę.

Pod tym względem podregion bielski wypada co najmniej dobrze. Co prawda w 2004 r. zarówno powiat cieszyński jak i żywiecki notowały wysokie poziomy stopy bezrobocia, a Bielsko-Biała i powiat bielski średnie, to jednak zmiany gospodarcze w następnych latach przyniosły znaczącą poprawę tej sytuacji. Musimy jednocześnie pamiętać, że wszystko to działo się przy równoczesnym przyroście liczby mieszkańców, czyli wzroście podaży pracy (ryc. 2.9). W efekcie Bielsko-Biała stała się miastem o najniższej stopie bezrobocia w województwie śląskim, a tym samym była niezbyt odległa od zrównoważenia podaży i popytu pracy. Także w powiatach bielskim i cieszyńskim nastąpiła poprawa sytuacji, chociaż stopa bezrobocia nadal jest na średnim poziomie.

Ryc. 2.9. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim w 2004 r. (A) i 2012 r. (B)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niestety, niewiele zmienia się w przypadku powiatu żywieckiego, który permanentnie zaliczany jest do obszarów o wysokim poziomie bezrobocia w województwie. Jak to już zostało zasygnalizowane, stan ten wynika ze słabej dostępności innych większych ośrodków, które mogłyby stanowić miejsce pracy i zbyt małej do potrzeb (choć nie najniższej) aktywności ekonomicznej społeczeństwa.

Przeprowadzona ankieta wśród władz gminnych wykazała, że dosyć pesymistycznie oceniają one możliwości poprawy sytuacji w najbliższym okresie na ich rynku pracy. Po połowie rozłożyły się dwie opinie wskazujące, że sytuacja się nie zmieni i pogorszy się.

2.2.3. FUNKCJE EGZOGENICZNE GMIN

Rola gospodarcza miast i gmin możliwa jest do określenia za pomocą badania funkcji egzogenicznych (zewnętrznych, czyli tej części działalności gospodarczej, która służy zaspokajaniu potrzeb otoczenia i uważana jest za miastotwórczą). By wyznaczyć tę właśnie funkcję w poszczególnych gminach posłużono się wskaźnikiem nadwyżki pracowników, porównując pracujących w danej gminie z jednostką odniesienia, którą było całe województwo śląskie (Gwosdz, 2012). W 2002 r. funkcje egzogeniczne realizowało łącznie 6 gmin – 4 miasta – Cieszyn, Ustron, Żywiec, Bielsko-Biała, jedna gmina miejsko-wiejska – Skoczów oraz jedna gmina wiejska – Jaworze. Rozmiary sektora egzogenicznego były jednak znacznie zróżnicowane i wynosiły od 4% w przypadku Jaworza i Skoczowa, przez 28% w Cieszynie i Ustroniu, po ponad 30% w Bielsku-Białej (35%) i Żywcu (36%). A zatem te dwa ostatnie miasta w największym stopniu realizowały funkcje egzogeniczne, z tym jednak, że w przypadku Bielska-Białej duża skala osób związana z funkcjami egzogenicznymi (41 tys. pracujących) decydowała o oddziaływaniu na cały podregion, podczas gdy w Żywcu grupa ta licząca 7,8 tys. osób oddziaływała głównie na własny powiat. Różne były sektory gospodarcze realizujące te funkcje, prócz Cieszyna w którym taką rolę w całości pełniły usługi, w pozostałych były to różne układy trzech sektorów. W Bielsku-Białej i Jaworzu były to głównie usługi wspomagane przez przemysł, w Żywcu podobny układ, ale w równym stopniu realizowany przez usługi i przemysł, w Skoczowie był to głównie przemysł i w mniejszym stopniu rolnictwo, a w Ustroniu usługi i rolnictwo.

Do 2010 r. liczba jednostek realizująca funkcje egzogeniczne zmniejszyła się do 5 – z tego grona wypadł Skoczów. Zmieniły się także nieco udziały sektora egzogenicznego w gospodarce i sektory gospodarcze realizujące bezpośrednio te

funkcje. W większości jednostek wzrosła rola sektora egzogenicznego, tak jak miało to miejsce w Jaworzu (wzrost z 4 do 6%), Ustroniu (z 28 do 32%) oraz przede wszystkim w Żywcu (z 36 do 49%). A zatem w przypadku Żywca, aż połowa gospodarki tego miasta pracuje na potrzeby otoczenia, co potwierdza wcześniejsze wnioski o roli tego miasta w powiecie żywieckim. Niewielkie spadki zanotowano natomiast w Cieszynie (z 28 do 22%) oraz w Bielsku-Białej (z 35 do 33%). Także w przypadku sektorów gospodarczych realizujących funkcje egzogeniczne nastąpiła pewna unifikacja, w wyniku której uzyskano trzy następujące warianty: 100% realizacja funkcji egzogenicznej przez usługi – Jaworze i Cieszyn, realizacja w większości przez przemysł uzupełniona usługami – Żywiec, Bielsko-Biała, oraz realizowana przez wszystkie sektory gospodarki z przewagą usług i uzupełniającą rolą przemysłu i rolnictwa w Ustroniu.

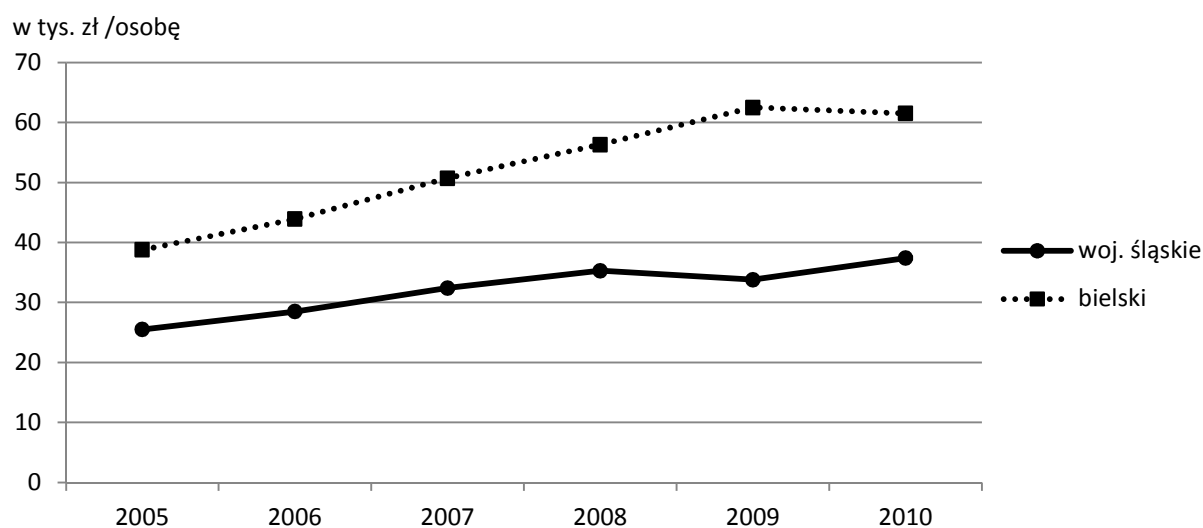
2.2.4. FUNKCJONOWANIE GOSPODARKI PODREGIONU

Przytoczone powyżej dane dobrze charakteryzują rozmiary i charakter gospodarki, natomiast niewiele mówią o jej funkcjonowaniu i kondycji (choć niewątpliwie taka rolę pełni poziom bezrobocia). Pod tym względem znacznie lepiej wypadają mierniki o charakterze finansowym, gdyż najszybciej reagują na pojawiające się zmiany (wzrost czy spadek koniunktury). Niestety, niewiele jest tego typu danych odnoszących się do jednostek niższych poziomów niż województwo. Cztery dostępne tego typu mierniki, a tym samym także wykorzystane w niniejszym opracowaniu to: wartość sprzedaży przemysłowej (dla powiatów), Produkt Krajowy Brutto (PKB), wartość dodana brutto oraz nakłady inwestycyjne (dla podregionów).

Dane dotyczące produkcji sprzedanej przemysłu bardzo wiele mówią o kondycji i zmianach w tym sektorze gospodarki, dokonujących się na poziomie podregionu i jego powiatów. Bowiem w dzisiejszych czasach nie jest problemem wyprodukowanie różnych wyrobów jako takich, ale trzeba to zrobić tak, by wyroby te znalazły nabywców i przyniosły zysk producentowi. Dlatego dopiero sprzedaż produktów świadczy o sukcesie producenta. Natomiast wielkość tej sprzedaży odniesiona na jednego mieszkańca daje pewien pogląd o wydajności i złożoności produkowanych wyrobów (mało przetworzone wyroby są relatywnie tanie, podczas gdy te wysokoprzetworzone i innowacyjne znacznie droższe).

W 2005 r. w podregionie bielskim wartość produkcji sprzedanej przemysłu wynosiła 25,1 mld zł co stanowiło 20,9% wartości sprzedaży przemysłu całego województwa śląskiego. Było to znacznie więcej niż wynikałoby z udziału pracujących w przemyśle, który wynosił 14,5%. A zatem wskazuje to na dużą

wartość produkowanych wyrobów przemysłowych, w czym niewątpliwie znaczący udział ma Fiat Auto Poland SA. W latach 2005–2010 dynamika tego wskaźnika była wyższa niż średnio w województwie (61% w podregionie bielskim i 44,8% w województwie śląskim) co wpłynęło na wzrost udziału podregionu do 23,2% w 2010 r. (ryc. 2.10). Dane te wskazują, iż już blisko ¼ wartości sprzedanej przemysłu pochodzi z podregionu bielskiego. Główną rolę w tworzeniu PKB odgrywały przede wszystkim duże i bardzo duże przedsiębiorstwa (bez uwzględnienia podmiotów do 9 osób), od 2005 r. ponad połowę PKB podregionu wytwarzały przedsiębiorstwa zatrudniające ponad 1000 osób, chociaż w 2010 r. udział ten zmniejszył się do 46%.

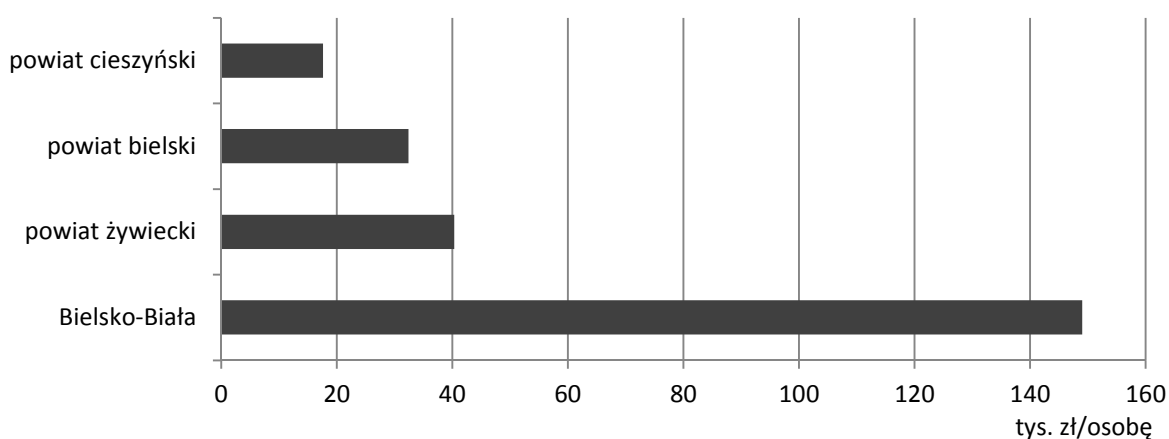

Ryc. 2.10. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu na jednego mieszkańca w podregionie bielskim i województwie śląskim w latach 2005–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Odnosząc te wartości na jednego mieszkańca widać, że wartość ta wzrosła od 38,8 tys. zł w 2005 r. do 61,5 tys. zł w 2010 r. Jak widać na ryc. 2.10 wartość sprzedana przemysłu dynamicznie wzrastała od 2005 do 2009 r., natomiast w 2010 r. nastąpiło załamanie tego trendu i nieznaczny spadek (o 1 tys. zł) w stosunku do 2009 r. Nie ulega wątpliwości, że jest to efekt kryzysu ekonomicznego w Europie Zachodniej, a w szczególności zakończenie w wielu państwach programu dopłat do zakupu nowych samochodów, na czym bez wątpienia w dużym stopniu skorzystał Fiat Auto Poland S.A., który właśnie w tym okresie notował rekordy produkcji i sprzedaży (w 2009 r. wyprodukował rekordowe 608 tys. samochodów). W większym stopniu kryzys odcisnął piętno na przemyśle innych części województwa, ponieważ załamanie tendencji wzrostu wartości sprzedanej przemysłu województwa śląskiego nastąpiło już wcześniej tj. w 2009 r.

Za te bardzo dobre wyniki przemysłu przede wszystkim odpowiada Bielsko-Biała, która na jednego mieszkańca wypracowywała sprzedaż przemysłu na poziomie 149 tys. zł (ryc. 2.11). Było to ponad 3-krotnie więcej niż w kolejnym powiecie żywieckim i blisko 9-krotnie niż w najsłabszym pod tym względem powiecie cieszyńskim (ale trzeba pamiętać, że powiat cieszyński ma bardziej usługowy charakter).

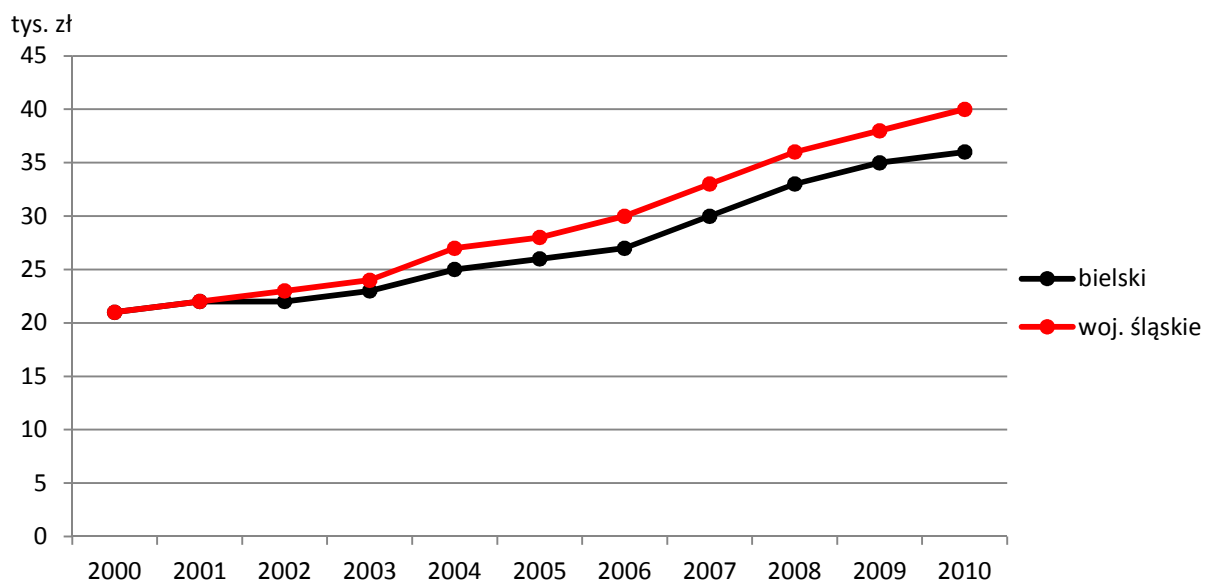
Ryc. 2.11. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu na jednego mieszkańca w tys. zł w powiatach podregionu bielskiego w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Te bardzo dobre wyniki wartości produkcji sprzedanej przemysłu nie mają jednak bezpośredniego przełożenia na PKB. Co prawda PKB na jednego mieszkańca w latach 2000–2010 wzrósł o 71% i znacznie przewyższał inflację (wyniosła ona 38%), to jednak tempo tego wzrostu było niższe niż w całym województwie (wzrost o 90%). W 2000 r. podregion bielski wytwarzał PKB na jednego mieszkańca na poziomie średniej dla województwa śląskiego, natomiast w 2010 r. był on już o 4 tys. zł niższy, tj. osiągał jedynie 90% średniej ogólnowojevodzkiej (ryc. 2.12).

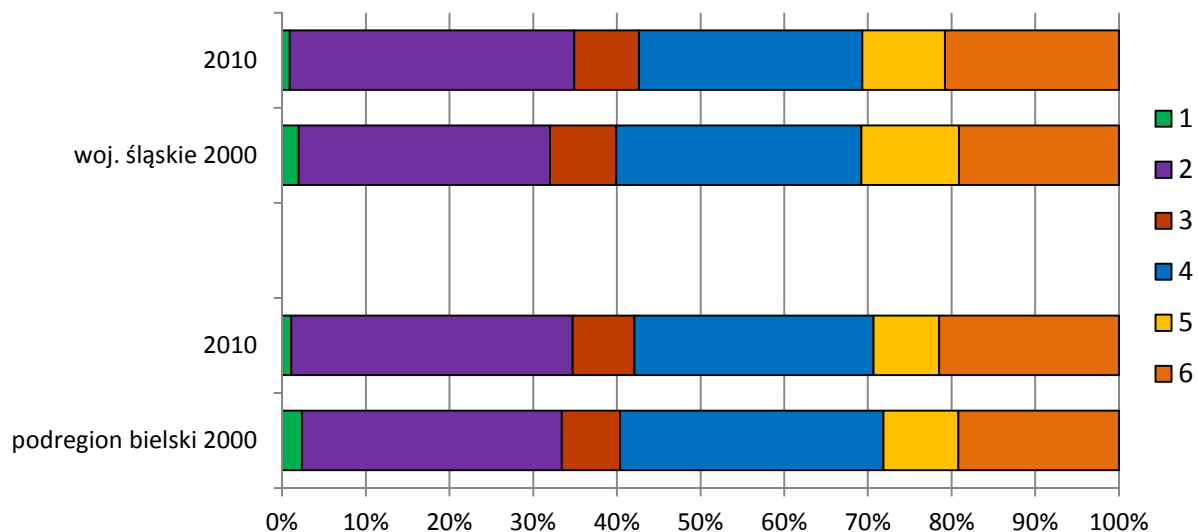
Nieco więcej informacji o charakterze gospodarki uzyskać można ze struktury wartości dodanej brutto. Zatem, które sektory czy branże rzeczywiście odgrywają największą rolę w podregionie. Analiza ryciny 2.13. jednoznacznie wskazuje, że w 2000 r. główną rolę w tym względzie odgrywały usługi dostarczające 60% wartość dodanej brutto podregionu. Przemysł z budownictwem odpowiadał za niespełna 40% jego wartości. Co ciekawe, w 2010 r. wzrósł udział przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto co odbyło się kosztem zarówno rolnictwa, jak i usług. W ramach usług wzrost zanotowano jedynie w przypadku sekcji reprezentujących pozostałą działalność usługową. Zmiany w podregionie bielskim zgodne są z tendencjami dla całego województwa. Także struktura wartości dodanej brutto

w podregionie bielskim w 2010 r. wykazuje dużą zgodność ze strukturą właściwą dla całego województwa śląskie. Z tego wynika wniosek, że za niekorzystne zmiany w PKB na jednego mieszkańca odpowiadają przede wszystkim usługi (większość sekcji) i w mniejszym stopniu rolnictwo.

Ryc. 2.12. PKB na jednego mieszkańca w tys. zł w podregionie bielskim i województwie śląskim w latach 2000–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów GUS

Objaśnienia: 1 – rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo; 2 – przemysł; 3 – budownictwo; 4 – handel i naprawy, hotele i restauracje, transport, gospodarka magazynowa i łączność; 5 – pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm; 6 – pozostała działalność usługowa

Ryc. 2.13. Struktura wartości dodanej brutto w podregionie bielskim i województwie śląskim w 2000 r. i 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę perspektywy gospodarki tego podregionu, niezwykle istotną kwestią są nakłady inwestycyjne. Co prawda nie gwarantują one sukcesu w przyszłości, ale stwarzają takie szanse o ile przyczynią się one do unowocześnienia, zmian technologicznych czy stworzenia nowych miejsc pracy. W latach 2000–2010 w województwie śląskim wyodrębnić można trzy okresy:

- lata 2000–2001 ze spadkiem nakładów inwestycyjnych z 8,1 do 7,6 mld zł,
- lata 2002–2007 ze stałym wzrostem nakładów inwestycyjnych od 7,6 do 17,6 mld zł,
- lata 2008–2010 ze stałą tendencją spadkową od 17,4 do 13,9 mld zł.

W podregionie bielskim inwestycje przebiegały w sposób bardziej złożony, gdyż po wzroście do 2002 r. nastąpił spadek do 2005 r., następnie wzrost w latach 2006–2007 (przy czym w 2007 r. aż o 74%), ponowny spadek do 2009 r. i wzrost w 2010 r. W 2000 r. podregion bielski partycypował w 12,5% nakładów inwestycyjnych województwa, podczas gdy do 2010 r. udział ten znacznie wzrósł i wyniósł 19,9% ogółu nakładów. Ten znaczny przyrost udziału nakładów inwestycyjnych w podregionie bielskim z pewnością zaowocuje w kolejnych latach dalszym progiem w rozwoju gospodarczym tego podregionu.

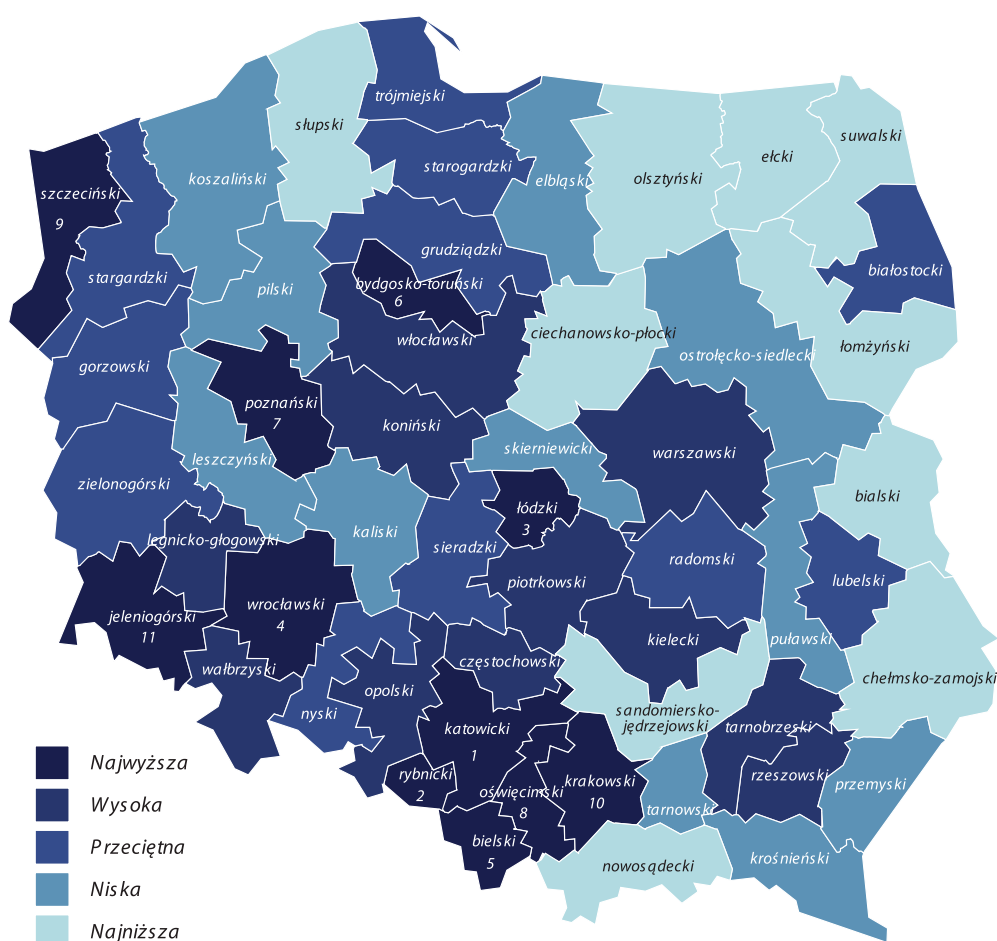
W 2010 r. najwięcej nakładów inwestycyjnych realizowanych było w Bielsku-Białej (1,7 mld zł), następne miejsca zajmowały powiaty: cieszyński (417 mln zł), żywiecki (352 mln zł) i bielski (253 mln zł).

2.2.5. PERSPEKTYWY GOSPODARCZE PODREGIONU

Zaprezentowany materiał jednoznacznie wskazuje, że podregion bielski pod względem gospodarczym należy do czołówki w województwie śląskim. Procesy jakie tu zachodziły w ostatniej dekadzie w sposób pozytywny odznaczały się na tle pozostałych części województwa śląskiego (m.in. dzięki wzroście liczby pracujących, wysokim nakładom inwestycyjnym, wysokiej wartości sprzedanej przemysłu). A zatem kontynuowana jest dobra passa tego podregionu. Mimo tych niewątpliwych sukcesów, niepokoić może, co prawda nieznacznie, ale jednak pogorszenie się relacji tworzonego PKB w podregionie i całym województwie śląskim. Problem polega na tym, że nie jest to tylko wynik kryzysu zapoczątkowanego w 2008 r., gdyż osłabienie tempa tworzenia PKB na jednego mieszkańca rozpoczęło się już od 2002 r. Może to świadczyć o powolnym, ale stopniowym obniżaniu się wartości wytwarzanych tu towarów, a zwłaszcza usług, tym samym znacznie trudniej będzie ponownie osiągnąć co najmniej poziom ogólnowojeńdzki.

Ożywienie i stworzenie nowych miejsc pracy możliwe będzie także dzięki nowym inwestycjom w KSSE. Obecnie na terenie podregionu bielskiego w ramach

podstrefy jastrzębsko-żorskiej powstaje jeden nowy zakład (w Bielsku-Białej), natomiast 8 dalszych jest w fazie projektowania, w tym 5 w Bielsku-Białej, 2 w Czechowicach-Dziedzicach i 1 w Węgierskiej Górze. By jednak złagodzić problemy bezrobocia, konieczne byłoby powstanie nowych obszarów podstrefy jastrzębsko-żorskiej KSSE (poza dotychczasowymi lokalizacjami) w części południowej podregionu, być może wzdłuż drogi ekspresowej S-69. Na korzyść tego podregionu przemawia natomiast fakt, że jest on oceniany jako bardzo atrakcyjny do inwestowania m.in. przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. W ostatnim opracowaniu z 2011 r. podregion bielski plasował się na bardzo dobrych miejscach w praktycznie wszystkich branych pod uwagę kategoriach, tj. atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności przemysłowej, usługowej i zaawansowanej technologicznie. W kategoriach tych zajmował odpowiednio 5, 9 i 10 miejsce w kraju (ryc. 2.14). Tym samym wyprzedził np. kilka teoretycznie silniejszych podregionów wśród których znajdowały się także miasta wojewódzkie.

Ryc. 2.14. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów dla działalności przemysłowej w 2011 r.

Źródło: Nowicki (red.), 2011, s. 20

Nie ulega wątpliwości, że na ogólną sytuację w podregionie silny wpływ wywiera Bielsko-Biała, pełniąca rolę ośrodka subregionalnego południowej części województwa. Ważnymi ośrodkami w podregionie uzupełniającymi Bielsko-Białą są miasta średniej wielkości – Żywiec i Cieszyn, ale zwłaszcza pierwsze z nich zasługuje na wyróżnienie ze względu na bardzo bogatą i zarazem zróżnicowaną gospodarkę. Mimo tego sam Żywiec nie jest w stanie rozwiązać problemów bezrobocia na obszarze swojego powiatu, w czym udział ma element środowiskowy, struktura społeczno-zawodowa mieszkańców, ich zachowania przestrzenne (dojazdy do pracy) czy układ komunikacyjny determinujący dostępność Żywca i innych ośrodków miejskich.

Jedynym rozwiązaniem jest wzrost aktywności ekonomicznej bezpośrednio na terenach wiejskich poprzez wielofunkcyjny rozwój ich gospodarek. Dobre tego typu przykłady z podregionu już są (Jaworze, Buczkowice, Czernichów, Kozy), czas tylko by w większym stopniu się upowszechniły. Znając charakter i postawy mieszkańców tego podregionu jest to jak najbardziej możliwe.

Osobną kwestią jest określenie wpływu granicy na gospodarkę podregionu. W południowej części podregionu bielskiego przebiega granica zarówno województwa śląskiego jak i Polski, stąd też południowymi sąsiadami jest Słowacja i Republika Czeska. Na tym odcinku granicy znajdują się także największe przejścia graniczne (drogowe w Cieszynie-Boguszowicach i kolejowe w Zebrzydowicach) prowadzące na południe Europy. Jednak wobec wejścia Polski, Słowacji i Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej i podpisania układu z Schengen, zmienił się dotychczasowy, tradycyjny jej charakter i współcześnie granica ta praktycznie jest otwarta i przepuszczalna, co bez wątpienia ułatwia kontakty między społecznościami, władzami czy przedsiębiorcami po obu stronach granicy. Bez wątpienia ważną rolę w tym względzie pełnią dwa zlokalizowane tu euroregiony – Śląsk Cieszyński i Beskidy. Stąd wpływ sąsiedztwa granicy jest niewątpliwy (m.in. Mync, Szul red., 1999), z tym jednak, że same powiązania gospodarcze (produkcyjne i usługowe) podmiotów położonych po obu stronach granicy są słabe (Szul, 1999). W przeważającej mierze opierają się one na pracy głównie polskich górników w czeskich kopalniach, turystyce zakupowej (handel bazarowy) oraz turystyce tranzytowej (Kowalczyk, Nawrocki, 1999). Największe znaczenie w przeszłości miała głównie turystyka zakupowa. O ile jednak jeszcze w latach 90. XX w. różnice cenowe wybranych grup towarów po obu stronach granicy były znaczne, co zachęcało do intensywnych zakupów (np. alkoholu po stronie czeskiej i artykułów spożywczych i przemysłowych po stronie polskiej), o tyle aktualnie zjawisko to nadal występuje, jednak w nieporównywalnie mniejszym zakresie.

Najlepszym przykładem obrazującym te tendencje jest sytuacja największego targowiska w Cieszynie. W połowie lat 90. XX w. w dni targowe odwiedzało je ponad 20 tys. osób (Konecka, Weltrowska, 1997), pod koniec dekady lat 90. było to 8–12 tys. osób (Kłosowski, 2001), natomiast najnowsze badania przeprowadzone przez Zakład Geografii Społecznej Uniwersytetu Śląskiego w 2012 r. wykazały, że liczba ta spadła do ok. 3–4 tys. osób. Mniejszych targowisk związanych z granicą było znacznie więcej m.in. w Lesznej Górnej, Markłowicach Górnych, dzisiaj niewiele już z nich pozostało. To samo dotyczy punktów sprzedaży alkoholu w Czeskim Cieszynie, których w latach 90. XX w. w odległości 1000 m od przejść granicznych było ok. 100, a dzisiaj pozostała ich niewielka część, związana głównie z placówkami ogólnospożywczymi (wcześniej były to głównie placówki wyspecjalizowane w sprzedaży alkoholu), (Kłosowski, 2001).

Dlatego w przypadku granicy w podregionie bielskim większym stopniu możemy mówić o wspólnych relacjach polsko – czesko – słowackich w kategoriach pozagospodarczych (kontakty, wymiana doświadczeń, wspólne projekty, współpraca kulturalna), chociaż część z nich ma przynajmniej pośrednio konsekwencje gospodarcze. Dopiero przed nami jest natomiast szersza współpraca gospodarcza, która może być ważnym czynnikiem aktywizującym tą część województwa śląskiego.

ROZDZIAŁ 3

KLASYFIKACJA RYNKÓW PRACY ORAZ STRUKTUR BEZROBOCIA W PODREGIONIE BIELSKIM

3.1. RYNKI PRACY

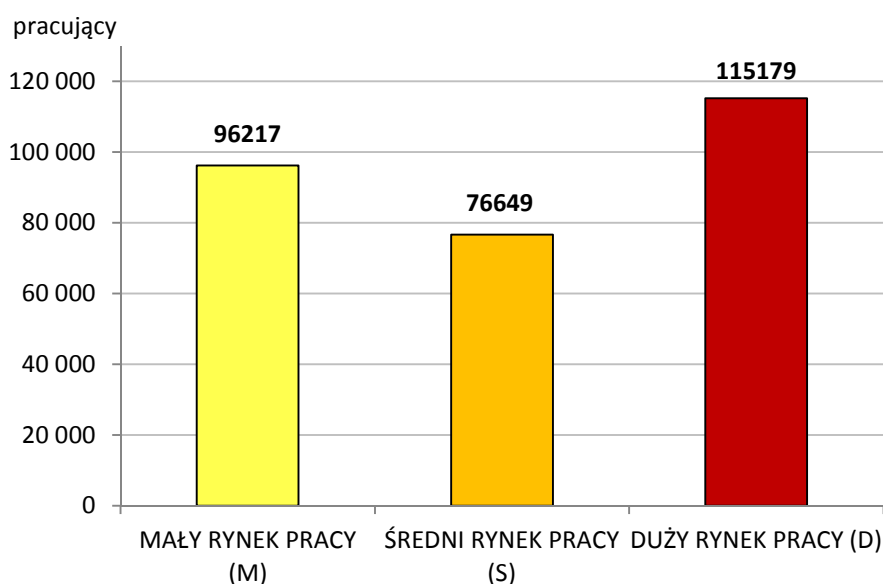
3.1.1. KLASYFIKACJA WIELKOŚCI RYNKÓW PRACY

W podregionie bielskim pracuje 288 tys. osób, co stanowi 14% w województwie. Rynek pracy w 63% jest związany z miastami, 11% z gminami miejsko-wiejskimi i 26% z gminami wiejskimi. Na tym obszarze występują sześć miast, których najważniejsze to Bielsko-Biała z rynkiem pracy 115 tys. Istotną rolę w rynku pracy odgrywają miasta średniej wielkości Żywiec i Cieszyn, gminy miejsko-wiejskie Czechowice-Dziedzice i Skoczów oraz małe miasto Ustroń.

Rynek pracy w podregionie obejmuje 3 klasy wielkościowe: małe rynki pracy (M), średnie (Ś) i duże (D). Analizując jego strukturę nasuwa się wniosek, że w podregionie ważną rolę w rozwoju gospodarczym oprócz miasta Bielsko-Biała, zaliczanego do dużego rynku pracy (klasa D), odgrywają także średnie rynki (klasa S - 27%) oraz małe (klasa M – 33%) – (ryc. 3.1). Lokalne rynki są rozproszone po całym subregionie. Przez lokalny rynek pracy w sensie przestrzennym należy rozumieć pojedynczą miejscowość lub lokalny zespół osadniczy (Runge, 1996, s. 71). Pojęcie lokalności jest równoznaczne z podstawową jednostką podziału administracyjnego kraju, a więc gminą. W badaniach geograficzno-ekonomicznych podkreśla się, że każdy rynek pracy ma między innymi wymiar przestrzenny (Runge, 2010). Oznacza to, że istnieje on w określonej przestrzeni.

Małe rynki pracy (M) w klasie 0–10 tys. pracujących obejmują aż 33 gminy, co stanowi 88% gmin w podregionie. Razem pracuje w nich 96 tys. osób (33%), a mieszka 356 tys. osób. W analizowanym obszarze występują wszystkie typy wielkościowe małych rynków pracy, bardzo małe (MAa – 4 gminy), małe (MA – 14), średnie (MB – 12), duże (MC – 3). Tworzą je gminy wiejskie oraz gminy miejsko-wiejskie (tab. 3.1). Położone są one w całym podregionie i charakteryzują się niemal równomiernym rozproszeniem (ryc. 3.2). Najsłabsze z nich osiągają zaledwie kilkaset osób, nie przekraczając 0,5 tys. (Koszarawa). Małe rynki generują 1/3 wszystkich miejsc pracy na tym obszarze, mimo dosyć niesprzyjających czynników głównie z powodu podgórskiego i górskiego ukształtowania terenu. Bariera topograficzna

i dolinny układ osadniczy wielu gmin górskich i śródgórskich, szczególnie w południowej i południowo-wschodniej części obszaru, a także peryferyjność obszaru przygranicznego i słabsza dostępność transportowa stanowią istotne bariery dla mieszkańców tutejszych gmin w znalezieniu pracy i w codziennych dojazdach (Sitek, 2010). Według E. Dusia (2009) obszary te odznaczają się funkcjami rolniczo-usługowymi, usługowymi oraz w niewielkim stopniu usługowo-przemysłowymi.

Ryc. 3.1. Rynki pracy w podregionie bielskim według klas w 2010 r.

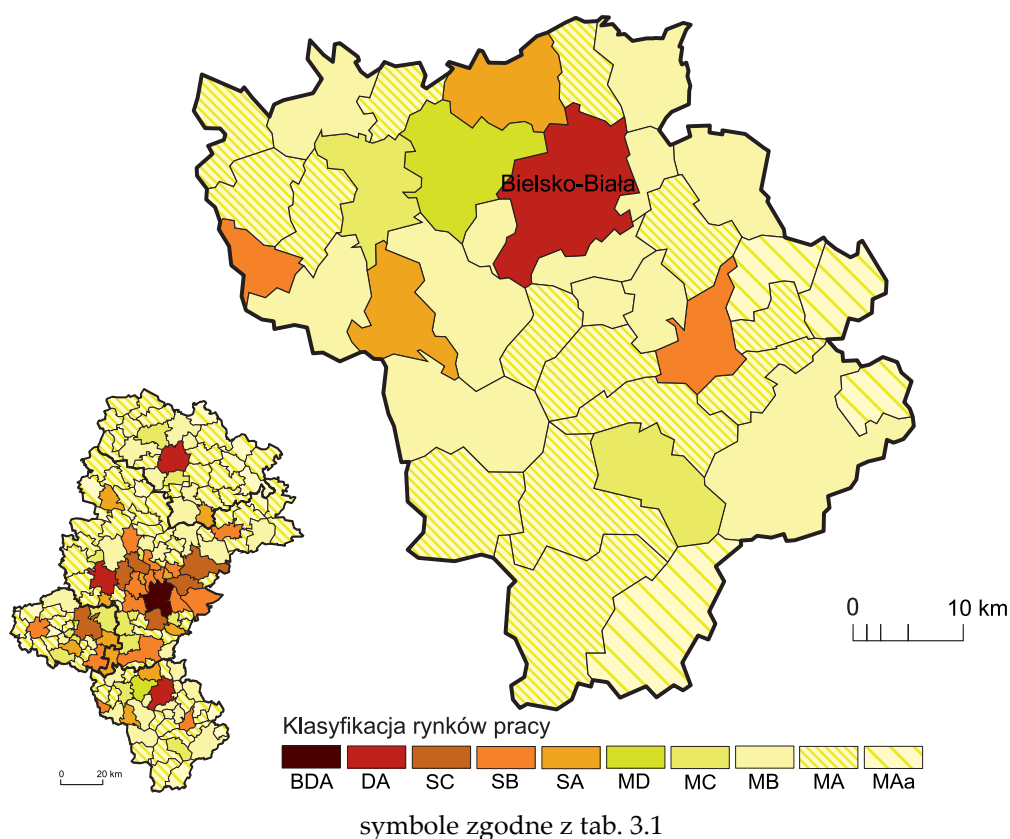
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Średnie rynki pracy w podregionie bielskim odgrywają także istotną rolę w rozwoju bazy ekonomicznej. Reprezentują je cztery miasta, w tym dwa powiatowe: Żywiec (podklasa SB) z liczbą pracujących 28 tys., Cieszyn (podklasa SB) 20 tys. oraz Czechowice-Dziedzice w powiecie bielskim (podklasa SA) 18 tys. i małe miasto Ustroń w powiecie cieszyńskim (podklasa SA) z rynkiem pracy na poziomie 10 tys. Ośrodki te stanowią niezwykle ważne rynki pracy dla okolicznych gmin wiejskich z uwagi na bardzo dużą dywersyfikację podmiotów gospodarczych. W tych czterech ośrodkach znajduje się aż 136 podmiotów zatrudniających więcej niż 50 osób, kolejnych 21 dużych przedsiębiorstw powyżej 250 osób i 4 fabryki zatrudniające powyżej 1000 osób. Tak więc miasta te posiadają bardzo duże oddziaływanie w zakresie rynku pracy nie tylko dla najbliższych położonych gmin ale dla całego subregionu.

Tab. 3.1. Wielkość rynku pracy w podregionie bielskim w 2010 r.

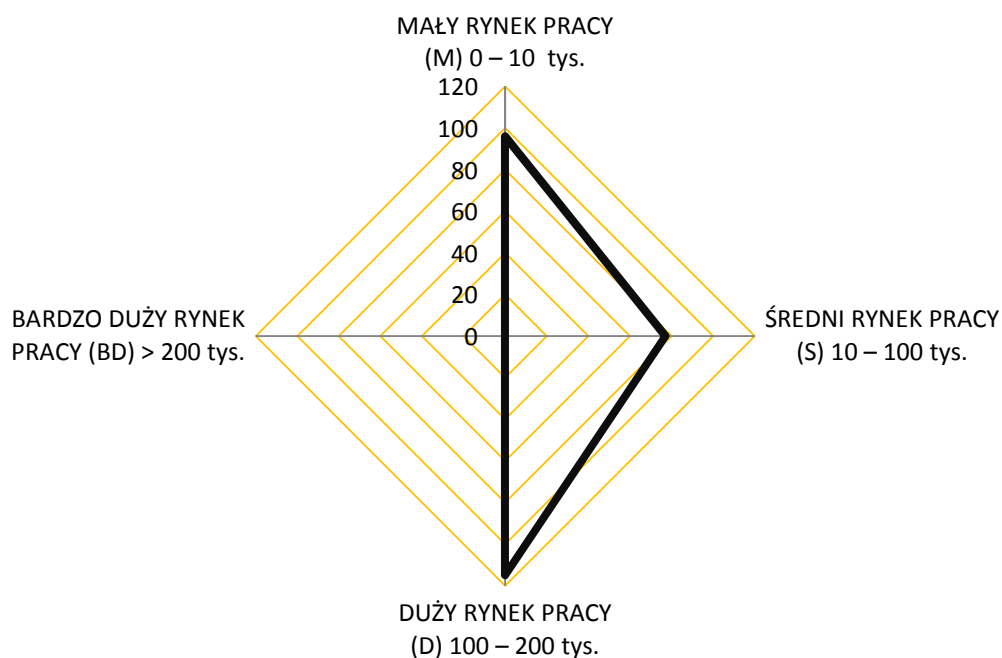
Klasy i podklasy ryнку pracy	Wielkość ryнку pracy	Województwo				Podregion bielski							Liczba miesz- kańców	
		Liczba gmin	[%]	Pracu- jący	Udział pracują- cych	Liczba gmin [%]	Pracu- jący ogółem	Pracujący w podre- gionie [%]	Udział pracu- jących w wojew.	Wiejskie	Miejsko- wiejskie	Miejskie		
MAŁY RYNEK PRACY (M)	0–10 tys.	131	79	373 434	18,7	33	88	96 217	33	4	28	3	2	356 859
Bardzo małe (MAa)	0–1	16	10	11 441	0,6	4	11	2 584	1	0	4	–	–	15 110
Małe – małe (MA)	1–3	71	43	145 600	7,3	14	37	28 685	10	1	13	–	1	129 803
Małe – średnie MB	3–5	29	17	110 002	5,5	12	32	42 596	15	2	9	2	1	148 735
Małe – duże (MC)	5–10	15	9	106 391	5,3	3	8	22 352	8	1	2	1	–	63 211
ŚREDNI RYNEK PRACY (S)	10–100 tys.	32	22	1 009 064	50,4	4	10	76 649	27	4	–	1	3	128 601
Średnie – małe (SA)	10–20	11	7	148 887	7,4	2	5	27 932	10	1	–	1	1	59 852
Średnie – średnie (SB)	20–50	15	9	444 406	22,2	2	5	48 717	17	3	–	–	2	68 749
Średnie – duże (SC)	50–100	6	4	415 771	20,8	–	0	–	0	–	–	–	–	–
DUŻY RYNEK PRACY (D)	100–200 tys.	3	2	343 659	17,2	1	2	115 179	40	6	–	–	1	174 755
BARDZO DUŻY RYNEK PRACY (BD)	200 tys. i więcej	1	1	275 615	13,8	–	–	–	–	–	–	–	–	–
RAZEM	–	167	100	2 001 754	100	38	100	288 045	100	14	28	4	6	660 215

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 3.2. Klasyfikacja lokalnych rynków pracy na podstawie pracujących w podregionie bielskim w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 3.3. Klasy wielkościowe lokalnych rynków pracy w podregionie bielskim w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tab. 3.2. Rynki pracy według klas wielkościowych w podregionie bielskim w 2010 r.

Klasa	Pod- klasa	Powiat	Typ gmi- ny	Nazwa gminy	Pracu- jący ogółem	Liczba miesz- kańców	Odsetek pracu- jących	Ludność w wieku produk- cyjnym pow. 17 lat	Pracu- jący na 1000 miesz- kańców	Pracu- jący na 1000 osób w wieku prod.
M	Aa	ŻYW	w	Koszarawa	356	2 482	0,1	1 583	182	286
M	Aa	ŻYW	w	Łękawica	619	4 415	0,2	2 803	174	274
M	Aa	ŻYW	w	Ślemień	694	3 473	0,2	2 213	254	399
M	Aa	ŻYW	w	Ujsoły	915	4 740	0,3	2 877	249	410
M	A	ŻYW	w	Gilowice	1 218	5 984	0,4	3 738	245	392
M	A	ŻYW	w	Świnna	1 528	8 047	0,5	5 021	214	343
M	A	CIE	w	Dębowiec	1 616	5 597	0,6	3 595	334	520
M	A	CIE	w	Hażlach	1 754	10 381	0,6	6 792	200	306
M	A	ŻYW	w	Lipowa	1 899	10 150	0,7	6 477	216	338
M	A	ŻYW	w	Czernichów	1 925	6 703	0,7	4 307	299	465
M	A	ŻYW	w	Rajcza	1 937	9 249	0,7	5 723	233	377
M	A	ŻYW	w	Milówka	2 002	10 100	0,7	6 331	240	382
M	A	CIE	w	Chybie	2 107	9 388	0,7	6 049	239	371
M	A	CIE	w	Zebrzydowice	2 243	12 922	0,8	8 146	197	312
M	A	ŻYW	w	Radziechowy-W.	2 250	12 881	0,8	8 151	201	318
M	A	BIEL	m	Szczyrk	2 255	5 807	0,8	3 750	406	628
M	A	CIE	w	Istebna	2 970	11 759	1,0	7 432	302	477
M	A	BIEL	w	Bestwina	2 981	10 835	1,0	7 005	297	460
M	B	BIEL	w	Jaworze	3 120	6 757	1,1	4 309	470	737
M	B	CIE	w	Brenna	3 190	10 773	1,1	6 771	330	525
M	B	BIEL	w	Kozy	3 195	12 245	1,1	7 885	270	419
M	B	CIE	mw	Strumień	3 324	12 479	1,2	8 112	291	447
M	B	ŻYW	w	Jeleśnia	3 341	13 592	1,2	8 496	302	483
M	B	BIEL	w	Buczkowice	3 373	10 908	1,2	6 914	326	515
M	B	CIE	w	Goleszów	3 464	12 657	1,2	8 008	303	479
M	B	ŻYW	w	Łodygowice	3 571	13 647	1,2	8 743	275	429
M	B	BIEL	w	Porąbka	3 645	15 280	1,3	9 762	254	397
M	B	BIEL	mw	Wilamowice	3 663	16 080	1,3	10 200	254	400
M	B	BIEL	w	Wilkowice	4 221	12 921	1,5	8 282	336	525
M	B	CIE	m	Wisła	4 489	11 396	1,6	7 135	430	686
M	C	ŻYW	w	Węgierska Górka	5 044	15 045	1,8	9 516	355	562
M	C	BIEL	w	Jasienica	7 356	22 069	2,6	14 203	359	557
M	C	CIE	mw	Skoczów	9 952	26 097	3,5	17 036	396	607
S	A	CIE	m	Ustroń	10 084	15 932	3,5	9 974	648	1 034
S	A	BIEL	mw	Czechowice-Dz.	17 848	43 920	6,2	28 848	413	629
S	B	CIE	m	Cieszyn	20 479	36 285	7,1	23 361	568	882
S	B	ŻYW	m	Żywiec	28 238	32 464	9,8	20 649	872	1 371
D	A	m.n.p.p.	M	Bielsko-Biała	115 179	174 755	40,0	112 267	661	1 028
Podregion bielski					288 045	660 215	100,0	422 464	436	682

w – gmina wiejska, mw – miejsko-wiejska, m – miejska, m.n.p.p. – miasto na prawach powiatu

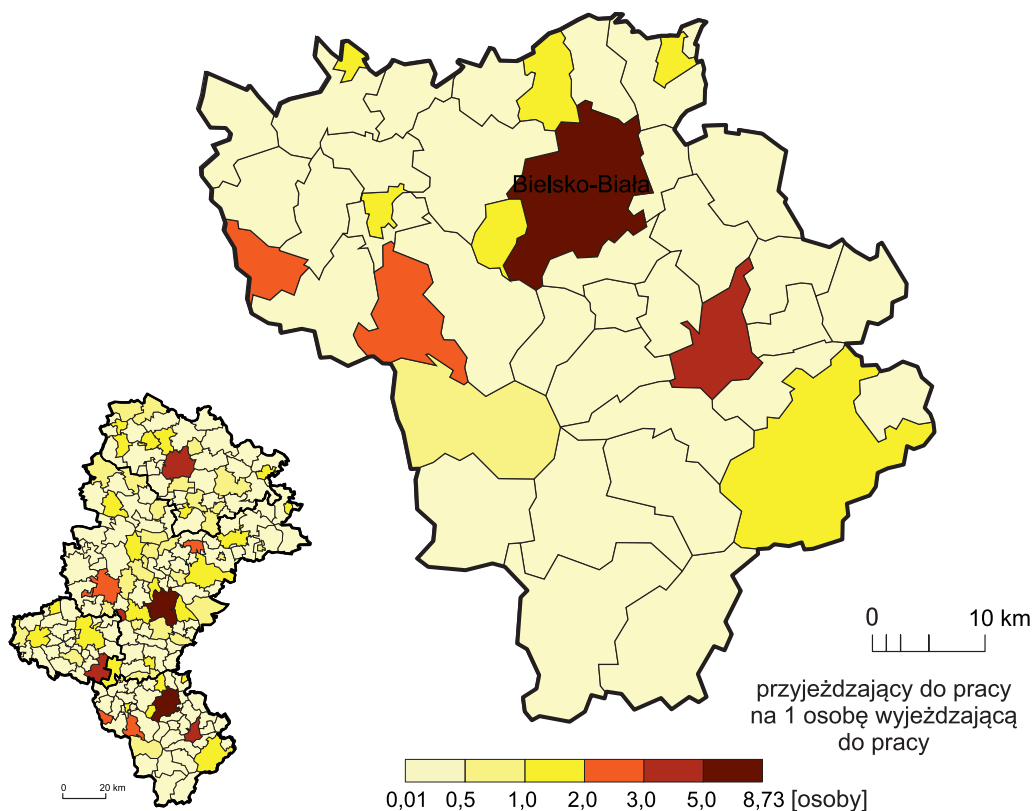
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Charakterystyczną cechą w tym podregionie jest zróżnicowanie klas wielkościowych rynków pracy (ryc. 3.3). Występują wszystkie typy w podobnych proporcjach. Jest to sytuacja odmienna od podregionu częstochowskiego, gdzie widoczna jest wyraźna dominacja Częstochowy. Bielsko-Biała generuje aż 40% rynku pracy (tab. 3.2). Rozwinięte funkcje administracyjne wynikają z rangi ośrodka na poziomie subregionalnym, funkcji edukacyjnych w tym szkolnictwa wyższego, handlowych dla otaczającego obszaru oraz produkcyjnych. Dominacja Bielska-Białej wynika także z: (1) potencjału demograficznego dużego miasta, (2) rozwiniętej bazy instytucjonalnej związanej z funkcją administracyjną miasta na prawach powiatu i ośrodka subregionalnego, (3) rozwiniętych usług na rzecz lokalnej i ponadlokalnej społeczności, (4) rozwiniętej bazy ekonomicznej, która charakteryzuje się dywersyfikacją podmiotów gospodarczych w zakresie działalności gospodarczej, ich specjalizacji, wielkości, jak i struktury własnościowej oraz organizacyjnej, (5) dobrego skomunikowania z centrum regionu. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie Bielsko-Biała cechuje się istotną rolą wskaźnika otwartości ekonomicznej i przestrzennego oddziaływania rynku pracy (Runge, 1996).

3.1.2. ODDZIAŁYWANIE RYNKÓW PRACY W PODREGIONIE BIELSKIM

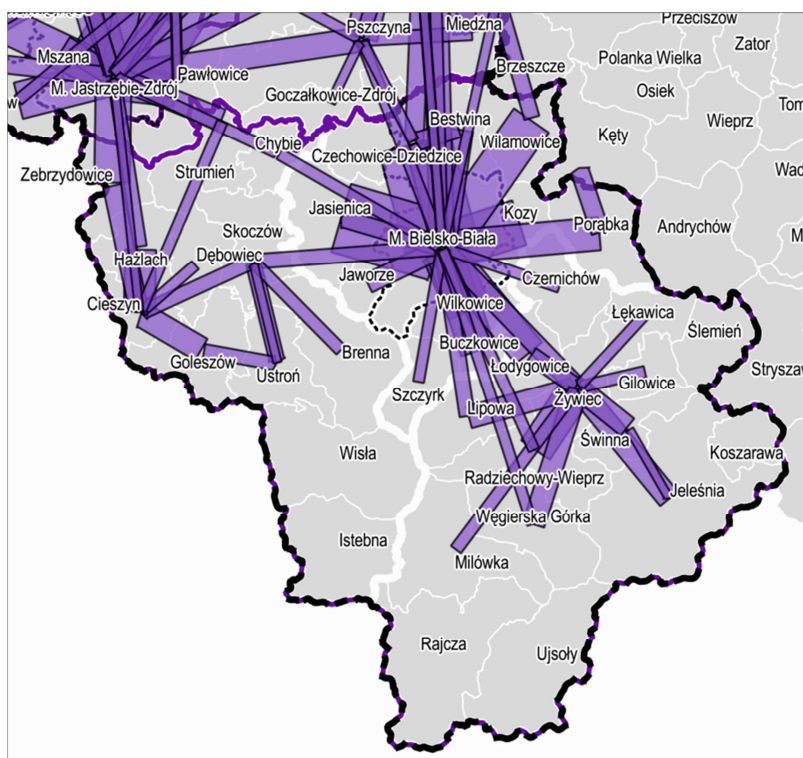
Atrakcyjne rynki tworzą miejsca pracy zarówno dla ludności autochtonicznej, jak również posiłkują się zasobami siły roboczej z innych obszarów. Z drugiej strony nawet z ośrodków rozwojowych część osób wyjeżdża do pracy na zewnątrz, co może wynikać chociażby ze specyfiki pracy. Rynek pracy nie jest zrejonizowany i granice administracyjne nie są tutaj żadnym ograniczeniem. W efekcie można określić liczbę osób przyjeżdżających do danej gminy do pracy oraz wyjeżdżających za pracę. W oparciu o tą relację można wyznaczyć iloraz, który pozwala identyfikować ośrodki napływowe, oraz gminy z których ludność wyjeżdża do pracy.

Według stanu na 2006 r. na 38 gmin podregionu bielskiego zdecydowana większość, bo aż 32 jednostki cechowało się niekorzystnym ilorazem przyjeżdżających i wyjeżdżających do pracy. W gronie liderów z ilorazem powyżej 1 zalicza się gminy Bielsko-Biała (5,17), Żywiec (3,89), Cieszyn (2,46), Ustroń (2,25) Jeleśnia (1,24) i Czechowice-Dziedzice (1,03) – (ryc. 3.4). Ponadto napływowy charakter mają obszary takich miast jak Skoczów, Strumień i Wilamowice, przy czym jako gminy wykazują przewagę liczby wyjeżdżających nad przyjeżdżającymi do pracy. Pozostałe lokalne rynki pracy nie posiadają takiej strefy oddziaływania, co w efekcie zmusza mieszkańców tych gmin do wyjeżdżania za pracę na stałe lub migracji wahadłowych.

Ryc. 3.4. Liczba osób przyjeżdżających do pracy przypadająca na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy wg gmin w podregionie bielskim w 2006 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rys. 3.5. Kierunki i natężenie powiązań w zakresie dojazdów do pracy powyżej 250 osób

Źródło: Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego, 2012, s. 50.

Wyraźnie przyciągającym rynkiem jest Bielsko-Biała, która jest dominującym rynkiem pracy podregionu i drugim ośrodkiem w województwie. Z kolei najsłabszym oddziaływaniem wyróżniają się gminy Koszarawa (0,04 minimum wojewódzkie), Milówka (0,08), Lipowa (0,08), Zebrzydowice (0,09), Istebna (0,09) i Hażlach (0,09). Są to jednostki położone w powiecie żywieckim i cieszyńskim.

Pozytywnym elementem skali oddziaływania jest naprzemienne występowanie w przestrzeni ośrodków o korzystnym i niekorzystnym ilorazie wyjeżdżających do przyjeżdżających do pracy. Pozwala to wyznaczyć lokalne ośrodki pracy. Mimo tej sytuacji nadwyżka przyjeżdżających do pracy do Bielska-Białej jest bardzo wyraźna.

Taki stan rzeczy generuje potoki dojeżdżających do pracy. Potwierdzają to badania prowadzone przez Urząd Marszałkowski w Katowicach, wskazujące w podregionie bielskim występowanie trzech ośrodków węzłowych, Bielska-Białej, Cieszyna i Żywca (ryc. 3.5). Obszar ten wykazuje również powiązania funkcjonalne w kierunku północnym (Tychy, Katowice) oraz północno-zachodnim (Jastrzębie-Zdrój).

Układ występujących powiązań przestrzennych w dużej mierze determinowany jest genezą tego regionu oraz przebiegiem historycznych granic. Punkt ciężkości regionu – w dużej mierze za sprawą istnienia województwa bielskiego – przesunął się z Cieszyna do Bielska-Białej (Sitek, 2010).

3.2. DYNAMIKA ZMIAN ORAZ POZIOM WAHAŃ LICZBY PRACUJĄCYCH

Podstawę badań stanowiły dane dotyczące pracujących w gminach podregionu w latach 2000–2010. Pierwszy poziom analizy stanowiły informacje dotyczące średniorocznego tempa zmian liczby pracujących w badanych latach. Informację tą zestawiono z poziomem wahań, które były odnotowywane w badanym okresie. Miernik ten służy do oceny stabilności rynku pracy a także do wykrycia bardziej dynamicznych procesów zachodzących w obrębie badanych rynków. Na tym etapie uwzględniono wartość bezwzględną zmian niezależnie czy zmiana miała charakter dodatni czy ujemny.

Zestawienie tych dwóch elementów pozwala wskazać gminy o korzystnych lub niekorzystnych tendencjach na rynku pracy, porządkując je równocześnie pod kątem wielkości wahań.

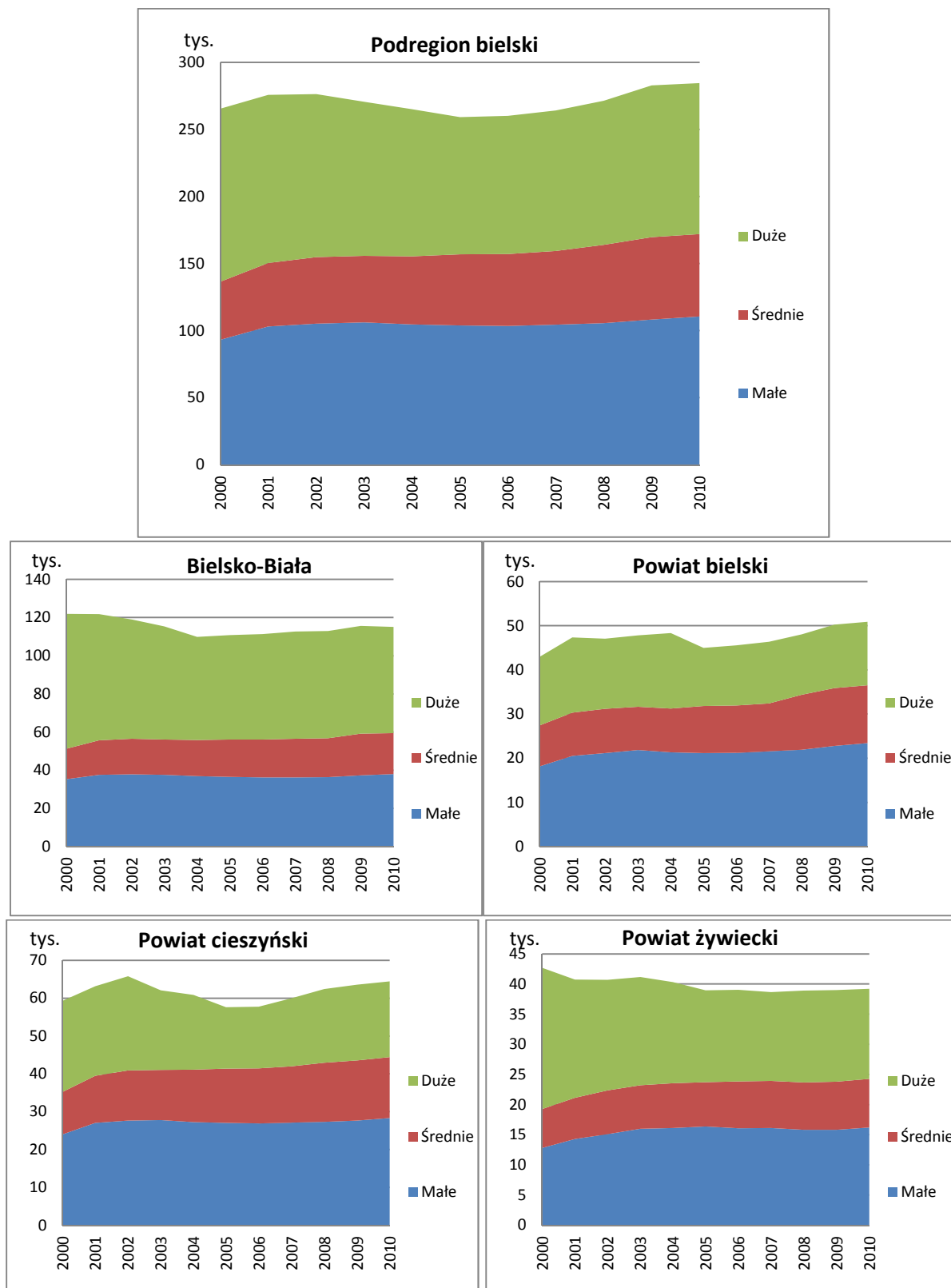
Gminne rynki pracy podregionu bielskiego wykazują znaczne zróżnicowanie. Najbardziej dynamiczne zmiany zachodziły w gminie Jaworze, gdzie łączne zmiany liczby pracujących wyniosły aż 86%. Najbardziej stabilnym rynkiem pracy było Bielsko-Biała, która odnotowała łącznie zmiany na poziomie niespełna 16% (tab. 3.3). Generalnie większe rynki pracy wykazywały większą stabilność, co prawdopodobnie jest efektem skali wielkości.

W ciągu badanych 11 lat najkorzystniejsze zmiany wyrażające się średniorocznym przyrostem miejsc pracy odnotowano na rynku gminy Buczkowice (5,1%) i Jaworze (4,5%). W gronie gmin z dodatnią dynamiką w przedziale 3–4% znalazło się aż 5 gmin powiatu żywieckiego. Najgorsze tendencje, wyrażające się średniorocznym ubytkiem pracujących odnotowano w Koszarawie (-5,7%), Dębowcu (-2,5%), Goleszowie (-1,5%) i Bielsku-Białej (-0,6%).

Tab. 3.3. Podział gmin i powiatów podregionu bielskiego według średniorocznego tempa zmian liczby pracujących oraz sumy wahań w latach 2000–2010

Tempo zmian Suma wahań	Powyżej 4%	3%–4%	2%–3%	1–2%	0–1%	0 ÷ -1%	Poniżej -1%
Powyżej 70%	Jaworze					Goleszów	Koszarawa
50–70%	Buczkowice	Świnna Żywiec	Gilowice Istebna Jasienica	Ujszy	Skoczów		
40–50%		Węgierska Górka Bestwina Jeleśnia Strumień Czemichów	Porąbka Ślemień Wilamowice Brenna	Wilkowice	Zebrzydowice	Dębowiec	
30–40%			<i>Powiat żywiecki</i> Lipowa Szczyrk Ustroń	Koży <i>Powiat bielski</i> Chybie Łodygowice	<i>Powiat cieszyński</i> Czechowice- Dziedzice Cieszyn Łękawica		
10–30%			Radziechowy- Wieprz	Milówka Wiśła Hażlach	Rajcza	Bielsko- Biała	

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS (baza REGON)

Ryc. 3.6. Liczba pracujących w podregionie bielskim i jego powiatach według wielkości podmiotu w latach 2000–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (baza REGON)

Największy rynek pracy podregionu – Bielsko-Biała, w której zlokalizowanych jest około 40% wszystkich miejsc pracy badanego podregionu, odnotowała spadek rzędu -0,6%, co przekłada się na ubytek przeszło 6,8 tys. miejsc pracy. Niepokojące zmiany ubytku miejsc pracy odnotowano łącznie w 4 gminach, co stanowi 1/10 badanych jednostek terytorialnych.

Podregion bielski w roku 2000 dawał prace 265 tys. osób, zaś w 2010 roku pracowało tu 285 tys. osób, co wyraża się łącznym przyrostem miejsc pracy na poziomie 20 tys. osób (dane z bazy REGON bez rolnictwa). Tendencje spadkowe odnotowano przede wszystkim w latach 2002–2005, po czym w następnym przedziale czasu rejestrowano przyrost miejsc pracy, a dynamika tego wzrostu zrekompensowała straty z początku XXI wieku (ryc. 3.6).

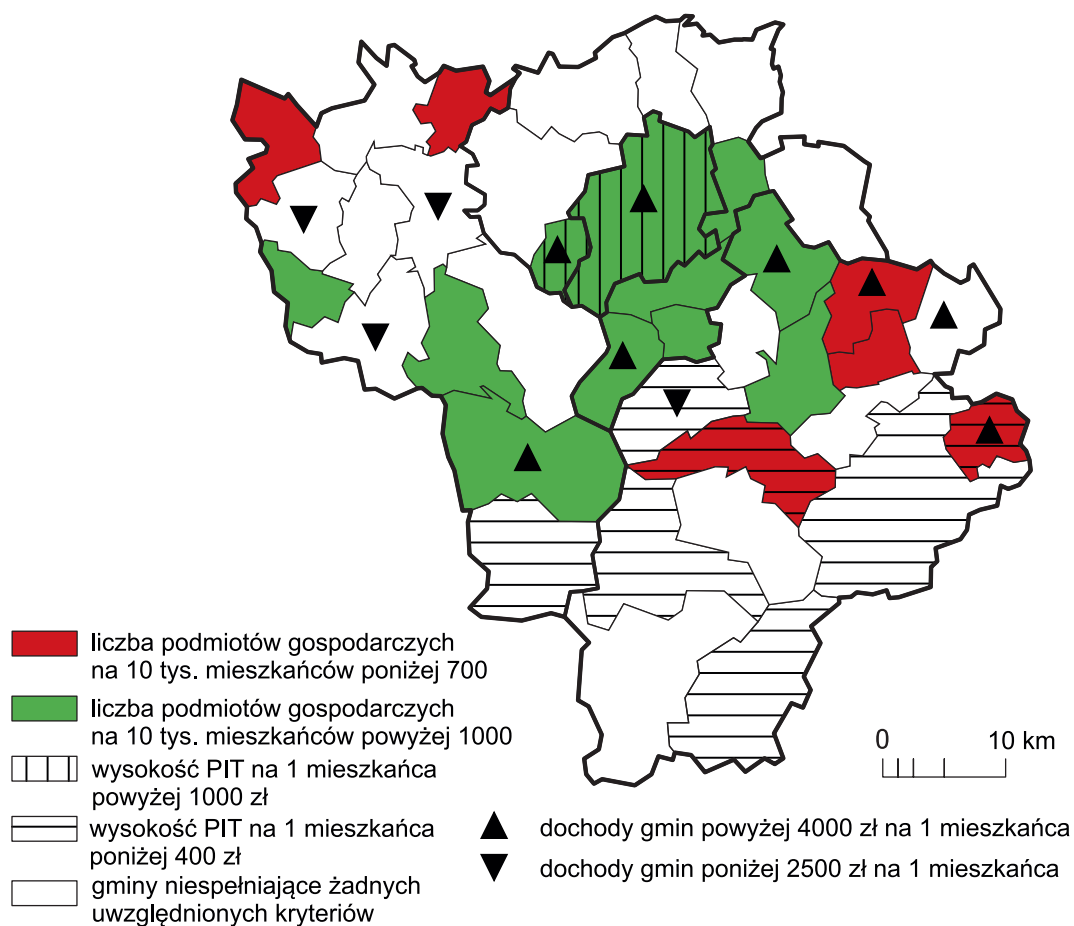
W skali powiatów najkorzystniejsza sytuacja miała miejsce w powiecie żywieckim, gdzie wystąpił średnioroczny wzrost na poziomie 2,7%. Nieco gorzej ale też z pozytywnym wynikiem wypadł powiat bielski (1,7%) oraz cieszyński (0,8%). Potencjał powiatowych rynków pracy podregionu bielskiego jest stosunkowo wyrównany. Trzy powiaty ziemskie oferują od 51 do 64 tys. miejsc pracy.

3.3. SPOŁECZNO-GOSPODARCZE SKŁADOWE RYNKU PRACY

3.3.1. AKTYWNOŚĆ GOSPODARCZA MIESZKAŃCÓW PODREGIONU

Stronę podażową rynku pracy stanowią podmioty gospodarcze. Sama wartość bezwzględna firm została już omówiona w rozdziale 2. Na potrzeby klasyfikacji rynków pracy przyjęto w tej sytuacji wskaźnik nasycenia, prezentujący liczbę podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Jest to ważny parametr gospodarki regionu, wskazujący również na aktywność gospodarczą społeczeństwa.

Podregion bielski reprezentuje wartości najwyższe w całym województwie, gdzie aż 11 gmin ma wartość wskaźnika na poziomie przekraczającym 1000 podmiotów na 10 tys. mieszkańców. Najkorzystniejsza sytuacja ma miejsce w Szczyrku, gdzie przeliczeniowa liczba podmiotów wynosi 1636 i jest to najwyższy wynik w całym województwie. Następne miejsca zajmują również mniejsze gminy, tj. Jaworze (1512), Wisła (1484) i Ustroń (1448). Dwie wskazane miejscowości wysoką aktywność gospodarczą zawdzięczają swoim funkcjom turystycznym, która wymaga wielu niedużych firm usługowych. Korzystnie wypadają również miasta Cieszyn (1419), Bielsko-Biała (1411) oraz Żywiec (1121) – (ryc. 3.7).

Ryc. 3.7. Liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców w świetle wysokości podatku PIT na 1 mieszkańca oraz poziomu dochodów gminy w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najniższą aktywność gospodarczą odnotowano w gminach południowej części podregionu, z minimum w gminie Łękawica, gdzie na 10 tys. mieszkańców przypada 530 podmiotów. Na Żywiecczyźnie niską aktywność gospodarczą odnotowano ponadto w gminach Gilowice, Koszarawa, Świnna i Radziechowy-Wieprz, wszędzie wartość wskaźnika poniżej 700. Do najsłabszych zaliczyć też trzeba Zebrzydowice i Chybie z powiatu cieszyńskiego.

Zasadniczą składową liczby podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców jest aktywność gospodarcza osób fizycznych, gdyż tworzą one z reguły dużą liczbę podmiotów małych, a właściwie tzw. mikrofirm. Działalność wytwórcza tych podmiotów jest istotnym elementem lokalnej gospodarki. Masowość firm z podobnych branż, często rodzinnych, w sytuacji braku dużych podmiotów staje się symbolem tych lokalnych gospodarek. Niewątpliwie umiejętność samoorganizacji, kreowania miejsc pracy głównie w sektorze usług turystycznych, jest bardzo pozytywnym wyróżnikiem podregionu.

W świetle aktywności gospodarczej pokazano również obszary o najwyższej i najniższej wartości podatku PIT przypadającej na 1 mieszkańca. Miarę tą można uznać za miernik poziomu dochodów ludności. Zdecydowanie najwyższy poziom podatku PIT na 1 mieszkańca, radykalnie odbiegający od pozostały gmin, przypadał na Bielsko-Białą i Jaworze. Wartości odnotowane w tych jednostkach przekraczają 1000 zł na 1 mieszkańca, w sytuacji gdy trzecia w kolejności gmina Ustroń, uzyskuje wpływy na poziomie 711 zł. Wynik Jaworza potwierdza rezydencjalną funkcję tej gminy, która jest miejscem migracji ludzi osób reprezentujących wysokie dochody.

Najniższy poziom podatku PIT na mieszkańca obejmował gminy powiatu żywieckiego oraz Istebną (ryc. 3.9). Minimum w skali podregionu odnotowano w gminie Koszarawa, gdzie wysokość podatku PIT wpływającego do budżetu gminy na 1 mieszkańca wyniosła zaledwie 275 zł. Obszary górskie słabo wykorzystane turystycznie wykazują niską podstawę dochodową, którą prawdopodobnie pogłębia wyższy odsetek pracujących w rolnictwie.

Rysuje się pewien związek pomiędzy wysokością podatku PIT na 1 mieszkańca a liczbą podmiotów na 10 tys. mieszkańców. Zależność ta dostrzegalna jest przestrzennie w skali województwa, jak również potwierdza ją współczynnik korelacji na poziomie 0,63, wskazując na silną zależność wprost proporcjonalną. Oznacza to, że gminy wykazujące na swym terenie wyższą aktywność gospodarczą mają zarazem większe wartości podatku PIT na 1 mieszkańca.

Uzupełniającą informacją jest poziom dochodów gminy na 1 mieszkańca. Jak się okazuje rozkład przestrzenny nie do końca nawiązuje do konfiguracji liczby podmiotów oraz wysokości podatku PIT na 1 mieszkańca. Najwyższe wpływy powyżej 4500 zł per capita, w 2011 roku odnotowano w Jaworzu, Ślemieniu, Szczyrku oraz Czernichowie. Zauważalna jest jednak tendencja do radykalnych zmian osiąganych dochodów gmin, co powoduje że ranking gmin jest często modyfikowany. Najslabiej wypadają gminy powiatu cieszyńskiego: Golezów oraz Hażlach. Redystrybucyjny charakter części dochodów gminy sprawia, że niektóre słabe gminy w ujęciu dochodów per capita wypadają bardzo korzystnie.

3.3.2. RYNEK PRACY W ŚWIELE RUCHLIWOŚCI PRZESTRZENNEJ ORAZ STRUKTURY WIEKU LUDNOŚCI

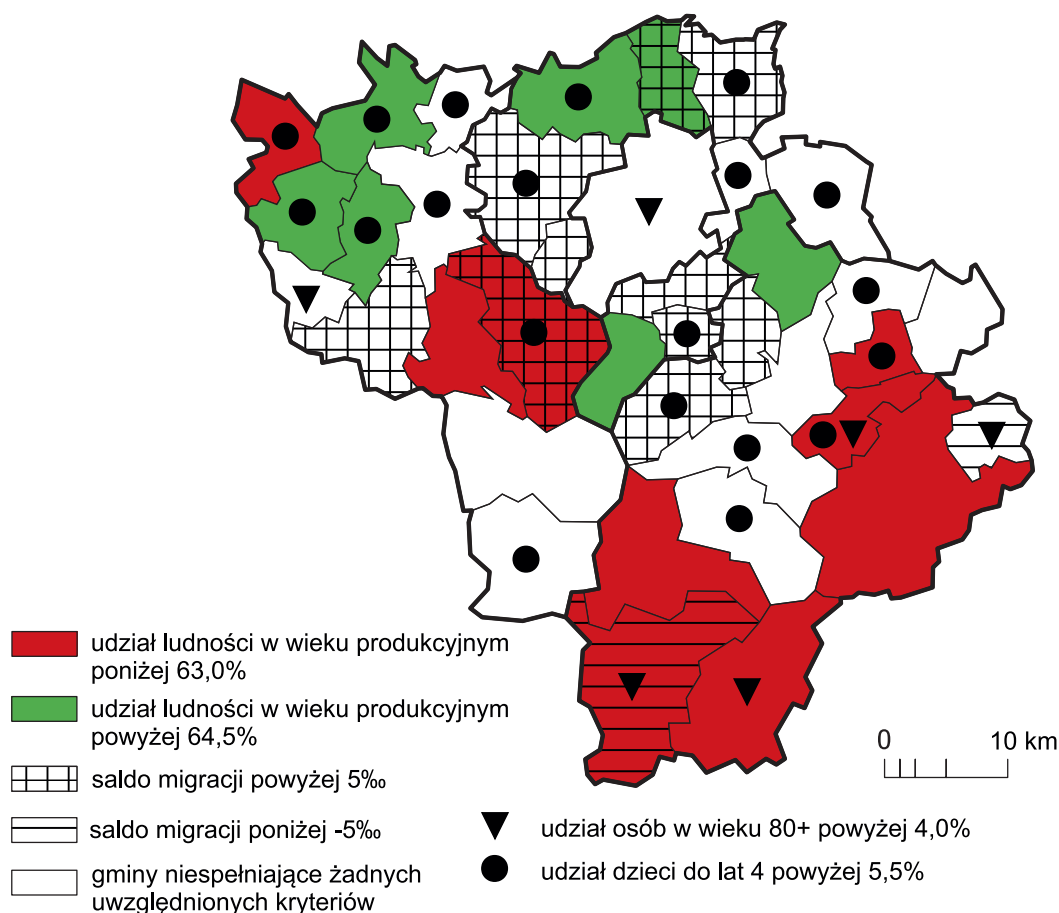
Zaczący wpływ na rynek pracy ma ruchliwość przestrzenna ludności oraz struktury wieku. Saldo migracji jest wyrazem postrzegania atrakcyjności danego obszaru. Ważym powodem migracji jest chęć podjęcia lub poszukiwania pracy. Niemniej jednak, współcześnie saldo migracji może być – a w dużej mierze jest – odbiciem efektu procesów suburbanizacji.

Rozkład przestrzenny wskazuje na koncentrację gmin, o wyraźnie dodatnim saldzie migracji w pierścieniu okalającym Bielsko-Białą. Miasto to wykazuje ujemne saldo migracji (-1,9‰) i jest źródłem migrantów do sąsiednich gmin (szerzej w rozdziale 1). Ponadto zdecydowanie emigracyjny charakter wykazują również gminy Żywiecczyny tj. Koszarawa (-7,3‰) i Rajcza (-5,2‰), (ryc. 3.8). Łącznie w 2011 r. 9 gmin wykazuje ubytek migracyjny z czego 5 pochodzi z powiatu żywieckiego. Najwyższe dodatnie saldo migracji dotyczy gmin Jaworze (11,5‰), Wilamowice (9,5‰) i Jasienica (8,4‰).

Oprócz wspomnianych już migracji drugą istotną składową są elementy struktury wieku. Wyrazem potencjału zasobów pracy jest liczba ludności w wieku produkcyjnym. Najwyższy udział ludności w tym wieku notowany jest w gminie Hażlach (65,6%), zaś wartość najniższa dotyczy gminy Ujszy (60,8%). Zasadniczo gminy o najkorzystniejszym wysokim udziale ludzi w wieku produkcyjnym występują w północnej części powiatu cieszyńskiego oraz w okolicy Bielska-Białej. Najniższy udział ludności w tym wieku dotyczy gmin powiatu żywieckiego, ale również zalicza się do nich Ustroń czy Zebrzydowice. Przyczyną takiego stanu mogą być migracje, których ujemne saldo, skutkuje spadkiem liczby ludności w wieku produkcyjnym. Część gmin może notować tutaj specyficzny typ migracji osób starszych, co też modyfikuje strukturę wieku (patrz rozdział 1).

Ważnym elementem wpływającym na możliwość podjęcia pracy jest tzw. grupa osób zależnych, wymagających stałej opieki i wsparcia. Należą do tej grupy dzieci oraz osoby starsze. Przyjęto, że jako podstawę oceny będzie stanowić grupa dzieci w wieku 0-4 lata oraz osoby w wieku powyżej 80 roku życia. Nie podlega raczej dyskusji potrzeba sprawowania opieki nad dziećmi do lat 4, natomiast stan osób w wieku 80+ może być różny i niekoniecznie wymagają one stałej opieki. Założono jednak, że wyższy udział osób w tej kategorii wiekowej zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia takiej potrzeby.

W grupie 38 gmin podregionu bielskiego w 2011 roku 20 kwalifikowało się do kategorii, gdzie udział dzieci do lat 4 jest wyższy niż 5,5%, zaś 6 jednostek spełniało kryterium udziału osób w wieku 80+ powyżej 4,0%. Gmina Świnna jako jedyna spełniała oba kryteria z udziałem dzieci na poziomie 5,6% i osób starszych 4,1%.

Ryc. 3.8. Klasyfikacja gmin w zakresie procesów migracji oraz struktur wieku ludności w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gminy z wyższym udziałem dzieci do lat 4 generalnie koncentrują się w otoczeniu Bielska-Białej, w północnej części powiatu cieszyńskiego oraz wybranych gminach na południu podregionu. Gminą o najwyższym udziale dzieci do lat 4 jest Istebna, gdzie udział tej kategorii wieku wynosi 7,3%. Jest to równocześnie najwyższy wynik w całym województwie.

Największy udział osób starszych posiada gmina Ujszoły (4,8%). Udział osób w wieku 80+ powyżej 4% dotyczy także gmin Rajcza, Koszarawa, Świnna i Bielsko-Biała. Najwyższe sumaryczne obciążenie łącznie oboma kategoriami wieku występuje w gminie Węgierska Górka i wynosi 10,0%.

Ze względu na trwający proces starzenia się społeczeństwa warto zwrócić uwagę na strukturę wiekową ludności. Jest to również podstawa do rekomendowania działań wsparcia osób mających pod opieką takie osoby. Może się okazać, że na pewnych obszarach spora grupa ludzi w wieku produkcyjnym zostanie dezaktywizowana zawodowo z powodu potrzeby sprawowania opieki.

Wydaje się też zasadna oddzielna analiza tych dwóch grup wiekowych, gdyż wsparcie i potrzeby są uzależnione od wieku. Patrząc z drugiej strony na to zagadnienie można przyjąć, że grupy osób w tym wieku, będą generować popyt na usługi opiekuńcze co nie jest bez znaczenia dla rynku pracy.

3.3.3. POZIOM WYNAGRODZEŃ

Wynagrodzenia są nieodłącznym elementem wymiaru rynku pracy, gdyż już kodeks pracy określa że świadczenie pracy jest czynnością odpłatną. Wysokość płac jest też naturalnym czynnikiem osiągania równowagi na rynku pracy, wzmagając podaż pracy i hamując popyt na nią w sytuacji wyższych wynagrodzeń. Płaca jako zasadniczy motyw podjęcia pracy, często jest powodem rozbieżności pomiędzy stronami rynku pracy. Pomiedzy stopą bezrobocia a wynagrodzeniami w skali województwa śląskiego ma miejsce średnia zależność odwrotnie proporcjonalna na poziomie -0,36, co świadczy o tym że wyższa stopa bezrobocia wpływa na niższy średni poziom wynagrodzeń.

Podregion bielski należy do miejsc o średnich płacach w województwie śląskim. Najslabiej w 2011 r. wypada powiat cieszyński z przeciętną płacą na poziomie 2988 zł. Najkorzystniej prezentuje się powiat żywiecki (3557 zł) i Bielsko-Biała (3499), które zajmują odpowiednio 7. i 8. miejsce w województwie. Statystyczne wynagrodzenie w powiecie bielskim wynosi 3054 zł.

Powiat cieszyński oferował wynagrodzenie na poziomie 82% średniej krajowej a żywiecki na poziomie 98% tej wartości. Wszystkie powiaty uzyskują wyniki poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej. Odpowiednio cały podregion oferuje płace na poziomie 88% średniej województwa i 92% średniej krajowej. Najkorzystniejszą dynamikę zmian wynagrodzeń w latach 2002–2011 wykazuje Bielsko-Biała i powiat bielski, gdzie odnotowano wzrost powyżej 60%.

Rzeczywisty poziom wynagrodzeń oceniony na podstawie prowadzonych badań ankietowych jest jeszcze niższy, a przeszło 91% pracujących zarabia do 2500 zł. Podregion bielski wykazuje najniższy, niespełna 15% udział odpowiedzi wskazujących na planowany wzrost wynagrodzeń, gdy analogiczny wynik uzyskany dla województwa jest na poziomie 22%.

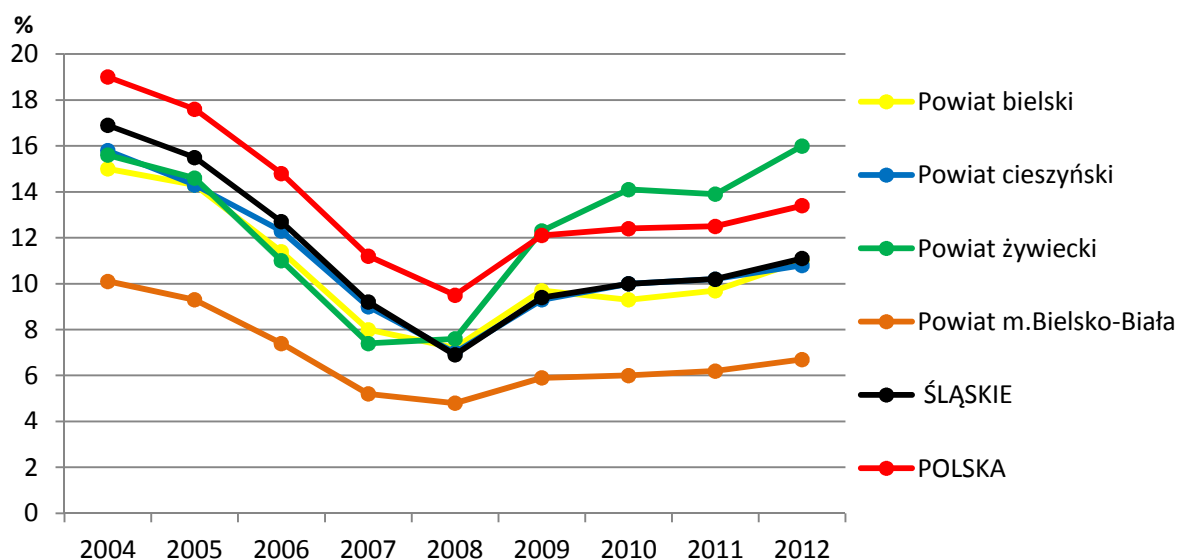
3.4. IDENTYFIKACJA SPECYFICZNYCH PROBLEMÓW BEZROBOCIA W PODREGIONIE BIELSKIM

W świetle danych średniorocznych za 2012 r. stopa bezrobocia w podregionie bielskim przyjmowała wartości średnie w województwie śląskim. Najwyższa wartość przypada na powiat żywiecki i wynosi 16%. Odpowiednio powiat cieszyński (10,8%) i bielski (11%) wykazują wartości średnie. Niską stopą bezrobocia wyróżnia się Bielsko-Biała, która z wartością 6,7% stopy bezrobocia lokuje się na 3 miejscu w województwie. Podregion ze stopą bezrobocia na poziomie 10,4% wypada w 2012 roku lepiej niż średnia wojewódzka o 1,7 punktu procentowego. Na podregion bielski przypadało przeszło 28,7 tys. osób bezrobotnych, co stanowiło 14,0% ogółu bezrobotnych w województwie śląskim (stan na 31.03.2013 r.).

Kształtowanie się stopy bezrobocia odpowiada tendencjom ogólnowojejewódzkim jak i krajowym, co przekłada się na spadek bezrobocia w okresie od 2004 do 2008 roku a następnie jego wzrost w latach 2008–2012 (ryc. 3.9).

Powyższe dane upoważniają do stwierdzenia, że podregion bielski wykazuje zróżnicowaną sytuację ze względu na poziom bezrobocia. Jako całość prezentuje wyniki korzystniejsze od analogicznych wartości dla województwa i kraju. Zdecydowanie najbardziej problemowym rynkiem pracy, odstającym in minus od całego podregionu jest powiat żywiecki. Najbardziej pozytywnie w całej ocenie wypada Bielsko-Biała.

Zastosowany podstawowy miernik podziału gmin jest pochodną stopy bezrobocia. Dokładnie rzecz biorąc wskaźnik bezrobocia rejestrowanego informuje o liczbie osób bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym. Nie należy go mylić z powszechnie stosowaną stopą bezrobocia, która dostępna jest dopiero od poziomu powiatu i wyraża stosunek liczby bezrobotnych do ludności aktywnej zawodowo (bezrobotni + pracujący). Stopę bezrobocia rejestrowanego obliczono jako stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo (ogółem oraz danej grupy), tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Stopę bezrobocia podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (będących składową cywilnej ludności aktywnej zawodowo) wyszacowanych na podstawie wyników: od 2004 do listopada 2010 r. – Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002, a od grudnia 2010 r. – Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. (GUS, www.stat.gov.pl).

Ryc. 3.9. Wysokość stopy bezrobocia w powiatach podregionu bielskiego w latach 2004–2012 na tle województwa śląskiego i Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę fakt trudności z określeniem liczby pracujących, wskaźnik bezrobocia rejestrowanego może okazać się miarą bardziej precyzyjną.

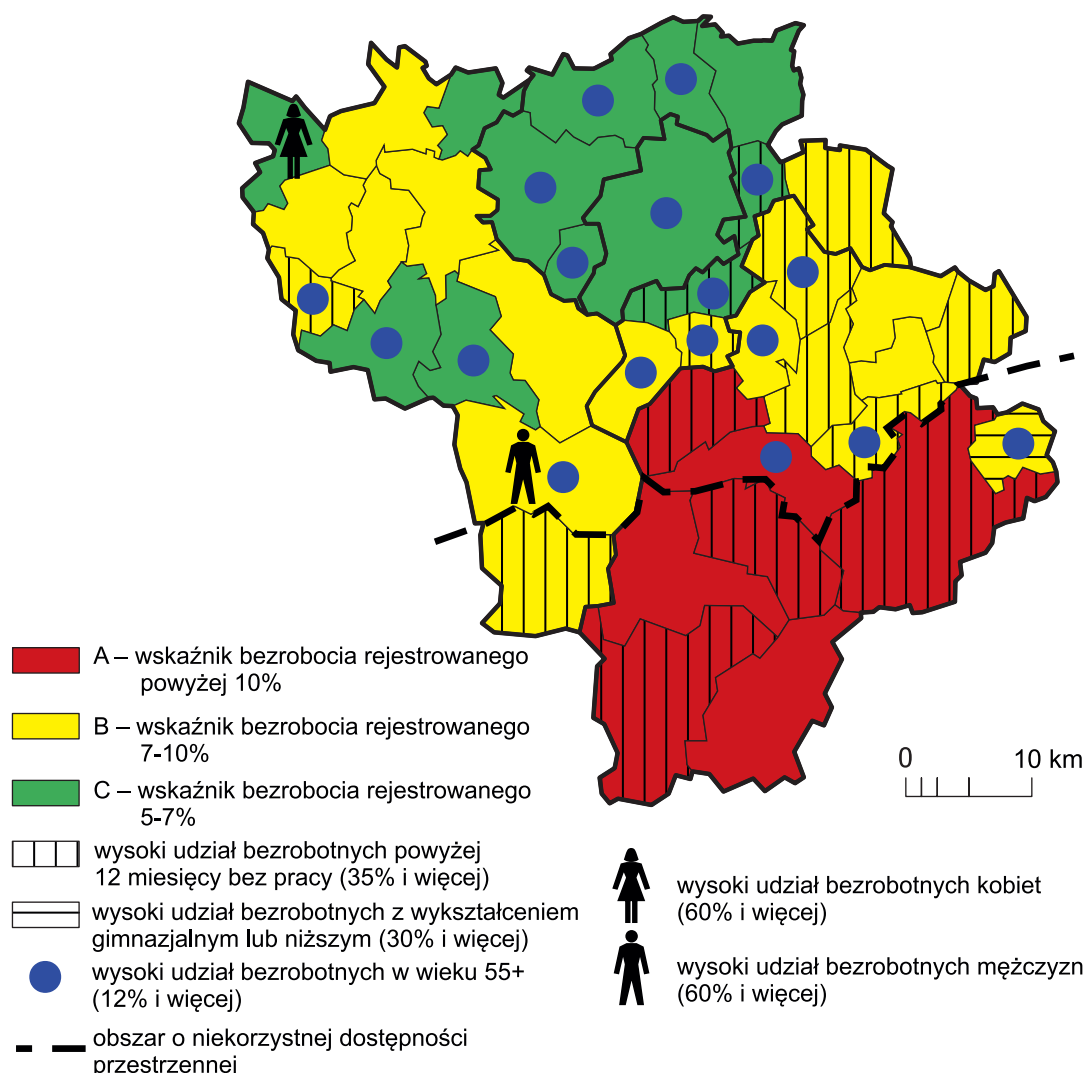
Zasadniczy rozkład przestrzenny wymiaru bezrobocia wykazuje zmiany na linii północ-południe (ryc. 3.10). Południowa część podregionu, obejmująca głównie powiat żywiecki i fragment cieszyńskiego wykazuje najtrudniejszą sytuację. Notowane są tam najwyższe poziomy bezrobocia rejestrowanego obejmujące takie gminy jak Rajcza (13,4%), Ujszoły (12,7%) czy Węgierska Górka (11,6%). Generalnie wyższy poziom bezrobocia rejestrowanego często wiąże się z wysokim udziałem osób długotrwale bezrobotnych powyżej 12 miesięcy. Najkorzystniejsza sytuacja z najniższą wartością bezrobocia rejestrowanego dotyczy gmin powiatu bielskiego, Bielska-Białej oraz jednostek z północnej części powiatu cieszyńskiego. Obszary odpowiednio o wysokich jak niskich parametrach bezrobocia wykazują silną koncentrację przestrzenną.

Przy wartości średniej wskaźnika bezrobocia rejestrowanego dla województwa wynoszącej 7,5 na 100 osób w wieku produkcyjnym, 20 gmin podregionu bielskiego przekraczało to kryterium.

Kolejną zmienną diagnostyczną jest udział powyżej 35% osób pozostających na bezrobociu dłużej niż 12 miesięcy (tab. 3.4). Skrajną wartość zarejestrowano w gminie Porąbka (40,8%). Bardzo wysoki odsetek przekraczający 40% tej grupy bezrobotnych odnotowano również w Jeleśni i Czernichowie. Ogólnie 14 gmin przekracza poziom 35% udziału długotrwałego bezrobocia. Długotrwałe bezrobocie

jest charakterystycznym problemem podregionu bielskiego. Dotyczy ono nawet gmin w których poziom bezrobocia jest niski, jak np. w gminie Wilkowice czy Kozy.

Struktura wykształcenia bezrobotnych nie jest szczególnym problemem w podregionie bielskim. Jedyna gmina która przekracza próg 30% osób z najniższymi kwalifikacjami na rynku pracy to Koszarawa. Podobnie proporcje płci w grupie bezrobotnych nie są nadmiernie skrzywione. Cały podregion, podobnie jak całość województwa, wykazuje przewagę bezrobotnych kobiet (52,2%). Uznając za wartość graniczną poziom udziału jednej płci 60% i więcej, została ona przekroczona w gminie Wisła, gdzie odsetek bezrobotnych mężczyzn wyniósł 60,0%. Odwrotna sytuacja ma miejsce w gminie Zebrzydowice, w której z kolei 60,6% bezrobotnych stanowiły kobiety. W grupie 38 gmin, 19 wyróżniało się przewagą bezrobocia kobiet.

Rys. 3.10. Specyfika struktur bezrobocia w układzie gmin podregionu bielskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP /stan na 31.03.2013/

Tab. 3.4. Specyfika bezrobocia w gminach podregionu bielskiego

Klasa	Jednostka terytorialna	Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego*)	Udział osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy	Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym	Udział osób w wieku 55+	Udział bezrobotnych kobiet
A	Rajcza	13,4	38,7%	27,0%	8,7%	47,2%
	Ujsoły	12,7	33,7%	26,8%	11,2%	43,8%
	Węgierska Górka	11,6	37,8%	22,5%	8,9%	46,9%
	Milówka	10,9	33,3%	28,6%	11,0%	45,8%
	Radziechowy-Wieprz	10,8	30,5%	23,8%	9,0%	46,5%
	Jelesnia	10,2	40,4%	28,0%	12,9%	47,3%
	Lipowa	10,2	35,6%	22,1%	11,4%	49,3%
B	Ślemień	9,9	35,9%	17,7%	7,3%	59,5%
	Koszarawa	9,7	33,3%	30,1%	13,1%	47,1%
	Istebna	9,2	35,6%	25,1%	10,2%	45,4%
	Łękawica	9,2	34,4%	20,8%	8,9%	48,3%
	Żywiec	9,1	35,4%	20,7%	10,9%	49,8%
	Wisła	8,8	33,0%	24,5%	15,1%	40,0%
	Gilowice	8,7	34,7%	17,5%	6,7%	52,8%
	Świnna	8,7	36,0%	19,5%	12,8%	54,4%
	Czernichów	8,3	40,3%	21,0%	12,7%	51,9%
	Łodygowice	8,1	33,0%	15,4%	14,6%	46,6%
	Szczyrk	8,0	32,2%	25,8%	15,4%	46,0%
	Buczkowice	7,7	37,0%	22,0%	13,9%	50,7%
	Cieszyn	7,6	35,9%	28,7%	16,9%	48,1%
	Porąbka	7,5	43,5%	21,2%	10,7%	52,4%
	Brenna	7,5	32,3%	22,2%	10,8%	48,6%
	Hażlach	7,2	28,5%	24,2%	8,5%	53,1%
	Dębowiec	7,1	33,1%	17,9%	7,4%	59,1%
	Skoczów	7,0	31,6%	25,2%	11,3%	51,3%
	Strumień	7,0	32,5%	25,5%	9,7%	54,5%
C	Wilkowice	6,8	37,7%	26,4%	14,0%	51,2%
	Goeszów	6,5	29,4%	21,8%	12,4%	45,3%
	Bielsko - Biała	6,5	33,7%	23,6%	17,5%	51,5%
	Chybie	6,3	31,6%	27,4%	8,9%	51,6%
	Ustroń	6,3	31,4%	24,4%	18,2%	46,6%
	Czechowice-Dziedzice	6,1	32,7%	25,0%	15,9%	52,2%
	Kozy	6,1	35,7%	21,2%	13,3%	50,4%
	Jaworze	6,0	33,3%	15,7%	14,9%	43,7%
	Zebrzydowice	6,0	34,0%	23,3%	7,8%	60,6%
	Bestwina	5,8	34,1%	15,8%	14,1%	59,4%
	Jasienica	5,6	32,4%	20,1%	12,2%	51,3%
	Wilamowice	5,6	29,3%	17,2%	9,5%	55,9%
Statystyka	Max	13,4	43,5%	30,1%	18,2%	60,6%
	Min	5,6	28,5%	15,4%	6,7%	40,0%
	Rozpiętość	7,8	15,0%	14,7%	8,5%	20,6%
	Kwartył 1	6,5	32,4%	20,7%	9,1%	46,7%
	Mediana	7,7	33,7%	22,9%	11,4%	50,1%
	Kwartył 3	9,2	35,9%	25,4%	14,0%	52,4%
ŚLĄSKIE		7,5	31,1%	27,6%	13,1%	52,3%
POLSKA (2012 r.)		8,7	35,4%	27,3%	12,5%	51,4%

Pola zakolorowane oznaczają wielkości zaznaczone na ryc. 3.10.

Gminy uporządkowano wg malejącej wartości wskaźnika bezrobocia rejestrowanego.

*) – stosunek procentowy liczby zarejestrowanych bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i WUP Katowice, stan danych 31.03.2013 rok

Następny poziom strukturalny dotyczy udziału osób w wieku 55+ w grupie osób bezrobotnych. Jest to grupa wymagająca szczególnego wsparcia na rynku pracy, która często nie potrafiąc odnaleźć się w realiach gospodarczych rezygnuje z aktywności zawodowej. Warto podkreślić, że zarówno w województwie jak i w kraju udział tej grupy regularnie rośnie, co m.in. można tłumaczyć osiągnięciem tego wieku przez ludzi urodzonych w okresie wyżu demograficznego lat 50. I tak w 2000 r. udział takich osób w województwie wynosił 1,9% aby w 2012 r. osiągnąć poziom 13,2%.

Niewątpliwie problem ten widoczny jest w podregionie bielskim. Najgorzej sytuacja ma się w Ustroniu (18,2%), Bielsku-Białej (17,5%) i Cieszynie (16,9%). Problem ten dotyczy zatem ośrodków miejskich wykazujących procesy starzenia się. Wysoki udział bezrobotnych z kategorii wiekowej 55+ dotyczy zasadniczo całego powiatu bielskiego i znacznej części cieszyńskiego. W grupie tej znajdują się też nieliczne jednostki z powiatu żywieckiego tj. Koszarawa, Radziechowy-Wieprz czy Świnna.

Problemy rynku pracy podregionu pogłębia dodatkowo peryferyjne położenie. W oparciu o typologię dostępności czasowej według *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (2012), przyjmując najbardziej niekorzystne granice wyrażające się dojazdem powyżej 60 minut do miast wojewódzkich, powyżej 40 minut do powiatów grodzkich oraz powyżej 20 minut do miast powiatowych wskazano rynki peryferyjne. Tak ustalone granice przekracza łącznie 7 gmin i są to: Koszarawa, Jeleśnia, Rajcza, Ujszoły, Milówka, Węgierska Górka i Istebna. Zdecydowana większość powiatu żywieckiego ma niewiele korzystniejsze parametry dostępności czasowej, dlatego w tych miejscach można uznać to za istotne ograniczenie dostępności do rynku pracy.

Przedstawiona parametryzacja zjawiska bezrobocia w podregionie bielskim wykazuje zróżnicowanie przestrzenne skali badanego problemu. Obszar ten w części południowej notuje wysoki poziom bezrobocia rejestrowanego. Wyróżnikiem podregionu jest stosunkowo wysoki udział bezrobocia długoterminowego, częstszego również na południu. Z kolei udział grupy wiekowej 55+ w gronie bezrobotnych jest bardziej typowy dla części północnej, szczególnie zaś Bielska-Białej i okolic. Struktura płci bezrobotnych nie wykazuje silnych skrzywień w kierunku żadnej z płci. Podobnie też wykształcenie bezrobotnych jest relatywnie korzystne.

3.5. PROGNOZA ROZMIARÓW BEZROBOCIA W PODREGIONIE BIELSKIM

Próba wskazania liczby bezrobotnych w przyszłych okresach jest bardzo trudna. Liczba osób bez pracy będzie z pewnością zależeć od ogólnej koniunktury gospodarczej. W perspektywie nadchodzących lat pojawia się jednak zjawisko całkowicie pewne co do kierunku, z ewentualną tylko niedokładnością wielkości. Tendencja ta bazuje na zmianach demograficznych, polegających na wejściu sporej grupy osób w wiek poprodukcyjny. Reasumując znaczna przewaga ludności opuszczającej rynek pracy w stosunku do osób wchodzących na ten rynek spowoduje, radykalne kurczenie się zasobów siły roboczej. Bazując na prognozie ludności przygotowanej przez GUS, a także traktując wyjściową liczbę bezrobotnych na dzień 31.03.2013 r. – podjęto próbę szacunku potencjalnej liczby bezrobotnych. Założono, że inne warunki mające wpływ na poziom bezrobocia są niezmiennie, a zmniejszenie liczby osób bez pracy jest po prostu efektem kurczenia się zasobów siły roboczej. Przyjęto również, że liczba bezrobotnych dalej nie wzrasta, a zatem liczba osób bezrobotnych zostaje na bieżącym poziomie, ewentualnie dopływ nowych bezrobotnych jest niższy od odpływu.

Komentarza wymagają też inne okoliczności, które mogłyby modyfikować tak przygotowaną prognozę. Chodzi mianowicie o poziom aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia. Jest to o tyle istotne, że liczba osób wchodzących w wiek poprodukcyjny nie w całości oznacza zwolnienie miejsc pracy, ze względu na wczesną dezaktywizację zawodową. Z drugiej jednak strony nie wszystkie osoby wchodzące na rynek pracy z racji przekroczenia wymaganego wieku, faktycznie poszukują pracy, co wiąże się głównie z kontynuowaniem nauki szczególnie na studiach wyższych. Jak się okazuje wskaźnik zatrudnienia w grupie 15–24 lata wynosi w województwie śląskim 28,3%, zaś w grupie 55–64 lata 28,9%, a więc są bardzo zbliżone (*Raport...*, 2012).

Dodatkowo wskaźnik zatrudnienia w kategorii wieku poprodukcyjnego wynosi 4,1%. Zestawiając te wartości procentowe stosunek aktywności zawodowej w kategoriach wiekowych 15–24 oraz 55+ wynosi 28,3% do 33,0%.

Należy zaznaczyć, że prognoza dotyczy ram wieku liczonych według starych zasad nabycia prawa do emerytury. Nowe progi wieku emerytalnego, które zaczęły funkcjonować od 1 stycznia 2013 roku, wydłużą zapewne czas pozostawania na rynku pracy. Wprowadzone zmiany mają jednak charakter ewolucyjny i nie podnoszą sztywno wieku emerytalnego. Na mocy ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r., poz. 637), powszechny wiek

emerytalny dla osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 roku wynosi: 60 lat dla wszystkich kobiet i 65 lat dla wszystkich mężczyzn urodzonych przed dniem 1 stycznia 1948 r. (www.zus.pl). Następnie wiek emerytalny osób które urodziły się po 1 stycznia 1949 r. będzie wydłużany co kwartał o jeden miesiąc.

Tab. 3.5. Prognoza liczby ludności oraz bezrobotnych w powiatach podregionu bielskiego

Lata	Ludność w wieku 15-64			Bezrobotni		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Bielsko-Biała						
2012	119 641	57 672	61 969	7 245*	3516*	3 729*
2016	114 320	55 223	59 097	1 924	1 067	857
2017	112 451	54 437	58 014	55	281	-226
2018	110 738	53 726	57 012	-1 658	-430	-1 228
Powiat bielski						
2012	112 860	55 954	56 906	6 428*	3 092*	3 336*
2015	112 897	56 005	56 892	6 414	3 092	3 322
2020	110 496	54 876	55 620	4 064	2 014	2 050
2021	109 988	54 676	55 312	3 556	1 814	1 742
2022	109 526	54 492	55 034	3 094	1 630	1 464
2027	108 316	54 103	54 213	1 884	1 241	643
2030	108 043	54 111	53 932	1 611	1 249	362
2035	107 565	54 163	53 402	1 133	1 301	-168
Powiat cieszyński						
2012	122 279	59 718	62 561	8 095*	4091*	4 004*
2020	116 061	57 079	58 982	1 877	1 452	425
2021	115 246	56 754	58 492	1 062	1 127	-65
2022	114 527	56 483	58 044	343	856	-513
2023	113 886	56 266	57 620	-298	639	-937
2025	112 928	55 956	56 972	-1 256	329	-1 585
2030	111 633	55 625	56 008	-2 551	-2	-2 549
Powiat żywiecki						
2012	105 601	53 455	52 146	9 688*	4991*	4 697*
2015	104 611	53 066	51 545	8 698	4 602	4 096
2020	100 522	51 101	49 421	4 609	2 637	1 972
2025	96 878	49 422	47 456	965	958	7
2026	96 312	49 179	47 133	399	715	-316
2028	95 299	48 749	46 550	-614	285	-899
2029	94 743	48 528	46 215	-1 170	64	-1 234
2030	94 172	48 282	45 890	-1 741	-182	-1 559

* – Liczba bezrobotnych stan z 31.03.2013 r. dane rzeczywiste. Wartość ujemne wskazują teoretyczny przyszły niedobór osób na rynku pracy

Źródło: obliczenia własne na podstawie GUS. Wartości dotyczące liczby ludności pochodzą z prognozy GUS

Tak liczona prognoza wykazuje, że problem bezrobocia w przypadku kobiet teoretycznie znikłby odpowiednio w 2017 r. w Bielsku-Białej, w 2021 r. w powiecie cieszyńskim, w 2026 r. w powiecie żywieckim i dopiero w 2035 r. w powiecie bielskim. W grupie mężczyzn zjawisko to trwałoby dłużej. Najkrócej bezrobocie mężczyzn występowałoby w Bielsku-Białej, trwając do 2018 r. Najdłużej utrzymywałoby się w powiecie cieszyńskim i żywieckim do 2030 r., zaś w powiecie bielskim występowałoby nawet w 2035 r. (tab. 3.5).

Podregion, mimo że nie wykazuje wysokich wartości bezrobocia, wskazuje na długą projekcję jego trwania, co wynika przede wszystkim z faktu relatywnie młodej struktury wieku tutejszej ludności. Zmniejszenie bezrobocia wymagać będzie zatem faktycznych działań związanych z kreowaniem miejsc pracy, gdyż nie uzyska się tego efektu poprzez proces kurczenia zasobów siły roboczej.

Jak twierdzi M. Góra i U. Sztandera (2006, s. 78-79) „opuszczenie przez odchodzącego na emeryturę fizycznego miejsca wykonywania pracy (maszyna, biurko), choć wydaje się zwolnieniem rzeczywistego miejsca pracy, nie jest nim. Odchodzący na emeryturę zabiera bowiem ze sobą najważniejszy element miejsca pracy, jakim są pieniądze na wynagrodzenie za pracę. Dostrzeżenie związku między przechodzeniem na emeryturę a możliwością zatrudniania jest utrudnione, ponieważ przepływ pieniędzy finansujących emeryturę nie jest bezpośredni, a odbywa się za pośrednictwem systemu emerytalnego. Także przy pośrednim płaceniu nie można uciec od tego, że koszt emerytur poprzedniego pokolenia spada na miejsca pracy kolejnego pokolenia. Im więcej osób przejdzie na emeryturę, tym wyższy koszt emerytur, tym większe obciążenie miejsc pracy, tym wyższy koszt pracy, co przekłada się albo na zmniejszenie płac pracujących (w szczęśliwszej sytuacji zmniejszenie tempa ich wzrostu, a w konsekwencji na ograniczenie podaży pracy), albo zwolnienie (niezatrudnienie nowych) tych spośród nich, dla których przy istniejącej produktywności nie wystarczy środków na wynagrodzenia”. Z opinią tą można jednak polemizować. W długim horyzoncie czasu i skali makro wskazana zależność jest prawdziwa, natomiast system emerytalny nie jest elastyczny. W tej sytuacji odejście pewnej grupy na emeryturę nie zmieni jego działania, a zatem wolne miejsc pracy pozostaną.

Zestawione wartości mają na celu pokazanie tendencji kurczenia się zasobów pracy, przez co teoretycznie osoby poszukujące zajęcia powinny tą pracę otrzymać. Obserwacje wieloletnie rynków pracy wskazują jednak, że taki scenariusz jest czysto teoretyczny, gdyż w gospodarce rynkowej stopa bezrobocia jest zjawiskiem normalnym. Definiowana tzw. naturalna stopa bezrobocia szacowana jest na ok. 4–5% (Nasiłowski, 1996).

ROZDZIAŁ 4

LOKALNE RYNKI PRACY. STUDIUM PRZYPADKU

Studium przypadku ma na celu ukazanie wybranych przykładów gmin z podregionu bielskiego i uwarunkowań rozwoju lokalnych rynków pracy. Niejednokrotnie w małych społecznościach lokalnych można zaobserwować ciekawe przykłady aktywności gospodarczej, sukcesji funkcji i nowoczesnych rozwiązań organizacyjnych. Z drugiej strony można także zaobserwować gminy, w których istnieją określone problemy związane z restrukturyzacją gospodarki, monofunkcyjnością rynku pracy lub peryferyzacją obszaru. Wybrane do analizy gminy to małe miasto Ustroń i gmina miejsko-wiejska Strumień. Leżą one w powiecie cieszyńskim.

Gmina Ustroń prezentuje sukces gospodarczy w obszarze dogodnym dla rozwoju turystyki. Jest to przykład lokalnego rynku pracy, który ukazuje zmianę starych funkcji przemysłowych na nowe związane z turystyką, ochroną zdrowia i rekreacją.

Gmina Strumień to typowy przykład niewielkiego lokalnego rynku pracy w obszarze peryferyjnym.

4.1. USTROŃ

Ustroń jest ciekawym przykładem małego miasta, które pełni ważną rolę w lokalnym rynku pracy. Przykład tej gminy ukazuje, w jaki sposób można wpłynąć na zmianę funkcji miasta i stymulować lokalne zasoby pracy.

Ustroń to małe miasto liczące 15,9 tys. mieszkańców położone w mezoregionie Pogórze Śląskie (Kondracki, 2000). W okresie kilkuset lat rozwoju Ustroń ulegał istotnym przemianom gospodarczym (Spyra, 2005; Szkaradnik, 2005). Następową w nim etapową sukcesją funkcji od rolnictwa i pasterstwa, przez górnictwo rud żelaza i hutnictwo oraz przemysł metalowy i maszynowy, do funkcji turystycznej, w tym wypoczynkowej i uzdrowiskowej (Petryszyn, Zuzańska-Żyśko, 2009). Miało tu miejsce współwystępowanie funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowej z funkcją przemysłowo-hutniczą. Jest to dość nietypowe, ponieważ z założenia funkcje te wykluczają się. Jest to zatem ciekawy przykład rozwoju rynku pracy w dwóch zupełnie odmiennych sektorach gospodarczych.

Analizując obecną strukturę zatrudnienia, stwierdza się że Ustroń posiada silne podstawy gospodarcze, a liczba pracujących na poziomie 10 tys. osób klasyfikuje ten ośrodek do średnich ryków pracy (typ SA). Jest to dosyć nietypowe dla małych miast, które w regionie śląskim zazwyczaj należą do rynków małych. W podregionie bielskim Ustroń znajduje się na piątym miejscu pod względem generowania miejsc pracy, po Bielsku Białej, Żywcu, Cieszynie i Czechowicach-Dziedzicach. O dużym znaczeniu Ustronia świadczy fakt, że więcej niż co druga osoba pracuje w tym mieście, co w kontekście problemów ze znalezieniem pracy i bezrobociem jest niezwykle istotne. Biorąc pod uwagę pracujących na 1000 osób w wieku produkcyjnym na poziomie 1034, wnioskuje się, że Ustroń posiada nadwyżkę miejsc pracy i generuje ją nie tylko na poziomie lokalnym ale powiatowym. W powiecie cieszyńskim miasto to jest drugim pracodawcą po Cieszynie i obejmuje 15,5% w strukturze. Porównując liczbę pracujących w 2000 i 2010 r., zauważa się wzrost zatrudnienia o 24%, a więc około 2400 osób. Jak na małe miasto jest to znakomity wskaźnik. Przemiany w okresie transformacji przebiegały tu bardzo pomyślnie od początku lat 90. XX wieku (Zuzańska-Żyśko, 2006).

W 2010 r. Ustroń to ośrodek w pełni usługowy. Ale nadal przemysł jest bardzo istotnym sektorem gospodarki. Pracuje w nim 28%. Szczególnie istotne jest przetwórstwo przemysłowe, w którym zatrudnienie wzrosło o 17% i to w dodatku głównie za sprawą dużych podmiotów gospodarczych (tab. 4.1). Według M. Jerczyńskiego (1977) Ustroń charakteryzował się w przeszłości silną funkcją miejsca pracy. W przemyśle pracowało 63% zatrudnionych (742 pracujących na 1000 mieszkańców), większość w sektorze uspołecznionym (8787 osób).

Po drugiej wojnie światowej Ustroń rozwijał się zgodnie z koncepcją zagospodarowania kraju w duchu industrializacji. W 1954 r. uzyskał status osiedla, a od 1 stycznia 1957 r. prawa miejskie. Produkcja przemysłowa skupiona była głównie w przedsiębiorstwie państwowym Kuźnia Ustroń (Chlebowczyk, 1972). Ponieważ miasto posiadało charakter uzdrowiskowy, podjęto decyzję o nie rozbudowywaniu zakładu kuźniczego w mieście lecz w sąsiednim Skoczowie, gdzie powstał od podstaw nowy zakład powiązany organizacyjnie z ustrońskim (Spyra, 2005, Petryszyn, Zuzańska-Żyśko, 2008). Była to bardzo ważna, a zarazem pozytywna decyzja dla rozwijającej się funkcji uzdrowiskowej i przyszłego rynku pracy, który miał się stać wysokowyspecjalizowany z zakresu funkcji turystyczno-uzdrowiskowej. Zakłady w Ustroniu i Skoczowie włączono do Wytwórni Sprzętu Mechanicznego „Polmo”, a następnie na początku lat 70. XX wieku przekształcono w Fabrykę Samochodów Małolitrażowych w Bielsku-Białej. Od tego czasu zakład

w Ustroniu funkcjonował jako FSM Nr 3. W okresie transformacji gospodarczej przedsiębiorstwo państwowe FSM przekształcono w Spółkę Skarbu Państwa (1990 r.), a następnie (1992 r.) w Fiat Auto Poland. Kolejny proces prywatyzacyjny sprawił, że Zakłady Kuźnicze uzyskały osobowość prawną w formie spółki prawa handlowego z siedzibą w Skoczowie. W 2008 roku zakład całkowicie przeniesiono do Skoczowa.

Tab. 4.1. Pracujący w Ustroniu w wybranych sekcjach PKD w 2000 i 2010 r.

Pracujący	2000	2010	Dynamika zatrudnienia 2000=100	Wzrost/spadek w %	Odsetek pracujących w mieście
Ogółem					
Ogółem	8019	10 006	124,8	24,8	100%
małe (0-9 prac.)	3 207	3 561	111,0	11,0	35,6
średnie (10-49)	1 821	2 274	124,9	24,9	22,7
duże (50 i więcej)	2 991	4 171	139,5	39,5	41,7
Przetwórstwo przemysłowe					
Pracujący	D	C	Dynamika zatrudnienia 2000=100	Wzrost/spadek w %	Odsetek pracujących w mieście
Ogółem	994	1 774	178,5	78,5	17,7
małe	378	315	83,3	-16,7	3,1
średnie	234	317	135,5	35,5	3,2
duże	382	1 142	299,0	199,0	11,4
Opieka zdrowotna i społeczna					
Pracujący	N	Q	Dynamika zatrudnienia 2000=100	Wzrost/spadek w %	Odsetek pracujących w mieście
Ogółem	1 262	2 165	171,6	71,6	21,6
małe	115	169	147,0	47,0	1,7
średnie	231	135	58,4	-41,6	1,3
duże	916	1 861	203,2	103,2	18,6
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne					
Pracujący	H	I	Dynamika zatrudnienia 2000=100	Wzrost/spadek w %	Odsetek pracujących w mieście
Ogółem	654	712	108,9	8,9	7,1
małe	300	433	144,3	44,3	4,3
średnie	354	279	78,8	-21,2	2,8
duże	–	–	–	–	–

D, C, N, Q, H, I – symbole zgodne z klasyfikacją PKD

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Inne zakłady z branży przemysłowej i przetwórczej występujące na terenie miasta w latach 60., 70. i 80. XX wieku to: Spółdzielnia Produkcyjna i Spółdzielnia Pracy 1 Maja, Tartak Przemysłu Leśnego, Kamieniołom Drogowy, Zakład Przemysłu Spożywczego, Zakład Wytwórczy Czantoria (obecna Wytwórnia Naturalnych Wód Mineralnych „Ustronianka”), Spółdzielnia Spożywców, Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, Kółko Rolnicze, Powszechna Spółdzielnia Spożywców „Społem”, Ustrońskie Zakłady Gastronomiczne, Beskidzkie Zakłady Gastronomiczne (Zuzańska-Żyśko, 2006). W Ustroniu funkcja przemysłowa w długim okresie rozwoju historycznego wiele razy współistniała z funkcją turystyczną. Było to możliwe dzięki walorom turystycznym tego obszaru. Ustron posiada zarówno walory przyrodnicze, jak i antropogeniczne. Sektor usług, nie był tak dynamiczny, jak obecnie, ale nawiązywał do powstającej od lat 60. XX wieku funkcji wypoczynkowej, a następnie uzdrowiskowej. Obecnie usługi skupiają 70% pracujących (2010 r.).

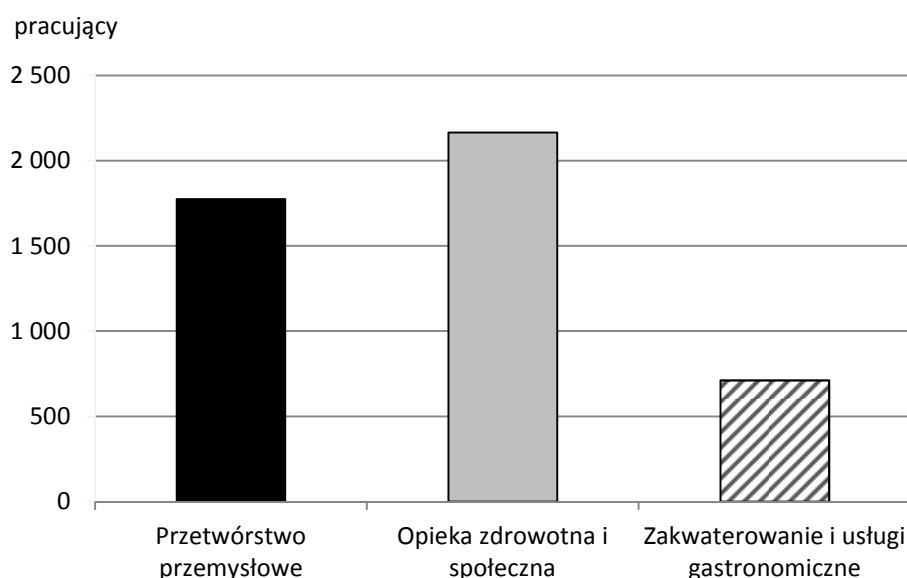
W latach 60. XX wieku wybudowano w Ustroniu wiele zakładowych ośrodków wczasowych. Ich nazwy przetrwały do dzisiaj np. Kolarz, Nauczyciel, chociaż wiele z nich zmieniło formę własności. Ośrodki budowano w bardzo malowniczej części Ustronia, dolinie Jaszowca. Środki finansowe pochodziły często z państwowych zakładów pracy położonych w miastach górnośląskich. Obecnie następuje ich sukcesywna modernizacja. Wraz ze zmianą właścicieli, obiekty unowocześniają wnętrza i podwyższają standard. Jaszowiec był pierwszą w Polsce zaprojektowaną i ukończoną dzielnicą rekreacyjno – wypoczynkową na tak dużą skalę. W tym kompleksie wczasowym uruchomiono 16 obiektów dla 2500 osób oraz restaurację, pocztę, przychodnię, dom kultury i sklepy (Iwanowska, 2005). Po powstaniu strefy wypoczynkowej w Jaszowcu, pod koniec lat 60. XX wieku rozpoczęto nowe inwestycje związane z uzdrowiskiem. Zbudowano Śląski Szpital Reumatologiczno-Rehabilitacyjny, Szpital Uzdrowiskowy oraz w kolejnych etapach, Śląskie Centrum Rehabilitacji i Uzdrowiskowy Zakład Przyrodoleczniczy wraz z obiektami leczniczo-sanatoryjnymi. Przychylność władz, niewielka odległość od konurbacji, dogodna komunikacja drogowa, warunki bioklimatyczne i walory przyrodnicze, a także tradycje lecznicze zadecydowały o ich szybkiej budowie. Wszystkie obiekty zostały starannie zaprojektowane na południowych stokach Równicy. Obszar wcześniej został wylesiony w wyniku rozwoju hutnictwa, a także wypasu owiec. Dzielnicą uzdrowiskową noszącą nazwę Zawodzie to wyodrębniona jednostka funkcjonalno-przestrzenna. Miasto uzyskało ponownie status uzdrowiska w 1967 roku. Zabiegi lecznicze ze starych obiektów w pobliżu huty, przeniesiono do

nowych bardzo nowoczesnych, przestronnych i skoncentrowanych w nowej dzielnicy. Uzdrowisko początkowo korzystało z silnie zmineralizowanych wód chlorkowo-sodowych i jodowo-bromkowo-żelazistych z okolic Hermanowic i Nierodzimia (Jasieńska-Świątek, 2001). W późniejszym okresie poszukiwania wiertniczo-geologiczne wykazały wodonośne zasoby na terenie samego uzdrowiska. Wody radoczynne o bardzo dużej wydajności w całości pokrywają zapotrzebowanie dla celów zabiegowych i kuracji pitnej. W skałach węglanowych dewonu środkowego na terenie uzdrowiska (Zawodzie) znaleziono również zasobny poziom wodonośny solanek (Białas, 2003, 2005). Baseny solankowe są jednym z najważniejszych elementów leczenia uzdrowiskowego w Ustroniu, szczególnie narządów ruchu. Ponadto są kontynuacją kąpielei balneologicznych z XIX wieku, chociaż mają inny skład i właściwości. W Ustroniu kontynuuje się także leczenie chorób z użyciem torfu leczniczego nazywanego borowiną. Wykonuje się również zabiegi hydroterapii, fizykoterapii, kinezyterapii, krioterapii, masaże lecznicze oraz kąpiele w basenach solankowych (www.uzdrowisko-ustron.pl). Różnorodność walorów uzdrowiskowych pozwala na leczenie pourazowe, a także układu nerwowego, oddechowego oraz chorób reumatycznych, naczyń obwodowych i otyłości.

Oprócz Śląskiego Centrum Rehabilitacji i Śląskiego Szpitala Reumatologiczno-Rehabilitacyjnego, największą rolę odgrywa Przedsiębiorstwo Uzdrowiskowe „Ustroń” S.A. obejmujące 4 sanatoria: Równicę, Kos (zakup w 1999 r.), Narcyz (2002 r.), Rosomak (2006 r.). Istnieją również 4 inne sanatoria uzdrowiskowe: Elektron, Malwa, Róża, Złocień. Sanatoria w Ustroniu dysponują 2431 łózkami, z tego aż 800 łózek przypada na Równicę (*Ustroń. Baza...*, 2007). Tylko w Przedsiębiorstwie Uzdrowiskowym „Ustroń” w okresie 1995-2006 liczba łóżek zwiększyła się o 66% (z 801 do 1335). Świadczy to o dynamicznym rozwoju i dobrej kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Wzrosła też liczba zatrudnionych. Rocznie przedsiębiorstwo to obsługuje około 22,7 tys. kuracjuszy, z czego 30% to skierowania pełnopłatne, 67% z NFZ i 3% z PFRON. W latach 2003–2006 rocznie liczba kuracjuszy kształtowała się na poziomie 22-23 tys. osób. Większość obiektów sanatoryjnych w Ustroniu posiada restauracje, wszystkie kawiarnię. Niektóre mają biblioteki, siłownie, baseny, solaria, salony fryzjerskie, apteki, butik z odzieżą, kosmetykami i słodyczami, groty solne, a nawet kino (Petryszyn, Zuzańska-Żyśko, 2008). Usługi hotelowe, związane z rekreacją i zakwaterowaniem dają miejsca pracy dla 850 osób, w tym 712 związanych jest z zakwaterowaniem i gastronomią oraz 137 z kulturą i rozrywką.

Zapotrzebowanie na różne działalności od usług medycznych, rehabilitacyjnych, po salony piękności, gabinety odnowy fizycznej, przez bardzo urozmaicony handel, do usług turystycznych sprawiły, że w mieście systematycznie

zwiększa się liczba podmiotów gospodarczych (Zuzańska-Żyśko, 2005). To z kolei sprawia, że Ustron jest dużym rynkiem pracy w tej części regionu (tab. 3.2 – rozdział 3). W 2010 r. w ochronie zdrowia zatrudnienie znajduje co 5 pracujący. Rynek ten obejmuje ponad 2100 miejsc pracy (21,6%) – (ryc. 4.1). W stosunku do 2000 roku rynek pracy związany z usługami zdrowotnymi zwiększył się o 73%, a w dużych przedsiębiorstwach o 103%. Branża turystyczna związana z ochroną zdrowia jest niezwykle ważną częścią rynku pracy. Z ogólnej liczby 698 000 udzielonych noclegów w Ustroniu, aż 43% przypadło na zakłady uzdrowiskowe (www.stat.gov.pl). Średnia liczba dni pobytu w zakładzie uzdrowiskowym wynosi 15 dni, ale jest to bardzo zróżnicowane w zależności od sanatorium. Goście zagraniczni w 2005 r. stanowili 12 tys. osób. Badania terenowe przeprowadzone przy udziale studentów w 2011 r. wykazały, że w dzielnicy uzdrowiskowej (Zawodzie) pracuje około 2100 osób w różnych zawodach prouzdrowiskowych.

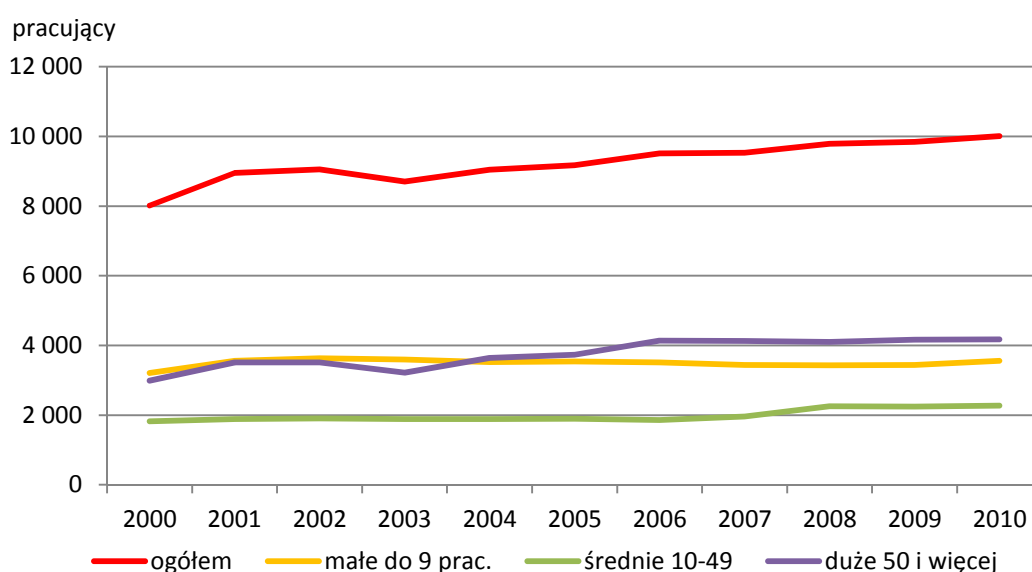

Ryc. 4.1. Pracujący w wybranych sekcjach PKD w Ustroniu w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

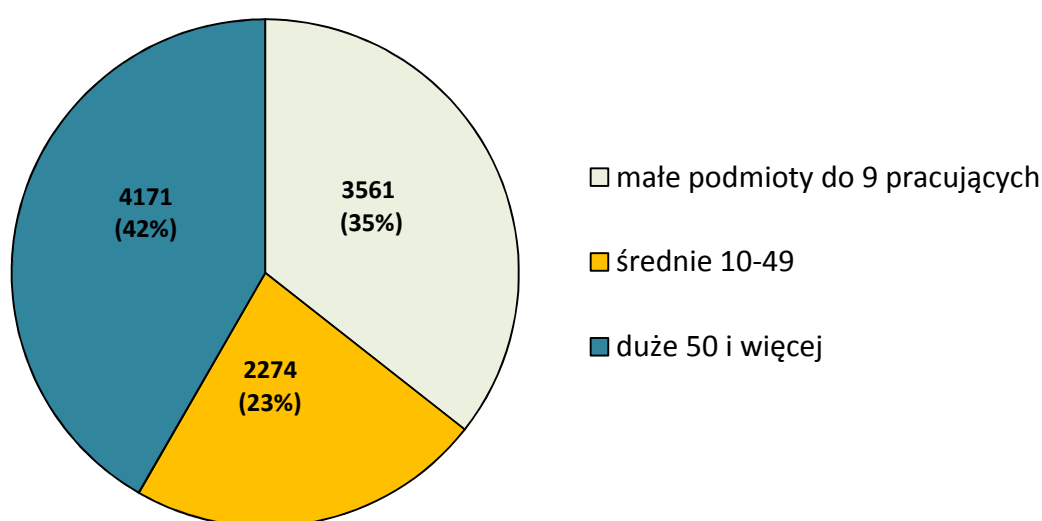
Ważną rolę w Ustroniu odgrywają nie tylko kuracjusze, ale również inni turyści. Analiza struktury udzielonych noclegów w różnych obiektach pokazuje, że 19% wszystkich noclegów przypada na hotele, w których pobyt trwa średnio 2–3 dni. Znaczący udział mają też ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe. Wiele z nich oferuje bardzo komfortowe warunki pobytu, dlatego często odbywają się w nich sympozja, konferencje, czy szkolenia dla lekarzy, prawników, farmaceutów i innych grup zawodowych. Na podstawie wywiadów i obserwacji w terenie, można przypuszczać, że znaczącą grupę stanowią w nich pobyty weekendowe. Nieco dłużej pozostają turyści w ośrodkach wczasowych i pensjonatach (średnio od 4 do 6 dni).

Większa dynamika przyjazdów przypada na sezon letni, ale nie stwarza to problemu na większą skalę, jak to ma miejsce w innych ośrodkach turystycznych w Polsce. Ustroniu nie ma problemu z sezonowością. Status uzdrowiska powoduje, że kuracjusze przyjeżdżają przez cały rok. Dodatkowo liczne atrakcje przyciągają turystów z całego regionu śląskiego. Mieszkańcy miast aglomeracji katowickiej przyjeżdżają do Ustronia na sobotnio-niedzielne wycieczki oraz jednodniowe pobyty narciarskie (Czantoria, Palenica). Bliskość innego miasta turystycznego – Wisły oraz górskich wsi Koniakowa czy Istebnej jest również ważnym czynnikiem przyciągającym turystów.

Ryc. 4.2. Dynamika pracujących w Ustroniu w latach 2000–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

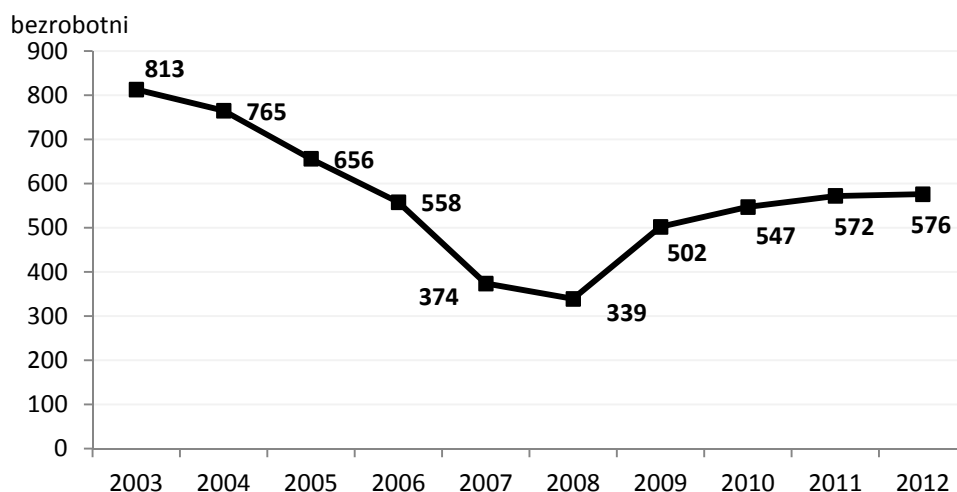
Ryc. 4.3. Struktura pracujących według wielkości podmiotów gospodarczych w Ustroniu w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zauważa się również wzrost zainteresowania Ustroniem przez turystów zagranicznych. Noclegi udzielone w tej grupie wzrosły 5-krotnie, z 10 tys. w 2003 do 50 tys. w 2006 r., i cały czas rosną. Rozwój funkcji turystycznej, zarówno wypoczynkowej, jak i uzdrowiskowej sprawił, że usługi stały się dominującym elementem bazy ekonomicznej miasta. Szacuje się, że w przyszłości udział przemysłu w ogólnej strukturze zatrudnienia zmniejszy się kosztem dalszego rozwoju usług.

Ważną grupą przedsiębiorców w Ustroniu są zarówno małe, jak i duże firmy (ryc. 4.2). Najwięcej miejsc pracy dają duże podmioty (42%), ale te najmniejsze także są istotnym elementem rozwoju (35%). Strukturę zatrudnienia ukazuje ryc. 4.3. Do największych pracodawców w Ustroniu należą między innymi: Przedsiębiorstwo „Mokate”, Przedsiębiorstwo Uzdrowiskowe „Ustroń” i producent wody mineralnej „Ustronianka”. Szczególnie firma „Mokate” wyróżnia się innowacją technologiczną oraz organizacyjną. Przedsiębiorstwo w Ustroniu jest jednym z 9 przedsiębiorstw, które mieszczą się zarówno w kraju, jak i w Czechach, Słowacji, Węgrzech oraz na Ukrainie. Firma produkuje kawę cappuccino (80% rynku), kakao, śmietankę instant, czekoladę na gorąco, jest liderem w produkcji herbat (18% rynku), a herbata „Minutka” została produktem 2011 roku. Przedsiębiorstwo posiada własne laboratorium, zatrudnia nie tylko rodzimych pracowników ale np. technologów produkcji z Czech. Ministerstwo Rolnictwa nadało firmie nagrodę „Wybitny Eksporter Roku 2011”, a Instytut Nauk Ekonomicznych PAN zalicza „Mokate” do 21 najbardziej innowacyjnych firm w Polsce. Zatrudnienie we wszystkich zakładach przekracza 1600 osób (www.mokate.pl).

W Ustroniu nie obserwuje się zwiększonej liczby bezrobotnych, utrzymuje się ona na poziomie nieco ponad 500 osób (ryc. 4.4)

Ryc. 4.4. Liczba bezrobotnych w Ustroniu w latach 2003–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

4.2. STRUMIEŃ

Strumień to typowy ośrodek lokalny, który pełni funkcje na rzecz mieszkańców miasta i okolicznych wsi. Jest to gmina miejsko-wiejska położona w Dolinie Górnej Wisły (Kondracki, 2000), na zachodnim brzegu Zbiornika Goczałkowickiego. Przez gminę przebiega ważna arteria komunikacyjna DK-81 tzw. Wiślanka, łącząca konurbację katowicką z turystycznymi miejscowościami na południu województwa (Sitek, Pytel, 2012). Z uwagi jednak na znaczne oddalenie Strumienia od większych ośrodków miejskich można określić jego położenie jako peryferyjne. Tym samym jest to jedna z barier wpływających na rozwój rynku pracy na tym obszarze. Obszar miasta, równy 6,2 km², stanowi 11% powierzchni gminy.

Strumień liczy 12,4 tys. mieszkańców, w mieście mieszka 28% ludności. Jest to mała gmina, w skład której wchodzi pięć sołectw. Miasto po osiągnięciu szczytu w 2002 roku wykazuje pewną stagnację ludności, w przeciwieństwie do całości gminy, która regularnie wzmacnia swój potencjał demograficzny (Sitek, Pytel 2012).

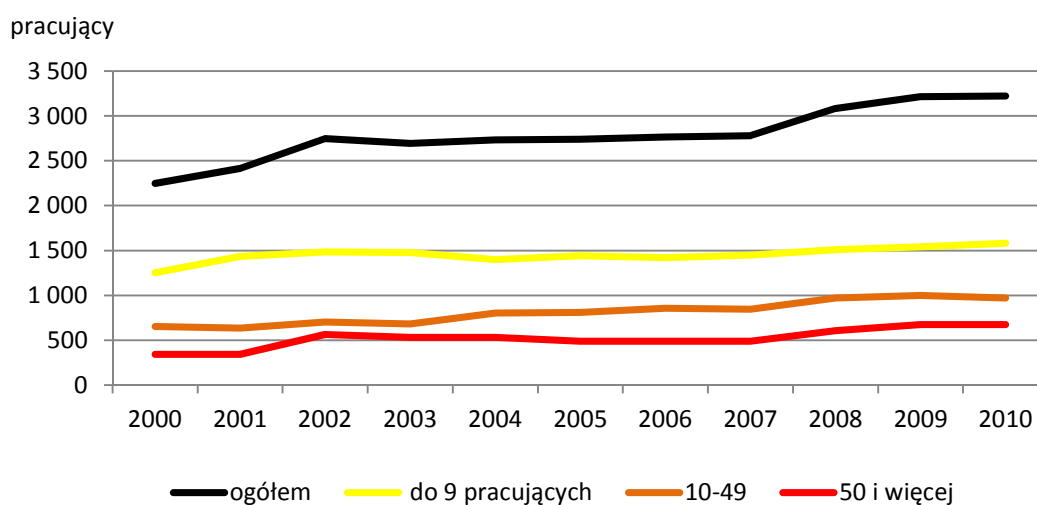
Strumień zaliczany jest do klasy małych rynków pracy (typ MB) o liczbie pracujących 3,3 tys. Na 1000 mieszkańców przypada jedynie 291 pracujących. Jest to niski wskaźnik, typowy dla lokalnych małych rynków pracy. Badania przeprowadzone w miastach powiatu cieszyńskiego na podstawie bazy instytucjonalnej wskazują, że w hierarchii centralności Strumień jest przykładem ośrodka gminnego i wyróżnia się zdecydowanie mniejszą liczbą występujących instytucji w porównaniu z innymi małymi miastami tego obszaru (Petryszyn, Zuzńska-Żyśko, 2003). W powiecie cieszyńskim udział gminy w rynku pracy wynosi 5%. Analizując liczbę pracujących w latach 2000-2010 zauważa się wzrost zatrudnienia o 43%, w tym w dużych podmiotach prawie 96%, w średnich 48% i w małych o 26% (ryc. 4.5). Ale to małe firmy do 9 osób dają więcej miejsc pracy, co drugiemu pracującemu w gminie. W 2010 r. zarejestrowano ich 911. W 5 dużych podmiotach pracuje co 5 osoba (ryc. 4.6). Systematyczny wzrost rynku pracy obserwuje się w tym mieście już od początku lat 90. XX wieku (Zuzńska-Żyśko, 2006).

W 2010 r. w przemyśle pracowało 36%. Sekcja przetwórstwo przemysłowe daje 836 miejsc pracy (25%). Do największych zakładów produkcyjnych zalicza się: Zakład Wytwarzania Metalowych „Strumet” produkujący towary w większości na eksport. Firma zajmuje się głównie produkcją specjalistycznych pojemników metalowych stosowanych do magazynowania i transportu towarów, ale posiada także ocynkownię, z której korzystają prywatne podmioty gospodarcze produkujące np. ogrodzenia metalowe i elementy kute. Produkcją kontenerów i konstrukcji

stalowych wykorzystywanych min. w transporcie ciężkim zajmuje się firma Wesob. W Strumieniu produkuje się także min. filtry gazowe, manometry różnicowe, pogrzewacze gazu i stacje nawadniania gazu ziemnego (Polde, świadczą także usługi pomiarowe i redukcyjne gazu), baseny kąpielowe i oczka wodne, prefabrykaty z betonu, meble, artykuły spożywcze (mrożonki).

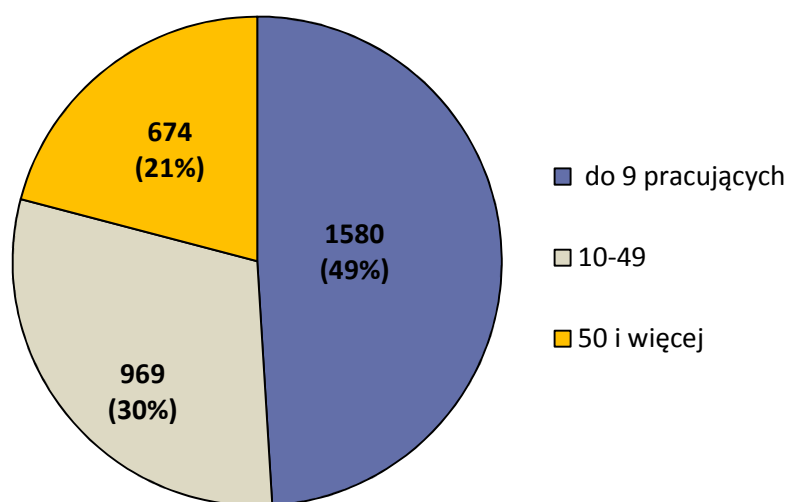
Jednak struktura pracujących w 2010 r. wskazuje, że Strumień posiada funkcje usługowo-przemysłową. W usługach pracuje 52%, m.in. 751 osób w sekcji handlu detalicznego, hurtowego oraz naprawach pojazdów mechanicznych (sekcja G), 120 w transporcie i gospodarce magazynowej (H), 83 w sekcji hotelowo-gastronomicznej (I), 136 w informacji i komunikacji (J) oraz 376 w edukacji (P).

Badania przeprowadzone w zakresie dojazdów do pracy w 2001 roku w Strumieniu na próbie 471 osób pracujących w największych zakładach wykazały znaczny udział dojeżdżających (Trojan, 2002). Byli to w większości pracownicy z obszarów wiejskich (268 osób), m.in. gminy Chybie, Suszca, Zebrzydowic, Skoczowa, Hażłacha, Brennej, Goleszowa, Jasienicy, Pawłowic, Goczałkowic-Zdroju. Zarejestrowano 49 miejscowości pochodzenia pracowników. To uświadamia, jak ważną rolę pełnią małe lokalne rynki pracy dla otaczającego obszaru w gminie miejsko-wiejskiej. Gminę taką można porównać do mikroregionu, rozumianego jako obszar ciężący do określonego centrum usługowego (Zaremba, 1962). W takim przypadku miasto stanowi główny ośrodek usługowy dla całego mikroregionu. Jak wskazują badania B. Trojan (2002), zasięg przestrzenny dojeżdżających do pracy w 90% domyka się w granicach 15 km. To nie oznacza, że nie dojeżdżają także mieszkańcy miast: Pszczyny, Jastrzębia Zdroju, Cieszyna oraz Bielska-Białej, Czechowic-Dziedzic a nawet Ustronia, Wodzisławia Śl., Żor, Katowic i Sosnowca.

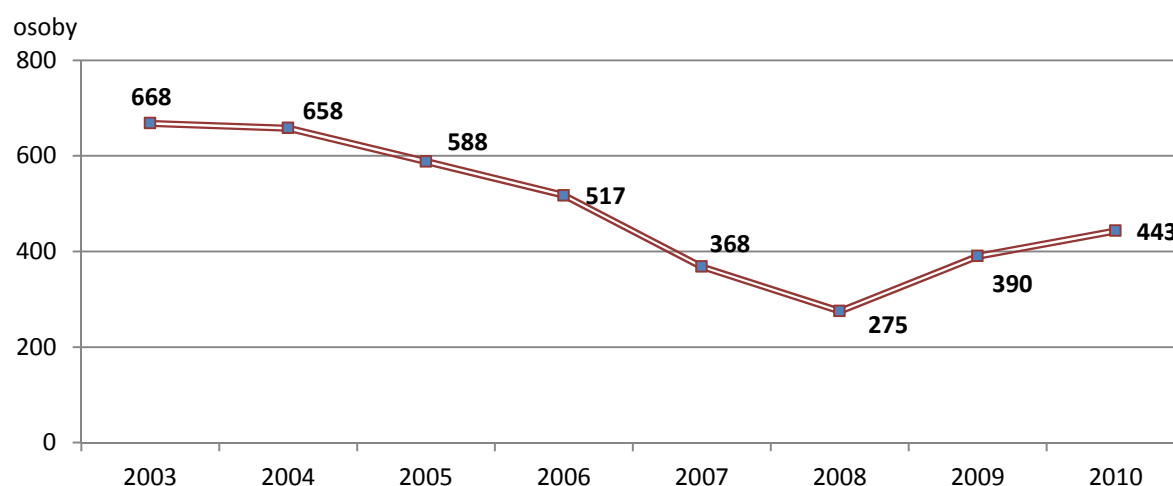
Ryc. 4.5. Liczba pracujących w latach 2000–2010 w gminie Strumień

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 4.6. Liczba pracujących w Strumieniu według wielkości podmiotów w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 4.7. Liczba bezrobotnych w Strumieniu w latach 2003–2010

Źródło: opracowanie własne

Wzrost liczby pracujących w okresie 10 lat wpłynął także na ograniczenie bezrobocia (ryc. 4.7), które utrzymuje się na poziomie 400 osób.

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego wskazuje na atrakcyjność Strumienia w zakresie min. posiadania naturalnych zasobów solanki, torfów i borowiny, które mogą być wykorzystane przez inwestorów zainteresowanych tą działalnością oraz przychylny klimat inwestycyjny, generowany przez pozytywne podejście władz samorządowych (*Atrakcyjność inwestycyjna...*, 2009). Na pewne aspekty potencjalnego rozwoju turystyki wskazuje też S. Sitek, S. Pytel (2012), pisząc iż słabość lokalnych podmiotów gospodarczych oraz szczupłość środków publicznych wymagają działań na rzecz pozyskania kapitału zewnętrznego dla miasta. Nie bez znaczenia może być prowadzona realizacja części inwestycji w formie partnerstwa publiczno-prywatnego.

ROZDZIAŁ 5

MODEL RYNKU PRACY PODREGIONU BIELSKIEGO ORAZ POTENCJALNE SCENARIUSZE DAJSZYCH PRZEMIAN GOSPODARCZYCH

5.1. UJĘCIE MODELOWE RYNKU PRACY PODREGIONU BIELSKIEGO

Na podstawie danych o liczbie pracujących oraz ich dynamice w latach 2000–2010, stworzono schemat obrazujący wielkość rynków pracy w podregionie bielskim. Rozmiary pól oddają rzeczywiste relacje liczby pracujących. Zaprezentowano wielkość rynków pracy w układzie powiatów, oraz rynku największego w obrębie danego powiatu. Ponadto schematycznie naniesiono rynki największe według rangi, mierzonej liczbą pracujących na 1000 mieszkańców. Schemat wskazuje również gminę, która reprezentuje najwyższą aktywność gospodarczą w podregionie.

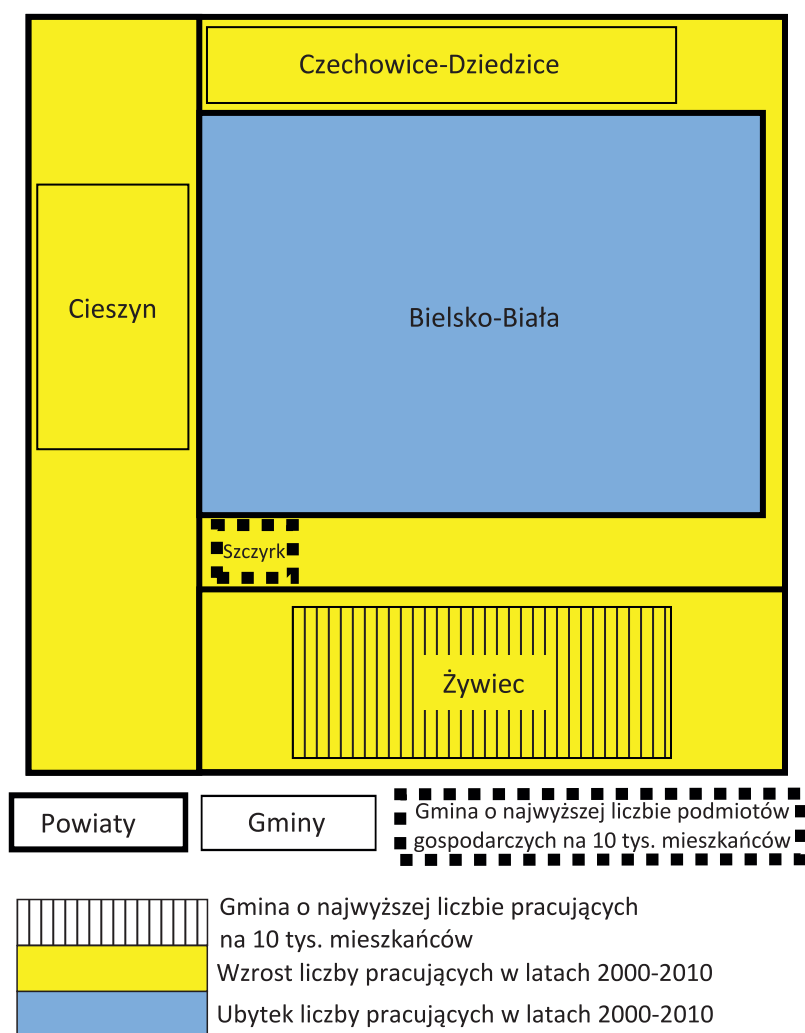
Konstrukcja tutejszej gospodarki opiera się na Bielsku-Białej, która wykazuje dominującą pozycję wyrażoną 40% udziałem w rynku podregionu. Rola tego miasta odnosi się zarówno do pozycji gospodarczej jak również rangi w systemie osadniczym, odzwierciedlonej zakresem dostępnych tu usług oraz koncentracją jednostek administracji publicznej. Niestety Bielsko-Biała wykazuje ujemną dynamikę zmian liczby pracujących, przy czym jest to jedyny powiat podregionu o tak niekorzystnej tendencji. Niewykluczone, że jest to efekt migracji firm osób fizycznych, podążający za procesem suburbanizacji i przenoszeniem się ludzi do strefy podmiejskiej. Całość podregionu wykazuje globalnie przyrost miejsc pracy, i jest to jedyny wyjątek w tej kategorii jednostek w województwie.

Wokół Bielska-Białej pojawiają się trzy rynki powiatowe, o bardzo zbliżonym udziale (ryc. 5.1). Ich wkład waha się w przedziale od 18% (powiat bielski) do 23% (powiat cieszyński). Najbardziej zdominowany poprzez ośrodek powiatowy jest rynek pracy Żywiecczyzny (prawie 52%), z kolei udział Cieszyna i Czechowic-Dziedzic jest bardziej wyrównany i wynosi około 1/3.

Podregion cechuje wysoki poziom aktywności gospodarczej a największą liczbą podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców wyróżnia się gmina Szczyrk. Liderem podregionu w liczbie pracujących na 1000 mieszkańców jest Żywiec.

Prezentowane zrównoważone proporcje świadczą o zharmonizowaniu rynku pracy pomiędzy miastem wiodącym, a rynkami powiatowymi. Podobnie korzystnie prezentuje się struktura wewnątrz powiatowa. Wyraźnie słabszy jest jedynie powiat żywiecki, co przekłada się na umocnienie pozycji Żywca. Potwierdzają to również dane ujęte w typologii bezrobocia.

Utrzymanie proporcji pomiędzy składowymi podregionu jest gwarancją zrównoważonego rozwoju, oraz właściwej hierarchii całego układu. Nadmierne udziały dominujących ośrodków są z reguły efektem słabości zaplecza i generują rozległą falę dojazdów do pracy.

Ryc. 5.1. Model przestrzenny rynku pracy podregionie bielskim

Źródło: opracowanie własne

5.2. WNIOSKI Z KONSULTACJI RYNKU PRACY W PODREGIONIE BIELSKIM

W dniu 12.11.2012 r. w Bielsku-Białej odbyły się konsultacje rynku pracy. Na spotkaniu byli obecni przedstawiciele Filii WUP z Bielska-Białej, Powiatowego Urzędu Pracy w Bielsku-Białej, Powiatowego Urzędu Pracy w Cieszyńie i Powiatowego Urzędu Pracy w Żywcu. Ponadto obecni byli przedstawiciele samorządu terytorialnego szczebla gminnego (Bestwina, Jaworze i Szczyrk). Instytucję fiskalną reprezentował Urząd Skarbowy z Czechowic-Dziedzic.

Zgłoszono problem systemowy związany z monitoringiem zawodów deficytowych i nadwyżkowych krytykując jego metodologię. Uznano, że problem jest trudno uchwytny a sam zasób informacji daleko niewystarczający. Trudności pojawiają się głównie z grupie zawodów o małej liczebności. Wypracowanie lepszych narzędzi identyfikacji zawodów deficytowych i nadwyżkowych uznano za istotne wyzwanie, warunkujące skuteczność podejmowanych działań prewencyjnych na rynku pracy.

Zwrócono uwagę, że Bielsko-Biała jako ośrodek, nie kontynuuje działalności wcześniej tutaj występujących związanych z przemysłem lekkim. Zastąpiono go udziałem branży przemysłu elektromaszynowego, przez co struktura gospodarki miasta stała się bardziej monofunkcyjna. Zjawisko to oceniono negatywnie wskazując na brak kultywowania wcześniejszych specjalizacji.

Zagadnienia rynku pracy należy rozpatrywać w kontekście procesów suburbanizacji, która jest szczególnie widoczna w okolicach Bielska-Białej. Generuje to zjawisko dojazdów do pracy, ale także do szkół i innych usług. Niektóre gminy tj. Jaworze nie opierają swojego rozwoju o gospodarke, a stawiają na osiedlanie się zamożnych osób. Oddzielenie miejsc zamieszkania od miejsc konsumpcji i pracy, jest poważnym problemem nie tylko rynku pracy, ale systemu transportu i kosztów życia.

Stwierdzono również, że zupełnie inne tempo rozwoju charakteryzuje peryferyjne gminy górskie. Reprezentanci instytucji rynku pracy, dostrzegają wyraźną dychotomię podregionu, wyrażającą się innym tempem i skalą występujących problemów, na niekorzyść jednostek peryferyjnych.

Jako słabo wykorzystany zasób podregionu bielskiego wskazano turystykę. Wiąże się to z przestarzałą infrastrukturą szczególnie do uprawiania sportów zimowych. Uczestnicy spotkania dostrzegali pewien potencjał dla rynku pracy występujący w sektorze turystycznym.

Sygnalizowano również, że wymagana elastyczność pracowników na rynku pracy, wymagająca częstego przekwalifikowania oraz znacznej mobilności, wiąże się z pewnymi kosztami organizacyjnymi oraz generuje niedogodności społeczne.

5.3. POTENCJALNE SCENARIUSZE PRZEMIAN GOSPODARCZYCH PODREGIONU

Przedstawione scenariusze są pewnymi logicznymi wywodami opartymi na szerokim materiale diagnostycznym zaprezentowanym w poprzednich rozdziałach. Należy pamiętać, że otwartość gospodarki rynkowej a także dynamizacja i umiędzynarodowienie procesów, w sposób bezdyskusyjny determinują również kierunki zmian na rynkach lokalnych i regionalnych. Mechanizm konkurencji przekładający się na ceny, przy szybkim przepływie dóbr i towarów, może zmienić istotnie stan w danym podregionie, mimo że na wskazanym obszarze nie zaszły żadne kluczowe przeobrażenia.

Jak do każdej próby przewidywania procesów w przyszłości, należy podchodzić z dużą ostrożnością a przedstawione wywody należy traktować jako zjawiska prawdopodobne nie zaś pewne. Celem scenariuszy jest próba zwrócenia uwagi na konfigurację pewnych zdarzeń pozytywnych jak i negatywnych które mogą wystąpić w regionie, posiłkując się dotychczasowym ich przebiegiem.

Scenariusz negatywny

Wydaje się, że na aktualnie proporcjonalnie zbudowanym rynku pracy podregionu może pojawić się pewna rysa. Dominującą pozycję gospodarczą zyskuje Bielsko-Biała z Czechowicami-Dziedzicami, z pewnym udziałem Cieszyna. Obszary położone za pierwszą linią pasma Beskidów pozostają obszarami peryferyjnymi. Są to głównie tereny wiejskie Żywiecczyny. Grozi to powstaniem podregionu dwóch prędkości z narastającą polaryzacją. W efekcie może się to przyczynić do zwiększenia natężenia migracji i wyludniania się obszarów bardziej peryferyjnych. Pozycja miast wiodących wymaga silnego zaplecza, a jego brak może ograniczyć wyraźnie potencjał ośrodków regionalnych, szczególnie w zakresie sektora usługowego.

Pewna marginalizacja dotyczy Cieszyna, o czym świadczy fakt ograniczonej dostępności komunikacyjnej i marginalne znaczenie linii kolejowej. Miasto to jest w sferze oddziaływania granicy, która posiada pozytywny jak i negatywny wachlarz wpływu. Z reguły granica, stanowiąca sztuczne załamanie cen rynkowych dawała szansę na zysk, będący efektem różnicy cen rynkowych (Pytel, Sitek, 2010). Dzisiaj otwarta granica prowadzi do wyrównywania cen po jej stronach, co w efekcie ogranicza lokalny efekt wymiany przygranicznej. Ponadto ranga ważnych zakładów przemysłowych zlokalizowanych w Cieszynie została obniżona przez przeniesienie siedzib Polifarbu do Wrocławia czy Celmy do Łodzi.

Negatywny scenariusz dla podregionu bielskiego opiera się na słabym wykorzystaniu potencjału turystycznego. Wątkie zaplecze infrastrukturalne szczególnie w zakresie sportów zimowych, może stać się przyczyną pominięcia tego regionu w zyskach płynących z turystyki. Czynnikiem ten może dodatkowo pogłębić peryferyzację regionów południowych. Ograniczenie dostępu do wykorzystania potencjału turystycznego może wynikać z działań tzw. ekoterroryzmu, negującego racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody. Brak nowych inwestycji właściwie pozbawi podregion bielski gry o nowych wymagających klientów.

Uniwersalną aczkolwiek aktualną w tym miejscu przesłanką jest ograniczony dostęp do środków inwestycyjnych. O ile w miejscach posiadających już swą markę jak Ustroń, Szczyrk czy Wisła, pewne inwestycje będą się pojawiać jako pochodne dotychczasowego zainwestowania, tak w miejscowościach słabo zainwestowanych szczególnie Żywiecczyzny może brakować potencjalnych inwestorów.

Inną przesłanką złego scenariusza jest nasilenie się kryzysu, który mógłby wpłynąć na przemysł w tym sektor motoryzacyjny. Zarówno Bielsko-Biała jak i Żywiec sporą liczbę miejsc pracy związanych mają z branżą motoryzacyjną.

Czynnikiem około rynkowymi mogącymi mieć wpływ na rynek pracy jest opóźnienie lub brak realizacji budowy drogi ekspresowej S-1 od węzła Mysłowice-Kosztowy do Bielska-Białej. Arteria ta mogłaby się stać osią rozwoju dla powiatu bielskiego.

Negatywną przesłanką dla dalszego rozwoju podregionu jest upadek przemysłu lekkiego, który nie wytrzymał konkurencji azjatyckiej. Realne znaczenie tego zagrożenia jest niewielkie, gdyż niekorzystne zmiany właściwie stały się już faktem i zostały zdyskontowane przez rynek.

Niepokojąco wyglądają fragmenty badań ankietowych przedsiębiorców przeprowadzone w ramach projektu. Wynika z nich, że 82% podmiotów wykazuje brak tendencji do wzrostu płac, a 88% nie planuje wzrostu zatrudnienia.

Scenariusz pozytywny

Aktualny stan rynku pracy podregionu bielskiego, jak również dynamika i kierunek zachodzących procesów są dobrymi prognostykami. Relatywnie niski poziom bezrobocia a także najwyższy w województwie poziom aktywności gospodarczej są czynnikami in plus wyróżniającymi podregion. Podregion bielski jest w większości naturalnym kontynuatorem byłego województwa bielskiego, które było wysoko notowane w starym podziale administracyjnym (Adamczyk, Kudłacz, 1994).

Beskid Śląski, Beskid Żywiecki oraz część Beskidu Małego wraz z Jeziorem Żywieckim mogą stanowić podstawę do rozwoju funkcji turystycznych. Znaczny dorobek kultury materialnej regionu pełni funkcje komplementarne do zasobów przyrodniczych. Świadczy o tym fakt występowania obiektów z „Szlaków zabytków techniki”.

Podregion jest naturalnym zapleczem turystyczno-rekreacyjnym dla województwa śląskiego. Dobra dostępność komunikacyjna, którą zapewniają dwie drogi szybkiego ruchu DK1 oraz DK81 umożliwiają penetrację podregionu przez mieszkańców aglomeracji. Odległość rzędu 70-90 km pozwala nawet na realizację wyjazdów jednodniowych (Pytel, Sitek, 2012). Duże możliwości rozwoju dotyczą przede wszystkim sportów zimowych. Dobre lub bardzo dobre warunki naturalne należy wesprzeć nowymi inwestycjami. Rosnąca moda na uprawianie narciarstwa może być szansą dla podregionu. Póki co brakuje w tym zakresie inwestycji, analogicznych jak wypromowane już kompleksy w Białce Tatrzańskiej.

Oczywiście sporty zimowe będą tylko jednym ogniwem produktu turystycznego. Sezonowość oraz kompleksowość wymaga też dostępności innych atrakcji tj. Aquaparki. Dzisiejszy turysta oczekuje różnorodności i możliwości wyboru. Ważną grupą klientów mogą stać się ludzie w wieku emerytalnym. Starzejące się społeczeństwo, przy nowym modelu aktywnych zachowań, staje się konsumentem usług turystyczno-rekreacyjnych. Fakt bliskość położenia a także dopasowania oferty może być przesłanką do szerszego wykorzystania tego zasobu regionu przez seniorów. Argumentem jest relatywnie wysoki poziom świadczeń emerytalnych, osób pracujących wcześniej w górnictwie czy energetyce.

Obszar ten ma również szereg innych walorów. Lider regionu, Bielsko-Biała posiada bogatą i zróżnicowaną strukturę gospodarczą, którą potocznie określano mianem miasta „100 przemysłów”. Cieszyn, historyczna stolica Śląska Cieszyńskiego również posiadała zdywersyfikowaną strukturę gospodarczą. Nieco inny charakter posiada Żywiec wykazujący swoje małopolskie korzenie.

Można wskazać, że dwoma bardzo obiecującymi ośrodkami miejskimi podregionu są Czechowice-Dziedzice oraz Ustroń. Pierwszy z nich posiada doskonałe położenie, które zaowocowało już w przeszłości konkretnymi inwestycjami (rafineria, fabryka zapalek). Funkcjonuje tam również jedyna w podregionie kopalnia węgla kamiennego – PG Silesia, będąca własnością kapitału czeskiego (www.pgsilesia.pl). Ustroń jest ośrodkiem turystycznym posiadającym status uzdrowiska, posiadający relatywnie dobrze rozwiniętą infrastrukturę.

Atutem podregionu jest wysoka aktywność gospodarcza ludności. Bogata historia daje podstawę do formułowania oczekiwań w kierunku inicjatywy

prywatnej. Ponadto pozytywny scenariusz można budować w oparciu o dane dotyczące struktur demograficznych. Stosunkowo młode społeczeństwo, może być przesłanką generowania nowych pomysłów, a co za tym idzie nowych form działalności gospodarczej. Młodzi ludzie realizując swoje marzenia życiowe muszą podejmować wyzwania, nawet jeśli te wiążą się z pewnym ryzykiem.

Pozytywnych zdarzeń na rynku pracy można upatrywać w inicjatywach lokalnych na rzecz gospodarki, jak chociażby utworzeniu Bielskiego Parku Technologicznego Przedsiębiorczości i Innowacji w Kaniowie w gminie Bestwina, czy Beskidzkiego Inkubatora Technologii. Inicjatywy te mogą doprowadzić do rozwoju nowoczesnych dziedzin gospodarki. Rozwój klastra związanego z lotnictwem paralotniarstwem jest pozytywnym przykładem. Branża ta jest nowoczesnym sektorem gospodarki i wymagać będzie współpracy z uczelniami szczególnie technicznymi. Produkcja oraz rekreacyjne wykorzystanie szybowców ma swoje zastosowanie m.in. na górze Żar. Istnieje również lotnisko w Aleksandrowicach, stanowiące istotny element tego układu.

Gminy położone w północnej części podregionu, mogą zyskiwać też na strategiach opartych o funkcje rezydencjalne. Obszar ten może być terenem eksploracji procesów suburbanizacji z podregionu centralnego oraz częściowo rybnickiego. Pewne symptomy tego procesu dostrzegalne są już chociażby w gminie Strumień. Aktualnie synonimem takiej jednostki jest Jaworze położone w sąsiedztwie Bielska-Białej. Istnieje też opcja szerszego napływu, obejmująca nawet odległe południowe gminy, związana ze zjawiskiem budowania drugich domów czy przenoszenia się na stałe osób które nabyły prawa emerytalne.

Szanse na pozytywną kreację rzeczywistości gospodarczej regionu można upatrywać w zrównoważonej strukturze osadniczej. Oprócz lidera podregionu czyli Bielska-Białej pojawiają się cztery istotne ośrodki jak Cieszyn, Czechowice-Dziedzice, Żywiec i Ustroń. Strukturę uzupełniają jeszcze Skoczów, Strumień, Wiśła i Szczyrk. Ośrodki te pełnią funkcję pośrednią pomiędzy miastem a zapleczem wiejskim. Posiadają też pewną bazę ekonomiczną i skalę oddziaływania, przez co struktura przestrzenna regionu jest lepiej zbilansowana.

Najbardziej problemową część podregionu stanowią południowe gminy, szczególnie powiatu żywieckiego. Samo miasto Żywiec jest relatywnie mocnym rynkiem pracy, natomiast słabe otoczenie wiejskie generuje problem w powiecie. Pozytywną przesłanką do aktywizacji tej części jest budowa drogi S-69 do granicy ze Słowacją. Ważne szlaki komunikacyjne często stają się osiami rozwoju. Efekty tej inwestycji mogą przynieść pozytywne impulsy rozwoju dla podregionu.

Niedocenianym atutem podregionu z punktu widzenia rynku pracy jest jego przygraniczne położenie. Otwartość i przenikalność granicy umożliwia poszukiwanie i podjęcie pracy po stronie czeskiej lub słowackiej. Bariera językowa nie jest w tym przypadku dużym ograniczeniem. Aktualnie nie jest to rozwiązanie masowo praktykowane, za wyjątkiem pracy w czeskich kopalniach. Po części wynika to z faktu podobieństw rynków pracy po obu stronach oraz braku istotnej różnicy płacowej między Polską a południowymi sąsiadami. Warto jednak wskazać na taką możliwość, której znaczenie wzrosło w momencie wejścia w życie postanowień układu z Schengen. Współcześnie wszelkich powiązań gospodarczych, w tym relacji na rynku pracy nie można traktować w obszarach przygranicznych wyłącznie dośrodkowo. Wręcz przeciwnie należy aktywizować działania związane z przepływem dóbr, usług, pracy i ludzi pomiędzy stronami regionów przygranicznych. Jest to szczególnie istotne w przypadku Śląska Cieszyńskiego, który posiada wspólną historię i tradycje gospodarcze, przez co budowanie tych relacji jest zdecydowanie łatwiejsze.

Istotną przesłanką wykorzystania tej szansy będzie poziom kursu walutowego. Jeśli złoty będzie się osłabiał w stosunku do czeskiej korony lub euro, waluty obowiązującej na Słowacji, praca u południowych sąsiadów będzie bardziej intratna. Biorąc pod uwagę aktualną kondycję gospodarki Polski oraz ekspansywną politykę monetarną NBP, wydaje się że osłabienie złotego jest prawdopodobne. Innego zdania są eksperci, którzy w perspektywie najbliższych dwóch lat oczekują raczej niewielkiej aprecjacji złotego do poziomu 4 zł/euro (*Prognozy makro-ekonomiczne...*, NBP – runda z marca 2013 r., www.nbp.pl).

Pozytywnie o przyszłości świadczą wyniki badań ankietowych które wskazują, że prawie 91% badanych firm w podregionie ocenia swoją kondycję jako dobrą lub bardzo dobrą. Prawie 80% zakłada też umiarkowany rozwój w przyszłości, a ponad 91% firm deklaruje ponoszenie nakładów inwestycyjnych.

Scenariusz neutralny

Prawdopodobieństwo zaistnienia w przyszłości samych zdarzeń negatywnych jak i pozytywnych jest mało prawdopodobne. Najbardziej realny scenariusz z reguły mieści się w paśmie najkorzystniejszych i najbardziej niekorzystnych warunków brzegowych.

Wydaje się, że w przypadku podregionu bielskiego scenariusz neutralny mimo wszystko zbliżony jest do wersji optymistycznej. Region posiada spory zdywersyfikowany potencjał i tradycje gospodarcze. Ważne jest by nie dopuścić do

rozwarstwienia gospodarczego obszaru. Nie ulega wątpliwości, że obszar Bielska-Białej i powiatu bielskiego zdołają utrzymać swoją przewagę. Problemy występują w nielicznych gminach powiatu cieszyńskiego i powszechnie w powiecie żywieckim. To właśnie te obszary wymagać będą szczególnej uwagi i wsparcia. Zapewne nie wszędzie uda się doprowadzić do ożywienia, pomagającego w walce z bezrobociem i słabością rynku pracy. W dużej mierze są to również obszary peryferyjne i dużo zależy od działań poprawiających dostępność tych miejsc.

Podobnie jak w całym województwie wiele będzie zależeć od koniunktury w branży motoryzacyjnej, z którą zarówno Bielsko-Biała jak i Żywiec są silnie związane. Można jednak zakładać, że ta powinna stopniowo się poprawiać, ewentualnie jej stan ulegnie stabilizacji. Ponadto istniejąca baza a także branże nowoczesne związane z sektorem lotniczym dają szansę na ewentualną modernizację struktury działalności.

Wydaje się, że wzrost aktywności gospodarczej społeczeństwa pozwoli też na wykorzystanie potencjału turystycznego. Wymagać będzie to kapitału oraz współpracy różnych podmiotów, tak jak obserwowano to na Podhalu. Występuje niestety ryzyko działań organizacji ekologicznych, które pod fałszywym szyldem ochrony środowiska mogą wpływać destruktywnie na procesy inwestycyjne. Biorąc jednak pod uwagę fakt rosnącego popytu na usługi turystyczne, potęgowanego dużą liczbą potencjalnych klientów, jak również bardzo dobre warunki naturalne można oczekiwać inwestycji w tym kierunku.

PODSUMOWANIE

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę kompleksowego ujęcia zagadnień odnoszących się do rynku pracy podregionu bielskiego, poczynając od uwarunkowań o charakterze demograficzno-społecznym i gospodarczym, poprzez charakterystykę rynków pracy a skończywszy na ujęciu modelowym rynku pracy i scenariuszach przemian gospodarczych bezpośrednio wpływających na rynek pracy podregionu.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania demograficzno-społeczne szczególne znaczenie ma tu wzrost liczby mieszkańców, dokonujący się poprzez przyrost naturalny, a także w wyniku napływu migracyjnego. Taki właśnie przebieg zmian demograficznych sprawia, iż znacznie silniej niż w innych podregionach czy w całym województwie śląskim wzrastała tutaj podaż pracy. Tylko dzięki znacznemu potencjałowi gospodarczemu i wysokiej aktywności gospodarczej społeczeństwa udało się utrzymać bezrobocie na relatywnie niskim poziomie. Patrząc jednak w przyszłość, należy zdawać sobie sprawę, że zmiany demograficzne, w tym szczególnie struktura wieku (starzenie się społeczeństwa) w niedalekiej przyszłości spowodują kurczenie się zasobów pracy, co w sposób negatywny może wpłynąć na przyszłe możliwości rozwoju podregionu.

Podregion bielski charakteryzuje się rozbudowaną i zróżnicowaną bazą gospodarczą. Zmiany gospodarcze dokonujące się w podregionie od 2002 r., rozpatrywane w świetle dynamiki liczby podmiotów gospodarczych (wzrost o 6,9%), jak i liczby pracujących (wzrost o 0,9%) są korzystne, zwłaszcza na tle spadku liczby pracujących w województwie śląskim. Wynikają one z rozwoju sektora usługowego oraz powstawania nowych zakładów przemysłowych (głównie związanych z przemysłem motoryzacyjnym), które powstały w Bielsku-Białej i trzech innych gminach w ramach KSSE. Niepokoi jednak nieznaczne pogorszenie się relacji w stosunku do średniej dla województwa śląskiego wytworzonego PKB przypadającego na jednego mieszkańca. Świadczy to o pogarszaniu się produktywności podregionu. Natomiast na plus należy zaliczyć jego dużą atrakcyjność inwestycyjną.

Bielsko-Biała jest największym rynkiem pracy w podregionie skupiającym 40% pracujących i w głównej mierze decydującym o charakterze podregionu, także w zakresie oddziaływań przestrzennych. Istotną rolę odgrywają ponadto miasta średniej wielkości Żywiec i Cieszyn, gminy wiejsko-miejskie Czechowice-Dziedzice i Skoczów oraz Ustroń. Ich uzupełnieniem są przede wszystkim lokalne rynki pracy

(33% pracujących). Modelowe ujęcie rynku pracy podregionu bielskiego wskazuje na jego zharmonizowanie w relacji głównego miasta i rynków powiatowych (także w ramach powiatów). Utrzymanie tych proporcji pozwoli realizować zrównoważony rozwój i właściwą hierarchię całego układu.

Materiał diagnostyczny zaprezentowany w poszczególnych rozdziałach stał się podstawą prezentacji trzech scenariuszy – negatywnego, pozytywnego i neutralnego – przemian gospodarczych podregionu, które w sposób bezpośredni i pośredni oddziaływać będą na rynek pracy podregionu bielskiego. Jaki ze scenariuszy będzie realizowany w rzeczywistości uzależnione będzie z jednej strony od przebiegu zjawisk gospodarczych o charakterze zewnętrznym (globalnym, krajowym, wojewódzkim), a z drugiej strony od uwarunkowań wewnętrznych związanych z polityką władz gminnych oraz postawami społeczeństwa podregionu. Znając dotychczasową aktywność społeczności lokalnych należy sądzić, że bardziej prawdopodobny jest scenariusz progresywny, a w najgorszym razie neutralny.

REKOMENDACJE

Jak wynika z powyższych rozważań podregion bielski jest jednym z najlepiej rozwijających się obszarów województwa śląskiego, a jego atutami są kapitał ludzki i tradycje różnorodnej działalności gospodarczej. Na tej podstawie można wskazać rekomendacje i kierunki dalszego rozwoju podregionu.

Proponując rekomendacje dla podregionu bielskiego należy uwzględnić jego sytuację obecną, z wszelkimi atutami oraz ograniczeniami. Sugerowane rozwiązania powinny stać się „dobrymi praktykami” wspomagającymi rynek pracy. Nie wykluczamy, że część zalecanych działań jest już podejmowana na poziomie lokalnym.

Rekomendacje społeczne

1. Ze względu na specyfikę regionu istotne jest **opracowanie i wdrożenie programów nauczania na poziomie szkół średnich o tradycjach regionu i wartościach kulturowych**, a także ukierunkowanie już istniejących programów na tematykę usług turystycznych, rzemieślniczych, budownictwa i architektury krajobrazu. Pozwoli to na większą znajomość bogatych tradycji oraz na identyfikację społeczeństwa z podregionem, co ułatwi prowadzenie własnej działalności gospodarczej w branży turystycznej. Działanie to może ograniczyć odpływ migracyjny, a także pomóc w kształtowaniu regionalnego produktu turystycznego.
2. Koniecznym wydaje się **poszerzenie zakresu materiału z przedmiotu przedsiębiorczość o elementy rynku pracy oraz możliwości zakładania własnej działalności gospodarczej**. Ułatwi to młodym ludziom funkcjonowanie na rynku pracy oraz uświadomi im, że rynek pracy podlega szybkim fluktuacjom.

Rekomendacje gospodarcze

1. Zróżnicowanie rzeźby terenu podregionu bielskiego sprzyja rozwojowi aktywności fizycznej, a bogactwo torfów i solanek przyciąga kuracjuszy, dlatego rekomenduje się **zwiększenie i poszerzenie oferty turystycznej oraz rozwój różnych form turystyki i sportu**. Sugeruje się promowanie i dalszy rozwój turystyki: pieszej, narciarskiej, konnej, rowerowej, uzdrowiskowej i agroturystyki. Nowe miejsca pracy mogą powstać również w związku z lepszym zagospodarowaniem Jeziora Żywieckiego.

2. Rozwojowi usług turystycznych i związanych z tym miejsc pracy powinna służyć **promocja podregionu bielskiego**. Jego duży potencjał pozwala, by stał się on obszarem rekreacji na skalę europejską. W celach promocyjnych można wykorzystać lokalne wydawnictwa, a także współpracować z euroregionami. Promocja powinna się też odbywać w drodze wypracowania wizerunku podregionu w Polsce i za granicą. Jego podstawą powinny być tradycje kulturowe, walory przyrodnicze oraz dobrze rozwinięta baza turystyczna. Służyć temu miałyby **stworzenie regionalnego produktu turystycznego jako marketingowego narzędzia**. Produktem tym powinien być określony model usług turystycznych (*turystyka uzdrowska*), czy też regionalna żywność (*żywność ekologiczna*), produkowana na terenie podregionu.

3. Dzięki zasobom solankowym i geotermalnym występującym na obszarze podregionu dużą rolę odgrywa funkcja uzdrowska. Istniejące **zasoby można wykorzystać w dalszym rozwoju usług medycznych świadczonych zarówno dla kuracjuszy, turystów, jak i mieszkańców, a poprzez to dokonać promocji zdrowia oraz zwiększyć dostępność usług zdrowotnych**, przyczyniając się do powstania nowych miejsc pracy.

4. W celu **wyrównania różnic w zagospodarowaniu podregionu**, zwłaszcza między jego częścią południowo-wschodnią z pozostałymi obszarami, istotną potrzebą jest rozbudowa infrastruktury usługowej oraz rozwój zaplecza hotelowego i gastronomicznego. Niezbędna jest także rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej i obiektów inżynierskich takich jak tunele i wiadukty. Działania takie ułatwią wprowadzanie nowych inwestycji oraz dojazdu do pracy.

5. **Rozwój rolnictwa powinien wiązać się ze specjalizacją**, polegającą na produkcji żywności ekologicznej, uprawie ziół, a na terenach górskich także hodowli owiec i bydła mlecznego. Dużą rolę w podregionie powinien odgrywać rozwój rybactwa ze względu na fakt, iż podregion jest krajowym liderem w hodowli ryb, głównie karpi i rybactwa stawowego („Żabi Kraj”, „Bielska Kraina”).

6. Istotną kwestią ułatwiającą prowadzenie gospodarstw rolnych dla młodych rolników byłoby **uruchamianie kursów w zakresie tworzenia kooperatyw spożywczych w rolnictwie oraz prowadzenia agroturystyki**.

7. Na terenie całego podregionu obserwuje się zmniejszenie znaczenia przemysłu tradycyjnego i innych rodzajów działalności uciążliwych dla środowiska. W związku

z czystym środowiskiem i tradycjami przemysłu lotniczego w Bielsku-Białej istnieją warunki, by rozwijać przemysł wysokich technologii, który będzie dawał nowe miejsca pracy. **W celu pozyskania inwestorów z branży wysokich technologii proponuje się utworzenie obszaru koncentrującego się wokół przemysłu lotniczego, zwłaszcza szybowcowego pod nazwą np. „Bielska Dolina Innowacji”.**

Ponadto wskazane byłoby podejmowanie przez samorząd terytorialny szczebla gminnego i powiatowego **działań o charakterze uniwersalnym.**

Sugeruje się **utworzenie baz „inwentaryzujących” kapitał ludzki.** Chodzi o stworzenie i udostępnienie bazy informującej o liczbie zasobów pracy, poziomie wykształcenia, umiejętnościach oraz zawodach które mogą wykonywać mieszkańcy. Na stronach internetowych spotkać można informacje na temat terenów inwestycyjnych, dostępnej infrastruktury a zapomina się zupełnie lub prawie zupełnie o podstawowym zasobie jaki tworzy kapitał ludzki. Warto wskazać informacje o dostępnych wolnych zasobach rejestrowanych przez urzędy pracy, ale również informacje o umiejętnościach i zawodach ludności pracującej. Należy wskazać na tradycje i kompetencje typowe dla danego terenu świadczące o pewnej specjalizacji.

Elementem łączącym popytową i podażową stronę rynku pracy są płace. Niestety ten kluczowy wymiar rynku pracy jest słabo rozpoznany w źródłach ogólnodostępnych. Mało informacji jest na temat realnych płac występujących na terenie danego powiatu czy gminy. **Relatywnie niski poziom płac powinien być atutem, który należałoby wyraźnie wskazać.** Przeciętne wynagrodzenia dostępne na poziomie gmin i powiatów powinny być podawane w złotych i euro i zamieszczane na stronach internetowych samorządu terytorialnego. Nie należy jednak argumentu tego podawać wyłącznie w kategorii taniej siły roboczej, a raczej należy podkreślać, iż jest to przewaga polegająca na dostępności kwalifikowanych zasobów pracy przy niskich kosztach ich zaangażowania.

Władze samorządowe powinny **przeprowadzić rzetelną analizę transportu zbiorowego pod kątem jego wpływu na rynek pracy.** Powinna ona obejmować możliwości dostępności przestrzennej rynku pracy z uwzględnieniem kosztów i czasu podróży. Biorąc pod uwagę często oferowaną płacę minimalną, wynoszącą obecnie 1600 zł, będzie można wyznaczyć potencjalny obszar eksploracji rynku pracy dostępny dla mieszkańców danej gminy.

W celu ograniczenia bezrobocia zaleca się **tworzenie lokalnych portali pracy,** dla ułatwienia kontaktu stronom rynku pracy. Chodzi o proste strony internetowe tworzące stałą lokalną giełdę pracy, koordynowaną przez samorząd gminny

ewentualnie powiatowy. W odróżnieniu od dostępnych portali związanych z pracą pozwoli to na informacje nie tylko o stałych miejscach pracy, ale również o pracach dorywczych czy sezonowych. Przykładowo mogłyby się tam znaleźć ogłoszenia o zapotrzebowaniu na prace porządkowe, drobne prace remontowo-budowlane czy opiekuńcze.

Należy pracować nad **zmianą mentalności i sposobie myślenia o funkcjonowaniu rynku pracy**. Młodzież musi być uczona i świadoma, że rynek jest zmienny, wymaga mobilności, uczenia się i podnoszenia kwalifikacji. Warto zapoznać młodzież z różnymi formami zatrudnienia, szczególnie tymi elastycznymi oraz zasadami kształtowania stosunku pracy.

Samorząd powinien **domagać się rzeczowych informacji na temat lokalnego rynku pracy** oraz zagadnień z nim związanych. Chodzi tutaj m.in. o liczbę pracujących, strukturę płac, kierunki i strukturę migracji, kondycję podmiotów gospodarczych. Informacje te są w posiadaniu GUS, ZUS, czy urzędów skarbowych. Struktura bezrobotnych, jak i szkoły i specjalności, które generują bezrobotnych absolwentów, powinny być identyfikowane bezpośrednio przez gminy i powiaty. Aktualna wiedza co do tych elementów pozwoli podejmować stosowne kroki m.in. w systemie edukacji, który jest w gestii samorządu terytorialnego. Władza samorządowa powinna **prowadzić i zabiegać o bieżący monitoring lokalnego rynku pracy**, gdyż tylko wówczas może realizować skuteczną politykę rozwoju.

LITERATURA I MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

- Adamczyk M., Kudłacz T., 1994, Uwarunkowania rozwoju woj. bielskiego, *Wiadomości Statystyczne*, nr 11, s. 41-42.
- Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego*, 2012, Analizy RCAS, z. 1/2012, Wydział PSiP, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice.
- Atrakcyjność inwestycyjna i potencjał gospodarczy gmin województwa śląskiego, Raport końcowy*, 2009, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice.
- Białas Z., 2003, Ustrońskie łązienki borowinowe, *Kalendarz Ustroński*, Cieszyn, s. 72-77.
- Białas Z., 2005, Budowa geologiczna, [w:] *Ustroń. 1305–2005*, t. I, Ustroń, s. 17-41.
- Chlebowczyk J., 1972, *Dwa wieki Kuźni Ustroń*, Katowice.
- Doi K., 1957, The industrial structure of Japanese prefectures, [w:] *Proceedings of the IGU Regional Conference in Japan 1957*, s. 310-316.
- Duś E., 2008, Rolnictwo, [w:] Tkocz M. (red.), *Województwo śląskie. Zarys geograficzno-ekonomiczny*, Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Sosnowiec, s. 46-67.
- Duś E., 2009, Funkcje obszarów wiejskich województwa śląskiego, *Geographia Studia et Dissertationes*, t. 3, s. 81-103.
- Emigracja bez zmian, powrotów brak*, 2009, Biuletyn Migracyjny, OBM, 21.
- Gwosdz K., 2012, Baza ekonomiczna i specjalizacja funkcjonalna miast konurbacji katowickiej po dwu dekadach transformacji, *Acta Geographica Silesiana*, nr 11, WNoZ Uniwersytetu Śląskiego, Sosnowiec, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, Będzin, s. 15-29.
- Iwanowska M., 2005, Turystyka uzdrowiskowa Ustronia, maszynopis pracy magisterskiej, Wydział Nauk o Ziemi, Uniwersytet Śląski, Sosnowiec.
- Jasieńska-Świątek B., 2001, Budowa nowego zespołu uzdrowiskowego w Ustroniu, [w:] *Pamiętnik Ustroński*, Cieszyn, s. 79-82.
- Jelonek A., Długosz Z., 1984, Zagadnienia ludnościowe województwa bielskiego, *Folia. Geographica, Series Geographica-Oeconomica. Struktura geograficzno-ekonomiczna województwa bielskiego*, vol. XVI, PAN Oddz. Kraków, s. 7-32.
- Jerczyński M., 1977, Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast, [w:] *Statystyczna charakterystyka miast*, *Statystyka Polski*, nr 85, GUS, Warszawa, s. 20-73.
- Kantor-Pietraga I., 2003, Uwarunkowania demograficzno-społeczne rozwoju polskiej części Euroregionu „Śląsk Cieszyński”, [w:] J. Runge (red.) *Terytorialny system społeczno-ekonomiczny pogranicza województwa śląskiego i Północnych Moraw oraz strategię jego rozwoju*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 170-187.

- Kobiety na rynku pracy w województwie śląskim*, 2012, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, Obserwatorium Rynku Pracy, Katowice.
- Konecka B., Weltrowska J., 1997, Funkcje handlowe Cieszyna i Cieszyna Czeskiego, [w:] W. Maik, D. Sokołowski (red.), *Geografia osadnictwa, ludności i turystyki wobec transformacji systemowej*, Uniwersytet M. Kopernika Toruń, s. 223-226.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, 2012, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Kondracki J., 2000, *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa.
- Kowalczyk A., Nawrocki T., 1999, Współpraca transgraniczna w „miastach podzielonych” – na przykładzie miast Słubice-Frankfurt na Odrę oraz Cieszyn-Český Těšín, [w:] A. Mync, R. Szul (red.), *Rola granicy i współpracy transgranicznej w rozwoju regionalnym i lokalnym*, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 188-202.
- Kłosowski F., 2001, Usługi w miastach granicznych Cieszyn – Český Těšín, [w:] J. Runge (red.), *Problemy społeczno-demograficzne pogranicza polsko-czeskiego na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Uniwersytet Śląski, Katowice, 1, s. 189-213.
- Mync A., Szul R. (red.), 1999, *Rola granicy i współpracy transgranicznej w rozwoju regionalnym i lokalnym*, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Nowicki M., (red.), 2011, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2011*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Fundacja Konrada Adenauera, Gdańsk
- Petryszyn J., Zuzańska-Żyśko E., 2003, Struktura funkcjonalna i instytucyjna miast powiatu cieszyńskiego, [w:] J. Runge (red.), *Granice, obszary przygraniczne, euroregiony*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 72-84.
- Petryszyn J., Zuzańska-Żyśko E., 2008, Od funkcji przemysłowej do turystycznej – przykład Ustronia, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Funkcja turystyczna miast, XXI Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, UŁ, Łódź, s. 133-144.
- Petryszyn J., Zuzańska-Żyśko E., 2009, Etapy rozwoju gospodarczego i przestrzennego Ustronia, *Geographia. Studia et Dissertationes*, t. 31, s. 127-145.
- Prognozy makroekonomiczne profesjonalnych prognostów – wyniki ankiety makroekonomicznej NBP*, Instytut Ekonomiczny, Biuro Badań, Runda z marca 2013 r.
- Pytel S., Sitek S., 2002a, Możliwości rozwoju obszarów przygranicznych polskich części Euroregionów: Śląsk Cieszyński, Silesia i Beskidy, [w:] B. Namysłak, R. Kozieł (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych T. VII*, Wrocław, s. 283-295.

- Pytel S., Sitek S., 2002b, Składowe przyrostu rzeczywistego jako determinanty rozwoju ludności południowej części województwa śląskiego, *Biuletyn Geograficzny, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń*, s. 167-173.
- Pytel S., Sitek S., 2004, Czynniki kształtujące migracje w miastach przygranicznych powiatu cieszyńskiego, [w:] J. Słodczyk, D. Rajchel (red.), *Przemiany demograficzne i jakość życia ludności*, Uniwersytet Opolski, Opole, s. 171-179.
- Pytel S., Sitek S., 2012, Baza noclegowa oraz walory przyrodnicze jako determinanty typu klienta produktu turystycznego na przykładzie Żywieckiego Parku Krajobrazowego, [w:] J. Buko (red.), *Popyt turystyczny. Konsumpcja – segmentacja-rynków*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 699, *Ekonomiczne Problemy Usług*, nr 84, s. 369-380.
- Raport z wyników w województwie śląskim NSP Ludności i Mieszkań 2011, 2012*, GUS, Katowice.
- Rączaszek A., 2001, Społeczno-demograficzne zróżnicowanie obszarów przygranicznych w Polsce, *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej*, Katowice.
- Rosner A., Stanny M., 2008, Demograficzne aspekty zasobów pracy w Polsce, *Polityka Społeczna* nr 1/2008, s. 1-5.
- Rosset E., 1975, *Demografia Polski: Reprodukacja ludności*, PWN Warszawa.
- Runge A., 2010, Procesy i struktury ludnościowe w województwie śląskim, [w:] J. Runge, I. Żurek (red.), *Procesy i struktury demograficzno-społeczne na obszarze województwa śląskiego w latach 1988-2008*, WUS, Katowice, s. 33-82.
- Runge J., 1996, Struktura rynku pracy regionu tradycyjnego i jego otoczenia na przykładzie województwa katowickiego, *Wyd. Uniwersytetu Śląskiego*, Katowice.
- Runge J., 2010, Rynek pracy województwa śląskiego, [w:] J. Runge, I. Żurek (red.), *Procesy i struktury demograficzno-społeczne na obszarze województwa śląskiego*, *Urząd Statystyczny*, Katowice, s. 111-168.
- Runge J., Krzysztofik R., Spórna T., 2011, Cechy specyficzne umiastowienia województwa śląskiego na przełomie XX i XXI wieku, [w:] K. Marciniak, K. Sikora, D. Sokołowski (red.), *Koncepcje i problemy badawcze geografii. Profesorowi Wiesławowi Maikowi w 70-lecie urodzin*, *Wyd. Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy*, Bydgoszcz, s. 251-264.
- Szajnowska-Wysocka A., 1999, *Zachowania przestrzenne ludności konurbacji górnośląskiej. Synteza badawcza*, *Wyd. Uniwersytetu Śląskiego*, Katowice.
- Sitek S., 2010, Stykowość obszaru i jej wpływ na przebieg procesów społeczno-ekonomicznych na przykładzie południowej części województwa śląskiego, *Wyd. Uniwersytetu Śląskiego*, Katowice.

- Sitek S., Pytel S., 2012, Turystyka jako czynnik rozwoju małego miasta na przykładzie Strumienia [w:] K. Heffner, A. Halama (red.), *Ewolucja funkcji małych miast w Polsce*, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, s. 124-135.
- Spyra J., 2005, *Przemiany społeczne od końca XVIII w. do 1848 r.*, [w:] *Ustroń. 1305–2005*, t. I, Ustroń, s. 207-232.
- Syrek M., 1976, *Przemysł regionu katowickiego 1945-1974*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice.
- Szkaradnik L., 2005, *Początki i rozwój uzdrowiska*, [w:] *Ustroń. 1305–2005*, t. I, Ustroń, s. 361-380.
- Szul R., 1999, *Transformacja a rozwój obszarów przygranicznych*, [w:] Mync A., Szul R., (red.), 1999, *Rola granicy i współpracy transgranicznej w rozwoju regionalnym i lokalnym*, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 11-24.
- Śleszyński P., 2003, *Rozkład przestrzenny działalności gospodarczej w aglomeracji warszawskiej*, *Przegląd Geograficzny*, 75, 3, s. 403-432.
- Tkocz M. (red.), 2008, *Województwo śląskie. Zarys geograficzno-ekonomiczny*. Wydział Nauk o Ziemi UŚ, Sosnowiec.
- Trojan B., 2002, *Funkcje i zasięg oddziaływania małych miast na przykładzie Strumienia*, mps pracy magisterskiej, WNoZ Uniwersytet Śląski, Sosnowiec.
- Ustroń. Baza noclegowa*, 2007, folder informacyjny, Urząd Miasta, Ustroń.
- Wieloński A., 2005, *Geografia przemysłu*, Wyd. Uniw. Warszawskiego, Warszawa.
- Zuzańska-Żyśko E., 2005, *Funkcja turystyczna małych miast województwa śląskiego*, [w:] E. Rydz (red.), *Kształtowanie funkcji turystycznych w miejscowościach uzdrowiskowych*, PAP, Słupsk, s. 71-87.
- Zuzańska-Żyśko E., 2006, *Małe miasta w okresie transformacji. Studium w regionie śląskim*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice.

Ustawy:

Ustawa z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r., poz. 637).

Strony internetowe:

www.mokate.pl
www.nbp.pl
www.pgsilesia.pl
www.stat.gov.pl
www.uzdrowisko-ustron.pl
www.wup-katowice.pl

SPIS RYCIN I TABEL

SPIS RYCIN

- Ryc. 1.1. Gęstość zaludnienia w gminach podregionu bielskiego w 2012 r.
- Ryc. 1.2. Dynamika zaludnienia w gminach podregionu bielskiego w latach 1999–2012
- Ryc. 1.3. Migracje do podregionu bielskiego na pobyt stały w latach 1999–2011
- Ryc. 1.4. Napływ migracyjny ogółem do powiatów w podregionie bielskim w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.5. Gminy z których nastąpił napływ migracyjny osób w wieku produkcyjnym do podregionu bielskiego z woj. śląskiego w 2011 r.
- Ryc. 1.6. Powiaty z których nastąpił napływ migracyjny spoza woj. śląskiego osób w wieku produkcyjnym do podregionu bielskiego w 2011 r.
- Ryc. 1.7. Odpływ migracyjny ogółem z podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.8. Gminy do których nastąpił odpływ migracyjny osób w wieku produkcyjnym z podregionu bielskiego w 2011 r.
- Ryc. 1.9. Powiaty do których nastąpił odpływ migracyjny z podregionu bielskiego poza woj. śląskie osób w wieku produkcyjnym w 2011 r.
- Ryc. 1.10. Saldo migracji ogółem w podregionie bielskim w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.11. Napływ migracyjny z miast do podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.12. Napływ migracyjny ze wsi do podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.13. Napływ migracyjny z zagranicy do podregionu bielskiego w latach 1999–2011 na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.14. Odpływ migracyjny do miast w podregionach w latach 1999–2011 w na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.15. Odpływ migracyjny na wieś w podregionach w latach 1999–2011 w na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.16. Odpływ migracyjny za granicę w podregionach w latach 1999–2011 w na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.17. Napływ migracyjny do gmin podregionu bielskiego w 2011 r. na 1000 mieszkańców
- Ryc. 1.18. Odpływ migracyjny z gmin podregionu bielskiego w 2011 r. na 1000 mieszkańców

- Ryc. 1.19. Struktura wykształcenia osób napływających i wyjeżdżających z podregionu bielskiego w 2005 r.
- Ryc. 1.20. Struktura wykształcenia kobiet napływających i wyjeżdżających z podregionu bielskiego w 2005 r.
- Ryc. 1.21. Struktura wykształcenia mężczyzn napływających i wyjeżdżających z podregionu bielskiego w 2005 r.
- Ryc. 1.22. Poziom feminizacji w podregionie bielskim w 2012 roku
- Ryc. 1.23a. Struktura wieku ludności w Bielsku-Białej w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.
- Ryc. 1.23b. Struktura wieku ludności w powiecie bielskim w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.
- Ryc. 1.23c. Struktura wieku ludności w powiecie cieszyńskim w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.
- Ryc. 1.23d. Struktura wieku ludności w powiecie żywieckim w latach 2002 i 2012 oraz prognoza na 2015 r.
- Ryc. 1.24. Poziom starości demograficznej w gminach podregionu bielskiego w 1988 i 2012 r.
- Ryc. 1.25. Prognoza struktury płci i wieku ludności podregionu bielskiego na 2015 r.
- Ryc. 1.26. Struktura wykształcenia bezrobotnych w podregionie bielskim w 2012 r.
- Ryc. 2.1. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON na 10 000 mieszkańców w 2010 r.
- Ryc. 2.2. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych podregionu bielskiego w latach 2002–2009 wg sekcji PKD 2004
- Ryc. 2.3. Pracujący na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2010 r.
- Ryc. 2.4. Struktura pracujących w podregionie bielskim w 2002 i 2010 r.
- Ryc. 2.5. Struktura pracujących w usługach w podregionie bielskim wg klasyfikacji PKD 2007 w 2010 r.
- Ryc. 2.6. Struktura pracujących w wybranych miastach podregionu bielskiego w 2010 r.
- Ryc. 2.7. Struktura pracujących w wybranych gminach miejsko-wiejskich podregionu bielskiego w 2010 r.
- Ryc. 2.8. Struktura pracujących w wybranych gminach wiejskich podregionu bielskiego w 2010 r.
- Ryc. 2.9. Stopa bezrobocia rejestrowanego w woj. śląskim w 2004 i 2012 r.
- Ryc. 2.10. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu na jednego mieszkańca w podregionie bielskim i województwie śląskim w latach 2005–2010
- Ryc. 2.11. Wartość produkcji sprzedanej przemysłu na jednego mieszkańca w tys. zł w powiatach podregionu bielskiego w 2010 r.
- Ryc. 2.12. PKB na jednego mieszkańca w tys. zł w podregionie bielskim i województwie śląskim w latach 2000–2010

- Ryc. 2.13. Struktura wartości dodanej brutto w podregionie bielskim i województwie śląskim w 2000 i 2010 r.
- Ryc. 2.14. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów dla działalności przemysłowej w 2011 r.
- Ryc. 3.1. Rynki pracy w podregionie bielskim według klas w 2010 r.
- Ryc. 3.2. Klasyfikacja lokalnych rynków pracy na podstawie pracujących w podregionie bielskim w 2010 r.
- Ryc. 3.3. Klasy wielkościowe lokalnych rynków pracy w podregionie bielskim w 2010 r.
- Ryc. 3.4. Liczba osób przyjeżdżających do pracy przypadająca na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy wg gmin w podregionie bielskim w 2006 roku
- Rys. 3.5. Kierunki i natężenie powiązań w zakresie dojazdów do pracy powyżej 250 osób
- Ryc. 3.6. Liczba pracujących w podregionie bielskim i jego powiatach według wielkości podmiotu w latach 2000–2010
- Ryc. 3.7. Liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców w świetle wysokości podatku PIT na 1 mieszkańca oraz poziomu dochodów gminy w 2011 r.
- Ryc. 3.8. Klasyfikacja gmin w zakresie procesów migracji oraz struktur wieku ludności w 2011 r.
- Ryc. 3.9. Wysokość stopy bezrobocia w powiatach podregionu bielskiego w latach 2004–2012 na tle województwa śląskiego i Polski
- Rys. 3.10. Specyfika struktur bezrobocia w układzie gmin podregionu bielskiego
- Ryc. 4.1. Pracujący w wybranych sekcjach PKD w Ustroniu w 2010 r.
- Ryc. 4.2. Dynamika pracujących w Ustroniu w latach 2000–2010
- Ryc. 4.3. Struktura pracujących według wielkości podmiotów gospodarczych w Ustroniu w 2010 r.
- Ryc. 4.4. Liczba bezrobotnych w Ustroniu w latach 2003–2012
- Ryc. 4.5. Liczba pracujących w latach 2000–2010 w gminie Strumień
- Ryc. 4.6. Liczba pracujących w Strumieniu według wielkości podmiotów w 2010 r.
- Ryc. 4.7. Liczba bezrobotnych w Strumieniu w latach 2003–2010
- Ryc. 5.1. Model przestrzenny rynku pracy podregionie bielskim

SPIS TABEL

- Tab. 1.1. Rozmieszczenie ludności w podregionie bielskim w latach 1999 i 2012
- Tab. 1.2. Poziom urbanizacji w podregionie bielskim w latach 1999 i 2012
- Tab. 1.3. Dynamika zaludnienia w podregionie bielskim w latach 1999–2012
- Tab. 1.4. Dominujące kierunki napływu osób w wieku produkcyjnym do gmin podregionu bielskiego z woj. śląskiego – wyznaczone metodą K. Doi (1957) w %
- Tab. 1.5. Dominujące kierunki odpływu osób w wieku produkcyjnym z gmin podregionu bielskiego do woj. śląskiego wyznaczone metodą K. Doi (1957) w %
- Tab. 1.6. Struktura płci ludności w podregionie bielskim w latach 1999–2012
- Tab. 1.7. Struktura płci ludności w wieku produkcyjnym w podregionie bielskim w 2012 r.
- Tab. 1.8. Struktura wieku ludności w podregionie bielskim w latach 1988–2012
- Tab. 1.9. Udział ludności w wieku 60 i więcej lat w ogólnej liczbie ludności
- Tab. 1.10. Obciążenie ekonomiczne grupami nieprodukcyjnymi w podregionie bielskim w latach 1999–2015
- Tab. 1.11. Miasta i gminy wiejskie o największym obciążeniu wiekiem nieprodukcyjnym w stosunku do wieku produkcyjnego w 2012 r.
- Tab. 1.12. Prognoza demograficzna dla powiatów podregionu bielskiego na lata 2015 i 2020
- Tab. 1.13. Zasoby pracy w podregionie bielskim w latach 2002–2020 (stan i prognoza)
- Tab. 1.14. Poziom bezrobocia w podregionie bielskim w latach 2004–2012
- Tab. 1.15. Bezrobocie kobiet w podregionie bielskim w latach 2004–2012
- Tab. 1.16. Bezrobotne kobiety w szczególnej sytuacji życiowej w 2012 r.
- Tab. 1.17. Bezrobotni w wieku poniżej 25 lat w podregionie bielskim w latach 2004–2012
- Tab. 1.18. Bezrobotni bez stażu pracy w podregionie bielskim w latach 2004–2012
- Tab. 1.19. Bezrobocie długotrwale w podregionie bielskim w latach 2004–2012
- Tab. 2.1. Ogólna charakterystyka inwestycji podstrefy jastrzębsko-żorskiej KSSE w podregionie bielskim w 2012 r.
- Tab. 2.2. Zakłady podstrefy jastrzębsko-żorskiej KSSE zlokalizowane w podregionie bielskim w 2012 r.
- Tab. 2.3. Przedsiębiorstwa podregionu bielskiego sklasyfikowane wśród 500 największych polskich przedsiębiorstw w 2011 r. wg Rzeczypospolitej
- Tab. 2.4. Pracujący w samorządzie terytorialnym wybranych gmin podregionu bielskiego w 2012 r.

- Tab. 2.5. Klasyfikacja gmina ze względu na dynamikę zmian w zakresie pracujących i podmiotów gospodarczych w podregionie bielskim w latach 2002–2010
- Tab. 3.1. Wielkość rynku pracy w podregionie bielskim w 2010 r.
- Tab. 3.2. Rynki pracy według klas wielkościowych w podregionie bielskim w 2010 r.
- Tab. 3.3. Podział gmin i powiatów podregionu bielskiego według średniorocznego tempa zmian liczby pracujących oraz sumy wahań w latach 2000–2010
- Tab. 3.4. Specyfika bezrobocia w gminach podregionu bielskiego
- Tab. 3.5. Prognoza liczby ludności oraz bezrobotnych w powiatach podregionu bielskiego
- Tab. 4.1. Pracujący w Ustroniu w wybranych sekcjach PKD w 2000 i 2010 r.

INFORMACJA O AUTORACH

Dr hab. Franciszek KŁOSOWSKI

e-mail: franciszek.klosowski@us.edu.pl

Katedra Geografii Ekonomicznej
Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Geograf, pracownik naukowo-dydaktyczny, autor ok. 90 prac naukowych. Zainteresowania naukowe koncentrują się głównie na problematyce geografii usług oraz gospodarce przestrzennej.

Dr Sławomir PYTEL

e-mail: slawomir.pytel@us.edu.pl

Katedra Geografii Regionalnej i Turyzmu
Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Geograf, pracownik naukowo-dydaktyczny, autor ok. 50 prac naukowych. Zainteresowania naukowe koncentrują się głównie na problematyce migracji oraz ruchu turystycznym.

Dr Anna RUNGE

e-mail: anna.runge@us.edu.pl

Katedra Geografii Ekonomicznej
Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Geograf, pracownik naukowo-dydaktyczny, autorka ok. 40 prac naukowych. Zainteresowania badawcze dotyczą geografii osadnictwa, problematyki ludnościowej, w tym m.in. rynku pracy.

Dr Sławomir SITEK

e-mail: slawomir.sitek@us.edu.pl

Katedra Geografii Ekonomicznej
Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Geograf i ekonomista, pracownik naukowo-dydaktyczny, autor ok. 40 prac naukowych. Zainteresowania badawcze obejmują m.in. rozwój lokalny i regionalny, rynek pracy i gospodarkę przestrzenną.

Dr Elżbieta ZUZAŃSKA-ŻYŚKO

e-mail: elzbieta.zuzanska-zysko@us.edu.pl

Katedra Geografii Ekonomicznej
Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Geograf, pracownik naukowo-dydaktyczny, autorka ok. 50 prac naukowych. Zainteresowania badawcze obejmują problematykę małych miast, obszarów metropolitalnych oraz rynku pracy.

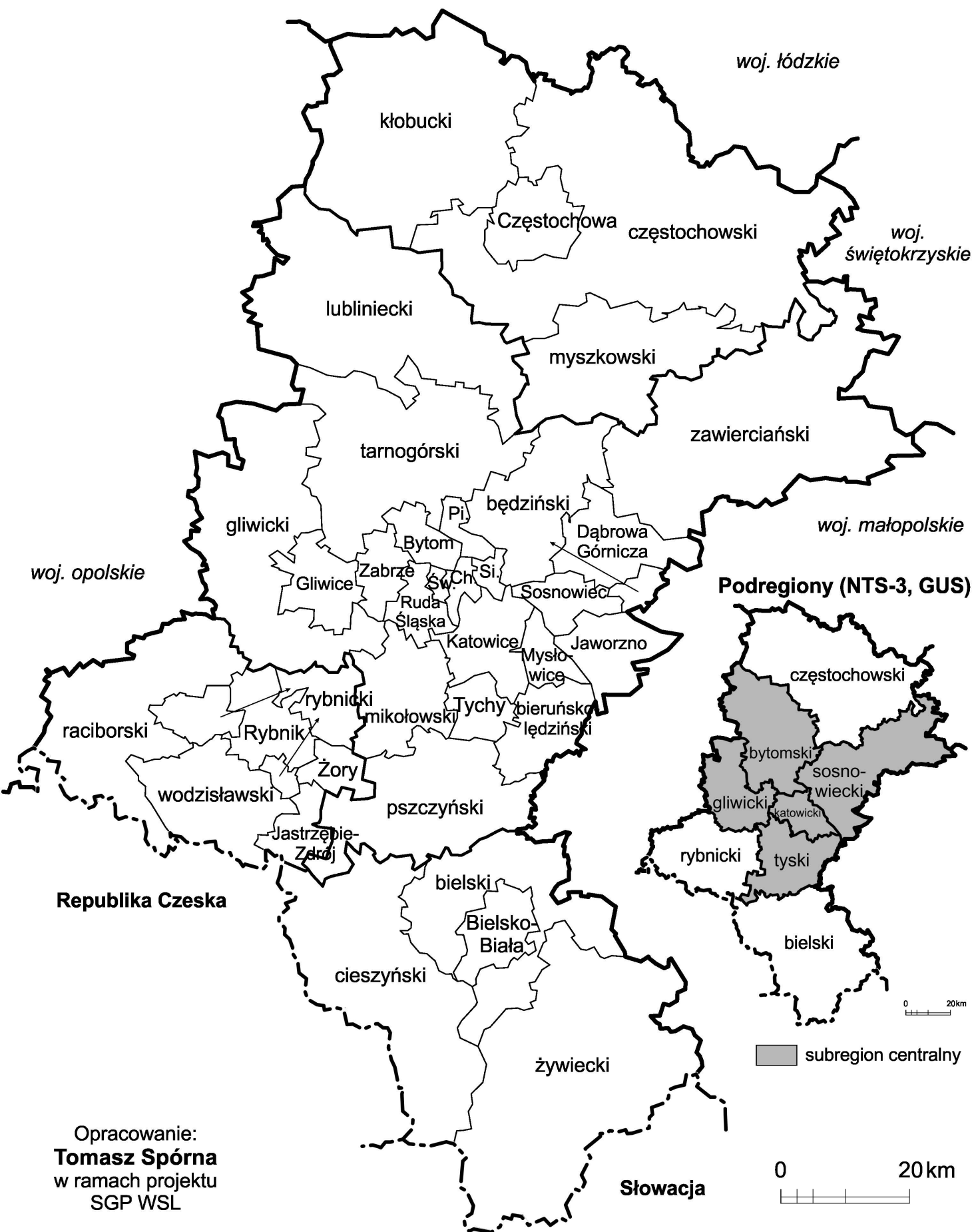
Podział administracyjny podregionu bielskiego w 2013 r.

Opracowanie:
Tomasz Spórna
w ramach projektu
SGP WSL

Objaśnienia: Bu. – Buczkowice, **tekstem pogrubionym** – gmina miejska, *kursywą* – gmina miejsko-wiejska, **tekstem normalnym** – gmina wiejska.

Podział administracyjny województwa śląskiego w 2013 r. – powiaty i podregiony

Opracowanie:
Tomasz Spórna
w ramach projektu
SGP WSL

Objaśnienia: Ch. – Chorzów, Pi. – Piekary Śląskie, Si. – Siemianowice Śląskie, Św. – Świętochłowice; tekstem z dużej litery – miasto na prawach powiatu.

Niniejsza publikacja powstała w ramach projektu badawczego pt.:
„Społeczno-gospodarcze i przestrzenne kierunki zmian regionalnego oraz lokalnych
rynków pracy województwa śląskiego - SGP WSL”
realizowanego w ramach Priorytetu VIII Regionalne Kadry Gospodarki,
Działania 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie
Poddziałania 8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie,
Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, współfinansowanego ze środków
Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Egzemplarz bezpłatny

ISBN 978-83-61644-40-8

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

